

Sufiksalne pridjevne izvedenice u hrvatskim višerječnim biomedicinskim nazivima

Klječanin Franić, Željana

Professional thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:485526>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-17**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

FILOZOFSKI FAKULTET

Željana Klječanin Franić

Sufiksalne pridjevne izvedenice u hrvatskim
višerječnim biomedicinskim nazivima

SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2022.

Sveučilište u Zagrebu

FILOZOFSKI FAKULTET

Željana Klječanin Franić

Sufiksalne pridjevne izvedenice u hrvatskim
višerječnim biomedicinskim nazivima

SPECIJALISTIČKI RAD

Mentorica: dr. sc. Ivana Brač

Zagreb, 2022.

Poslijediplomski sveučilišni specijalistički studij primijenjene kroatistike

Specijalistički rad obranjen je 24. siječnja 2023. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pred Stručnim povjerenstvom u sastavu:

1. prof. dr. sc. Anđela Frančić
2. dr. sc. Ana Ostroški Anić
3. prof. dr. sc. Bernardina Petrović

Sadržaj

1. UVOD.....	18
1.1. Obrazloženje teme	18
1.2. Ciljevi i hipoteze istraživanja.....	19
1.3. Metodologija istraživanja.....	20
1.4. Struktura rada.....	22
2. TERMINOLOGIJA	24
2.1. Razvoj terminologije kao znanstvene discipline.....	24
2.1.2. Opća teorija terminologije	25
2.1.3. Suvremene teorije terminologije	26
2.2. Terminološka politika u Hrvatskoj	29
2.2.1. Hrvatski jezik do 19. stoljeća i težnja za jezičnom čistoćom.....	29
2.2.2. Terminološki rad u 19. stoljeću.....	30
2.2.3. Terminološka politika u 20. stoljeću.....	37
2.3. Standardizacija nazivlja	43
2.3.1. Opći i posebni jezik.....	44
2.3.2. Znanstveni funkcionalni stil.....	46
2.3.3. Uporabna raslojenost posebnog jezika.....	47
2.3.4. Strukovni jezik i strukovni žargon	47
2.3.5. Terminološka načela	48
3. BIOMEDICINSKO NAZIVLJE.....	51
3.1. Povijest biomedicinskog nazivlja.....	51
3.1.1. Povijest hrvatskoga biomedicinskog nazivlja	52
3.2. Suvremeno hrvatsko biomedicinsko nazivlje	53
3.2.1. Internacionalizmi	54
3.2.2. Utjecaj engleskog jezika	58
3.2.3. Hrvatsko nazivlje	62
3.3. Primjena terminoloških načela na biomedicinsko nazivlje.....	63
3.3.1. Prednost domaće riječi pred stranom	64
3.3.2. Prednost internacionalizama klasičnog podrijetla pred nazivima iz drugih jezika	66
3.3.3. Prednost proširenijeg naziva	67
3.3.4. Usklađenost sa standardnojezičnom normom.....	67
3.3.5. Ekonomičnost	69
3.3.6. Tvorbene mogućnosti.....	69
3.3.7. Polisemija.....	70

3.3.8. Stabilnost naziva u pojmovnom sustavu	71
3.3.9. Mjesto u pojmovnom sustavu	71
4. TERMINOLOŠKA TVORBA I TVORBA PRIDJEVA U BIOMEDICINI	73
4.1. Tvorbena načina	73
4.1.1. Prijenos značenja (metaforizacija)	74
4.1.2. Potencijalne riječi	75
4.1.3. Tvorba pokrata	76
4.2. Postanak naziva	76
4.2.1. Hrvatska tvorba	76
4.2.2. Prihvatanje internacionalizama	77
4.2.3. Prihvatanje stranih naziva	77
4.2.4. Pretvaranje riječi općeg jezika u nazive	78
4.2.5. Preuzimanje naziva iz druge struke	78
4.2.6. Povezivanje riječi u sveze	78
4.3. Pridjevi	79
4.3.1. Opisni i odnosni pridjevi	80
4.3.2. Tvorba pridjeva u biomedicinskom nazivlju	83
4.3.3. Semantički odnosi među pridjevima – sinonimija i paronimija	86
4.3.4. Desinonimizacija	88
4.3.5. Određeni i neodređeni oblik opisnih pridjeva u nazivlju	89
5. ANALIZA KORPUSA	91
5.1. Sinonimna uporaba hrvatskih i stranih pridjevnih sufikasa	91
5.1.1. Pridjevi tvoreni sufiksima – <i>alan/–alni</i> i njihove usporedne tvorenice	93
5.1.2. Pridjevi tvoreni sufiksima – <i>aran/–arni</i> i njihove usporedne tvorenice	97
5.1.3. Pridjevi tvoreni sufiksima – <i>atičan/–atični, –atički</i> i – <i>atski</i> i njihove usporedne tvorenice	99
5.1.4. Pridjevi tvoreni sufiksima – <i>ativan/–ativni</i> i njihove usporedne tvorenice	102
5.1.5. Pridjevi tvoreni sufiksima – <i>atoran/–atorni</i> i njihove usporedne tvorenice	106
5.1.6. Pridjevi tvoreni sufiksima – <i>atozan/–atozni</i> i njihove usporedne tvorenice	109
5.1.7. Pridjevi tvoreni sufiksima – <i>ičan/–ični</i> i – <i>ički</i> i njihove usporedne tvorenice	111
5.1.8. Pridjevi tvoreni sufiksima – <i>ijalan/–ijalni</i> i njihove usporedne tvorenice	118
5.1.9. Pridjevi tvoreni sufiksima – <i>ivan/–ivni</i> i njihove usporedne tvorenice	119
5.1.10. Pridjevi tvoreni sufiksima – <i>ozan/–ozni</i> i njihove usporedne tvorenice	124
5.2. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima – <i>ski</i> od pune i skraćene osnove	126
5.3. Sinonimna uporaba hrvatskih pridjevnih sufikasa – <i>ni</i> i – <i>ski</i>	127
5.3.1. Usporedne pridjevne izvedenice tvorene odnosnim sufiksima – <i>ni</i> i – <i>ski</i> od stranih osnova	128

5.3.2. Usporedne pridjevne izvedenice tvorene odnosnim sufiksima <i>-ni</i> i <i>-ski</i> od domaćih osnova	130
5.4. Sinonimna uporaba glagolskog participia i pridjevni oblika	131
5.5. Nepoznavanje tvorbene osnove, nedovođenje u vezu izvedenice i osnovne riječi i nepoznavanje konteksta	136
5.6. Pridjevi tvoreni sufiksima <i>-ov</i> i <i>-ev</i> i njihove usporedne tvorenice na <i>-ski</i> i <i>-ni</i>	142
5.7. Zaključni osvrt na varijabilnost pridjevni oblika u korpusu	144
5.8. Varijabilnost pridjevni oblika u terminološkim biomedicinskim rječnicima.....	145
5.8.1. Leksikografska obrada pridjeva u terminološkim registrima.....	150
5.8.2. Obrada biomedicinskih sufiksali pridjevni izvedenica u općejezičnim rječnicima	159
5.8.3. Terminološka baza Struna.....	162
5.9. Semantika pridjeva i terminološka definicija.....	163
6. NORMATIVNO RANGIRANJE REZULTATA KORPUSNE ANALIZE	175
6.1. Sinonimni pridjevi s odnosnim značenjem	176
6.1.1. Sinonimni pridjevi s odnosnim značenjem tvoreni usporedno domaćim i stranim sufiksima	176
6.1.2. Sinonimna uporaba odnosni pridjeva i glagolskog participia	178
6.1.3. Sinonimni pridjevi tvoreni sufiksima <i>-ičan</i> , <i>-ični</i> i <i>-ički</i>	179
6.2. Paronimne pridjevne varijante	180
6.2.1. Istokorijenski paronimi motivirani istom tvorbenom osnovom	181
6.2.2. Istokorijenski paronimi motivirani različitim tvorbenim osnovama	183
7. ZAKLJUČAK	185
8. LITERATURA	188
9. IZVORI	195
10. ŽIVOTOPIS I RADOVI	196

PODATCI O MENTORICI

Ivana Brač rođena je 1984. godine u Vukovaru. Diplomirala je hrvatski jezik i književnost te filozofiju 2009. i doktorirala na poslijediplomskom doktorskom studiju lingvistike na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2017. Od 2009. do 2011. bila je lektorica u Croaticumu – Centru za hrvatski kao drugi i strani jezik na Filozofskom fakultetu. Od 2011. zaposlena je u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Autorica je knjige *Instrumental u hrvatskom jeziku*, suautorica knjige *Valencijski rječnik psiholoških glagola u hrvatskom jeziku*, suurednica knjige *Od Šuleka do Schengena: terminološki, terminografski i prijevodni aspekti jezika struke i Svijet od riječi. Terminološki i leksikografski ogledi*. Od 2011. surađuje na projektu *Izgradnja hrvatskog strukovnog nazivlja – Struna* kao tajnica i kao terminolog na više projekata. Suradnica je na projektima Hrvatske zaklade za znanost *Dinamičnost kategorija specijaliziranoga znanja* i *Sintaktička i semantička analiza dopuna i dodataka u hrvatskom jeziku*.

Bila je tajnica mnogih organizacijskih odbora, nekoliko projekata, časopisa *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* (45/1 i 45/2), članica Državnoga povjerenstva za provedbu natjecanja u poznavanju hrvatskoga jezika od 2017. do 2019. te je članica Povjerenstva za procjenu zahtjeva za prilagodbu ispitne tehnologije na državnoj maturi i Vijeća mentora Poslijediplomskoga dokorskog studija *Humanističke znanosti* Sveučilišta u Zadru. Izlagala je na tridesetak znanstvenih skupova u Hrvatskoj i inozemstvu. Stručno se usavršavala u području terminologije, leksikografije i sintakse. Dobitnica je Nagrade Društva sveučilišnih profesora i drugih znanstvenika u Zagrebu za monografiju *Instrumental u hrvatskom jeziku*, Nagrade Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku za mlade znanstvenike za zapažen rad u području sintakse hrvatskoga jezika „Branko Kuna” te stipendije Njemačke akademske službe za razmjenu (DAAD).

ZAHVALA

*Mom pokojnom suprugu Mati
koji bi se ovim djelom silno ponosio, kao što se ponosio svim mojim velikim i malim
uspjesima.*

*Mom sinu Viktoru
kojemu je jako žao što u razrednoj nastavi nema predmet Medicina jer smatra da bi u njemu
bio najbolji.*

Zahvaljujem ponajprije svojoj mentorici dr. sc. Ivani Brač koja je svojom stručnošću, otvorenim pristupom terminološkim pitanjima, velikom vjerom u vrijednost ovoga rada i usmjerivanjem na mjestima na kojima sam se gubila omogućila da rad ugleda svjetlo dana.

Posebno zahvaljujem prof. dr. sc. Bernardini Petrović i prof. dr. sc. Vinku Brešiću koji su me od studentskih dana poticali i bodrili te smatrali da moje zanimanje za jezik i inicijativa trebaju biti okrunjeni i pisanim djelom.

Veliku zahvalnost dugujem prof. dr. sc. Nenadu Turku, dekanu Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od 2016. do 2022., koji je stvorio poticajnu radnu atmosferu i čije su jasne vizije i smjernice, temeljene među ostalim i na stavu da svaki zaposlenik ima pravo na rast i razvoj profesionalnih kompetencija te da napredak svakog od nas donosi korist svima, bile poticaj da se usavršavam i stvorim djelo koje će, vjerujem, biti korisno i biomedicinskim i jezikoslovnim stručnjacima. Bez institucijske potpore i razumijevanja to bi bilo mnogo teže.

Od srca zahvaljujem izv. prof. dr. sc. Deanu Konjeviću i izv. prof. dr. sc. Marinu Tortiju koji su strpljivo i u svakom trenutku slušali moja pitanja i svojim stručnim savjetima pomagali da razumijem jezik biomedicine i da se mnoge jezične dvojbe razriješe. Hvala i svim nastavnicima Veterinarskog fakulteta koji su me svojim brojnim pitanjima i zanimanjem za jezik biomedicinskog područja motivirali da čitam i istražujem.

Hvala i Anđi Raič, prof. iz Medicinske naklade na povjerenju i svim angažmanima s kojima je i započelo moje propitivanje terminografskih rješenja, zapažanje njihove nedosljednosti, prikupljanje građe i traganje za sustavom u tvorbi pridjeva koji bi mi bio okosnica u lektorskom radu.

Mojoj majci Jerki i bratu Željku zahvaljujem što su u ključnoj fazi izrade ovog rada zabavljali moga sina kako bih svoje misli mogla usmjeriti na pisanje i dovršetak rada.

Željana Klječanin Franić

SAŽETAK

U ovom se radu istražuje tvorbena varijantnost sufikslnih pridjevnih izvedenica koje se nalaze u sastavu višerječnih biomedicinskih naziva. Suvremeno hrvatsko biomedicinsko nazivlje sastavljeno je od latinskih naziva, internacionalizama i hrvatskih naziva. Prozirnost i prepoznatljivost posuđenica iz grčkog i latinskog jezika u različitim nacionalnim jezicima, njihova ekonomičnost i velike tvorbene mogućnosti osiguravaju im povlašten status u jeziku biomedicine. Osim klasičnih jezika u biomedicini je danas i snažan utjecaj engleskog jezika koji je postao *lingua franca* suvremene znanosti i tehnologije. To se vidi i u leksiku, ali i u preuzimanju engleskih tvorbenih modela i tvorbenih elemenata. Problem je što takve tvorenice često nisu prilagođene standardnojezičnoj normi ni usklađene s terminološkim načelima, a posljedica su brojne leksičke, sintaktičke i tvorbene varijante. Velik izbor među pridjevnim sufiksima, usporedna tvorba domaćim i stranim sufiksima, nerazlikovanje gramatičkog značenja pridjeva (opisnih i odnosnih pridjeva) te odabir neodgovarajuće osnove uzrok su nesigurnosti u tvorbi te nastanku sinonimnih i paronimnih varijanata. Kako se pridjevima izražavaju distinktivna obilježja pojmova, a u terminološkim sustavima oni imaju i klasifikacijsku ulogu u uspostavi hijerarhijskih i partitivnih odnosa, važno je koji je morfološki oblik odnosno tvorbeni obrazac primijenjen.

Iz korpusa koji čini suvremena biomedicinska publicistika te terminološki i općejezični rječnici izlučene su sinonimne i paronimne pridjevne varijante koje su klasificirane prema sufiksima koji sudjeluju u njihovoj tvorbi te odabiru odgovarajuće osnove. Opisana je njihova prilagođenost standardnojezičnoj normi i terminološkim načelima te je analiziran i pomak u značenju terminološke sintagme s obzirom na izbor pridjevnog sufiksa. Izlučeni su pridjevi i normativno rangirani. Istraživanje je pokazalo da kod mnogih izvedenica ni u uporabi ni u terminografskim izvorima ne postoji sustav u tvorbi te da je u leksikografskoj i terminografskoj obradi pridjeva potrebno otkriti i objasniti strukturne odnose kako višeznačnost ne bi bila uzrok sinonimiji i paronimiji te narušavanju tvorbene i leksičke norme.

Ključne riječi: biomedicinski jezik, sufikslna pridjevna izvedenica, sinonimija, paronimija, opisni pridjevi, odnosni pridjevi, normativno rangiranje

EXTENDED ABSTRACT

In contemporary Croatian biomedical terminology, a coexistence of Latin terms, terms comprised of international loanwords, and Croatian terms is present. Although there are Croatian equivalents accepted by the profession for many international loanwords, the transparency and recognisability of the loanwords from Greek and Latin in different national languages, their efficiency and great word formation capabilities give them a privileged status in the language of biomedicine. Besides being mostly comprised of words stemming from classical languages, biomedical terminology is now under the strong influence of the English language, which has become the *lingua franca* of modern science and technology. Thus, on the one hand, the very precise and internationally standardised terminology in anatomy rests on Greek and Latin word bases, while, on the other hand, clinical sciences and especially those that evolve rapidly, such as molecular biology, genetics, and radiology, have a large influx of anglicisms and untranslated English words. The influence of foreign languages is most visible at the lexical level, but it also occurs at the grammatical level. Namely, the adaptation of loanwords, which is not always in line with the norms of the standard language and terminology but is often influenced by foreign language patterns, word formation models and elements, gives rise to numerous word formation variants and syntactic terminological variants. These variants, in addition to lexical variants, cause a sort of terminological chaos in professional texts.

Word formation variants are particularly common in the case of adjective components of multi-word terms in biomedicine. A wide choice of adjective suffixes, parallel formation with both domestic and foreign suffixes, the lack of distinction between the grammatical meaning of adjectives (descriptive adjectives versus relative adjectives) and the choice of an inappropriate word base result in numerous synonym and paronym variants.

Terminology papers have so far examined noun structures, leaving adjectives neglected. Although syntactically dependent, adjectives express distinctive features of terms and play a classifying role in terminological systems, by establishing hierarchical and partitive relationships. However, traditional terminological dictionaries do not recognise the role of the adjective in the categorisation of terms, and adjectives very rarely appear as self-standing dictionary entries. When they do appear, there is usually no reference to the multiplicity of

their meanings, their definition does not correspond to their morphological form and their combining potential is not adequately represented.

The objective of this study was to determine the conformity of the suffixal adjective derivatives in the multi-word terms from the field of biomedicine to the norms of the Croatian standard language and terminology, based on examples from a specialised corpus. Particular attention was paid to the semantic aspect, i.e. to the differences and equivalencies in the meaning of parallel adjective derivatives. The following hypotheses served as the starting point:

1. Modern Croatian biomedical terminology is based on international loanwords and English loanwords, which are often not aligned with the Croatian standard language system, resulting in terminological disorder.
2. The derivation of adjectives from the same word bases by different suffixes and the choice of inappropriate bases in the word formation process result in numerous grammatical synonyms and paronyms.
3. Uncertainty in the formation of suffixal adjective derivatives leads to terminological inconsistencies and imprecision of meaning.

In this research of suffixal adjective derivatives in biomedical terminology, the language in use and the standard language and terminology were analysed. The corpus on which the study was conducted was divided into two sub-corpora. The first sub-corpus consisted of scientific-expert journals, where written communication among professionals takes place and which cover all scientific areas in the field of biomedicine: basic and clinical medical sciences, public health and healthcare, basic and clinical neuroscience, veterinary medicine, dentistry, and pharmacy. Terminological candidates, i.e., adjective derivatives found in two or more derivative variants, were extracted from this sub-corpus by the *Sketch Engine* language corpus tool. The second sub-corpus consisted of professional monolingual, bilingual and multilingual donaries as reference literature containing the basic corpus of biomedical concepts, from which conclusions can be drawn about the normative status of certain terminological units. The second sub-corpus also included the Croatian terminology base *Struna* and modern general language dictionaries. These terminology registers from the second sub-corpus were used to examine the word formation variability of adjectives extracted from the first sub-corpus as well as to do a terminographic and lexicographic analysis.

This paper is divided into two parts, a theoretical part and an analysis of the specialised corpus. The theoretical part gives a brief overview of the evolution of the science of terminology, and its general and modern theories. Special attention is paid to the terminology work in Croatia, from its onset prior to the standardisation of terminology, to the first terminological dictionaries up until the modern day and the development of the terminological base called *Struna* that restarted the standardisation of the terminology of different professions at an institutional level. The differences between general and special language, scientific and professional language, and professional language and professional jargon are explained.

In addition to a brief overview of the history of biomedical terminology in Croatia, a description of contemporary biomedical terminology is also given, with a focus on foreign languages' lexical, syntactical and word formation impacts. The Greek and Latin terminological heritage is analysed from the aspect of simplicity, rationality and efficiency of international loanwords, their great capacity to form words and to enable better communication among professionals and scientists from different linguistic backgrounds. The influence of the English language is described in light of the growing number of untranslated terms and mechanically translated terms that often do not comply with the word formation and syntactic norms of the Croatian language. The use of literal translations is also an issue, which is particularly the case with the English terminology created by metaphorisation, whose metaphoricity is lost in translation into another language. International loanwords and English-based loanwords should comply with the norms of the Croatian standard language and its terminological principles. In this paper, examples from biomedical terminology are used to explain the terminological principles that must be followed in the creation of terms. Biomedical terms are also used to describe the way how words are derived and how they evolve.

Adjectives in the Croatian general language are divided into descriptive and relative adjectives, and this distinction between them is also indicated by their derivational suffixes. For example, a descriptive Croatian adjective with the suffix *-an* (*septičan* (*septic*) – *septična rana* (*septic wound*)) and a relative Croatian adjective with the suffix *-ski* (*septički* (*septic*) – *septički šok* (*septic shock*)) are both derived from the noun *sepsa* (*sepsis*). Adjective derivatives, which both in general language and biomedical terminology mostly arise through suffixation, in biomedicine are mainly formed from foreign word bases. Croatian and foreign suffixes are then added to these bases, so one adjective is often formed by multiple suffixes. The variants from the noun *parenhim* (*parenchyma*) thus include *parenhimni* (*parenchyma*), *parenhimski*

(*parenchyma*), *parenhimalni* (*parenchymal*) and *parenhimatozan* (*parenchymatous*), of which the first two are formed by Croatian suffixes and the second two by adopted Latin suffixes. Besides that, the first three variants are relative adjectives and the fourth variant is a descriptive adjective. The formation of adjectives also often happens by the use of different derivatives from the same basic word. Derivative synonyms thus occur due to an incorrect choice of the basic word. For example, the paronymous adjectives *genski* (*gene*, from *gene*), *genetski* (*genetic*, from *genesis*) and *genetički* (*genetic* from *genetics*) or *imunosni* (*immune*, from *immunity*) and *imunološki* (*immunologic*, from *immunology*) are quite often used incorrectly. Due to the lack of knowledge about the word base and the derivation of adjectives by different suffixes, the terminology created is not only incompatible with the terminological principles of the Croatian standard language but the incorrect choice of the word base may also lead to a change in meaning. It happens that lexemes that are indeed paronyms and that should not be substituted in the same context are used as synonyms. This is particularly true for biomedical discourse, where such use must be avoided because biomedical discourse belongs to the scientific functional style, whose essential characteristics are the pursuit of accuracy, unambiguity, clarity, and precision of the content. Adjectives are also used to express the distinctive features of concepts, and, by establishing hierarchical and partitive relationships, they play a classifying role in various terminological systems. It is, therefore, important what morphological form, i.e. word formation pattern is used.

Adjective variants extracted from the corpus were classified according to the motivation for their creation as follows:

1. Variants resulting due to parallel derivation by Croatian and foreign suffixes
2. Variants created by derivation from the full and abbreviated word base
3. Variants created by the synonymous use of the suffixes *-ni* and *-ski*
4. Variants created by the synonymous use of the verb participle and relative adjectives
5. Variants with different word bases
6. Variants created by the synonymous use of possessive and relative adjectives.

The first group of adjectives includes mostly synonym variants that are formed by adopted Latin and Croatian suffixes in parallel. In line with the terminological principles, it is recommended that, when borrowing a term, only the word base is to be borrowed and derivatives are to be formed by adding Croatian suffixes if it does not lead to a change of meaning. Namely, there is a certain number of adjective derivatives, in which the grammatical

and lexical meaning of the adjective differs depending on whether they are formed by adopted Latin or Croatian suffixes. For example, the descriptive adjective with the foreign suffix –*ativan* (*oksidativan* (*oxidative*) – *oksidativna tvar* (*oxidative matter*), a compound that possesses oxidative characteristics) and the relative adjective with the Croatian suffix –*ski* (*oskidacijski* (*oxidation*) – *oksidacijsko oštećenje* (*oxidation damage*), damage caused by oxidation) are both derived from the noun *oksidacija* (*oxidation*). The grammatical and semantic analysis of this adjective group has shown that suffixes play a distinct role, i.e. that certain adopted Latin suffixes may form descriptive adjectives (e.g. suffixes –*(at)ivan*, *(at)ičan*, –*(at)ozan*, –*atoran*, in derivatives *hemoragičan* (*haemorrhagic*), *kolestatičan* (*cholestatic*), *regenerativan* (*regenerative*), *kompresivan* (*compressive*), *parenhimatozan* (*parenchymatous*), *membranozan* (*membranous*), *cirkulatoran* (*circulatory*)), and that their Croatian equivalent suffixes –*ni* and –*ski* form relative adjectives *hemoragijski* (*hemorrhagic*), *kolestatski* (*cholestatic*), *regeneracijski* (*regeneration*), *kompresijski* (*compression*), *parenhimni* (*parenchymal*), *membranski* (*membrane*), *cirkulacijski* (*circulatory*)). Given the terminological recommendation that adjectives are to be formed with Croatian suffixes, it is easy to choose an adjective variant that is in conformity with the Croatian language standard. However, this proves to be much more difficult in adjectives in which the meaning of the noun from which they are derived and the parallel formation by synonymous foreign suffixes enable the breaking up of the synonym relations of the words with the same root. In biomedical terminology, adjectives derived from abstract female verbal nouns are most prone to this type of breaking up of synonym relations. These adjectives are formed from verbs with the noun suffixes –*acija* and –*ija* and are used to name diseases and conditions, pathological and physiological processes in the organism, and diagnostic and therapeutic procedures (*infekcija* (*infection*), *ishemija* (*ischaemia*), *dilatacija* (*dilatation*), *proliferacija* (*proliferation*), etc.).

The second group includes adjectives derived from nouns ending in –*ik* and –*ika* (*probiotik* (*probiotic*) > *probiotski* (*probiotic*) > *probiotički* (*probiotic*), *farmakokinetika* (*pharmacokinetics*) > *farmakokinetski* (*pharmacokinetic*), *farmakokinetički* (*pharmacokinetic*). They are scarce, and the recommendation is that they be formed from the full base.

The distribution of suffixes –*ni* and –*ski* in adjective derivatives usually depends on whether they belong to the animate or inanimate category and on their respective sounds. Although for some derivatives it is recommended that they be formed by the suffix –*ni* since the adjective

refers to an inanimate thing and since the sounds in that respective word allow it, the derivation by the suffix *-ski* prevails in use (e.g., *enzimski* (*enzymic*), *sistemski* (*systemic*)).

The use of a verb participle in an adjective function is strongly influenced by the English language and its syntactic models (*luteinising hormones – luteinizirajući hormon, angiotensin-converting enzyme – angiotenzinkonvertirajući enzim*). In such cases, it is recommended that the adjective be derived from the verbal noun ending with *-acija* (*luteinizacija* (*luteinisation*) > *luteinizacijski hormon* (*luteinisation hormone*) or that it be built with the relative pronoun (*enzim koji pretvara angiotenzin* (*an enzyme that converts angiotensin*)).

Variants with different bases result in paronyms that are misused as synonyms. These are, for example, the paronym pairs *endemski* (*endemic*) and *endemijski* (*endemic*), *imunosni* (*immune*) and *imunološki* (*immunological*). Although unambiguity is usually ensured through the context and the meaning of the base form is redundant, the correct choice of both the base and the suffix is needed for terminology in order to build a coherent system and not to breach the norm.

The synonymous use of possessive and relative adjectives is observed in cases when it is not recognised whether the adjective should denote belonging (*terapeutov stolac* (*therapist's chair*)) or it should have the meaning of a relative adjective (*terapeutski stolac* (*therapeutic chair*)). Also, synonymous use is observed in chemical terms where chemical compounds are commonly compiled with a possessive adjective (*kalcijev klorid* (*calcium chloride*), *ugljkov dioksid* (*carbon dioxide*)). However, in cases other than chemical compounds, a relative adjective is used (*kalcijski i natrijski kanali* (*calcium and sodium channels*), *dušična i ugljična kiselina* (*nitric and carbonic acid*)).

The browsing of terminological and general language dictionaries showed the same variability of adjectives as in scientific-expert journals. In some dictionaries, the tendency to be aligned with the language standard and terminological norm can be observed. Thus the *Dictionary of Latin and Croatian Medical Vocabulary* (Loknar 2003) favours adjective translation equivalents over any other equivalents, while the *English-Croatian Medical Dictionary* (Jernej 2006, 2009) favours the forms with *-ski* over the adopted Latin adjectives, and the forms with *-ni* over the ones on *-ski*. However, there is no coherence in including adjectives in the terminological syntagms, and adjectives with the same root can have different forms in different terms, although their grammatical and lexical meaning remains the same (e.g., *kompresijski ileus* (*compression ileus*) and *kompresivna atelektaza* (*compressive atelectase*)).

The lexical compatibility and combination potential are often ignored, and this results in non-valid syntagms such as an *imuno protutijelo* (*immune antibody – resistant antibody*) instead of an *imunosno protutijelo* (*antibody of the immune system*) as well as an *aseptička gaza* (*aseptic gauze* (relative adjective) instead of an *aseptična gaza* (descriptive adjective – *sterile gauze*). The definitions of adjective entries in dictionaries do not always correspond to their meaning and so it often happens that the relative form of the adjective has the definition of the descriptive adjective (*opturacijski* (*obturation*) – ‘that which blocks’ instead of the descriptive variant *opturativan* (*obturational*)), while the descriptive form of the adjective has the definition of the relative adjective (*septičan* (*septic* – ‘that which relates to sepsis’, instead of the variant *septički* (*septic*)). General language dictionaries contain only a smaller part of the terms extracted from the corpus. These dictionaries show attempts to differentiate between the descriptive and relative forms of adjectives and that the definition should correspond to the morphological form of the derivative.

In the last part of the paper, adjective derivatives are normatively ranked in accordance with the terminology principles and the word formation norm of the Croatian standard language, and they are accompanied by an annotation on whether they are recommended, admitted or not recommended terms. Adjectives are also accompanied by definitions, taking into account the distinction between their descriptive and relative meaning.

This paper proves the set hypotheses about the presence of international loan words and English loan translations in biomedical terminology, which are not aligned with the language and terminological norms of the Croatian language. This often gives rise to numerous synonym and paronym forms of adjectives, causing uncertainty in forming and using biomedical terms, imprecision of their meaning and their terminological disparity.

The conclusion is that the role of adjectives in biomedical terminology is of extreme importance because adjectives enable the establishment of relations between concepts and their differentiation. Differentiating among synonyms, explaining the meaning of adjective variants and stating the correct syntagmatic relations in the terminographic analysis of adjectives, both as the grammatical word category and as a lexeme that is often the carrier of the main semantic information, would therefore be extremely useful. Adjectives analysed this way would contribute to their more systematic use in practice, i.e. to reducing the deviation from the word formation and lexical norms in the scientific, professional and written language in the area of biomedicine.

Key words: biomedical language, suffixal adjective derivatives, synonymy, paronymy, descriptive adjectives, relative adjectives, normative ranking

POPIS TABLICA

Tablica 3.1. Internacionalizmi i hrvatski opisni izrazi kao njihovi ekvivalenti

Tablica 3.2. Internacionalizmi i njihovi hrvatski ekvivalenti s općejezičnim značenjem

Tablica 3.3. Prefiksi iz klasičnih jezika i njihovi hrvatski prijevodni ekvivalenti s primjerima uporabe

Tablica 3.4. Engleski višerječni nazivi, njihove sintaktičke prevedenice i preporučeni nazivi

Tablica 3.5. Internacionalni nazivi i njihove hrvatske prijevodne varijante

Tablica 3.6. Varijante prefiksarno-sufiksarnih pridjevskih izvedenica od naziva *operacija*

Tablica 4.1. Istokorijenski paronimi čije se značenje u općejezičnoj uporabi razlikuje

Tablica 5.1. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-alni* i *-ski*

Tablica 5.2. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-alni* i *-ni*

Tablica 5.3. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-alni* i *-ički*

Tablica 5.4. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-arni* i *-ski*

Tablica 5.5. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-arni* i *-ni*

Tablica 5.6. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-arni* i *-alni*

Tablica 5.7. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-atičan/-atični* i *-ni/-ski*

Tablica 5.8. Pridjevi tvoreni sufiksom *-atički* i njihove varijante tvorene drugim sufiksima

Tablica 5.9. Pridjevi tvoreni sufiksom *-atski* i njihove varijante tvorene drugim sufiksima

Tablica 5.10. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-ativni* i *-ski*

Tablica 5.11. Pridjevne izvedenice tvorene sufiksom *-atorni* i njihove usporedne tvorenice

Tablica 5.12. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-atozan/-atozni* i njihove usporedne tvorenice

Tablica 5.13. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-ičan/-ički* i *-ski*

Tablica 5.14. Razlikovanje gramatičkih i leksičkih značenja opisnih i odnosnih pridjeva

- Tablica 5.15. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-ijalni* i *-ni* i *-ski*
- Tablica 5.16. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-ivan/-ivni* i *-ski*
- Tablica 5.17. Primjeri raspodjele sufikasa *-ivan/-ivni* i *-ski* s obzirom na tvorbu opisnih i odnosnih pridjeva u nazivima
- Tablica 5.18. Pridjevne izvedenice tvorene sufiksom *-ozan/-ozni* i njihove usporedne tvorenice
- Tablica 5.19. Pridjevi izvedeni od pune i skraćene osnove
- Tablica 5.20. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene odnosnim sufiksima *-ni* i *-ski*
- Tablica 5.21. Pridjevi usporedno tvoreni sufiksima *-ni* i *-ski* od domaće osnove koja završava na *-n*
- Tablica 5.22. Pridjevi usporedno tvoreni sufiksima *-ni* i *-ski* od domaće osnove koja završava imeničnim sufiksom *-ica*
- Tablica 5.23. Glagolski particip u atributnoj uporabi i njegove usporedne tvorenice
- Tablica 5.24. Posvojni pridjevi i njihove usporedne tvorenice
- Tablica 5.25. Različiti tvorbeni obrasci u tvorbi pridjeva s istim gramatičko-leksičkim značenjem
- Tablica 5.26. Obrada pridjeva iz biomedicinskog nazivlja na *Hrvatskom jezičnom portalu*
- Tablica 5.27. Opisni i odnosni pridjevi izvedeni od iste osnove
- Tablica 5.28. Različita značenja istokorijenskih pridjeva izvedenih od imenica koje označuju tjelesne strukture
- Tablica 6.1. Normativne odrednice sinonimnih pridjeva tvorenih usporedo domaćim i stranim sufiksima
- Tablica 6.2. Normativno određenje glagolskog participu u atributnoj uporabi i usporednih tvorenica
- Tablica 6.3. Sinonimni pridjevi tvoreni sufiksima *-ičan/-ični* i *-ički*
- Tablica 6.4. Opisni i odnosni pridjevi izvedeni od iste osnove
- Tablica 6.5. Istokorijenski paronimi s različitim tvorbenim osnovama

1. UVOD

1.1. Obrazloženje teme

Hrvatsko biomedicinsko nazivlje počelo se izgrađivati već sredinom 19. stoljeća, no iako ima dugu povijest i tradiciju, ono još uvijek nije usustavljeno (Gjuran-Coha 2011: 11). Danas u biomedicini supostojе latinsko nazivlje, nazivlje sastavljeno od internacionalizama i hrvatsko nazivlje (Hudeček i Mihaljević 2012: 59), a zbog brzog razvoja znanosti i tehnologije sve je veći utjecaj engleskog jezika na svim jezičnim razinama (Bogunović i Ćoso 2013: 13). Utjecaj stranih jezika vidljiv je ne samo na leksičkoj razini, gdje je najuočljiviji, nego i na gramatičkoj razini. Naime prilagodbom posuđenica, koja nije uvijek u skladu sa standardnojezičnom i terminološkom normom, već je često pod utjecajem stranih jezičnih obrazaca, uz leksičke nastaju i brojne tvorbene i sintaktičke terminološke varijante.

Tvorbena je sinonimija osobito vidljiva u izvođenju pridjevnih sastavnica višerječnih biomedicinskih naziva. U dosadašnjim su terminološkim radovima većinom bile zastupljene imenične strukture, dok su pridjevi ostali zapostavljeni. Premda je pridjev sintaktički nesamostalan (Pranjковиć 2004: 27), njime se izražavaju distinktivna obilježja pojmova te u terminološkim sustavima ima klasifikacijsku ulogu u uspostavi hijerarhijskih i partitivnih odnosa. Njegova uloga u kategorizaciji pojmova međutim nije prepoznata u tradicionalnim terminološkim rječnicima te se oni najčešće ne pojavljuju samostalno kao rječnička natuknica niti se upućuje na njegovu višeznačnost i višedimenzionalnost (Grčić Simeunović i dr. 2020: 620).

Pridjevi se u općem jeziku dijele na opisne i odnosne, a tu razliku među njima naznačuju i tvorbeni sufixi (Babić 2002: 382), primjerice od imenice *sepsa* opisni pridjev nalazimo u nazivu *septična rana*, a odnosni u nazivu *septički šok*. Pridjevne izvedenice, koje i u općem jeziku i u biomedicinskom nazivlju najčešće nastaju sufixacijom, u biomedicini se tvore većinom od stranih osnova na koje se dodaju domaći i strani sufixi, pa se jedan pridjev često tvori pomoću više sufikasa, primjerice *limfni*, *limfatični* i *limfatički*. Osim toga nerijetko se za tvorbu pridjeva uzimaju i različite tvorenice iste osnovne riječi, pa tvorbeni sinonimi nastaju i zbog pogrešnog odabira osnove. Primjerice u značenju pridjeva *motorički*, izvedenog od imenice *motorika*, rabi se i pridjev *motorni*, izveden od imenice *motor* koja nema jednako značenje kao *motorički*, pa se tako i pridjevu *motorni* pripisuje pogrešno značenje. Zbog nepoznavanja tvorbene osnove te tvorbe pridjeva različitim sufixima nazivi ne samo da nisu

usklađeni s terminološkim načelima hrvatskoga standardnog jezika nego i pogrešan odabir tvorbenog elementa može utjecati na promjenu značenja. Tako se u sinonimnoj uporabi varijanti pojavljuju i leksemi koji se zapravo nalaze u paronimijskom odnosu (Tafrá 2003) i ne bi se smjeli zamjenjivati u istom kontekstu. Biomedicinski diskurs osim toga pripada znanstvenom funkcionalnom stilu, čija su obilježja težnja za točnošću, jednoznačnošću, jasnoćom i preciznošću sadržaja (Silić 2006: 61), zbog čega je još važnija pravilna uporaba paronimnih parnjaka te tvorba naziva i njihovih sastavnica u skladu s jezičnom normom i terminološkim načelima kako bi nazivlje bilo usustavljeno.

Svrha je rada analizom pridjeva u biomedicinskom nazivlju opisati tvorbeni sustav kako bi se pridjevne sastavnice višerječnih naziva mogle tvoriti u skladu i s jezičnim sustavom i potrebama struke. Semantička će analiza pokazati da je pravilan odabir sufiksa osim za usklađenost s tvorbenom normom važan i za usklađenost s leksičkom normom s obzirom na to da nepravilno tvorena pridjevna sastavnica koja je dio višerječnog naziva utječe na promjenu njegova značenja.

Uz smjernice za tvorbu pridjeva u skladu sa standardnojezičnom normom i terminološkim načelima uzet će se u obzir različiti sintaktičko-semantički odnosi koje uvjetuje odabir pridjevnog oblika, čime će se dati bitan doprinos i terminološkim istraživanjima i usustavljanju nazivlja u biomedicinskom području.

1.2. Ciljevi i hipoteze istraživanja

Cilj je ovoga istraživanja utvrditi prilagođenost sufikslnih pridjevnih izvedenica koje se nalaze u sastavu višerječnih biomedicinskih naziva standardnojezičnoj i terminološkoj normi na temelju primjera iz specijaliziranog korpusa. Posebno ćemo se osvrnuti na semantički aspekt, i to značenjsku razgraničenost odnosno istovjetnost usporednih pridjevnih izvedenica. Pritom se polazi od sljedećih hipoteza:

1. Suvremeno se hrvatsko biomedicinsko nazivlje temelji na internacionalizmima i engleskim prevedenicama koje često nisu usklađene s jezičnim sustavom hrvatskoga standardnog jezika zbog čega u nazivlju vlada nesređenost.
2. Izvođenje pridjeva od istih osnova različitim sufiksima kao i odabir neodgovarajuće osnove u tvorbenom postupku rezultira brojnim gramatičkim sinonimima i paronimima.

3. Nesigurnost u tvorbi sufikslnih pridjevnih izvedenica uzrokuje terminološku neujednačenost i nepreciznost značenja.

U radu će se priložiti popis sufikslnih pridjevnih izvedenica koje su predmet terminoloških dvojbi te će se preporučiti oblici usklađeni sa standardnojezičnom i terminološkom normom. U popisu uz preporučene oblike naznačit će se i koji su oblici dopušteni te koji su nepreporučeni. Predložena rješenja poslužit će kao model u terminološkoj tvorbi pridjeva, ponajprije od stranih osnova, kako bi se izbjegla uporaba neodgovarajućih sufikasa, pogrešna uporaba opisnih i odnosnih pridjeva te odabir pogrešne osnove u tvorbi višerječnih naziva.

1.3. Metodologija istraživanja

U ovom je radu u istraživanju sufikslnih pridjevnih izvedenica u hrvatskim višerječnim biomedicinskim nazivima primijenjena analiza jezika u uporabi te standardnojezična i terminološka analiza.

Korpus na temelju kojega je istraživanje provedeno podijeljen je u dva potkorpusa. Prvi potkorpus čine znanstveno-stručni časopisi putem kojih se odvija pisana komunikacija među stručnjacima. Ta je tekstna vrsta sredstvo objave i diseminacije te razmjene znanstvenih spoznaja među pripadnicima jedne diskursne zajednice, koji dijele jednaku razinu specijaliziranog znanja, te je za očekivati da će tu visokostručnu razinu komunikacije obilježiti uporaba normiranih naziva s minimalnim odstupanjima od standarda i terminoloških načela. Vodeći računa o reprezentativnosti korpusa (Biber 1993), odabrani su časopisi u kojima su obuhvaćena sva znanstvena polja iz područja biomedicine: temeljne i kliničke medicinske znanosti, javno zdravstvo i zdravstvena zaštita, temeljna i klinička neuroznanost, veterinarska medicina, stomatologija i farmacija¹. Osim prikladnosti, u obzir je uzeta i dostupnost te računalna pretraživost građe, stoga su za istraživanje odabrana elektronička izdanja časopisa².

Terminološki kandidati izlučeni su jezičnokorpusnim alatom *Sketch Engine* poluautomatskom metodom (Daille 2017: 6). Nakon što je u prvom koraku uz pomoć *popisa riječi* (engl. *Wordlist*) dobiven popis svih pridjevnih izvedenica³, u drugom su koraku ti terminološki

¹ Časopisi iz poddomene farmacije u Hrvatskoj objavljuju se na engleskom jeziku te nisu uključeni u istraživanje. No kako je stručni sadržaj te poddomene zastupljen u ostalim poddomenama biomedicine, smatramo da su i farmaceutske i biokemijske nazivlje u dovoljnoj mjeri zastupljeni u korpusu.

² Odabrani su časopisi iz područja biomedicine objavljeni na portalu Hrčak 2019. godine.

³ Pridjevne su izvedenice izlučene odabirom filtra *adjectives + ending* pri čemu su u pretraživanju uporabljeni pridjevni sufiksi.

kandidati ručno pretraženi te su uz pomoć konkordancija odabrani primjeri za analizu u skladu s ciljem istraživanja. Svrha rada nije bila izlučiti sve sufiksne pridjevne izvedenice, već samo one čija je tvorba sporna s obzirom na standardnojezične i terminološke preporuke te uporabnu i semantičku razgraničenost. Kao terminološke jedinice odabrane su pridjevne izvedenice koje su pronađene u dvjema tvorbenim varijantama ili više njih.

Drugi potkorpus čine stručni jednojezični, dvojezični i višejezični rječnici kao referentna literatura koja sadržava temeljni korpus biomedicinskog pojmovlja i iz kojih se može zaključivati o normativnom statusu terminoloških jedinica, hrvatska terminološka baza Struna te suvremeni općejezični rječnici. Među terminološkim rječnicima pretraženi su *Rječnik latinskoga i hrvatskoga medicinskoga nazivlja* (Loknar 2003), *Englesko-hrvatski medicinski rječnik* (Čeliković 2005), *Enciklopedijski rječnik humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja* (Padovan 2006), *Englesko-hrvatski medicinski rječnik* (Jernej 2006, 2009) i *Englesko-hrvatski rječnik medicinskog nazivlja* (Jernej 2008). Od općejezičnih su rječnika pretraženi *Rječnik stranih riječi* (Klaić 2002), *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (Anić 2003), *Rječnik hrvatskoga jezika* (Anić 2007) te mrežni izvori *Hrvatski jezični portal* (<https://hjp.znanje.hr/>) i *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (<https://rjecnik.hr/>). U trećem su koraku u ovom potkorpusu ručno pronađene terminološke jedinice izlučene iz prvog potkorpusa te je analizirana njihova tvorbeno varijabilnost.

U četvrtom su koraku pridjevne izvedenice klasificirane prema usporednim sufiksima kojima su tvorene. Analizirana je motivacija za tvorbu određenim sufiksom te terminološki kontekst. Opisano je sudjelovanje pojedinih stranih sufikasa u terminološkoj tvorbi u biomedicinskom nazivlju te je metodama kontrastivne analize opisan utjecaj stranih jezika na tvorbu pridjeva, prije svega engleskog i latinskog, kao i učestalost pojave tvorbenih varijanti. Tvorbenom je preoblikom ustanovljeno (ne)poznavanje tvorbene osnove i promjena u sadržaju naziva s obzirom na odabir osnove. Usporedbom sufikasa kojima su pridjevne izvedenice tvorene analizirana je uporaba opisnih i odnosnih pridjeva te pomak u sadržaju pojma pri pogrešnoj uporabi vrste pridjeva. Analiza na pojmovnoj razini provedena je uz pomoć stručnjaka pojedinih disciplina.

Peti je i posljednji korak u istraživanju bio izrada popisa sufiksanih pridjevnih izvedenica u sastavu višerječnih biomedicinskih naziva s njihovim definicijama i primjerima uporabe s obzirom na razgraničenje opisnih i odnosnih pridjeva, koji će biti usklađeni sa standardnojezičnom normom i terminološkim preporukama. Prema ISO normi 1087-1, i u

skladu s ljestvicom ocjenjivanja prihvatljivosti naziva, preporučeni je naziv onaj koji je ocijenjen kao glavni naziv za dani pojam, dopušteni je naziv onaj koji je ocijenjen kao sinonim preporučenog naziva, odbačeni je naziv onaj koji je ocijenjen kao nepoželjan, a zastarjeli je naziv onaj koji se više ne rabi. Terminološka baza Struna primjerice razlikuje naziv i njegove istoznačnice koje mogu biti označene kao: dopušteni naziv, predloženi naziv, nepreporučeni naziv, zastarjeli naziv i žargonizam. Kako je ovo istraživanje i normativno usmjereno, uputnicama *preporučeni naziv*, *dopušteni naziv* i *nepreporučeni naziv* pridjevima izlučenima iz korpusa dodijeljen je normativni status. S obzirom na mogućnost višestrukog odabira među različitim sufiksima u terminološkoj tvorbi pridjeva od stranih osnova, preciznija kategorizacija usporednih pridjevnih izvedenica kojoj bi cilj bio optimalna komunikacija unutar diskursne zajednice (Nahod 2016: 57) pridonijet će usustavljanju biomedicinskog nazivlja te će ujedno poslužiti kao tvorbeni obrazac u izvođenju pridjevnih sastavnica višerječnih naziva.

1.4. Struktura rada

U prvom dijelu rada obrazlaže se motivacija za istraživanje, ciljevi i hipoteze istraživanja te metodologija.

Drugi dio rada govori o terminologiji kao znanstvenoj disciplini. Prikazan je razvoj terminologije od početka 20. stoljeća do danas. Opisane su razlike između opće teorije terminologije i suvremenih teorijskih pristupa. Prikazana je i terminološka djelatnost u Hrvatskoj, od njezinih početaka u 19. stoljeću pa do uspostave terminološke baze Struna kao rezultata najnovijih težnji za izgradnjom nazivlja i potpore državnih tijela zbog čega je terminološka aktivnost ponovno oživljena i ovaj put institucionalizirana.

U trećem se dijelu govori o povijesti i značajkama biomedicinskog nazivlja. Obrađene su karakteristike biomedicinskog nazivlja, prije svega uporaba internacionalizama i utjecaj engleskog jezika u suvremenom nazivlju te druge osobitosti poput uporabe kratica, eponima, višerječnih naziva itd. Pokazano je kako se terminološka načela primjenjuju u izgradnji biomedicinskog nazivlja.

U četvrtom se dijelu prikazuje terminološka tvorba i postanak naziva u skladu s tvorbenom normom. Naglasak je na tvorbi pridjeva u biomedicinskom nazivlju s posebnim osvrtom na razlikovanje opisnih i odnosnih pridjeva te implikacije njihova nerazlikovanja u uporabi.

Peti je dio analiza korpusa u kojoj su usporedne pridjevne tvorenice razvrstane prema motivaciji njihova nastanka. Opisana je zastupljenost pojedinih varijanti te je analizirana njihova usklađenost sa standardnojezičnom i terminološkom normom.

U zaključnom su dijelu izneseni sažeti rezultati istraživanja te smjernice za tvorbu pridjeva u biomedicini koja bi bila u skladu s terminološkim načelima, s posebnim naglaskom na uspostavljanje odgovarajućih tvorbenih obrazaca kako bi se postigla usustavljenost i točnost sadržaja te smanjila varijantnost kao posljedica nepoznavanja jezičnih normi.

Uz literaturu se donosi i prilog koji sadržava popis sufikslnih pridjevnih izvedenica koje se najčešće pojavljuju u dvjema ili više varijanata, s normativnim odrednicama i razgraničenjem opisnih i odnosnih pridjeva, odnosno istokorijenskih paronima s istom tvorbenom osnovom i istokorijenskih paronima s različitom tvorbenom osnovom.

2. TERMINOLOGIJA

Naziv *terminologija* ima više značenja. *Terminologija* je sustav naziva (termina) koji se upotrebljavaju u određenom znanstvenom, tehničkom ili umjetničkom području i u tom je kontekstu istoznačna s riječju *nazivlje* (Hudeček i Mihaljević 2012: 11). *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva* (Simeon 1969) terminologiju označuje kao ukupnost svih znanstvenih i stručnih naziva uopće ili ukupnost naziva neke određene struke ili više srodnih struka, a *Rječnik stranih riječi* (Klaić: 2002) kao skup naziva koji se upotrebljavaju u nekoj grani znanja ili umjetnosti. Terminologija je međutim i znanstvena disciplina koja proučava nazive i njihovu upotrebu te se u tom slučaju naziva i *nazivoslovlje*. Kao znanost terminologija proučava stvaranje naziva i njihovu strukturu, ujednačivanje pojmova i naziva, odnose među pojmovima i odnose između pojma i naziva, tvorbu pojmovnog sustava, definicije te metode terminološke leksikografije (Mihaljević 1984: 148). Terminologija je interdisciplinarna znanost, s jedne su strane jezikoslovci koji ustvrđuju je li naziv usklađen sa standardnojezičnom normom i terminološkim načelima, a s druge stručnjaci čija je zadaća ustanoviti odgovara li naziv potrebama struke.

Terminologiji je srodna disciplina terminografija. Kao što se leksikografija bavi opisom leksika općeg jezika, tako terminografija uključuje zapisivanje, obradu i prikazivanje podataka dobivenih terminološkim istraživanjima. Terminologija kao znanost i terminografija kao praktična djelatnost u praksi se ne mogu uvijek sasvim jasno razgraničiti (Bratanić i Lončar 2015: 43).

Osim dviju temeljnih definicija terminologije, kao sustava naziva i kao znanosti, postoje gledišta prema kojima riječ terminologija obuhvaća tri pojma: 1. načela i konceptualne baze koje upravljaju proučavanjem termina, 2. smjernice prema kojima se terminografski rad provodi i 3. skup naziva nekog specijaliziranog područja (Cabre 1999: 32).

U ovom radu u značenju sustava stručnih i znanstvenih naziva upotrebljavat će se riječ *nazivlje*, dok će se u značenju znanstvene discipline upotrebljavati riječ *terminologija*.

2.1. Razvoj terminologije kao znanstvene discipline

Iako određen oblik terminološke djelatnosti nalazimo već u 18. i 19. stoljeću, terminologija se kao znanstvena disciplina počela razvijati početkom 20. stoljeća, kad se usporedno s razvojem

industrijske proizvodnje i raznih znanstvenih disciplina pojavila svijest i potreba za normiranjem nazivlja pojedinih strukovnih područja. I dok su, potaknuti internacionalizacijom znanosti u 19. stoljeću, znanstvenici bili ti koji su upozorili na potrebu za imenovanjem znanstvenih koncepata, u 20. je stoljeću brz napredak i razvoj tehnologije interes za tvorbu i normiranje naziva potaknuo u inženjera. Tako se razvoj terminologije kao znanstvene discipline započet tridesetih godina 20. stoljeća pripisuje trojici inženjera – Eugenu Wüsteru (Austrija), Ernstu Drezenu (Latvija) i Dmitriju Lotteu (Rusija) (Picht 2011: 9, prema Vrgoč 2021: 14).

2.1.2. Opća teorija terminologije

Svijest o neuređenosti tehničke komunikacije bila je poticaj mnogim stručnjacima iz različitih područja da zajednički pokušaju riješiti problem u tehničkim jezicima (Nahod 2016: 4). Tridesetih godina 20. stoljeća s Eugenom Wüsterom i njegovim radovima definirano je područje rada i ciljevi terminologije kao znanstvene discipline te su uspostavljena temeljna načela terminološke djelatnosti. Wüsterova teorijska polazišta u standardizaciji nazivlja temelj su Bečke terminološke škole čiji je osnovni cilj bio normiranje nazivlja (Bratanić i Lončar 2015: 45). Bečkoj su školi srodne gotovo istodobno pokrenute Praška i Sovjetska te Kanadska škola. Svima je njima osnovni cilj jezično planiranje i normiranje nazivlja kako bi komunikacija unutar struke i znanstvene zajednice bila učinkovita i nedvosmislena. Wüsterovski se pristup naziva općom teorijom terminologije (OTT) koja se temelji na nekoliko ključnih načela (Hudeček i Mihaljević 2012, Bratanić i Lončar 2015: 45):

1. Onomaziološki pristup – prednost ima pojam pred nazivom, naime u terminološkom se radu polazi od pojma i po tome se terminologija razlikuje od leksikologije kojoj je polazište riječ.
2. Sinkronijski pristup – ne uzima se u obzir razvoj pojma i naziva kroz vrijeme unutar jednog strukovnog područja i njegova nazivlja.
3. Jednoznačnost – svakom pojmu odgovara samo jedan naziv, stoga sinonimija i polisemija u stvaranju naziva nisu dopuštene.
4. Razgraničenost pojma – pojam je jasno razgraničen od drugih pojmova i čvrsto usidren u pojmovni sustav.
5. Preskriptivnost – cilj je standardizacija nazivlja i pojmovna usustavljenost (Brač, Bratanić i Ostroški Anić 2015) odnosno propisivanje jezično ispravnih oblika koji

odgovaraju zahtjevima struke uz izbjegavanje terminološke varijacije (Bergovec 2019: 96).

Prema OTT-u tri su obrasca u definiranju naziva: sadržajni, opsegovni i dijelni. Definicijom se pojam precizno smješta u pojmovni sustav, pri čemu se najboljom smatra sadržajna definicija, koja uključuje najbliži nadređeni (rodni) pojam i specifičnu razliku po kojoj se on razlikuje od ostalih pojmova na istoj hijerarhijskoj razini (Bratanić i Lončar 2015: 46, Nahod 2016: 6).

Terminologija se sve do devedesetih godina prošlog stoljeća, i kao teorijska disciplina i kao praktična djelatnost, razvijala na Wüsterovim postulatima, odnosno načelima opće teorije terminologije.

2.1.3. Suvremene teorije terminologije

Posljednja su tri desetljeća opća teorija terminologije i Wüsterova načela na kojima se ona zasniva izloženi kritikama novih teorijskih pristupa. Tradicionalnim se terminološkim načelima zamjera nefleksibilnost zbog čega se ne mogu pokriti svi specifični semantički aspekti naziva u strukovnom jeziku te da pojmovni sustav nije uvijek moguće opisati hijerarhijskim i ontološkim vezama (Nahod 2016: 16). Za razliku od onomaziološkog pristupa, koji polazi od pojmova te proučava riječi kojima se oni mogu izraziti, suvremene teorije terminologije koje se pojavljuju u posljednja tri desetljeća temelje se na kognitivnolingvističkom pristupu te polaze od naziva i proučavaju njegov sadržaj. Također, u tradicionalnoj je terminologiji pojmovna struktura obično hijerarhijska i temelji se na rodni i rodno-dijelnim odnosima među pojmovima (Sager 1990, Nahod 2016), dok suvremene teorije takav prikaz pojmovnih odnosa smatraju ograničavajućim jer se njime ne mogu prikazati odnosi među pojmovima nehijerarhijske naravi. Polazište je suvremene terminologije pretpostavka da nazivi svoje konkretno značenje dobivaju tek u kontekstu, što omogućuje preciznost i u terminološkoj analizi i u praktičnoj primjeni (Bergovec 2019: 118). Nazive i njihove varijacije treba promatrati s obzirom na kontekst u kojemu se pojavljuju, osobito zna li se da se komunikacija u specijaliziranim domenama odvija među govornicima različite razine stručnosti i s različitim komunikacijskim ciljevima. Terminološka varijacija u tom slučaju nije jezično zalihosna niti je odraz terminološke nestabilnosti, već je funkcionalna.

2.1.3.1. Socioterminološki pristup nazivlju

Socioterminološki pristup nazivlju (Gambier 1991, Gaudin 2005) uzima u obzir društveni aspekt jezika, odnosno kontekst i komunikacijsku situaciju u kojoj se nazivi rabe. Svako je strukovno područje dijelom i interdisciplinarno, pa je domene nemoguće sasvim razgraničiti. Načelo jednoznačnosti zbog toga nije moguće provesti, te su sinonimija i polisemija inherentne komunikaciji u struci, a terminološka varijacija neizbježna. Jezik se neprestano mijenja zbog čega je standardizacija utopijska ideja (Nahod 2016: 18).

2.1.3.2. Komunikacijski pristup nazivlju

Komunikacijski je pristup deskriptivno usmjeren. Cabré (1999, 2003) ističe nužnost interdisciplinarnog pristupa nazivima. Naime nazivi osim što predstavljaju jedinice znanja (engl. *unit of specialized knowledge*), oni to znanje i prenose, stoga je bitna njihova komunikacijska uloga. Ona se očituje u višedimenzijskoj strukturi naziva koja uključuje lingvistički aspekt (naziv je dio općega jezika), kognitivni (pojam koji naziv označuje dio je kognitivnoga pojmovnog sustava) i komunikacijski aspekt (naziv je određen i kulturnom zajednicom koja se služi tim jezikom struke (Nahod 2016: 13). U terminološkoj se analizi može poći od pojma, naziva i/ili situacije. Pritom za opis i objašnjenje terminoloških jedinica Cabré uspostavlja model nazvan teorija vrata (engl. *The theory of doors*). Stručni je jezik i sam prirodni jezik i stoga podložan komunikacijski i situacijski uvjetovanim promjenama, a veza naziva i pojma varijabilna i nestalna (Bergovec 2019: 25).

2.1.3.3. Sociokognitivni pristup nazivlju

Sociokognitivni pristup polazi od toga da metodama OTT-a nije moguće opisati nazivlje prirodnih znanosti. Temmerman (1997, 2000) razlikuje pojmove na čiji su opis načela tradicionalne terminologije primjenjiva te kategorije koje imaju prototipnu strukturu za čiji je opis potreban drukčiji pristup. Ne analizira se pojam, već jedinica razumijevanja (engl. *unit of understanding*) kojoj se pripisuje prototipna struktura. Počinje se od „naziva koji označuje jedinicu razumijevanja u nekome tekstu kojemu se utvrđuje značenje unutar konteksta u kojemu se pojavljuje“ (Bergovec 2019: 29). Polisemija i sinonimija, kao i dijakronijske promjene funkcionalne su. Svrha je opisati nazive, pa je ovaj pristup deskriptivan, naime normiranje se smatra neučinkovitim.

2.1.3.4. Kognitivnolingvistički pristup nazivlju

Ovaj se pristup temelji na načelima komunikacijske i sociokognitivne teorije terminologije. Potrebno je opisati strukovni jezik u uporabi, a da bi to bilo moguće, potrebno je uspostaviti „osnovu za cjelovitiji terminografski opis i predstavljanje koji će obuhvatiti lingvističke i nelingvističke odnose među nazivima u određenoj domeni“, ali i odnose s drugim strukovnim jezicima (Faber 2001: 194, prema Nahod 2016: 24). Ovaj se pristupa naziva i terminologijom okvira (engl. *frame-based terminology*), koju Faber (2009, 2012) smatra najprikladnijom za prikaz pojmovne strukture te usvajanje i prijenos znanja strukovne domene. Okviri služe za objašnjavanje potencijalnoga semantičkog i sintaktičkog ponašanja jedinica strukovnih jezika. Ideja je da se opis specijaliziranih domena zasniva na prototipskim događajima i stanjima te da ti događaji generiraju tipizirane obrasce ponašanja kojima se mogu i opisati. Pritom se opis pojmovnih odnosa dopunjuje informacijama o kolokacijskom potencijalu i o semantičkom ponašanju terminoloških jedinica (Bratanić i Lončar 2015: 53).

2.1.3.5. Kulturološki pristup nazivlju

Kulturološki je pristup (Diki-Kidiri 2000) nastao s ciljem sređivanja nazivlja afričkih jezika (Bergovec 2019: 37). Osnova je razumijevanja i stvaranja nazivlja kulturno okruženje, pri čemu primarni cilj nije normiranje. Naziv pripada prirodnom jeziku i uključuje tri komponente, označioca, označenika i pojam. Pojam je stalna sastavnica, univerzalni prikaz stvarnosti, a označenik perspektiva iz koje se ta stvarnost promatra – „razlučivanjem toga dvoga daje se prostor višestrukim i posebnim percepcijama, što je kulturološki motivirano“ (Bergovec 2019: 38).

2.1.3.6. Tekstualni pristup nazivlju

Tekstualni je pristup (Condamines 2002, Auger i Barrière 2010) korpusni pristup kojim se analiziraju nazivi u tekstu i kontekstu iz određenog skupa tekstova pohranjenih u elektroničkom obliku. Riječ je o deskriptivnoj metodi i stavu da „strukovno područje nije strogo ograničeno ni jasno strukturirano te da pojam nije definiran svojim mjestom unutar pojmovnog sustava“ (Vrgoč 2021: 57).

Suvremene se teorije terminologije tako od opće teorije terminologije razlikuju i prema polazištu i prema cilju terminološke analize. Onomaziološki pristup OTT-a znači da

terminološki rad polazi od pojma kako bi ga jasno opisao, razgraničio od drugih pojmova te uspostavio jednoznačan odnos pojma i naziva. Cilj je takva pristupa jezično planiranje i normiranje, dakle radi se o preskriptivnoj disciplini. Suvremene teorije terminologije pak zauzimaju semaziološki pristup što znači da se polazi od naziva. Pritom cilj nije propisivanje, već opis naziva u uporabi, uzimajući u obzir društvene i komunikacijske aspekte iz kojih onda proizlazi i njihova varijantnost.

2.2. Terminološka politika u Hrvatskoj

Hrvatsko je nazivlje staro koliko i hrvatski jezik, naime najstariji nazivi vezuju se uz struke koje u hrvatskom narodu postoje mnogo prije normiranja općeg jezika i sustavnoga terminološkog rada, poput poljoprivrede, medicine, zoologije, botanike i dr. (Vince 1990). Osim latinskog jezika, koji je još od antike imao snažan utjecaj na mnoge kulture, pa i hrvatsku, hrvatski je jezik kroz svoju povijest bio u dodiru i s mnogim drugim jezicima. Povijest tih dodira s nekim je jezicima vrlo duga, primjerice s talijanskim, njemačkim i mađarskim jezikom, i to zbog njihove uloge u državnim zajednicama kojima su pripadali pojedini dijelovi Hrvatske. S turskim su osvajanjima u jezik ušli i brojni turcizmi koji su i danas dio standardnog jezika. U novijoj je povijesti zapažen utjecaj francuskog jezika, putem međunarodne diplomacije, zatim ruskoga koji je ušao preko književnosti te u sferi politike u sovjetskom i postsovjetskom razdoblju (Sočanac i dr. 2005: 10). U drugoj polovici 20. stoljeća raste utjecaj engleskog jezika koji, kao nekad latinski, postaje jezik globalne komunikacije. Hrvatski je jezik u mnogim razdobljima svoje povijesti zbog teritorijalne, pa onda i ekonomske i kulturne rascjepkanosti, bio podređen drugim jezicima, koji su bili službeni u upravnim poslovima i obrazovanju, zbog čega je izostao i sustavan razvoj znanstvenog nazivlja i strukovnih jezika (Brač, Bratanić i Ostroški Anić 2015: 4).

2.2.1. Hrvatski jezik do 19. stoljeća i težnja za jezičnom čistoćom

Od samih je početaka hrvatskog jezika vidljiva težnja za jezičnom čistoćom. I prije početka standardizacije, u 16. stoljeću koje obilježava zrelo književno doba i pluralizam književnih jezika (Tafra i Košutar 2011: 198), mnogi hrvatski pisci upozoravaju na nebrigu za vlastiti jezik. Tako o nemaru prema narodnom jeziku u svojim djelima govore P. Zoranić i J. Baraković. Izražena je težnja za jezičnom čistoćom u dubrovačkih pisaca toga doba koji, iako

su pod snažnim stranim utjecajem te je i živi dubrovački govor pun stranih elemenata, u svojim književnim djelima izbjegavaju strane riječi iz govornog jezika (Vince 1990: 85).

U 17. stoljeću, kad počinju standardizacijski procesi, zadarski leksikograf T. Zanotti zabrinut je zbog mnoštva talijanizama koji se miješaju s hrvatskim riječima. P. R. Vitezović smatra da je u hrvatskom jeziku previše latinskih, mađarskih i njemačkih riječi (Vince 1990: 86).

U 18. stoljeću slavonski pisci A. Kanižlić, B. Tadijanović i M. A. Reljković žale se kako je nakon odlaska Turaka u jeziku ostalo mnogo turcizama. No kao dubrovački pisci u 16. stoljeću, i slavonski pisci dva stoljeća poslije paze na svoj književni izričaj te u njihovim djelima nema toliko turcizama koliko ih se nalazi u narodnim govorima (Vince 1990: 89). Širenje polifunkcionalnosti književnog štokavskog i kajkavskog jezika te normiranje pravopisa u to doba (Tafra i Košutar 2011: 198) prilika su i za terminološke pokušaje, pa tako dubrovački leksikograf Della Bella u svom rječniku iz 1728. godine ima brojne prevedene, kalkirane riječi i kovanice: *geometro – kopnomjerac, geografo – kopnoraspisalac, pedagogia – djecovođenje, tornaletto – kružipostelja* i sl. (Vince 1990: 89). Iako u 18. stoljeću još uvijek ne postoji jedinstvena norma ni kodifikacija, hrvatski je jezik već tada funkcionalno polivalentan što znači da je sposoban zadovoljiti tadašnje društvene i književne potrebe (Vince 1990: 140).

2.2.2. Terminološki rad u 19. stoljeću

U devetnaestom je stoljeću, nakon što je hrvatski jezik već izgrađen, uslijedilo objedinjenje i usustavljenje norme, a onda i njezina stabilizacija. Dok na početku 19. stoljeća u svim hrvatskim krajevima stagnira književni život, istodobno se pojavljuju prvi pokušaji stvaranja hrvatskog nazivlja (Vince 1990: 100). Ti su pokušaji vezani uz pokretanje prvih novina pisanih hrvatskim jezikom, *Kraljskog Dalmatina*.⁴ Nastojeći da hrvatskim jezikom izraze sadržaj talijanskog izvornika, prevoditelji su se suočili s brojnim leksičkim i terminološkim poteškoćama. Mnogi talijanski nazivi iz različitih strukovnih područja, poput sudstva, administracije, politike, poljoprivrede i drugih, nisu imali svoje hrvatske ekvivalente, dok su neki pojmovi iz znanosti i umjetnosti tek ulazili u Dalmaciju. U težnji za jezičnom čistoćom, no istodobno bez dobra poznavanja narodnog jezika, prevoditelji su pribjegavali terminološkim

⁴ *Kraljski Dalmatin* nema status prvih hrvatskih originalnih novina, naime izlazio je dvojezično, i na talijanskom jeziku (*Il Regio Dalmata*). Svrha je tog upravno-političkog tjednika bila dijeljenje najpotrebnijih informacija (proglasi, naredbe, vojno-politička zbivanja) među širim slojevima, a ujedno je imao važnu ulogu u nacionalnom osvješćivanju (Vince 1990: 101).

rješenjima koja nisu bila u skladu s tvorbom riječi hrvatskog jezika. Osim toga za pojedine je talijanske nazive bilo više domaćih varijanata pa su se nazivi miješali i zamjenjivali, pri čemu se u uporabi često nije vodilo računa o semantičkoj nepodudarnosti hrvatskih terminoloških varijanata (Vince 1990: 106).⁵

Svijest o kulturnom zajedništvu među hrvatskim krajevima koja u 18. stoljeću sve više jača, kao i svijest o neuređenosti i nejedinstvenosti jezika, različitim narječjima i različitim pravopisima, prerast će početkom 19. stoljeća u potrebu za oblikovanjem zajedničkoga književnog jezika te spremnost da se prihvati u tom trenutku većinsko štokavsko narječje štokavština. Premda kajkavski jezik tog doba obilježava elastičnost i balansiranost koja je omogućila i razvoj pojedinih strukovnih jezika⁶, težnja za jednim književnim jezikom te utjecaj slavonske i dubrovačke štokavštine i dio kajkavskih književnika navode na štokavsku orijentaciju. Odlučivši se tako za štokavsko narječje, ilirci su, uz pravopisnu i gramatičku reformu kojom će se baviti, preuzeli i zadaću normiranja leksika. Naime u preporodno se doba primjećuje nedostatak rječnika koji bi zadovoljio sve složenije potrebe toga doba, pa čak i Ljudevit Gaj sam za sebe bilježi riječi za koje nije bilo odgovarajućih domaćih ekvivalenata.

2.2.2.1. Časopisi kao poticaj i poligon za izgradnju nazivlja

Velike su društveno-političke promjene i nove komunikacijske potrebe sredinom 19. stoljeća pokazale da hrvatski jezik, nad kojim su dotad dominirali latinski, njemački, mađarski i talijanski, nema ni izgrađen leksik ni nazivlje tada najpotrebnijih struka, zakonodavstva, sudstva i uprave (Husinec 2017: 116). S tim se poteškoćama manjka stručnih izraza i izraza iz općeg jezika susreću izdavači *Novina* i *Danice* u kojima se objavljuju političke vijesti, pri čemu su nedostajali brojni politički nazivi jer za njemačke nazive nije postojao odgovarajući hrvatski prijevodni ekvivalent niti su im tu mogli poslužiti rječnici s početka 19. stoljeća (Vince 1990: 243). U *Danici* je tako krajem prvoga godišta kao prilog objavljen mali rječnik na 22 stranice koji je sadržavao hrvatske riječi i njihova tumačenja na latinskom i njemačkom jeziku.⁷

⁵ Primjerice *segretario* se prevodio kao *tajnik*, *otajnik* i *skrovitnik*. Zbog nerazlikovanja značenja bliskoznačnica *mir* i *tišina* prevoditelj dvočlani naziv *tranquillità generale* prevodi kao *tiscina opchiena (opći mir)* (Vince 1990: 106).

⁶ Na kajkavskom su jeziku dvadesetih godina 19. stoljeća objavljena djela s područja pravnih znanosti – knjige profesora privatnog i kaznenog prava na Pravoslavnoj akademiji u Zagrebu Imrbiha Domina koji je obrađivao kajkavsku pravnu terminologiju iz pravnih disciplina koje je predavao (Vince 1990: 188).

⁷ To je i vrijeme prvoga naleta bohemizama koji su se zadržali do danas: *časopis*, *obzor*, *podneblje*, *zbirka* itd.

Rješavanjem određenih pravopisnih pitanja, odnosno reformom latinične grafije, te polaganim uvođenjem književnog jezika zasnovanog na štokavskom narječju u sve hrvatske krajeve i javni život, školstvo, sudstvo, državnu upravu i vojsku, hrvatski jezik postaje osposobljen za svoje raznolike funkcije. Stvaraju se uvjeti i za rješavanje terminoloških pitanja, pa tako primjerice već od 1849. stručnjaci u Beču raspravljaju o pravno-političkoj terminologiji čiji je rezultat i objava četverojezičnog pravno-političkog rječnika i terminološkog priručnika *Juridisch-politische Terminologie*⁸ i prijevod *Obćeg gradjanskog zakonika* 1853. godine. Radom na ovom rječniku te prijevodima austrijskih zakona stvaraju se temelji hrvatskom pravnom nazivlju. U predgovoru hrvatskog dijela rječnika Demeter obrazlaže kojim su se načelima vodili. Koristili su se ponajprije starim hrvatskim pravnim nazivima, a ako ih nije bilo, posuđivali su nazive iz drugih slavenskih jezika. Ako ni tamo ne bi našli odgovarajući naziv, kovali su hrvatske riječi, pazeći da budu tvorene u duhu hrvatskog jezika. One koje nisu odgovarale takvoj tvorbi, odbacivali su. Također su i sami predlagali nove riječi, a neprevedenima ostavljali samo riječi koje nije bilo moguće prevesti „neprisiljujući jezika na način često smiješan” (Husinec 2017: 121).

Zadarski upravno-službeni časopis *List zakonah i dilopisah vlade za Kraljevinu Dalmaciju* bio je suočen s nedostatkom odgovarajućih riječi i naziva za brojne pravne i upravne pojmove te je postojala potreba za časopisom koji bi sustavno raspravljao o pravnim pitanjima i nazivima potrebnima i za taj časopis i za sudstvo i javnu upravu u Dalmaciji (Vince 1990: 380). Tako se 1851. pod uredništvom Ante Kuzmanića, koji se i sam bavio terminološkim pitanjima pišući o voćarstvu, vinogradarstvu i prirodnim pojavama, pokreće časopis *Pravdonoša* koji donosi jezično-terminološke rasprave te polako otvara put hrvatskom jeziku i nazivlju u sudstvo i upravu. U rubrici *Ilirsko jezikoslovje*, koja je izlazila dvije godine, časopis obrađuje pravne nazive i donosi njihova tumačenja na talijanskom i njemačkom jeziku. Ističe se potreba za novim nazivima i objašnjava kako svaka znanstvena struka ima svoje riječi (Vince 1990: 382). Premda terminološka rješenja nisu uvijek bila najprihvatljivija, postignut je cilj da talijanski jezik u sudstvu i javnoj upravi što prije zamijeni narodni jezik.

Iz rasprava autora *Terminologije* i urednika *Pravdonoše* jasno je da su već prvi naši terminolozi prednost davali domaćim riječima i tvorbi novih riječi koje bi bile u duhu hrvatskog jezika. Prihvatljivo je bilo i posuđivanje, ali ponajprije iz slavenskih jezika i uz prilagodbu hrvatskom jezičnom sustavu.

⁸ U radu će se rabiti kraći naziv ovoga rječnika – *Terminologija*.

Pomorsko nazivlje, koje u nas ima dugu tradiciju, od svojih je početaka zbog susreta različitih kultura na Jadranu bilo izloženo utjecaju više jezika. Sve do druge polovice 19. stoljeća pomorski jezik u uporabi jest inačica strukovnog jezika kojim su se služili pomorci Sredozemlja. Uz mali dio staroslavenskog nazivlja, odlikuju ga grecizmi i latinizmi te nazivi iz mletačkog jezika, a mnogi od njih su se zadržali i danas (Stepanić 2005).⁹ U vrijeme zamaha terminološke djelatnosti izlazi najprije 1852. rukopisni pomorski priručnik *Rječnik rukokretni* Jakova Antona Mikoča koji, potaknut dominacijom talijanskog nazivlja u hrvatskom pomorstvu, nastoji posuđenice zamijeniti domaćim riječima. Godine 1870. izlazi i naš prvi pomorski rječnik – *Morski Rječnik* Bože Babića, u vrijeme kad promjene u pomorstvu prate i promjene u pomorskom školovanju te nastojanje da se normira i nazivlje te struke. Oba su sastavljača rječnika pomorski kapetani koji su znatno pridonijeli stvaranju i normiranju pomorskog nazivlja u drugoj polovici 19. stoljeća, a pridružuje im se i nastavnik Juraj Carić sa svojim djelima iz pomorstva (Stolac 1990).

Medicinsko nazivlje u Hrvatskoj prvi je sredinom 19. stoljeća pokušao izgraditi liječnik Đuro Augustinović (*Kurzgefasste topographische Anatomie und versuch einer illirischen Terminologije der Anatomie*, Beč, 1844.). Godine 1868. i Milivoj Dežman objavljuje latinsko-hrvatski *Rječnik lječničkoga nazivlja* u kojemu uz Šulekove, Kurelčeve, Augustinovićeve i Švarcove nazive unosi i vlastite prijedloge naziva (Mihaljević 1998: 13).

Druga polovica 19. stoljeća obilježena je organiziranim i institucionaliziranim terminološkim radom. Osim Šulekovih leksikografskih djela (vidi sljedeće poglavlje) istaknut je rad leksikografa Dragutina Parčića koji objavljuje čitav niz talijansko-hrvatskih i hrvatsko-talijanskih rječnika koji su osnova za izradu velikog *Rječnika hrvatsko-talijanskog* objavljenog 1901. godine u Zadru. Taj je rječnik iznimno važan za razvoj hrvatskog nazivlja jer donosi brojne nazive iz područja znanosti, tehnike, zakonodavstva, školstva, kulture, gospodarstva itd., pri čemu se Parčić oslanjao na Šulekova terminološka rješenja (Mihaljević 2006: 535). Potkraj stoljeća izlazi *Šumarsko-lovački leksikon* Josipa Ettingera (1898.), mađarsko-hrvatski dio *Vojničkog rječnika* T. Totha, D. Schweitzera i Š. Pandića te 1903. hrvatsko-mađarski dio istog rječnika i autora T. Totha, D. Schweitzera i M. Špicera, koji sadržava mnoge Šulekove prijevodne nazive.

⁹ Posuđeni pomorski termini, koji su uglavnom talijanskog podrijetla, a naši su ih pomorci prihvatili u iskrivljenom obliku te su se vrlo dobro prilagodili našem jeziku na fonološkoj i morfološkoj razini, nazivaju se noštromizmima (Stepanić 2005: 249).

2.2.2.2. Bogoslav Šulek – otac hrvatskoga znanstvenog nazivlja

Sve do 19. stoljeća latinski je bio jezik administracije, obrazovanja, kulture i znanosti, jezik književnosti, pravnih akata, javne komunikacije, pa čak i razgovorni jezik u učenim krugovima. Smatralo se da hrvatski jezik manje ugrožava latinski koji je mrtvi jezik nego mađarski, talijanski i njemački jezik.¹⁰ U takvim društveno-političkim okolnostima započinje i sustavnija skrb za izgradnju hrvatskog nazivlja, osobito dotad najviše zapostavljenoga pravnog, političkog i ekonomskog nazivlja. Potreba za hrvatskim nazivljem u javnoj uporabi, koja se pojavila nakon uvođenja hrvatskog jezika u obrazovni sustav i administraciju, bila je povod za organizirano prikupljanje stručnih naziva (Brač, Ostroški i Anić 2015: 7). U tom je sveobuhvatnom leksikografskom i terminografskom projektu važnu ulogu imao Bogoslav Šulek (1816. – 1895.).

Polihistora, publicista, prosvjetitelja i leksikografa Bogoslava Šuleka, rodom Slovaka, ali s iznimnim poznavanjem hrvatskog jezika, istančanim osjećajem za jezik i njegovim tvorbenim mogućnostima te svestranom enciklopedijskom izobrazbom Gostl (1990: 37) naziva ocem hrvatskoga znanstvenog nazivlja. Svojim je ustrajnim i plodnim radom popularizirao znanost i književnost snažno se zalažući za hrvatsku samostalnost. Osobitu je sklonost imao prema prirodoslovnim znanostima, posebice botanici (biljarstvu) te je upravo u toj strukovnoj domeni njegov najveći doprinos. Udžbenicima *Prirodopis za niže realne gimnazije* prevedenim s njemačkog jezika te *Biljarstvo za višje gimnazije* (1856.), čiji je drugi dio objavio tri godine poslije, postavio je temelje botaničkom znanstvenom nazivlju. Djelom *Korist i gojenje šumah, osobito u trojednoj kraljevini* polaže temelje i šumarskom znanstvenom nazivlju (Gostl 1990). Nazivlje fizike obradio je u znanstveno-popularnom djelu *Prirodni zakonik ili popularna fizika* koje je izašlo u tri knjige: *Silarstvo* (mehanika; 1873.), *Vesarstvo* (akustika; 1875.) i *Svjetlarstvo* (optika; 1876.). Prijevodima mađarskih djela iz domene domobranstva u vrijeme osnivanja hrvatskog domobranstva pod mađarskim Ministarstvom zemaljske obrane Šulek je utemeljio i hrvatsku vojnu terminologiju. Doprinos kemijskom nazivlju dao je raspravom o hrvatskom kemijskom (*lučbenom*) nazivlju te knjigom *Lučba za svakoga ili popularna kemija* (1881.).

Već je *Njemačko-hrvatski rječnik* (1860.) na kojemu je Šulek deset godina radio sadržavao službeno i znanstveno nazivlje pri čijoj se izradi držao načela da prednost ima domaća riječ

¹⁰ Primjerice na Požunskom je saboru 1790. godine predloženo da se zapisnici pišu mađarskim jezikom, talijanski je u Dalmaciji sve do 1870. godine bio službeni, a u primorskoj Hrvatskoj i do 1883. Za vrijeme Bachova apsolutizma službeni je bio njemački jezik (Brač, Bratanić i Ostroški Anić 2015: 4).

pred stranom makar i ne bila najbolja. Pritom je nazive uzimao ponajprije iz štokavskog narječja, a zatim iz iz čakavskog i kajkavskog ako u štokavskom ne bi našao odgovarajuću riječ. Ako u hrvatskim narječjima nije bilo adekvatnih ekvivalenata njemačkim nazivima, posezao je u druge slavenske jezike, pa je tako uzimao najprije bohemizme, a zatim rusizme, slovenizme te katkad i crkvenoslavenizme i polonizme (Gostl 1990: 76). Posljednji su izbor bili neologizmi, kovanice zbog kojih je Šulek često nepravedno osuđivan, premda je u tadašnjem nedostatku normativne literature o tvorbi riječi pokazao izniman urođeni smisao upravo za tvorbu novih riječi. Uostalom i rječnik koji mu je poslužio kao predložak, *Němačko-ilirski slovar* I. Mažuranića i J. Užarevića iz 1842., sadržavao je novotvorenice od kojih su neke i danas u uporabi (*Preiscourant – cjenik*, *Regenschirm – kišobran*, *Quotient – količnik* itd.), te je Šulek samo nastavio putem koji je već bio utr. U doba industrijalizacije te razvoja školstva i književnosti Šulek je svojim leksikografskim radom znatno pridonio polifunkcionalnosti hrvatskog jezika.

Temeljnim se djelom hrvatskoga znanstvenog nazivlja smatra Šulekov *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja* (1874. – 1875.). Kraljevsko dalmatinsko-hrvatsko-slavonsko namjesničko vijeće na čelu s tadašnjim savjetnikom i školskim nadzornikom Franjom Račkim pokrenulo je 1863. godine prikupljanje naziva u kojemu su trebale sudjelovati ugledne osobe iz kulturnih i znanstvenih krugova. Prikupljeni su znanstveni nazivi na njemačkom i latinskom jeziku te su tako sastavljeni popisi naziva poslani na provjeru i dopunu hrvatskim ekvivalentima – profesorima u gimnazijama, književnicima i stručnjacima različitih područja.¹¹ Nakon toga nazivi dolaze Namjesničkom vijeću na konačnu provjeru građe pri čemu su ustanovljena i temeljna načela kojima bi se pri izradi rječnika trebalo voditi – da treba izbjegavati i pretjerani purizam i nepotrebne internacionalizme (Brač, Bratanić i Ostroški Anić 2015: 7).

Dvije je godine trajalo prikupljanje i provjera naziva, nakon čega je sastavljanje terminološkog rječnika povjerenjeno Bogoslavu Šuleku. Znanstveno je nazivlje koje je Šulek dobio međutim bilo nedostatno, osobito za pojedine tehničke struke kao što su mehanika i kemija, stoga je i sam skupljao nazive i provjeravao ih sa stručnjacima iz odgovarajućih područja.¹² Rječnik je prije

¹¹ Babukić, Jagić i Veber prikupljali su hrvatsko, grčko i latinsko jezikoslovno nazivlje, Bradaška, Kořinek, Matković i Mesić povijesno i zemljopisno nazivlje, Torbar, Erjavec i Žulić fizičko i prirodopisno nazivlje, a Čačić matematičko nazivlje. Te su nazive provjeravali i dopunjavali Bradaška, Magdić, Pacel, Stojanović, Trdina, Tušek, Vukasović i Zoričić. Stručni odbor koji je proveo konačnu recenziju činili su Veber, Mesić, Torbar, Erjavec, Pacel i Žulić (Gostl 1995: 91).

¹² Filozofsko i jezikoslovno nazivlje provjeravao je s V. Jagićem, fizičko s Torbarom, mineraloško s Erjavcem, a građevinsko s Baltićem i Utješenovićem (Gostl 1995: 92).

svoga bio namijenjen za potrebe srednjoškolskog obrazovanja, no Šulek se nije zadržao samo na tome, već je proširio građu i nazivima za visoka učilišta. Također je, kako sam u predgovoru rječnika kaže, njemačkom nazivlju dodao i talijansko kako bi rječnik bio koristan i Dalmatincima, a tehničkim je strukama dodao i francusko i englesko nazivlje. Načela kojih se Šulek držao pri normiranju hrvatskih naziva jesu ona koja su već bila ustanovljena 1849. u Beču i na temelju kojih se terminologizacija provodila u Njemačkoj i Češkoj.¹³ Prednost je pri odabiru hrvatskih ekvivalenata imala domaća riječ. Šulek ističe da rječnik sadržava brojne riječi koje se do sada u knjigama nisu rabile, no nije ih on skovao, već su to narodne riječi za koje je doznao od prijatelja i suradnika. Ako nije bilo moguće pronaći domaću riječ za strani naziv, posuđivao je iz slavenskih jezika. Premda se Šuleku zamjerao pretjerani purizam te je pogrdno nazivan i kovačem riječi, brojni su njegovi neologizmi postali dijelom standardnoga hrvatskog jezika i strukovnih jezika (*glazba, klesar, kolodvor, narječje, obvezatan, velegrad, uspjeh, zdravstvo* itd.; Vince 1990: 574), osobito kemijskog nazivlja (*kisik, vodik, dušik, ugljik, počelo*). Neologizme ipak nije stvarao pod svaku cijenu, naime kako je zahvaljujući brzom razvoju egzaktnih znanosti, tehnike i proizvodne tehnologije to ujedno i vrijeme dotad najvećeg prodora leksičkih internacionalizama (Tafrá 1986: 52), Šulek u svoj rječnik uvrštava i internacionalizme (*antimetrija, diferencijalan*).

U Šulekovu se *Hrvatsko-njemačko-talijanskom rječniku znanstvenog nazivlja* nalaze i 224 hrvatska medicinska naziva (211 anatomskih nativa, 7 općih medicinskih naziva i 6 naziva za bolesti) koje on s latinskoga prevodi na hrvatski jezik i uz njih navodi njemačke i, rjeđe, talijanske prijevodne ekvivalente (Baraban 2011: 130). Neki su hrvatski nazivi zadržani i danas (*foetus – plod, diarrhoea – proljev*), neki su dobili drugu hrvatsku varijantu (*abortus – izrod*, danas pobačaj) dok neki nisu zaživjeli niti su dobili druge prijevodne ekvivalente, već danas umjesto njih imamo internacionalizme (*diagnosis – raspoznaja, osteologija – kostoslovlje*).

Šulek je prikupljao i botaničke nazive te je, osim što je svojim udžbenicima krajem pedesetih godina 19. stoljeća u škole uspješno uveo hrvatsko nazivlje za bilje, 1879. objavio *Jugoslavenski imenik bilja*.¹⁴ Taj je rječnik osim botaničarima trebao poslužiti i u farmaceutici i medicini. U ovom rječniku Šulek odustaje od neologizama, a unosi golem fond narodnih

¹³ U sastavljanju rječnika Šulek se trebao ugledati na njemačko-češki rječnik znanstvenog nazivlja (Vince 1990: 570), no ipak odstupa od načela na kojima je stvarana češka znanstvena terminologija. U Češkoj se nazivlje normira na temelju postojeće jezične građe, tvorbom neologizama i umjerenim prihvaćanjem tuđica, dok je Šulek plodniji u stvaranju neologizama, kritičniji u prihvaćanju tuđica te uvodi i četvrto načelo – posuđivanje iz slavenskih jezika (Vince 1990: 571).

¹⁴ Rječnik je nazvan „jugoslavenskim“ jer su uz hrvatske uvršteni i slovenski fitonimi čime je Šulek želio postići bolje poznavanje, ali i popunjavanje i izjednačivanje hrvatskog i slovenskog jezika (Gostl 1995: 109).

imena te prijevode s njemačkog, latinskog i talijanskog. Hrvatskim i slovenskim nazivima dodani su i ruski, češki i poljski nazivi (Gostl 1990: 113). Pritom su se različite biljke znale nazivati i istim imenom zbog čega se rječnik ne može smatrati preskriptivnim.¹⁵

2.2.3. Terminološka politika u 20. stoljeću

Hrvatska je u 20. stoljeću prošla kroz pet državno-političkih ustroja u kojima su na jezik utjecale izvanjezične okolnosti, pa se ustavnim i drugim zakonskim aktima bitno mijenjao i njegov pravno-politički položaj (Brač, Bratanić i Ostroški Anić 2015: 9):

1. razdoblje do 1918. godine
2. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca
3. Nezavisna Država Hrvatska
4. razdoblje od kraja Drugoga svjetskog rata do devedesetih godina 20. stoljeća
5. razdoblje nakon osamostaljenja Hrvatske 1991. godine.

Ključni politički događaji usmjerivali su i standardizacijske procese koji se u ovom stoljeću mogu svesti na dvije ključne tendencije: konvergenciju ili međusobno približavanje hrvatskog i srpskog jezika i divergenciju ili nastojanje da se hrvatski jezik što više udalji od srpskog.

2.2.3.1. Od početka 20. stoljeća do početka Drugoga svjetskog rata

Prve su godine 20. stoljeća obilježili posljednji pokušaji germanizacije u Dalmaciji te mađarizacije u Slavoniji i banskoj Hrvatskoj, a istodobno s težnjom za izlaskom iz Austro-Ugarske Monarhije širi se uvjerenje da je za opstanak Hrvata nužno političko ujedinjenje sa Slovencima i Srbima. Na jezičnom se planu u to doba potvrđuje i izgrađuje vukovska standardnojezična koncepcija koja je prihvaćena u posljednjem desetljeću 19. stoljeća, i to prije svega na pravopisnoj i leksičkoj razini. Pravopisna se norma udaljuje od dotadašnje prakse, a jezično savjetništvo obilježava poseban tip vukovskog, tzv. štokavskog purizma (Badurina 2009: 76).¹⁶ U razdoblju do raspada Monarhije 1918. godine ističe se terminološki rad pravnika

¹⁵ Među brojnim nazivima za isti pojam na prvom je mjestu najstariji naziv ili onaj koji se smatrao najprimjerenijim.

¹⁶ Sve do 1921. u hrvatskim se školama uči iz udžbenika i priručnika odobrenih krajem 19. stoljeća. Pravopisna norma definirana je Brozovim *Hrvatskim pravopisom* čije treće izdanje 1903. priređuje Dragutin Boranić. Treće izdanje Maretićeve gramatike iz 1899. (*Gramatika hrvatskoga jezika za niže razrede srednjih škola*) mijenja 1906. ime u *Hrvatska ili srpska gramatika za srednje škole*. Aktualno je jezično savjetništvo gdje se za škole preporučuju

Vladimira Mažuranića koji je, susrećući se sa stranim pravnim nazivima i zalažući se za upotrebu domaćih riječi, od 1908. do 1922. godine skupljao građu koju je objavio u rječniku *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik* (Mihaljević 2006: 536). Tim je rječnikom Mažuranić želio prikazati razvoj hrvatskoga pravnog nazivlja te u pravno, administrativno i sudsko nazivlje unijeti domaće riječi.

Raspadom Monarhije Hrvatska ulazi u novu državnu zajednicu – Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, proglašenu Vidovdanskim ustavom 1921., a od 1929. nazvanu Kraljevina Jugoslavija. Započinje razdoblje centralizacije koja se na jezičnom planu očituje proglašenjem nepostojećeg srpsko-hrvatsko-slovenačkog jezika kao službenog (Samardžija 2006: 13). Istodobno s nastojanjima da se hrvatsko-srpske jezične razlike minoriziraju i minimaliziraju propituje se standardnojezična koncepcija hrvatskih vukovaca i izgrađuje specifičan hrvatski jezični standard.¹⁷ U takvim političkim i sociolingvističkim okolnostima, koje su potrajale do početka Drugoga svjetskog rata, zapostavljen je razvoj terminologije na hrvatskom jeziku. Promjenom imena i ustroja državne zajednice 1929. godine, te dijelom i njezina ustava, položaj se hrvatskog jezika ne mijenja. Radi se na unifikaciji nazivlja te se u srednjoškolskim udžbenicima uklanjaju terminološke razlike, i to 1932. gramatičko i zoološko nazivlje, 1933. književno, a 1934. botaničko i higijensko nazivlje (Samardžija 2006: 15). U to vrijeme izlazi nekoliko terminoloških i stručnih rječnika: *Rječnik narodnih zoologičkih naziva* (1928. i 1938.), *Zoološka terminologija i nomenklatura* (1932.), *Rječnik peradarstva* (1934.) te studija *Hrvatska kršćanska terminologija. Dio prvi: Hrvatski kršćanski termini grčkoga porijekla* (1940.) (Samardžija 2006: 19).

2.2.3.2. Jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj

Osnivanjem Nezavisne Države Hrvatske (1941. – 1945.) taj je proces jezične unifikacije krenuo u obrnutom smjeru. Koliku je ulogu u afirmiranju zasebnoga nacionalnog identiteta imao jezik potvrđuje činjenica da je samo osamnaest dana nakon proglašenja nove države osnovan Hrvatski državni ured za jezik (28. travnja 1941.). Osim što je brojnim zakonskim odredbama, provedbenim naredbama i uredbama regulirana upotreba hrvatskog jezika,

Barbarizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku (Zemun, 1904.) i *Barbarizmi u hrvatskom jeziku* (Zagreb, 1908., 1913.) Vatroslava Rožića (Samardžija 2006: 10).

¹⁷ Već se u godini proglašenja nove, zajedničke države i zajedničkog službenog jezika pojavljuju i prve kritike činjenične i stručne neutemeljenosti ustavne formulacije o službenom jeziku koje upućuje Ante Trumbić (Samardžija 2006: 13).

pravopisa i pisma u javnoj komunikaciji, takva je direktivna jezična politika bila usmjerena i k razgraničenju ne samo u odnosu na srodne jezike nego i na hrvatske dijalekte.¹⁸ U purističkim se tendencijama hrvatski jezik nastojao očistiti prije svega od srbizama. Čisti je hrvatski jezik stvaran i na razini općeg leksika (iz pasivnog su leksika vraćani određeni leksemi u aktivni), ali i nazivlja, posebice vojnog i političkog, također i pravnog nazivlja koje je u to doba aktualizirano (Samardžija 1997: 184), zatim i imena (ojkonima), pozdrava itd. Izgradnja nazivlja pritom se nadovezala na terminološku tradiciju iz druge polovice 19. stoljeća (Brač, Bratanić i Ostroški Anić 2015, Samardžija 1997).

2.2.3.3. Jezična politika i terminološki rad od 1945. do 1991.

Samo četiri godine poslije Hrvatska ulazi u novu državnu zajednicu pri čemu leksik hrvatskog jezika ponovno doživljava znatne promjene. Nakon razdoblja pohrvaćivanja brojnih uvriježenih i općeprihvaćenih internacionalizama slijedi razdoblje ideologizirane internacionalizacije leksika¹⁹ i posuđivanja iz ruskog jezika²⁰. Pedesete su i šezdesete godine 20. stoljeća obilježile unifikacijske težnje pri čemu su se nastojale ukloniti razlike između hrvatskog i srpskog jezika. O tome svjedoči dokument *Novosadski dogovor* iz 1954. godine u čijim se zaključcima navodi da je jezik naroda iz Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore jedan jezik, srpskohrvatski, s dva izgovora i dva pisma, koja su u svemu ravnopravna. Zaključci se dotiču i nazivlja, pa se kaže da je potrebna neodgodiva izrada zajedničkog nazivlja za sva područja ekonomskoga znanstvenog i kulturnog života. Tako je upravo nazivlje bilo ključna točka približavanja dvaju jezika, i to za početak pravopisna terminologija (Brač, Bratanić i Ostroški Anić 2015: 9). Premda se Ustavom SFRJ-a iz 1963. godine jamči ravnopravnost svih jezika jugoslavenskih naroda, nazivlje i komunikacija u vojnoj obuci i administraciji isključivo se temelje na srpsko-hrvatskom jeziku. Ustavnim se amandmanom na Ustav Socijalističke Republike Hrvatske iz 1972. navodi da je službeni jezik u Hrvatskoj hrvatski ili srpski te da svaki narod ima pravo u službenoj komunikaciji upotrebljavati jezik koji želi (Brač, Bratanić i Ostroški Anić 2015: 10). Štetnost i neodrživost unifikacijskih težnji

¹⁸ Jezični je purizam podrazumijevao ne samo uklanjanje tuđica nego i dijalektizama. Naime vlasti su smatrale da narječja i njihove različitosti ugrožavaju hrvatsko jedinstvo promovirano pod parolom *jedan narod, jedan jezik*.

¹⁹ Uvode se nazivi kao što su *ambasada, funkcionar, komisija, komitet, partija, revolucija* itd., koji se u hrvatskoj federalnoj jedinici u sastavu Jugoslavije nisu smjeli zamjenjivati hrvatskim ekvivalentima (Samardžija 1997: 185).

²⁰ U hrvatski jezik ulaze sovjetizmi kojima se imenuju pojmovi vezani uz život u tadašnjem Sovjetskom Savezu i koji nakon raskida odnosa sa SSSR-om nestaju ili dobivaju status egzotizama (Samardžija 1997: 185).

pokazala se krajem šezdesetih i u sedamdesetim godinama kad, uz *Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* 1967. godine, izlazi niz hrvatskih časopisa u kojima se dotad potisnut hrvatski leksik reafirmira²¹ (Samardžija 1997: 186). U sedamdesetim i osamdesetim godinama potom nema bitnijih promjena u hrvatskom leksiku s obzirom na utjecaj i udio srpskog jezika. Promjene koje se događaju i u nazivlju i u općem standardnom jeziku sociolingvističke su prirode, naime mijenja se gospodarsko-socijalni sastav hrvatskog stanovništva, smanjuje se udio nepismenog i ruralnog stanovništva, povećava udio urbanog stanovništva te se pojavljuju naraštajni i stručni žargoni kao i urbani idiomi, sve to uz napredak znanosti i jačanje jezičnih kontakata i kulturnih veza (Samardžija 1997: 186).

Terminološki rad u ovom je gotovo pedesetogodišnjem razdoblju tek sporadičan, a pokušaji organizirane terminološke djelatnosti kratka trajanja. Među rječnicima važno je djelo prijevodni, dvojezični *Elektrotehnički rječnik* iz 1952., čiju su izradu pokrenuli elektrotehnički zavodi Tehničkog fakulteta i u kojemu je obrađeno elektrotehničko nazivlje iz područja jake struje. Godine 1963. taj se rječnik proširuje i osuvremenjuje, a koordinaciju rada, odabir i usklađivanje naziva preuzeo je elektrostrojar i leksikograf Vlatko Dabac. Šest godina poslije objavljen je *Njemačko-hrvatski tehnički rječnik* (1969.), a još godinu poslije i *Hrvatsko-njemački tehnički rječnik* (1970.). Tehnička knjiga i osamdesetih objavljuje petojezične terminološke rječnike: *Klimatizacijska i rashladna tehnika, Obrada podataka i programiranje, Automatizacija, Medicinska tehnika*. Iako su svi spomenuti rječnici prijevodni, važni su za razvoj tehničkog nazivlja jer je velika pozornost posvećena odabiru najboljih hrvatskih naziva (Mihaljević 2006: 537).

U Zagrebu je od 1966. do 1968. djelovao Republički odbor za izradbu terminoloških rječnika Matice hrvatske pod vodstvom Jakše Ravlića. Neuspio je i pokušaj osnivanja republičkog terminološkog tijela 1974., zbog nedostatka sredstava i nezainteresiranosti mogućih suradnika. U osamdesetim je godinama zapažena aktivnost Međurazrednog terminološkog odbora koji je osnovan na inicijativu članova razreda za matematičke fizičke i tehničke znanosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 1980. godine. U okviru Akademije u tom je razdoblju objavljeno više terminoloških rječnika, a radilo se i na izradi terminološkog priručnika prema načelima Wüsterove teorije terminologije (Brač, Bratanić i Ostroški Anić 2015: 10).

²¹ Jezik *Hrvatskog književnog lista, Hrvatskog tjednika, Kamova, Kritike* i drugih publikacija odmiče se od jezično-stilskog modela koji je s težnjom za izjednačivanjem dvaju jezika nametnut u prethodna dva desetljeća.

2.2.3.4. Terminološki rad od 1991. godine do danas

Osamostaljenjem Republike Hrvatske 1991. godine hrvatski se jezični razvoj i standardizacijski procesi u potpunosti odvajaju od onih u srpskom jeziku. Promjene u standardnojezičnoj normi motivirane su purističkim razlozima i zahvaćaju prije svega leksik. Pritom se koncentriraju oko hrvatsko-srpskih leksičkih razlika²², a zatim i posuđenica iz stranih jezika, internacionalizama i anglizama koji se zamjenjuju dotad potiskivanim hrvatskim leksemima i neologizmima (Badurina 2009: 68). Leksičke promjene zahvaćaju i nazivlje, ali samo u onim strukovnim područjima čije je nazivlje bilo pod najvećim utjecajem srpskog jezika, kao što su vojno, pravno i administrativno nazivlje. Promjene su, osim leksičke, zahvatile i pravopisnu normu.

U tom je potvrđivanju jezične neovisnosti i restandardizacije hrvatskog jezika izostalo terminološko planiranje. Ono je u prva dva desetljeća hrvatske neovisnosti ostalo samo na deklarativnoj razini, naime terminološki se rad odvijao nekoordinirano, na pojedinim institucijama, dok rad Hrvatskog zavoda za norme i njegovi normativni rječnici nisu dopirali do šire javnosti. No da bi jezik bio učinkovito sredstvo stručne komunikacije, osobito u vrijeme brzog razvoja znanosti, informacijskih tehnologija i dominacije engleskog jezika, nužno je da terminološko planiranje bude sastavni dio jezičnog planiranja kao i da se istodobno odvija i na državnoj razini (makrorazini) i na razini pojedinih struka i institucija (mikrorazini) (Bratanić 2009: 612). Akademik Radoslav Katičić na 16. sjednici Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika 22. ožujka 2007. godine ističe da bez izgrađenog nazivlja ni jedan jezik ne može biti standardan jer u višejezičnoj civilizaciji bez normirana nazivlja struka koje su relevantne standardni jezik ne može vršiti svoju funkciju. Izgradnja nazivlja pritom je zadaća ne samo jezikoslovaca nego, još više, stručnjaka, koji s jezikoslovcima dijele odgovornost za jezičnu standardnost. Da bi se nazivlje moglo standardizirati, potrebno je najprije standardizirati terminološka načela i metode što pak podrazumijeva razvijanje terminologije kao akademske discipline te izobrazbu terminologa i stručnjaka putem praktičnih radionica (Bratanić 2009: 613).

Devedesetih se godina prošlog stoljeća ističe rad Državnog zavoda za normizaciju i mjeriteljstvo u kojemu su, među ostalim normama, 1996. prevedene i terminološke norme ISO 704 (*Načela i postupci stvaranja nazivlja*) i ISO 1087 (*Nazivlje – Rječnik*) te 1998. i norma

²² Objavljuju se hrvatsko-srpski razlikovni rječnici među kojima je najopsežniji *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika* Vladimira Brodnjaka iz 1991., a istodobno se u tiskanim i audio-vizualnim medijima aktualizira jezično savjetništvo.

ISO 860 (*Terminološki rad – Usklađivanje pojmova i naziva*). Na tim se normama, kao i na normi ISO 10241 (*Preparation and layout of international terminology standards*) temelji praktični priručnik Heidi Suonuuti *Upute za nazivlje* koji je 1999. Zavod preveo u suradnji s Institutom za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Znatnija terminološka djelatnost u samostalnoj Hrvatskoj započinje u desetogodišnjem razdoblju priprema za pristupanje Hrvatske Europskoj uniji. Prevođenje zakonodavstva EU-a na hrvatski jezik skrenulo je pozornost na važnost nazivlja i kao komunikacijskog sredstva i kao konstitutivnog elementa identiteta. Premda je i tada izostalo sveobuhvatnije terminološko planiranje i organizirana terminološka djelatnost, u tom su razdoblju objavljeni vrijedni priručnici namijenjeni prevoditeljima pravne stečevine EU-a i pojmovnici namijenjeni bibliotekarima (Brač, Bratanić i Ostroški Anić 2015: 13).²³ Godine 2009. Hrvatski zavod za norme i Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje priredili su hrvatsko izdanje UNESCO-ovih *Smjernica za terminološke politike: Oblikovanje i provedba terminološke politike u jezičnim zajednicama*, čiji je cilj pružanje metodološke pomoći za oblikovanje i provedbu terminološke politike utemeljene na konsolidiranim nastojanjima jezičnoga planiranja u zemljama s manje razvijenom terminologijom kao i u onima s visoko razvijenom terminologijom (Brač, Bratanić i Ostroški Anić 2015: 14).

Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju hrvatski jezik postaje jedan od 24 službena i radna jezika ove nadnacionalne europske organizacije te se ponovno nalazi unutar višejezične zajednice u kojoj treba osigurati svoje mjesto. Da bi hrvatski jezik bio osposobljen za golem prevoditeljski posao koji je prethodio ulasku u EU te ravnopravan s ostalim jezicima u Uniji, potrebni su bili bitni pomaci u terminološkoj praksi, prije svega organiziran i koordiniran terminološki rad koji će rezultirati izgradnjom, usustavljanjem i usklađivanjem nazivlja različitih struka (Bratanić 2016: 44). Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika, koje je u okviru Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa djelovalo od 2005. do 2007. godine, iniciralo je 2007. pokretanje projekta *Izgradnja hrvatskoga strukovnog nazivlja* (STRUNA). Nacionalna zaklada za znanost, visoko školstvo i tehnološki razvoj projekt je pokrenula u okviru programa *Sociokulturna tranzicija iz industrijskog u društvo znanja*, dok je Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (IHJJ) izabran za nacionalnog koordinatora. Zadaća je IHJJ-a bila terminološka

²³ U tom su razdoblju objavljeni *Englesko-hrvatski i hrvatsko-engleski glosar Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju* (2002.), *Četverojezični rječnik prava Europske Unije* (2003.), *Englesko-hrvatski glosar bankarstva, osiguranja i ostalih financijskih usluga* (2005.), *Europski prosvjetni pojmovnik* (1996.) i *Pojmovnik EUROVOC* (2000.).

izobrazba stručnjaka iz pojedinih područja i budućih terminologa (Brač, Bratanić i Ostroški Anić 2015: 15).

Da bi se koordinirana terminološka politika počela provoditi, valjalo je ponajprije uspostaviti teorijski okvir odnosno među različitim terminološkim pristupima odlučiti se za model na temelju kojeg će se nazivlje standardizirati. Kako je predviđeno da Struna bude normativno usmjerena i ustrojena terminološka baza, najprimjerenijim se pokazao tradicionalni terminografski opis, zasnovan na Wüsterovim postavkama i ovdje donekle modificiran, koji ipak ne isključuje mogućnost prilagodbe u skladu sa suvremenim terminološkim teorijama (Bratanić i Lončar 2015: 53).

Struna je danas terminološka baza hrvatskoga strukovnog nazivlja i u ovom trenutku jedini djelatni oblik terminološkog planiranja u Hrvatskoj. S krajem 2021. godine u njoj je obrađeno nazivlje 31 struke, a javnosti je dostupno nazivlje dvadeset i dviju struka. Na izgradnji nazivlja ravnopravno rade jezikoslovni stručnjaci i stručnjaci drugih struka. Osim suradnje s predmetnim stručnjacima u okviru Strune uspostavljena je i međunarodna (European Association for terminology, EAFT) i međuinstitucijska suradnja (primjerice sa Zavodom za norme i Leksikografskim zavodom te s Društvom za zaštitu bilja).

2.3. Standardizacija nazivlja

U središtu je terminološkog rada normiranje nazivlja, što podrazumijeva dva postupka: stvaranje ili odabir odgovarajućih naziva te upotrebu normiranog nazivlja (Mihaljević 1997: 64). U tom je procesu nužno da nazivi budu u skladu sa zahtjevima struke i najnovijim znanstvenim postignućima te da istodobno budu usklađeni sa sustavom standardnog jezika na svim jezičnim razinama. Odgovornost za normiranje nazivlja tako preuzimaju i stručnjaci i jezikoslovci. Na međunarodnoj je razini izdavanje norma za razna područja ljudskog djelovanja u nadležnosti Međunarodne organizacije za normizaciju (International Organization for Standardization, ISO), dok je na nacionalnoj razini tu zadaću preuzeo Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo u okviru kojega je, na temelju Zakona o normizaciji iz 2004., osnovan Hrvatski zavod za norme (HZN). To je nacionalno normirno tijelo nastalo kao dio procesa usklađivanja infrastrukture za kvalitetu Republike Hrvatske sa zahtjevima za članstvo u Europskoj uniji. Na hrvatski su jezik zatim, kao što je već rečeno, prevedene i terminološke norme 704 (*Načela i postupci stvaranja naziva*) i ISO 1087 (*Nazivlje – Rječnik*) te ISO 860 (*Terminološki rad – Usklađivanje pojmova i nazivlja*) koje su bile temelj sustavnom

prikupljanju, stvaranju i obradi nazivlja različitih struka u terminološkoj bazi Struna (Brač, Bratanić i Ostroški Anić 2015: 14).

Naime nepostojanje terminološke norme te kontinuirano narušavanje jezičnih normi u nazivlju sprečavaju da jezik obavlja svoju općedruštvenu funkciju, odnosno da bude sredstvo sporazumijevanja u jezičnoj zajednici. Cilj su normiranja nazivlja terminološka izgrađenost i terminološka sustavnost. Uz to što ni gotovo dva stoljeća nakon prvih pokušaja standardizacije strukovnih nazivlja brojne struke još uvijek nemaju izgrađenu terminologiju, u današnje vrijeme brzog razvoja znanosti i tehnologije te njihove internacionalizacije velik je problem bujanje novih naziva i njihovo nekritičko preuzimanje, ponajviše iz engleskog jezika, koji u hrvatske terminološke sustave ili ulaze u svom izvornom obliku ili je njihova morfološka, tvorbena i sintaktička prilagodba nepotpuna i neusklađena s hrvatskom jezičnom normom. Terminološko normiranje podrazumijeva „uspostavu normi prema terminološkim načelima, uspostavu terminoloških normi ili terminoloških odsječaka u tehničkim normama i njihovo odobravanje od strane ovlaštene ustanove“ (Mihaljević 1997: 64).

2.3.1. Opći i posebni jezik

Važno je i imanentno obilježje svakoga standardnog jezika da je on autonoman oblik jezika, uvijek normiran i funkcionalno polivalentan (Brozović 1970: 28). Autonomnost podrazumijeva da je on neovisan o narječjima, normiranost da je propisan jezičnim priručnicima na svim jezičnim razinama, a funkcionalna polivalentnost da se u različitim društvenim djelatnostima, društvenim zajednicama i komunikacijskim situacijama rabi različit jezični kod. Polifunkcionalnost standardnog jezika pretpostavlja i da se jezične zakonitosti među njegovim funkcijama razlikuju, odnosno da svaki od njegovih stilova – znanstveni, administrativno-poslovni, novinarsko-publicistički, književnoumjetnički i razgovorni – ima vlastiti potkod i samo sebi svojstvenu normu, koja ne vrijedi za standardni jezik u cjelini, a ni za druge stilove. Standardni jezik osim toga odlikuje stabilnost u prostoru i elastična stabilnost u vremenu (Brozović 1970) što označuje nastojanje da se on što manje mijenja, ali istodobno dopušta nužne promjene kako bi novi pojmovi suvremenog svijeta bili adekvatno imenovani. On treba čuvati svoje temeljne zakonitosti, ali i preuzimati novo, vodeći računa o tome da se ne prihvaćaju izrazi koji su nepravilni (neusklađeni sa standardnojezičnom normom) i nepotrebni (ako imamo odgovarajuće domaće riječi) (Jonke 1952).

Opći je jezik onaj kojim se pripadnici jedne jezične zajednice služe za svakodnevno sporazumijevanje u svim komunikacijskim situacijama, bez obzira na stupanj naobrazbe, sociokulturnu pripadnost i profesionalnu orijentaciju (Mihaljević 1992: 108). On raspolaže leksičkim i gramatičkim inventarom za kojim, u skladu sa svojim potrebama, posežu strukovni jezici i na temelju kojega se ostvaruju različiti funkcionalni stilovi. Premda svaki od njih ima svoje zakonitosti, strukovni se jezik temelji na općem jeziku, a isto se tako opći jezik služi mnogim nazivima koji dolaze iz raznih stručnih jezika. Pandemija koronavirusne bolesti pokazala je kako stručni termini gotovo preko noći postaju dijelom općeg leksika. Nova, iznimno kontagiozna virusna bolest koja se vrlo brzo raširila po cijelom svijetu i stavila ga u blokadu učinila je da medicinski nazivi kao što su *respirator*, *nulti pacijent*, *transmisija*, *komorbiditet*, *serološko* i *molekularno testiranje* itd., dotad rezervirani samo za biomedicinsku znanstveno-stručnu zajednicu, postanu dijelom leksika svih govornika hrvatskog jezika (Kristina Štrkalj Despot 2020).

Naziv *posebni jezik* potječe iz engleske literature (engl. *language for special purposes*, LSP). Obično se određivao ili kao podskup općeg jezika ili kao jedna njegova varijanta. Posebni se jezik ne treba smatrati podskupom općeg jezika jer, uz značajke koje dijeli s općim jezikom, posjeduje i samo sebi svojstvene značajke (Nahod 2016: 36), stoga je bolje promatrati ga kao prilagođenu varijantu općeg jezika. Ne postoji stroga granica između posebnog i općeg jezika, već među njima postoji stalna razmjena znanja i leksika. No postoje razlike koje se, prema Cabré (1999: 65), mogu svesti na tri osnovne značajke:

1. područje zanimanja: znanje u posebnom jeziku nije opće, već se stječe posebnim učenjem
2. govornika: posebnim se jezikom služe pripadnici određene struke
3. komunikacijski kontekst: posebni je jezik u upotrebi u formalnim okolnostima, njime se govornik ne služi u komunikacijski neobilježenim situacijama.

U hrvatskoj se terminološkoj literaturi za *posebni jezik* rabe nazivi *strukovni* i *znanstveni jezik* koji, premda se u mnogim kontekstima mogu zamijeniti, nisu sinonimi, već su blisko značnice (Mihaljević 1992: 107). Uporaba strukovnog jezika ograničena je na strukovnu društvenu zajednicu i određene komunikacijske situacije njezinih članova, dok znanstveni jezik pripada određenom znanstvenom polju i njime se stručnjak ne služi nužno. Primjerice doktor veterinarske medicine u ambulantnom će se ili terenskom radu služiti strukovnim jezikom, no znanstvenik koji rezultate svojega istraživanja želi objaviti široj znanstvenoj zajednici u

njihovu će se prikazu služiti znanstvenim jezikom. Strukovnom je i znanstvenom jeziku zajednički velik dio leksika, no razlikuju se u svojim pragmatičnim značajkama (situacija, pošiljalatelj i primatelj poruke), funkcionalnima (komunikacijska namjera), pa i lingvističkim značajkama (leksičke, morfološke i sintaktičke razlike). Cabré (2003) upravo ove tri značajke navodi kao razlikovna obilježja posebnog i općeg jezika, no primjećujemo da se po njima mogu razlikovati i strukovni i znanstveni jezik. Nahod (2016: 37) drži da se većina razlikovnih obilježja koja Cabré navodi može pripisati stilu. Na osnovi tog zapažanja u ovom će se radu razlikovati strukovni jezik (leksik) i znanstveni stil (sve ostale lingvističke i izvanlingvističke značajke posebnog jezika). Stručnjak se u svom praktičnom radu služi strukovnim jezikom, a znanstvenik treba na određen način strukturirati informacije da bi prenio specijalizirano znanje, odnosno poštovati normu znanstvenog funkcionalnog stila.

2.3.2. Znanstveni funkcionalni stil

Temeljno je načelo znanosti načelo logičke organizacije sadržaja i izraza što podrazumijeva načelo objektivnosti (znanost je lišena subjektivnosti i pošiljalatelja i primatelja informacije) i načelo apstraktnosti (izostavljena su nebitna obilježja sadržaja informacije) (Silić 2006: 44). Apstraktno znači da su leksemi oslobođeni svojega pojedinačnog značenja, oni su poopćeni, pa su i nazivi većinom oslobođeni svojega konkretnog značenja. Naime jednom se riječju (nazivom) upućuje na više predmeta, pojava ili stanja, a ne na jedan stvarni predmet, pojavu ili stanje. Primjerice leksem *otvor*, koji u općejezičnom rječniku ima više značenja, u različitim terminološkim sustavima može imati različita značenja – u strojarstvu je to namjerno napravljen šupalj ili slobodan prostor, a u biomedicinskom terminološkom sustavu urođena šupljina na organizmu koja služi za dovod i odvod čega ili za prolaz i ulaz. Kao biomedicinski naziv on opisuje urođenu šupljinu na bilo kojem organizmu, a ne na jednom određenom. Osim leksika, i u gramatičkim se jezičnim kategorijama razlikuju one apstraktnije i konkretnije, pa se primjerice među glagolskim oblicima kao apstraktniji u znanstvenom tekstu rabe infinitiv, izvanvremenski prezent, izvanvremenski futur i nesvršeni glagolski oblici, dok su među licima apstraktniji treće lice jednine i prvo lice množine (autorsko *mi*). U znanstvenom su tekstu neprihvatljivi emocionalno-ekspresivni izrazi, što se odnosi i na lekseme, i sintaktičke konstrukcije, i rečenično ustrojstvo (primjerice strukturno nepotpune rečenice, svojstvene književno-umjetničkom stilu). Znanstveni je stil dakle lišen subjektivnosti i konkretnosti značenja, a obilježja su mu racionalnost, strogost, ekonomičnost i objektivnost sadržaja,

deskriptivna funkcija, težnja za točnošću, jednoznačnošću, jasnoćom, preciznošću, nedvosmislenošću, zahtjev za terminološkom ujednačenošću te zahtjev za potkrijepljenošću svake tvrdnje (Hudeček, Frančić i Mihaljević 2005).

2.3.3. Uporabna raslojenost posebnog jezika

Znanstveni se funkcionalni stil može podijeliti na strogo znanstveni, znanstveno-popularni i pedagoški podstil (Blažević 2009: 7). Ovisno o primatelju poruke pripadnik određene znanstvene zajednice posegnut će za različitim semantičkim jedinicama iz leksičkog i terminološkog inventara pomoću kojega dijeli svoje specijalizirano znanje i prenosi poruku. Primjerice raznovrsnost biomedicinskih tekstova uvjetovana je različitim oblicima i razinama medicinskog znanja i obrazovanja (Taavitsainen 2011). Strogo znanstvenim stilom, i u svojoj pisanoj i govornoj komunikaciji, služe se u medicini liječnici kao članovi jedne diskursne zajednice koji imaju podjednake stručne i terminološke kompetencije te rabe isti jezični kod. Kad se međutim obraćaju studentima, koji imaju određeno predznanje, ali ne i njihovu razinu stručnosti, uporabit će prilagođeni komunikacijski kod, odnosno poslužiti će se znanstvenim pedagoškim podstilom. Izbor terminoloških jedinica bit će još prilagođeniji u komunikaciji s nestručnjacima, dakle pri pisanju članaka za šire čitateljstvo te u odnosu s pacijentima koji imaju nisku razinu stručnosti. Heterogenost korisnika i situacija u kojima se strukovni jezici rabe rezultiraju tako brojnim sinonimnim oblicima i varijantama koje se realiziraju ovisno o uporabnom kontekstu (Sager 1990: 81). Premda se u tradicionalnom pristupu terminologiji i normiranju nazivlja sinonimi, odnosno terminološka varijacija smatraju nepoželjnima te sređivanje nazivlja podrazumijeva odabir jednog naziva među istoznačnima u skladu s terminološkim načelima (Mihaljević 2009: 110), noviji pristupi i radovi pokazuju da terminološka varijacija nije tek slučajnost, već je višestruko motivirana i funkcionalna (Bergovec 2019).

2.3.4. Strukovni jezik i strukovni žargon

Prema suvremenim terminološkim pristupima varijacija ima svoju funkciju u kontekstu, pa se nazivi pojavljuju u različitim varijantama, ovisno o tome u kojemu se funkcionalnom stilu i podstilu pojavljuju i u kojoj komunikacijskoj situaciji. Nazive, dakle, ne nalazimo samo u znanstvenom funkcionalnom stilu nego i u svim ostalim stilovima (Hudeček i Mihaljević 2012: 44). Osim što će stručnjak odabrati naziv koji je usklađen s razinom stručnog znanja koju ima

primatelj poruke, te će posegnuti za različitim varijantama naziva ovisno o tome sudjeluje li u komunikaciji osoba s jednakim ili manjim stručnim kompetencijama, primijenjeni će se jezični potkod razlikovati i među stručnjacima jednakih kompetencija, što određuje komunikacijska situacija. Uz strukovno (znanstveno) nazivlje svaka struka raspolaže i vlastitim žargonskim nazivljem (Hudeček i Mihaljević 2012: 43). Strukovnim se žargonima pojedine strukovne skupine i diskursne zajednice razlikuju od drugih te oni istodobno služe za komunikaciju unutar pojedine skupine o temama karakterističnima za struku (Škiljan 2000). Uporaba žargonizama međutim treba ostati u domeni privatne, neslužbene komunikacije zato što oni, za razliku od znanstvenog nazivlja, ne pripadaju standardnom jeziku. Standardizacija nazivlja podrazumijeva propisivanje jednoga među sinonimnim nazivima kao preporučenog u određenoj struci, dok ostali nazivi, žargonizmi i narodni nazivi, pripadaju razgovornom stilu unutar strukovne zajednice.

Primjerice u laboratorijskoj se dijagnostici nazivi *petrijevka* i *ependorfica* često rabe kao skraćena, žargonska varijanta eponimnih naziva *Petrijeva zdjelica* i *Eppendorfova mikropraveta*²⁴, pa se mogu naći i u stručnoj i znanstvenoj publicistici. Premda su ti nazivi ekonomičniji od svojih eponimnih terminoloških sinonima, oni pripadaju strukovnom žargonu i ne bi ih trebalo rabiti u službenoj komunikaciji, osobito ne u pisanoj komunikaciji ni jednoga znanstvenog podstila.

2.3.5. Terminološka načela

Cilj je standardizacije nazivlja njegova izgradnja i usustavljanje radi lakšeg sporazumijevanja među stručnjacima i lakšeg razumijevanja teksta. Budući da se polazi od toga da postojanje istoznačnih naziva za terminološki sustav nije dobro, kako bi određen naziv dobio normativnu odrednicu, odnosno bio preporučen za službenu uporabu, u terminološkim rječnicima i bazama kojima je cilj normizacija potrebno je među sinonimnim parovima i sinonimnim nizovima vrednovati svaki pojedini naziv i dodijeliti mu status preporučenog, dopuštenog, zastarjelog, nedopuštenog, žargonizma itd. (Hudeček i Mihaljević 2012: 69). Osim sinonima, u višerječnim su nazivima vrlo česti i paronimni leksemi, najčešće pridjevi koji, kvalificirajući nazive i sužavajući njihovo značenje, svojom varijantnošću i neodgovarajućim uvrštavanjem uz određene imenice nerijetko generiraju leksičke pogreške u nazivlju (Tafra 2003). Izazov su u

²⁴ Preporučeni je naziv u Struni *centrifugalna mikrokušalica* ili *centrifugalna mikropraveta*.

terminološkom radu i brz razvoj znanosti i tehnologije te nastanak novih pojmova kao i vrlo kratko vrijeme za njihovo imenovanje pri čemu se vrlo često preuzimaju engleski nazivi, anglizmi ili neadekvatni prijevodi.

Međunarodni informacijski centar za terminologiju *Infoterm* izradio je 2005. *Smjernice za terminološke politike* s ciljem pružanja metodološke pomoći za oblikovanje i provedbu terminološke politike utemeljene na konsolidiranim nastojanjima jezičnog planiranja. Imajući u vidu da su znanost i tehnologija osnove ekonomskog i društvenog razvoja te usredotočujući se na posebni jezik kao glavno sredstvo komunikacije u određenom području, sredstvo prikaza posebnog znanja i pristupa posebnim informacijama, pri čemu terminologija ima ključnu ulogu, uspostavljena su načela oblikovanja naziva primjenjiva na različite jezike: prozirnost (laka razumljivost naziva), sustavnost (usidrenost u pojmovni sustav i dosljednost u tvorbi naziva), prikladnost (prednost općeprihvaćenih neutralnih naziva), sažetost (davanje prednosti kraćim nazivima), izvodivost (tvorbena plodnost), jezična točnost (usklađenost sa standardnojezičnim sustavom) i prednost domaćeg jezika (osim u područjima ili jezicima u kojima postoje druge tradicije, npr. uporaba latinskih ili grčkih oblika u nekim disciplinama) (Infoterm 2005: 18; Bratanić i Ostroški Anić 2015: 60).

Osnovni zahtjevi koji se u standardizacijskom procesu postavljaju jesu da naziv treba biti u skladu sa suvremenom razinom i najnovijim postignućima znanosti i tehnike, pri čemu je važna uloga stručnjaka, te da bude u skladu s hrvatskim standardnim jezikom, o čemu brine jezikoslovac (terminolog). Da bi se ta dva zahtjeva ispunila te uspostavio terminološki sustav pojedinih struka, definirana su temeljna terminološka načela kao smjernica i pomoć u odabiru naziva koji će dobiti status preporučenoga. Ta su terminološka načela sljedeća (Hudeček i Mihaljević 2012):

1. domaće riječi imaju prednost pred stranim
2. nazivi latinskog i grčkog podrijetla imaju prednost pred nazivima preuzetima iz drugih jezika (engleski, francuski, njemački i dr.)
3. prošireniji i korisnicima prihvatljiviji naziv ima prednost pred manje proširenim nazivom
4. naziv mora biti usklađen s fonološkim, morfološkim, tvorbenim i sintaktičkim sustavom hrvatskog jezika
5. kraći nazivi imaju prednost pred dužima

6. naziv od kojeg se lakše tvore tvorenice ima prednost pred onim od kojega se ne mogu tvoriti tvorenice
7. treba izbjegavati da naziv unutar istog terminološkog sustava ima više značenja
8. nazive se ne smije bez valjana razloga mijenjati
9. naziv ima prednost pred drugim istoznačnim nazivima ako odgovara pojmu kojemu je pridružen i odražava svoje mjesto u pojmovnom sustavu.

Premda se u hrvatskom biomedicinskom nazivlju i prije pola stoljeća govorilo o sinonimiji u nazivlju, o normi te o potrebi zauzimanja jasnog stava prema riječima stranog podrijetla (Friščić 1967), u suvremenoj stručnoj literaturi, kao što će pokazati i naš korpus, još uvijek imamo varijantnost na razini istovrsnih tekstnih tipova, kršenje temeljnih terminoloških načela te neusklađenost sa standardnojezičnom normom.

3. BIOMEDICINSKO NAZIVLJE

Biomedicinsko nazivlje pripada znanstvenom funkcionalnom stilu i čini terminološku infrastrukturu koja je temelj znanstvene i stručne komunikacije u strukovnom području biomedicine. Biomedicinski jezik u uporabi obilježava izrazita stilska heterogenost (Taavitsainen 2011) s obzirom na to da se njime ne služe samo pripadnici biomedicinske diskursne zajednice, i prema tome jednake razine stručnosti i jednakih terminoloških kompetencija, već se stručna komunikacija odvija i između stručnjaka i nestručnjaka (liječnik – pacijent, nastavnik biomedicinskog područja – student) te među nestručnjacima (primjerice rasprave na internetskim forumima i portalima). Pojedini se nazivi pritom pojavljuju u različitim varijantama, ovisno o komunikacijskoj situaciji i terminološkim kompetencijama govornika. Varijacija u nazivlju, koja ima svoju funkciju u kontekstu u kojemu je uporabljena, u novijim se istraživanjima ne smatra terminološkom anomalijom, već ona obogaćuje jezik i omogućuje jasnije i preciznije prenošenje stručnog znanja u skladu s komunikacijskim potrebama (Bergovec 2019: 244). Takvo se promatranje varijacije suprotstavlja tradicionalnom motrištu i opisima biomedicinskog nazivlja prema kojima je varijacija nepoželjna pojava i uzrok neujednačenosti u nazivlju (Gjuran Coha i Bosnar-Valković 2013). S druge strane nazivlje je dio standardnog jezika i podliježe standardnojezičnoj normi te bi zbog toga u terminološkim sustavima trebalo uspostaviti normativne odnose (Hudeček i Mihaljević 2012: 10). To znači da se varijantama dodijeli normativna odrednica koja naziv smatra preporučenim, dopuštenim, nedopuštenim, zastarjelim ili žargonizmom.

Varijacija se u biomedicinskom nazivlju pojavljuje na svim jezičnim razinama – pravopisnoj i fonološkoj, morfološkoj i tvorbenoj, sintaktičkoj te leksičkoj i semantičkoj. S jedne se strane ona pojavljuje u nazivima koji u biomedicinskom području odavno postoje i potječu iz klasičnih jezika, a uključuju latinske nazive, internacionalizme i domaće nazive, a s druge strane u imenovanju novih pojmova čiji nazivi dolaze iz engleskog jezika i ostaju neprevedenima ili neprilagođenima na nekoj od jezičnih razina.

3.1. Povijest biomedicinskog nazivlja

Kao što suvremena medicina počiva na grčkim i latinskim medicinskim tradicijama, tako i većinu hrvatskih naziva iz biomedicinskog područja čine nazivi podrijetlom iz grčkog i latinskog jezika. Zahvaljujući Hipokratovu nauku i zapisima, koji medicinu u zlatno doba grčke

civilizacije u 5. st. pr. Kr. odvaja od religije i filozofije, nastaju temelji moderne medicine te usporedo s njima i brojni nazivi za bolesti, stanja i simptome. Kako su u Rimskom Carstvu mnogi liječnici bili Grci, oni sa sobom uz medicinsko znanje donose i grčko medicinsko nazivlje. Za brojne grčke nazive tada ni nema latinskih ekvivalenata, stoga nazivlje prvih latinskih medicinskih izdanja (*De Medicina Aulusa Corneliusa Celsusa*) čine nazivi koji su mješavina latinskih i grčkih osnova, prefikasa i sufikasa (Dobrić 2013, Džuganova 2019). Do početka 18. stoljeća jezik je znanosti latinski i medicinski se tekstovi pišu tim jezikom. Nacionalni jezici na tom polju na važnosti dobivaju tek u 19. stoljeću, kad započinje i sustavna izgradnja nazivlja mnogih struka, među ostalim i medicinskog nazivlja. Na početku 20. stoljeća u u Europi su u biomedicinskim znanostima tri jezika u uporabi, njemački, engleski i francuski, da bi sredinom stoljeća prevlast pripala engleskom jeziku (Mičić 2013, Džuganova 2019: 130).

3.1.1. Povijest hrvatskoga biomedicinskog nazivlja

Prve medicinske natuknice u hrvatskoj publicistici nalaze se u *Enciklopediji* humanista Pavla Skalića u 16. stoljeću, koji je svoje medicinsko znanje crpio iz knjiga i poznanstava s liječnicima (Tolj 2019: 315). U 17. stoljeću zatim Juraj Habelić u svoj *Dictionar* (1670.) uvrštava medicinske nazive koji čine oko 5 % rječničkih natuknica (Dugački 2007). Početkom 19. stoljeća (1801. – 1810.) dubrovački leksikograf Joakim Stulli objavljuje najveći rječnik u povijesti naše starije leksikografije (Vince 1990: 158), trojezični enciklopedijski leksikon koji sadržava i anatomske nazive, nazive bolesti i tadašnjih terapijskih metoda, te je poslužio kao izvor kasnijim leksikografima. Brojne medicinske nazive sadržava i *Njemačko-Ilirski slovar* Jakoba Užarevića i Ivana Mažuranića (1842.) (Tolj 2019: 317).

Hrvatsko je medicinsko nazivlje prvi pokušao izgraditi liječnik i filolog Đuro Augustinović (1816. – 1870.) koji je 1844. u Beču objavio djelo *Kurzgefasste topographische Anatomie und versuch einer illirischen Terminologie der Anatomie*, a pokrenuo je i prvi hrvatski zdravstveni časopis, *Hrvatski prvenci o naravi i zdravlju*. Godine 1868. hrvatski liječnik, književnik i urednik Milivoj Dežman objavljuje *Rječnik lječničkoga nazivlja* u kojemu uz nazive koje su u svojim djelima predložili Šulek, Kurelac, Augustinović i Švarc donosi i vlastite prijedloge hrvatskih naziva (Mihaljević 1998: 13). Jezikoslovac i prirodoslovac, utemeljitelj hrvatske publicistike Bogoslav Šulek 1874. objavljuje *Rječnik znanstvenoga nazivlja*. Šulek je težio za jezičnom čistoćom, te je nazive preuzimao iz hrvatskih narječja, zatim iz slavenskih jezika ili je stvarao nove (Vince 1990: 541). Znatan je njegov doprinos stvaranju hrvatskoga nazivlja u

kemiji, fizici i botanici (šumarstvu). Prvo veće znanstveno medicinsko djelo na hrvatskom jeziku objavio je Antun Schwarz (*Opisna anatomija ili razudbarstvo čovječjega tiela*, 1873./74.) koji je na 130 stranica priložio i popis naziva iz anatomije. Godine 1898. karlovački liječnik Milan Nemičić izdao je njemačko-latinsko-hrvatski *Ljekarski rječnik* čije je drugo izdanje, objavljeno 1913. pod naslovom *Medicinski rječnik* gotovo cijelo stoljeće koje je uslijedilo ostao najopsežniji rječnik iz tog područja (Tolj 2019: 317).

Šezdesetih godina prošlog stoljeća porastao je interes za usustavljanje hrvatskoga medicinskog nazivlja. Rezultat prikupljanja, istraživanja i obrade medicinskih naziva jest i *Medicinska enciklopedija* Leksikografskog zavoda *Miroslav Krleža* (1957. – 1965.) čiji je sustavan prikaz medicinskog znanja i znanosti bio vrijedan izvor podataka ne samo liječnicima, kojima je ponajprije bio namijenjen, nego i nestručnjacima (Tolj 2019: 323). Temama iz medicinske lingvistike najviše se bave liječnici – mikrobiolog i higijeničar Vinko Friščić, povjesničar medicine Lavoslav Glesinger, stomatolog Juraj Kallay, toksikolog Tihomil Beritić, internist Branko Antonin, Vladimir Loknar i drugi, u čijim se radovima o aktualnom medicinskom jeziku i terminološkim dvojabama uočava težnja za normiranjem jezika medicinske struke (Gjuran Coha 2011).

S hrvatskom neovisnošću početkom devedesetih godina prošlog stoljeća jezikoslovna su se pitanja, nakon godina unitarističke jezične politike, bavila razdvajanjem hrvatskog jezika od srpskoga, izbacivanjem srbizama koji su za vrijeme dotadašnjeg državnog ustroja ušli u hrvatski jezik te nastojanjem da se hrvatski što više razlikuje od srpskog jezika (Kapović 2011: 76). U takvim je okolnostima terminološki rad bio zapostavljen, sve do prije desetak godina, kad se u okviru terminološke baze Struna Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, u suradnji sa stručnjacima i uz državnu financijsku potporu, nastoji usustaviti nazivlje različitih struka. Među tim se nazivljima našlo i nekoliko medicinskih i srodnih disciplina čije je nazivlje obrađeno i dostupno u bazi Struna: anatomija i fiziologija, fitomedicina, farmakologija, kemijsko i laboratorijsko nazivlje, oftalmologija i stomatologija.

3.2. Suvremeno hrvatsko biomedicinsko nazivlje

Biomedicinsko strukovno područje obilježava izrazito dinamičan i brz razvoj. To uključuje otkrivanje novih bolesti, njihovih uzroka i uzročnika, te novih dijagnostičkih postupaka i terapijskih protokola u humanoj i veterinarskoj medicini, uvođenje novih tehnika, modernih tehnologija i materijala u dentalnoj medicini kao i razvoj novih lijekova u farmaciji. U nazivlju

se biomedicine mogu zapaziti dvije krajnosti u terminološkom sustavu: vrlo precizno i međunarodno standardizirano anatomske nazivlje te brz razvoj nazivlja iz kliničkih područja i svih struka vezanih uz to područje, koje obilježava stanovit terminološki kaos (Džuganova 2013: 56). Posebice se to može vidjeti u leksiku mladih znanosti, koje tek nastaju i razvijaju se na engleskom jeziku, kao što su molekularna biologija, genetika i radiologija. Unatoč nastojanjima za standardizacijom nazivlja različitih struka, samo letimičan pogled na naslove i sažetke znanstvenih i stručnih biomedicinskih radova u elektroničkim bazama pokazat će neujednačenost u nazivlju i kršenje standardnojezične norme na svim jezičnim razinama. To se ponajviše odnosi na prilagodbu posuđenica na pravopisnoj razini (*isoniazid – izonijazid – izoniazid*), morfološko-tvorbenoj razini (*luteinizirajući – luteinizacijski, febrilnost – febrilitet*), sintaktičkoj razini (*polimeraza lančana reakcija – lančana reakcija polimeraze – lančana reakcija polimerazom*), pa i leksičkoj razini (*bolest – oboljenje, septičan – septički*), premda je riječ o tekstovima koji su redigirani, dakle recenzirani i lektorirani. Nameće se stoga zaključak da i među stručnjacima i među jezikoslovcima (lektorima) postoji nesigurnost u odabiru naziva među mnoštvom sinonimnih i paronimnih naziva.

3.2.1. Internacionalizmi

Internacionalizmi su posuđenice, najčešće podrijetlom iz grčkog i latinskog jezika, koje se nalaze u većini europskih jezika, zbog čega se nazivaju i europeizmima. Unatoč fonološkoj i morfološkoj prilagodbi pojedinim nacionalnim jezicima, njihova je osnova prepoznatljiva i njihovo je značenje u različitim jezicima najčešće jednako (primjerice lat. *anemia* → hrv. *anemija*, franc. *anémie*, engl. *anemia*, njem. *Anämie*). Više je razloga zbog kojih je uporaba internacionalizama u znanstvenom jeziku opravdana, pa čak i poželjna. I u vrijeme najintenzivnijeg rada na domaćem nazivlju u 19. stoljeću primjerice kajkavac Josip Đurkovečki smatrao je da strane riječi ne treba protjerivati iz hrvatskog jezika ako su pohrvaćene, a ni one latinskog i grčkog podrijetla ako za njih nema domaće zamjene (Vince 1990: 93). U *Gramatici hrvatskoga jezika* (Silić i Pranjković 2007: 378) navodi se da jednoznačnosti riječi u znanstvenom tekstu pogoduju riječi koje se ne rabe u svakodnevnoj komunikaciji te se zbog toga revitaliziraju riječi iz prošlosti, najčešće iz klasičnih jezika. Kao tri glavna razloga Silić (2006: 60) navodi:

1. tvorbeno ustrojstvo internacionalizama koje je jednostavno, racionalno i ekonomično
2. njihovo opće značenje koje nije opterećeno pojedinačnim značenjima

3. znanosti, koja je po svome sadržaju internacionalna, takve riječi ne smetaju, štoviše, omogućuju uspješniju komunikaciju među stručnjacima i znanstvenicima iz različitih jezičnih sredina.

Iz latinskog i grčkog jezika potječu oni nazivi koji su već u vrijeme starih Grka i Rimljana imali medicinsko značenje u općoj jezičnoj uporabi i oni koje su tadašnji liječnici preuzeli iz općeg jezika kako bi imenovali medicinske pojmove, a čije značenje nije oduvijek bilo medicinsko ili nije bilo primarno medicinsko. Tako su mnoge riječi iz općeg jezika terminologizirane, odnosno postale su stručni nazivi te su s razvojem medicine poprimile određeno medicinsko značenje (Friščić 1982: 8).

U tvorbi internacionalizama posuđuju se i tvorbeni modeli i tvorbeni elementi. Tvorbene su mogućnosti latinskih i grčkih tvorbenih elemenata iznimno velike i vrlo često nemaju odgovarajuću domaću zamjenu, odnosno domaći ekvivalent jednorječnom internacionalnom nazivu nije čak ni višerječni naziv, već opisni izraz (tablica 3.1).

Tablica 3.1. Internacionalizmi i hrvatski opisni izrazi kao njihovi ekvivalenti

Internacionalizam	Hrvatska varijanta
aorta	glavna žila kucavica kojom se odvodi krv iz lijeve srčane klijetke
insuficijencija	stanje nesposobnosti za izvršavanje prirodno određene zadaće
hiperproteinemija	povećana koncentracija bjelančevina u krvi
fascija	zbito ili nešto rahlije vezivno tkivo koje tvori vezivnotkivne opne

I kada je internacionalizam moguće zamijeniti jednorječnim hrvatskim nazivom, taj je naziv često riječ općeg jezika koja je već opterećena brojnim značenjskim nijansama, i u biomedicinskom se kontekstu kao takva pokazuje neprozirnom (tablica 3.2).

Tablica 3.2. Internacionalizmi i njihovi hrvatski ekvivalenti s općejezičnim značenjem

Internacionalizam	Hrvatska varijanta	Značenje
<i>fascikul</i>	<i>svežanj, snop</i>	snop jednakih, obično diferenciranih niti
<i>sedacija</i>	<i>umirivanje, smirivanje</i>	smirivanje uznemirenog bolesnika odgovarajućim lijekovima
<i>ligament</i>	<i>veza, sveza</i>	paralelna nakupina kolagenih vlakana, među kojima ima i elastičnih vlakana i staničnih elemenata, a tvore trakove koji povezuju kosti
<i>sistemska toksičnost</i>	<i>sustavna toksičnost</i>	očitovanje toksičnih učinaka na niz organa ili cijeli organizam

Ako bismo, primjerice, umjesto naziva *sedacija* rabili prijevodne ekvivalente *smirivanje* i *umirivanje*, koji su kao riječi općeg jezika obilježeni s više nijansiranih značenja, oni nam ne pružaju podatak da je riječ o umirivanju određenim lijekovima, što internacionalizam *sedacija* podrazumijeva. U ovom slučaju internacionalizam pokriva uže značenjsko polje i jednoznačan je, za razliku od hrvatskog naziva. Pridjev *sistemska* izveden je od imenice *sistem* čija je standardnojezična varijanta *sustav* (*centralni nervni sistem* > *središnji živčani sustav*), no odnosni pridjev izveden od te imenice, *sustavni*, nema jednako značenje kao pridjev *sistemska* (Vodanović i dr. 2010: 54), premda se u novijim biomedicinskim tekstovima rabi umjesto njega. Naime *sistemska* u biomedicinskim sintagmama kao što su *sistemska bolest* i *sistemska lijekovi* upućuje na to da se radi o učinku (bolesti odnosno lijekova) na više organskih sustava, dok pridjev *sustavan* znači 'koji se osniva na sustavu, koji je u sustavu' i njegov bi internacionalni ekvivalent bio *sistematičan*, a ne *sistemska*.

Suvremeno je hrvatsko biomedicinsko nazivlje trodijelno (Loknar 2003: V, Hudeček i Mihaljević 2012: 59). U imenovanju tjelesnih organa i struktura, bolesti i simptoma uz latinske nazive, pisane latinskom grafijom i kosim slovima, rabe se internacionalizmi (pohrvaćeni nazivi) i domaće riječi. Tako se primjerice u histologiji uz latinske nazive *zona fasciculata*, *zona reticularis* i *zona glomerulosa* nalaze pohrvaćeni nazivi (internationalizmi) *fascikularna zona*, *retikularna zona* i *glomerularna zona* te domaći ekvivalenti *svežnjičasti sloj*, *mrežasti sloj* i *klupčasti sloj*. Latinski se nazivi u hrvatskom tekstu ne sklanjaju, stoga se teže uklapaju u sustav hrvatskog jezika. S druge strane domaće su varijante ovih naziva semantički nedovoljno prozirne i teže prihvatljivije znanstvenoj jezičnoj zajednici. Internacionalizmi se u

tom slučaju pokazuju kao dobro rješenje – latinska ili grčka osnova naziva sadržaj čini prepoznatljivim, a nazivi su fonološki i morfološki prilagođeni i uklapaju se u standardni jezik.

Premda golem tvorbeni potencijal latinskih i grčkih tvorbenih elemenata, osnova i afikasa, omogućuje lako stvaranje biomedicinskih naziva koje odlikuje ekonomičnost i prozirnost, valja voditi računa o tome da se, u skladu s terminološkim načelima, u tvorbi rabe domaći tvorbeni elementi gdje god je to moguće. U skladu s terminološkim načelom da se iz stranih jezika posuđuje samo osnova, a da se izvedenice tvore domaćom tvorbom (Hudeček i Mihaljević 2012: 58) nema razloga da se prefiksi iz klasičnih jezika ne zamijene domaćim prefiksima istog značenja. U tablici 3.3 nalaze se pridjevi izlučeni iz korpusa, u čijoj tvorbi sudjeluju prefiksi iz latinskog i grčkog jezika, a koji i imaju odgovarajući hrvatski ekvivalent.

Tablica 3.3. Prefiksi iz klasičnih jezika i njihovi hrvatski prijevodni ekvivalenti s primjerima uporabe

Latinski/grčki prefiks	Pridjev tvoren latinskim ili grčkim prefiksom i osnovom	Hrvatski prefiks	Pridjev tvoren hrvatskim prefiksom i osnovom
<i>anti-</i>	antiinflamatorni	<i>protu-</i>	protuupalni
<i>pre-</i>	preoperativni	<i>prije-</i>	prijeoperacijski
<i>post-</i>	postnatalni	<i>poslije-</i>	poslijeporođajni
<i>in-</i>	inoperabilan	<i>ne-</i>	neoperabilan
<i>intra-</i>	intrauterini	<i>unutar-</i>	unutarmaternični
<i>inter-</i>	interkostalni	<i>među-</i>	međukoštani

Internacionalni prefiks nije uvijek moguće zamijeniti domaćim zbog razumijevanja sadržaja. Primjerice prefiks *peri-* u pridjevu *perioperacijski* (koji obuhvaća sve postupke prije, za vrijeme i poslije operacije) tvoren hrvatskim prefiksom *oko-/okolo-* glasio bi *okolooperacijski*, pri čemu se širi značenjsko polje koje taj pridjev tvoren latinskim prefiksom pokriva. Uporabu internacionalnog ili domaćeg prefiksa određuje i osnova, što se može vidjeti iz tablice 3.3. Tamo gdje za internacionalnu osnovu postoji prihvaćen domaći naziv, uporabiti će se i domaći prefiks (*intrauterini* > *unutarmaternični*, *interkostalni* > *međukoštani* itd.), no kad se pridjev ne može tvoriti i domaćom osnovom, najčešće ostaje internacionalni prefiks: *intraepitelni*, *antiandrogeni*, *premortalni* itd.

Na uporabu internacionalizama u biomedicini utječe i engleski jezik kao globalni jezik suvremene znanosti. S obzirom na to da i brojni hrvatski časopisi objavljuju radove samo na engleskom jeziku ili dvojezično, da i oni koji objavljuju na hrvatskom jeziku donose sažetke radova na engleskom te da je stručnjacima glavni izvor informacija i najnovijih spoznaja upravo literatura na engleskom jeziku, mnogi se novi engleski nazivi ne prevode na hrvatski, već se prilagođuje internacionalna osnova iz koje je izveden engleski naziv. Tako je sindrom uočen u vrijeme pandemije bolesti COVID-19 engleskog naziva *multisystem inflammatory syndrome in adult* (MIS-A) preveden na hrvatski kao *multisistemska inflamatorna sindrom odrasle dobi* premda zamjena internacionalizama u ovom višerječnom nazivu domaćim sastavnicama pokriva jednako semantičko polje – *višesistemska upalna sindrom u odrasloj dobi (odrasle dobi)*.

Tvorbene su mogućnosti internacionalnih tvorbenih elemenata goleme i, bez obzira na načelo koje domaćem nazivu daje prednost, upravo su u biomedicinskom terminološkom sustavu internacionalizmi vrlo praktični. Primjerice od osnove *endotel* tvori se niz izvedenica i složenica čije je značenje precizirano ostalim tvorbenim elementima: *endotelin* (vrsta peptida), *endotelioblastom* (vrsta novotvorine), *endotelioцит* (endotelna stanica), *endoteliom* (vrsta novotvorine), *endoteliomatoza* (bolest koja se očituje tvorbom brojnih endotelioma), *endoteliomiksom* (vrsta novotvorine), *endotelioza* (hiperplazija endotelnih dijelova retikuloendotelnog sustava) i *endotelitis* (upala endotelnog sloja krvne žile).

3.2.2. Utjecaj engleskog jezika

Danas je engleski jezik međunarodne znanstvene zajednice i jezik koji je prodro u sve ostale funkcionalne stilove nacionalnih jezika (Opačić 2006). Utjecaj engleskog jezika posebno jača od sredine 20. stoljeća. S jedne je strane to rezultat razvoja moderne tehnologije, informatizacije i globalizacije, što je najuočljivije u strukovnim jezicima, ponajprije u informatički, a s druge strane rezultat sve većeg utjecaja američke kulture, što se vidi u jeziku javne komunikacije, odnosno novinarsko-publicističkom te razgovornom funkcionalnom stilu.

Posuđivanje iz latinskog i grčkog tako je u strukovnim jezicima zamijenilo posuđivanje iz engleskog jezika (Mičić 2013, Dobrić 2013, Džuganova 2019: 133). Razvoj biomedicinskih znanosti i biotehnologije toliko je brz da se za mnoge engleske nazive ni ne pokušava pronaći odgovarajući domaći ekvivalent. Otkrivanje novih bolesti, uspostava modernih kirurških tehnika, razvoj dijagnostičkih i terapijskih postupaka ne prati jednako brz pronalazak

prijevodnih ekvivalenata engleskim nazivima. Štoviše, najnovija znanstvena i stručna biomedicinska literatura bilježi svojevrsnu epidemiju anglizama i engleskih riječi koje ne samo što se ne uspjevaju zamijeniti domaćim ekvivalentima nego i potiskuju uvriježene nazive podrijetlom iz grčkog i latinskog jezika (Poljak 2006: 124). Osim toga pisanje i objava radova na engleskom jeziku preduvjet su veće čitljivosti i citiranosti, pa tako i brojni hrvatski biomedicinski časopisi objavljuju radove domaćih znanstvenika na engleskom jeziku, a neki i izlaze samo na engleskom jeziku.²⁵ Potrebno je i mnogo čitanja stručne literature na engleskom jeziku da bi znanstvenici bili u tijeku s najnovijim spoznajama iz struke što je također razlog usvajanja engleskih stručnih naziva (Bergovec 2019: 58).

U znanstvenom stilu i stručnom nazivlju utjecaj engleskog jezika ponajprije se vidi na leksičkoj razini jer se rabe brojni anglizmi i engleske riječi, no ne može se zanemariti ni znatan utjecaj na morfologiju, tvorbu riječi i sintaksu (Bogunović i Ćoso 2013). Tako su i na leksičkoj i na sintaktičkoj razini brojni nazivi tvoreni po uzoru na engleski jezik doslovne prevedenice koje ne samo što se ne uklapaju u standardnojezični sustav nego i njihovo značenje često nije moguće jednoznačno odrediti.

3.2.2.1. Utjecaj engleskog jezika na leksičkoj razini

Anglizmi su posuđenice iz engleskog jezika koje su barem djelomično prilagođene hrvatskom standardnom jeziku, a engleske su riječi preuzete u svom izvornom obliku te ni na jednoj razini nisu prilagođene jeziku primatelju. Kao primjer anglizama u biomedicini uzet ćemo nazive *skrining*, *klaster* i *šant*, nastale prema engleskim nazivima *screening*, *cluster* i *shunt*. Ako se i nađe odgovarajuća domaća zamjena, često se u znanstvenim i stručnim tekstovima i dalje rabi anglizam. To pokazuje naziv *skrining* koji smo u našem korpusu našli uz njegov hrvatski ekvivalent *probir*. I u posuđivanju iz engleskog jezika, kao i kod internacionalizama, nailazi se na problem nepostojanja odgovarajuće domaće zamjene, odnosno prijevodni je ekvivalent domaća riječ opterećena općejezičnim značenjem. Tako se primjerice u hrvatskom jeziku naziv *šant*, koji označuje spoj dvaju anatomskih kanala koji omogućuje miješanje njihova sadržaja, najčešće u kardiovaskularnom sustavu, prevodi kao *skretanje*, a predlaže se i naziv *mimotok*

²⁵ Znanstvene radove isključivo na engleskom jeziku objavljuju primjerice hrvatski časopisi *Croatian Medical Journal*, *Veterinarski arhiv*, *Molecular and Experimental Biology in Medicine*, *Croatica Chemica Acta*, *Acta Pharmaceutica*, a mnogi časopisi koji objavljuju članke na hrvatskom jeziku, kao što su *Acta stomatologica Croatica* i *Liječnički vjesnik*, objavljuju istodobno i engleske verzije članaka.

(Hudeček i Mihaljević 2012: 49).²⁶ U našem korpusu nije pronađen ni jedan primjer uporabe naziva *skretanje* kao prijevoda engleskog naziva *shunt*, pronađena je jedna pojavnica za anglizam *šant* i čak 17 pojavnica za izvorni engleski naziv *shunt*. U novijoj je literaturi sve prihvaćeniji prijevodni ekvivalent *pretok*, no ni taj naziv još nije široko prihvaćen. Za vrstu glavobolje koja se u stručnim tekstovima naziva *cluster-glavoboljom* (*klaster-glavobolja*) postoji prijedlog hrvatskog naziva *glavobolja u nakupinama* (Hudeček i Mihaljević 2005: 134), no ni za tu domaću varijantu u našem korpusu nije pronađen primjer. Pronađeno je međutim da se gotovo podjednako rabe i anglizam *klaster* (16 pojavnica) i engleska riječ *cluster* (13 pojavnica), te da se od anglizma *klaster* izvodi i odnosni pridjev *klasterski*. To opet upućuje na problem nemogućnosti izvođenja novih naziva od domaćih višerječnih naziva te se ističe i kao jedan od razloga zbog kojega se domaći nazivi teže prihvaćaju.

Pojedine su biomedicinske discipline osobito sklone uporabi isključivo engleskih naziva, koji ni na jednoj jezičnoj razini nisu prilagođeni hrvatskom jezičnom sustavu. Takvo je područje primjerice slikovna dijagnostika (radiologija), u kojemu brz tehnološki napredak i sve sofisticiraniji dijagnostički uređaji generiraju nove pojmove koji se na globalnoj razini imenuju na engleskom jeziku i taj engleski naziv zatim prodire u sve ostale jezike. Primjerice radiološki nazivi tehnika *in side out* i *out side in*, *sandwich*-tehnika, *coil packing* tehnika, *length-area* metoda, *trailing edge to leading edge* metoda, *cross-pin* metoda, *off-line* analiza, *uptake*-test, uporaba *harmonic imaginga* uopće nemaju hrvatsku prijevodnu varijantu. U nekim se stručnim tekstovima uz engleski naziv može naći i hrvatski prijevod (primjerice *second look surgery* – operacija drugog pogleda, *triangle of attack* – trokut napada, *greenstick*-lomovi – lomovi zelene grančice), pri čemu je najčešće riječ o mehaničkom prijevodu. Problem je doslovnog prevođenja engleskih naziva u tome što su mnogi od njih nastali metaforizacijom. Metaforizacija je čest terminološki postupak kojim nastaju nazivi za nove pojmove, no kad se radi o posuđivanju iz drugih jezika i preuzimanju strane metafore, metaforičnost se gubi, odnosno potrebno je poznavati engleski jezik da bismo znali da se radi o metafori (Mihaljević 1996: 445). Zamjenjujemo li engleski metaforički naziv istovrijednim hrvatskim metaforičkim nazivom, njegovo je značenje neprozirno te je potreban opis pojma. Tako bi se *bucket handle* puknuće prevelo kao *puknuće nalik na ručku kante*, i tek iz definicije naziva – 'potpuno uzdužno razdvajanje meniska koji poprima oblik drške na košarici' – razumijemo sadržaj pojma.

²⁶ Struna sadržava prilagođenicu *šant*, no ne u polju biomedicinskih znanosti, već u polju fizike, koja je definirana kao '*premosni otpornik* u strujnom krugu koji je paralelno spojen s ampermetrom'.

3.2.2.2. Utjecaj engleskog jezika na morfološkoj i tvorbenoj razini

Na morfološkoj i tvorbenoj razini sufiksalne pridjevne izvedenice tvorbena su kategorija u kojoj utjecaj engleskog jezika osobito dolazi do izražaja. Umjesto domaćih rabe se engleski morfološko-tvorbeni modeli odnosno sufiksi. Primjerice u tvorbi pridjeva engleskom se pridjevu dodaje hrvatski sufiks (Popović i dr. 2013: 96). Osim što takva tvorba nije u skladu s terminološkom preporukom prema kojoj se posuđuje samo osnovna riječ, dok se izvedeni oblici tvore domaćim sufiksima (Hudeček i Mihaljević 2012: 58), preoblikom se tvorenica ne može dovesti u vezi s osnovnom riječju. Primjerice od engleskog pridjeva *circulatory* nastao je hrvatski pridjev *cirkulatorni* gdje bismo preoblikom pogrešno zaključili da je izveden od imenice *cirkulator* i sufiksa *-ni*. No u nazivima *cirkulatorni sustav* ili *cirkulatorni volumen* odnosni se pridjev izvodi od imenice *cirkulacija*, a ne *cirkulator*, te treba biti tvoren odnosnim sufiksom *-ski*, *cirkulacijski*. Preuzimanjem stranih tvorbenih elemenata, odnosno nepoznavanjem tvorbene osnove i nedovođenjem u vezu izvedenice i osnovne riječi krši se leksička norma te nastaju sinonimni nizovi ili se u sinonimnom značenju pogrešno rabe paronimi (Tafra 2003).

3.2.2.3. Utjecaj engleskog jezika na sintaktičkoj razini

Na sintaktičkoj je razini utjecaj engleskog jezika u biomedicinskom znanstvenom stilu vidljiv u uporabi pasiva, jukstapozicije i dvočlanih predikata (Bogunović i Čoso 2013). Horvat i Štebih Golub (2010: 9) definiraju jukstapozicije najčešće kao dvočlane tvorbe sastavljene „od imenica koje se uvijek javljaju u određenom, nepromjenjivom redosljedju i od kojih prva određuje drugu. Prvi je član redovito nepromjenjiv, dok se druga imenica ponaša prema pravilima fleksije hrvatskog jezika.“ U biomedicinskom su nazivlju brojni dvočlani eponimni nazivi koji često zadržavaju englesku sintaktičku konstrukciju imenica + imenica, primjerice *Addison pinceta*, *hidroksietil škrob*, *Mapleson sustav*, *Marburg virus*. S obzirom na to da se takve konstrukcije teško uklapaju u hrvatski jezični sustav, preporučuje se uporaba posvojnog pridjeva (*Maplesonov sustav*, *Addisonova pinceta*) ili odnosnog pridjeva (*hidroksietilni škrob*, *marburški virus*). Preslikani engleski sintaktički modeli pojavljuju se i u tročlanim i višečlanim nazivima (tablica 3.4).

Tablica 3.4. Engleski višerječni nazivi, njihove sintaktičke prevedenice i preporučeni nazivi

Engleski naziv	Doslovna prevedenica	Preporučeni naziv
<i>prostate specific antigen</i>	prostata specifičan antigen	antigen specifičan za prostatu
<i>RNA-binding protein</i>	RNA-vezujući protein	protein koji veže RNA
<i>antigen presenting cell</i>	antigen-prezentirajuće stanice	stanice koje predočuju antigen
<i>methicillin-resistant Staphylococcus aureus</i>	meticilin-rezistentni zlatni stafilocok	zlatni stafilocok otporan na meticilin
<i>mitogen-activated protein kinase</i>	mitogen-aktivirana protein kinaza	proteinska kinaza aktivirana mitogenom

Često višerječni engleski nazivi imaju više hrvatskih prijevodnih varijanata. Primjerice engleski naziv *tumor necrosis factor* ima čak četiri prijevodne varijante: *tumorski faktor nekroze*, *faktor nekroze tumora*, *čimbenik nekroze tumora*²⁷ i *faktor tumorske nekroze*. S normativnog bi aspekta najprilagođenija bila peta varijanta, *čimbenik tumorske nekroze*, no nju ne nalazimo ni u korpusu ni u rječničkoj literaturi.

3.2.3. Hrvatsko nazivlje

Težnja za jezičnom čistoćom u hrvatskom je jeziku prisutna od samih njegovih početaka i u svim njegovim razvojnim fazama, u predstandardnom i standardnom razdoblju. Geopolitički položaj i sociopolitičke prilike na hrvatskim su prostorima oduvijek bili takvi da je jezik bio u brojnim kontaktima i pod brojnim utjecajima, nerijetko i u neravnopravnoj borbi za elementarna prava i naroda i jezika (Samardžija 1997). Purističke su intervencije najčešće usmjerene na leksik, s obzirom na to da su strani utjecaji najočitiiji upravo u toj jezičnoj kategoriji, pa su se tako u drugoj polovici 18. stoljeća hrvatski puristi borili protiv turcizama, u 19. stoljeću protiv germanizama, talijanizama i latinizama, u 20. stoljeću, uz germanizme, protiv srbizama, a u najnovije vrijeme protiv anglizama (Turk 1996: 68).

²⁷ Ova se prijevodna varijanta nalazi u Struni kao naziv koji pripada temeljnim medicinskim znanostima.

O jezičnom se purizmu često govori kao o nepoželjnoj pojavi, jer se pod njim podrazumijevaju isključivost i nastojanje da se jezik oslobodi svih stranih elemenata i utjecaja. Premda različiti jezici imaju različit odnos prema purizmu, shvati li se on kao uvođenje reda u jezik, inherentan je svakom jeziku. Katičić (1973) upozorava na drugu purističku krajnost – bezrezervno prihvaćanje tuđica i odbojnost prema kovanicama i domaćoj tvorbi čime se onemogućuje da se izgradi vlastiti istančaniji terminološki sustav. Naime prihvaćanjem i primjenom inojezičnih tvorbenih modela, elemenata i leksika ne može se izgraditi suvislo nazivlje u hrvatskom jeziku jer mehaničko posuđivanje potiskuje razvoj tvorbenih obrazaca i njihovo puno iskorištavanje. Hrvatski se jezik nalazi između tih dviju krajnosti, odnosno zauzima aktivan odnos prema elementima iz stranog jezika i vlastitoj standardnojezičnoj normi (Turk i Opašić 2008: 84). To znači da se poštuje izvornost vlastita jezika, ali i funkcionalnostilistička raslojenost, što znači da u uporabnom kontekstu svoje mjesto imaju i posuđenica, i domaća riječ, i prevedenica (Turk 1996: 76).

Skrb za izgradnju hrvatskog nazivlja, među ostalim i pojedinih biomedicinskih disciplina, posljednjih je godina intenzivirana zahvaljujući projektu izgradnje hrvatskoga strukovnog nazivlja koji je rezultirao terminološkom bazom Struna u kojoj se nalaze obrađeni i normirani nazivi struka čije je nazivlje u okviru projekta obrađeno u suradnji stručnjaka i jezikoslovaca – terminologa. Premda se obrada nazivlja u Struni temelji na terminološkim načelima sa svrhom izgradnje hrvatskog nazivlja, pogledaju li se primjerice nazivi iz temeljnih medicinskih znanosti u toj bazi, lako se uočava da su među preporučenim nazivima brojni od njih internacionalizmi čiji je prijevodni ekvivalent višerječni ili opisni naziv (*timus – prsna žlijezda, enteritis – upala sluznice tankog crijeva, sincicij – višejezgreni stanica nastala spajanjem više jednojezgrenih stanica*), što nam govori o povlaštenom statusu ovih posuđenica u biomedicinskom terminološkom sustavu.

3.3. Primjena terminoloških načela na biomedicinsko nazivlje

Među devet terminoloških načela koja će se ovdje navesti i oprimjeriti neka su od njih proturječna i nije moguće jednoznačno preporučiti koje je načelo bolje. Primjerice prednost pred internacionalizmima i stranim riječima ima domaća riječ, a istodobno prednost imaju kraći nazivi pred dužima. Ova su dva načela često u sukobu jer su internacionalizmi redovito ekonomičniji od domaćeg naziva, koji je nerijetko ili višerječan ili opisan (*prostata – predstojna žlijezda; ureteropijelografija – radiološki prikaz bubrežne zdjelice i mokraćovoda*).

Prvom načelu, prema kojemu prednost treba dati domaćem nazivu, suprotstavlja se i načelo prema kojemu prednost ima naziv od kojeg se lakše tvore tvorenice. To je opet zbog toga što su internacionalne varijante naziva, osim što su češće jednorječne, pa je time olakšana i tvorba tvorenica, sastavljene od tvorbenih elemenata kojima se lakše tvore nove riječi. Primjerice od internacionalizma *uretra* lakše će se tvoriti novi nazivi nego od hrvatskog naziva *mokraćnica* (*uretralgija* – *bol u mokraćnici*, *uretroragija* – *krvarenje iz mokraćnice*, *uretritis* – *upala mokraćnice*). Osim toga naziv *uretra* prošireniji je, pa se u ovom slučaju i načelo proširenosti naziva suprotstavlja načelu prema kojemu prednost ima domaća riječ. To ne znači da hrvatski naziv *mokraćnica* ne treba rabiti. Preporuka je rabiti upravo hrvatski naziv, a primjerice u zagradi navesti i latinski naziv ili internacionalizam kako bi tvorenice kojima je osnova latinska bile razumljivije. Načela stoga ne treba mehanički primjenjivati, već prednost među istoznačnim nazivima treba dati uzimajući u obzir sva načela kojima sinonimni nazivi podliježu.

3.3.1. Prednost domaće riječi pred stranom

Prvo je terminološko načelo da domaći naziv ima prednost pred stranim nazivom (Hudeček i Mihaljević 2012: 79). Strane se riječi i nazivi dijele na tuđice i posuđenice, a posuđenice se dalje dijele na usvojenice i prilagođenice. Tuđice su riječi koje nekom svojom značajkom nisu prilagođene hrvatskom jezičnom sustavu, primjerice netipičnom suglasničkom skupinom, kao što je to skupina *-pn* u nazivu *pneumokok*, ili samoglasničkom skupinom, kao što je skupina *-ia* u nazivu *diazepam*. Posuđenice su riječi preuzete oblikom i značenjem i prilagođene sustavu hrvatskog jezika. Primjerice grčki naziv *sclerosis* prilagođen je fonološki (*-c > -k*) i morfološki (grčki sufiks *-osis*, kojim se tvore nazivi za patološka stanja i bolesti, u hrvatskom je jeziku prilagođen kao *-oza*) te je dobivena posuđenica *skleroza*. Usvojenice su riječi koje su se toliko udomaćile da ih više ne osjećamo kao tuđice ili posuđenice, primjerice germanizam *vaga* ili bohemizam *tlak*. Prilagođenice su posuđenice koje su se prilagodile standardnojezičnoj normi, i to su internacionalizmi (*kirurgija*, *vezikula*), anglizmi (*šant*, *klaster*), galicizmi (*šok*, *migrena*, *pipeta*), talijanizmi (*influenca*, *malaria*, *pelagra*), arabizmi (*alkohol*, *eliksir*) i dr.

Odabir između domaće i strane riječi najčešći je izvor dvojbi pri normiranju naziva. Stručnjaci su većinom skloni uporabi posuđenice, osobito kad je riječ o internacionalizmima. Posebno se to uočava u strukama čije se nazivlje tradicionalno temelji na izvornim i prilagođenim grčkim i latinskim nazivima, kao što je to biomedicina (Hudeček i Mihaljević 2012: 79). Bez obzira

na povlašten status internacionalizama u biomedicinskom nazivlju u skladu s ovim terminološkim načelom prednost bi trebalo dati hrvatskim nazivima kad god je to moguće (tablica 3.5).

Tablica 3.5. Internacionalni nazivi i njihove hrvatske prijevodne varijante

POSUĐENICA		HRVATSKI NAZIV	
NAZIVI TJELESNIH ORGANA I STRUKTURA		NAZIVI TJELESNIH ORGANA I STRUKTURA	
mukoza		sluznica	
ovarij		jajnik	
testis		sjemenik	
traheja		dušnik	
NAZIVI BOLESTI I STANJA		NAZIVI BOLESTI I STANJA	
adipozitet		pretilost	
fraktura		prijelom	
pneumonija		upala pluća	
pruritus		svrbež	
SVOJSTVA		SVOJSTVA	
infektivan		zarazan	
inflamatorni		upalni	
inspiracijski		udisajni	
spongiforman		spužvast	
PROCESI		PROCESI	
aplicirati		primijeniti	
eradikirati		iskorijeniti	
ligirati		podvezati	
prevenirati		spriječiti	

No internacionalizme često nije moguće prevesti ni jednorječnim ni višerječnim nazivom, već je alternativa opisni naziv koji je nerijetko i definicija. Primjerice pridjev *vijabilan* označuje

sposobnost stanice ili organizma za život ili preživljavanje i u hrvatskom biomedicinskom nazivlju nema potvrđen domaći ekvivalent.²⁸

Zbog vrlo jakog utjecaja engleskog jezika sve je češće slučaj da se i anglicizmima daje prednost, a brojni engleski nazivi, pogotovo u područjima koja se brzo razvijaju, ni ne uspijevaju pravodobno dobiti odgovarajući domaći ekvivalent. Osobito je to slučaj u novijim znanostima, primjerice genetici, pa tako prijevod još uvijek nemaju nazivi *cellular nucleic acid-binding protein* (CNBP) gen, *gap junction* dezmosom, *neurofeedback* i *biofeedback* itd.

3.3.2. Prednost internacionalizama klasičnog podrijetla pred nazivima iz drugih jezika

Riječi podrijetlom iz latinskog i grčkog jezika imaju u hrvatskom jeziku drugačiji položaj negoli riječi iz drugih stranih jezika. S obzirom na to da u europskoj, pa tako i hrvatskoj kulturi i jeziku postoje već stoljećima, razvijeni su mehanizmi prilagodbe tvorbenih elemenata iz tih jezika (Hudeček i Mihaljević 2012: 59). Primjerice sufiksoidu *-cytus* ekvivalent je hrvatski sufiksoid *-cit* kojim se tvore nazivi tjelesnih stanica (*leukocit*, *melanocit*), sufiks *-oma*, kojim se tvore nazivi za novotvorine od osnova koje označuju tkivo (*fibrom*, *epiteliom*) ili upućuje na izgled novotvorine (*kondilom*), prilagođen je u sufiks *-om* (Padovan 2006: 1142). Poznavanje latinskog i grčkog jezika, odnosno njihovih tvorbenih elemenata, znatno olakšava učenje temeljnih naziva i razumijevanje novih naziva koji nastaju. U pogledu terminoloških zahtjeva nije ni potrebno potpuno poznavanje latinske i grčke gramatike jer je u medicini, kao i u ostalim znanostima, uporaba tih dvaju jezika svedena gotovo samo na nazive, tj. na imenice i pridjeve, a rijetko kad i na druge vrste riječi (Friščić 1982: 8).

Načelo koje prednost daje internacionalizmima latinskog ili grčkog podrijetla pred posuđenicama iz drugih jezika odnosi se i na leksičku razinu i na morfološko-tvorbenu razinu pri preuzimanju naziva. Tako će se prednost dati nazivu *angulacija* pred nazivom *tilting* kad se govori o pomicanju ultrazvučne sonde pod određenim kutom. S obzirom na morfološko-tvorbenu kategoriju prednost treba dati nazivima koji su tvoreni latinskim i grčkim tvorbenim elementima te su u skladu s tim prihvatljiviji oblici *sekvencija* i *karencija* (prilagođeni latinski nazivi *sequentia* i *caecitas*) od oblika *sekvenca* i *karenca* (prilagođenih prema engl. *sequence* i franc. *carence*). Koliko se ovo načelo kod pojedinih naziva u praksi ne primjenjuje, pokazuje i naš korpus, u kojemu su nađene 32 pojavnice za naziv *sekvenca* i tek 6 pojavnica za

²⁸ Naziv *preživljivost* pojavljuje se u manjem broju radova iz tehničkog područja.

preporučeni naziv *sekvencija*. Nesustavna je i uporaba primjerice prilagođenih pridjeva, *kvarterni* i *refraktarni* (prema lat. *quartarius* i *refactarius*) koji se nalaze u oblicima *kvarterni* (prema engl. *quarternary* i franc. *quartaire*) i *refrakterni/refraktorni* (prema franc. *réfractaire* i engl. *refractory*), pa čak i jednojezični i dvojezični terminološki rječnici i terminološke baze imaju varijantu prilagođenu prema engleskom i francuskom jeziku, a ne prema klasičnim jezicima.²⁹

3.3.3. Prednost proširenijeg naziva

Prema trećem terminološkom načelu prošireniji i korisnicima prihvatljiviji naziv ima prednost pred manje proširenim. Primjer je za to prilagodba eponimnog naziva *Celzijev stupanj*, koja je pogrešna, i to zbog toga što se s imenodavateljevim imenom postupilo u skladu s fonološkim i morfološkim pravilima prema kojima se prilagođuju rimska imena (Hudeček i Mihaljević 2012: 82). S obzirom na to da se radi o Švedaninu, mjerna jedinica za temperaturu trebala bi se nazivati *Celzijusovim stupnjem*. No zbog uvriježenosti i u općem jeziku i u terminološkim sustavima raznih struka kao preporučeni naziv ostaje *Celzijev stupanj*. Vjerojatno je proširenost naziva razlog zbog kojega se i sufiksarne pridjevne izvedenice *kvarteran* i *refraktoran*, spomenute u prethodnom potpoglavlju, u terminološkoj bazi Struna nalaze u oblicima koji nisu u skladu s drugim terminološkim načelom, ali imaju znatno veću uporabnu zastupljenost.

3.3.4. Usklađenost sa standardnojezičnom normom

Četvrto načelo, da naziv treba biti usklađen sa sustavom hrvatskoga standardnog jezika, podrazumijeva usklađenost na svim jezičnim razinama: pravopisnoj i fonološkoj, morfološkoj i tvorbenoj, sintaktičkoj te semantičkoj razini (Hudeček i Mihaljević 2012: 82). Što to znači, možemo pokazati na primjeru pridjeva *imun* i njegovih izvedenica *imunost* i *imunologija* (Klječanin Franić 2020). Pridjev *imun* znači 'koji je otporan na što', odnosno 'koji ima imunost'. U složenici tvorenoj sufiksoidom *auto-* ovaj se pridjev često pogrešno rabi umjesto pridjeva

²⁹ Oblik prilagođen prema engleskom pridjevu, *refraktoran*, sadržavaju *Enciklopedijski rječnik humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja* (Padovan 2006), Struna i *Englesko-hrvatski medicinski rječnik* (Čeliković 2005), dok oblik prilagođen prema francuskom pridjevu, *refrakteran*, nalazimo u *Englesko-hrvatskom rječniku medicinskog nazivlja* (2008.). Oblik *kvarterni*, prilagođen prema francuskom pridjevu, nalazimo u Struni i *Englesko-hrvatskom rječniku medicinskog nazivlja* (2008.), dok preporučeni oblik *kvarteran* sadržava *Englesko-hrvatski medicinski rječnik* (2005). Preporučeni oblik obaju pridjeva, gdje je prilagodba išla izravno iz latinskoga u hrvatski jezik, nalazi se u *Rječniku latinskoga i hrvatskoga medicinskoga nazivlja* (Loknar 2003).

izvedenog od imenice *imunost*, pa se bolesti koje nastaju kao pretjerana reakcija imunostnog sustava protiv tvari, organizama i tkiva normalno prisutnih u tijelu nazivaju *autoimunim bolestima*. Do neusklađenosti dolazi na tvorbenoj i semantičkoj razini jer se pridjev *autoimun* tvori prefiksoidnom tvorbom od pridjeva *imun*, umjesto da se primijeni prefiksoidno-sufiksadni tvorbeni model u kojemu sudjeluju prefiksoid *auto-* i imenica *imunost*, s obzirom na to da je riječ o imunostnom sustavu, te se dobije pridjev *autoimunostni*. Umjesto pridjeva *imunostni* u dvorječnim se i višerječnim nazivima pojavljuje i pridjev *imunološki* (*imunološki sustav*, *imunološka reakcija*) čime se opet krše tvorbeni i semantička norma jer u ovim nazivima pridjev treba tvoriti od imenice *imunost*, a ne *imunologija*, dakle pravilno tvoreni nazivi jesu *imunostni sustav* i *imunostna reakcija*.

Na pravopisnoj se razini u biomedicinskom nazivlju pojavljuju pogreške u (ne)provođenju glasovnih promjena (jednačenje po zvučnosti – *subklinički* > *supklinički*, *apsorpcija* > *apsorpcija*), sastavljenom i rastavljenom pisanju, odnosno pisanju složenica i polusloženica (*diferencijalno dijagnostički* > *diferencijalnodijagnostički*, *re-emergentan* > *reemergentan*, *Q groznica* > *Q-groznica*), pisanju glasa –j (*lišmanioza* > *lišmanioza*), preuzimanju glasova iz stranih jezika (*kateholamin* > *katekolamin*, *pulzacija* > *pulsacija*) itd.

Na morfološkoj i tvorbenoj razini pogreške se pojavljuju pri izboru neodgovarajućih sufikasa. Tako su česte pogreške u uporabi pridjeva *genski*, *genetski* i *genetički*, koji se izvode od triju različitih osnova s različitim značenjima, *gen*, *geneza* i *genetika* (Korać i dr. 2018) te pridjeva *endemski*, koji se pogrešno rabi kao izvedenica od imenice *endemija* umjesto pridjeva *endemijski* (Tafra 2003: 441).

Sintaktička razina odnosi se na pravila prema kojima se riječi slažu u sintagme, odnosno obuhvaća dvorječne i višerječne nazive. Temeljni je problem preslikavanje engleskoga sintaktičkog modela, pa se tako umjesto posvojnog pridjeva preuzimaju konstrukcije imenica + imenica i imenica + prijedložni izraz (*Mapleson sustav* > *Maplesonov sustav*, *bojenje prema Giemsi* > *Giemsinovo bojenje*). Doslovne prevedenice uzrokuju i značenjsku neprozirnost (*polimeraza lančana reakcija* > *lančana reakcija polimerazom*).

Doslovnim prevođenjem naziva i njihovih pojedinih sastavnica mogu nastati nespretno tvoreni nazivi. Primjerice *familiar forms of diseases* često se prevodi kao *familijarni oblici bolesti*. No pridjevi *familijaran* i *familijarni* u hrvatskom jeziku već imaju definirano značenje. Naime odnosni pridjev *familijarni* odnosi se na familiju, dok opisni pridjev *familijaran* znači 'prisan, prijateljski', i ta doslovna prevedenica ne pokriva semantičko polje koje taj naziv ima u

engleskom jeziku. Umjesto pridjeva *familijaran* trebalo bi uporabiti pridjev *nasljedan* jer se radi o bolestima koje se nasljeđuju u porodici³⁰, dakle naziv bi trebao biti *nasljedni oblici bolesti*.

3.3.5. Ekonomičnost

Peto načelo kaže da kraći nazivi imaju prednost pred dužima, no pritom treba imati na umu da pri odabiru između dužeg domaćeg i kraćeg stranog naziva prednost treba dati domaćem nazivu (Hudeček i Mihaljević 2012: 84). Jezična ekonomija u nazivlju razlog je međutim zbog kojega se stručnjaci često opredjeljuju za strani naziv ili prilagođenicu, osobito zbog velikih tvorbenih mogućnosti tvorbenih elemenata iz klasičnih jezika. Brojni su nazivi bolesti, kirurških zahvata i dijagnostičkih postupaka za koje u hrvatskom jeziku ne postoji ni višerječni naziv, već samo opisni naziv koji je zapravo definicija (*keratoglobus* – polukuglasto izbočenje rožnice koje nastaje prirodno ili kod glaukoma, *epitelizacija* – reparacijsko stvaranje epitela tijekom cijeljenja rane).

3.3.6. Tvorbene mogućnosti

Premda prema ovom načelu prednost treba dati nazivu od kojega se lakše tvore tvorenice pred onim od kojega se ne mogu tvoriti nove riječi, domaći naziv koji je tvorbeno manje plodan od stranoga ima prednost pred stranim. Na primjeru nazivlja muškog i ženskog reproduktivnog sustava pronašli smo primjere primjene i kršenja ovog načela. Naziv *jajnik* u našem se korpusu pojavljuje 109 puta, dok se njegov internacionalni sinonim *ovarij* pojavljuje tek 6 puta. Nije međutim zabilježen ni jedan pridjev izveden od hrvatske varijante naziva, *jajnički/jajnični*³¹, već su pridjevi redom izvedeni od internacionalizma, i to sinonimne varijante *ovarijski* i *ovarijalni*. Osim što pridjev *jajnički/jajnični* nije uobičajen, prednost je uporabe internacionalne osnove pri tvorbi novih naziva lako uklapanje internacionalnih tvorbenih elemenata. Upravo je zbog toga *ovarij*, a ne *jajnik*, osnova mnogih složenica u tom tvorbenom

³⁰ Riječ *porodica* u ovom slučaju označuje obitelj po slijedu naraštaja (pradjed, djed, otac, sin) (Anić 2003) i značenjski se razlikuje od riječi *obitelj* koja označuje uži krug srodnika koji žive u zajednici.

³¹ U Struni su zabilježeni nazivi *jajnična arterija* i *jajnična sveza*, no na portalu Hrčak primjerice nije pronađen ni jedan naziv s pridjevnom sastavnicom *jajnični*, a pronađen je tek jedan naziv sa sastavnicom *jajnički*. Struna kao dopušteni naziv ima varijantu *ovarična arterija*, vjerojatno izvedenu prema latinskom nazivu *arteria ovarica*, te je nejasno zbog čega internacionalni pridjev nije izveden iz imenice *ovarij* – *ovarijska arterija*.

gnijezdu, pa imamo nazive tvorbi (*ovarioblastom*), kirurških zahvata (*ovariocenteza*, *ovariohisterektomija*, *ovariostereza*), instrumenata (*ovariotom*) itd.

Postoje međutim i primjeri kako se ovo načelo ne poštuje, a to je naziv *sjemenik*, koji u našem korpusu uopće ne nalazimo, ali nalazimo njegov internacionalni sinonim *testis* koji se pojavljuje 92 puta. Ni za pridjevnu izvedenicu *sjemenični* ne nalazimo primjer, dok se pridjev *testikularni* pojavljuje 10 puta.

3.3.7. Polisemija

Treba izbjegavati da naziv unutar istog terminološkog sustava ima više značenja, što se nažalost ne može uvijek izbjeći (Hudeček i Mihaljević 2012: 86). Primjerice nazivi *indukcija*, *irigacija*, *klirens* i *opturator* u biomedicini imaju više značenja:

Indukcija

1. opće značenje proširenja ili uvođenja
2. proizvodnja enzima kao reakcija na prisutnost čestičnog spoja induktora ili kao reakcija na neko stanje, npr. toplinu
3. vremenski tijek od početka do stabilnog stanja opće anestezije

Irigacija

1. opskrba krvlju pojedinog područja tijela
2. ispiranje rane ili tjelesne šupljine

Klirens

1. svojstvo bubrega da u jedinici vremena odstrani određene tvari iz krvi
2. mjera sposobnosti organizma da eliminira lijek, a stavlja u odnos brzinu eliminacije lijeka i koncentraciju lijeka

Opturator

1. mišić
2. uređaj koji otvara i zatvara u dentalnoj medicini
3. metalna žarulja za bronoskop ili sigmoidoskop

3.3.8. Stabilnost naziva u pojmovnom sustavu

Naziv ne bi trebalo bez valjana razloga mijenjati, a jednako tako ne bi mu trebalo ni pridruživati novo značenje ako mu je unutar terminološkog sustava već pridruženo određeno značenje (Hudeček i Mihaljević 2012: 75, 87). Primjerice u znanosti se uvriježio naziv *studija* preuzet iz engleskog jezika (*study*) čiji je prijevodni ekvivalent domaća riječ *istraživanje*. U radiologiji međutim postoji naziv *studija* koji se ne odnosi na istraživanje, već na dijagnostički postupak u kojemu se primjenom radiofarmaka dobiva slikovni prikaz unutarnjih organa, pa se tako govori o *statičkoj* ili *dinamičkoj studiji*. Kako je i u općem jeziku i u široj znanstvenoj zajednici naziv *studija* prihvaćen kao internacionalna varijanta naziva *istraživanje*, pridruživanje sasvim novog značenja riječi *studija* dovodi do zabune u razumijevanju naziva. Je li *dinamička* odnosno *statička studija* (način scintigrafskog prikaza organa) način prikaza organa ili istraživanje, osoba koja nije radiolog vjerojatno ne zna. Umjesto te doslovne engleske prevedenice može se uporabiti mnogo precizniji naziv – *dinamičko* i *statičko snimanje*.

3.3.9. Mjesto u pojmovnom sustavu

Naziv ima prednost pred drugim istoznačnim nazivima ako odgovara pojmu kojemu je pridružen i odražava svoje mjesto u pojmovnom sustavu. Hudeček i Mihaljević (2012: 87) navode primjer iz *Popisa normiranih izraza* Agencije za lijekove i medicinske pripravke, u kojemu se nalazi naziv *kapsula za rektum* iz čijeg oblika nije moguće zaključiti radi li se o kapsuli za liječenje rektuma (kao što su to *kapi za oko* ili *mast za uho*) ili kapsuli za liječenje nekoga drugog organa, ali uz rektalnu primjenu. Bolji bi odabir u ovom slučaju bio rektalna kapsula, pogotovo uzme li se u obzir da su nazivi za druge načine primjene tvoreni pomoću sufiksne pridjevne izvedenice i imenice (*oralna primjena*, *potkožna primjena*, *intramuskularna primjena* itd.).

Svi bi nazivi podređeni jednom nadređenom nazivu trebali biti oblikovani na isti način, no to često nije slučaj. Primjerice u prefiksno-sufiksnoj tvorbi četiriju pridjeva od naziva *operacija*, koji se mogu izvesti hrvatskim i stranim prefiksima i sufiksima, u našem se korpusu oni nalaze u dvije do čak pet varijanata (tablica 3.6).

Tablica 3.6. Varijante prefiksno-sufikslnih pridjevnih izvedenica od naziva *operacija*.

Hrvatski prefiks i sufix	Latinski prefiks i engleski sufix	Hrvatski prefiks i engleski sufix	Latinski prefiks i hrvatski sufix
poslijeoperacijski (18)	postoperativni (72)	poslijeoperativni (1)	postoperacijski (4)
prijeoperacijski (7) predoperacijski (1)	preoperativni (16)	prijeoperativni (1) predoperativni (2)	
	intraoperativni (53)		intraoperacijski (3)
	perioperativni (7)		perioperacijski (1)

Brojnost varijanti u navedenom primjeru upućuje na izrazitu nesustavnost u tvorbi pridjevnih izvedenica od imenice *operacija* pri čemu se krše i terminološka i tvorbena norma. Tvorbena se norma prije svega krši uzme li se u obzir da pridjevi tvoreni prema engleskom tvorbenom modelu za osnovu nemaju imenicu *operacija*, već imenicu *operativa*, koja u hrvatskom jeziku ima sasvim drugo značenje nego engleski model *operative*, odnosno ne pripada temeljnom biomedicinskom nazivlju. Terminološka se norma krši ako se pridjev tvori stranim afiksima iako imamo domaće afikse, koji su uz to već i uvriježeni u nazivlju. Pravilno tvoreni pridjevi bili bi oni tvoreni od imenice *operacija* i hrvatskim sufixima, dakle *poslijeoperacijski*, *prijeoperacijski* i *unutaroperacijski*.³² Problem u sustavnosti tvorbe u ovom slučaju može se pojaviti kod pridjeva *perioperacijski*, za koji nisu potvrđene varijante s hrvatskim prefiksom (lat. *peri* – okolni > *okolooperacijski*).

Babić (2002: 62) tvorenice koje nastaju od sastavnica koje pripadaju različitim jezicima naziva mješovitim tvorenicama (hibridnim ili bastardnim riječima). S obzirom na terminološku preporuku da se preuzima samo strana osnova, a izvedenice se tvore domaćim tvorbenim elementima (Hudeček i Mihaljević 2012: 58), ne iznenađuje velik broj mješovitih tvorenica u kategoriji imenica (lat. *graviditas* – *gravidnost*, engl. *preeclampsia* – *predeklampsija*) i pridjeva (lat. *membranosus* – *membranski*, engl. *subviral* – *podvirusni*).

³² Sustavnost ne nalazimo ni u terminološkim rječnicima, primjerice *Enciklopedijski rječnik humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja* (2006) preporučuje oblike *postoperacijski* (latinski prefiks i hrvatski sufix), *predoperativan* (hrvatski prefiks i engleski sufix) i *intraoperativan* (latinski prefiks i engleski sufix), dakle za svaku je pridjevnu izvedenicu različita kombinacija afikasa s obzirom na njihovo podrijetlo.

4. TERMINOLOŠKA TVORBA I TVORBA PRIDJEVA U BIOMEDICINI

Postoje različite klasifikacije tvorbenih načina. Prema Babiću (2002: 38) dva su osnovna tvorbeni postupka: izvođenje ili derivacija i slaganje ili kompozicija. Pri izvođenju nova riječ nastaje od jedne osnove (*bol-est*), dok je slaganje tvorbeni postupak u kojemu sudjeluju dvije osnovne riječi (*jaj-o-vod*). U izvođenje pripada sufiksna tvorba, a u slaganje pripadaju čiste složenice, složeno-sufiksna tvorba, srašćivanje, polusloženice, prefiksna tvorba, prefiksno-sufiksna tvorba i prefiksno-složena tvorba. Tvorbu skraćena Babić navodi kao poseban tvorbeni način, za koji kaže da je u standardnom jeziku rijedak. U načine bliske tvorbi, odnosno „granična područja”, ubraja unutarnju tvorbu, preobrazbu, prijenos značenja, višeclane nazive, jezično stvaranje, potencijalne riječi, individualnu i terminološku tvorbu.

Terminološku tvorbu Babić (2002: 55) definira kao tvorbu za terminološke potrebe pojedinih struka, koja nije u skladu sa sustavom općeg jezika i bliska je individualnoj tvorbi, no zbog šire se uporabe ne može smatrati individualnom tvorbom.

4.1. Tvorbeni načini

Babićeva klasifikacija tvorbenih načina nailazi na kritike zbog toga što njome ili nisu obuhvaćeni svi tvorbeni načini ili oni nisu jasno i jednoznačno razgraničeni (Mihaljević i Ramadanović 2006: 195).³³ Tako Mihaljević i Ramadanović (2006) primjećuju da je prefiksacija svrstana u slaganje premda mnogi prefiksi nisu samostalne riječi (npr. čisti prefiksi kao *pra-*, *pro-*, *nuz-*, *raz-*), a i oni koji jesu često u tvorenici nemaju značenje koje imaju kao samostalne riječi, pa bi prema tome taj tvorbeni način pripadao izvođenju. Drugi problem koji autorice navode jest razgraničenje složenica i sraslica koje je u različitim normativnim priručnicima različito definirano.³⁴ Sporna je i tvorba tvorenica prefiksoidima i sufiksoidima, naime neki ih jezikoslovci (npr. Babić i Barić 1997: 289) svrstavaju u složenice jer su to tvorbeni elementi koji imaju leksičko značenje, dok ih drugi (npr. Samardžija (2003: 77), Silić i Pranjkić (2003: 77)) svrstavaju u prefiksnu i sufiksnu tvorbu. U ovom će se radu prefiksoidne i sufiksoidne tvorenice smatrati složenicama. Mihaljević i Ramadanović (2006:

³³ Autorice ovu podjelu tvorbenih načina uspoređuju s klasifikacijom R. L. Traska (2005: 367–368) u engleskome jeziku, koji razlikuje slaganje, izvođenje (u koje pripada i prefiksacija), izrezivanje, srastanje, povratnu tvorbu, preraščlambu, tvorbu akronima i inicijalizama.

³⁴ Različita su tumačenja jesu li sastavni elementi složenice osnove dviju ili više riječi (Babić 2002), korijenski morfemi (Kiršova 1993), leksički morfemi (Ančić 1973), riječi (Barić 1997) ili punoznačne riječi (Barić 1999).

203) predlažu podjelu na četrnaest zasebnih i ravnopravnih tvorbenih načina kojima pridružujemo primjere iz biomedicinskog nazivlja:

1. sufiksalsna tvorba (*inspirij – udisaj < udis + aj*)
2. prefiksalsna tvorba (*shunt – pretok < pre + tok, diencephalon – međumozak < među + mozak*)
3. prefiksalsno-sufiksalsna tvorba (*insomnija – nesanica < ne + san + ica, diploe – međupločje > među + ploč + je, supkutani – potkožni < pot + kož + ni*)
4. slaganje (*ureter – mokraćovod < mokrać + o + vod*)
5. složeno-sufiksalsna tvorba (*poprečnoprugasti < poprečn + o + prug + asti*)
6. srastanje (*herpesviroza < herpes + viroza*)
7. srašteno-sufiksalsna tvorba (*kalicivirusni < kalici + virus + ni*)
8. unutarnja tvorba (nije pronađen primjer u biomedicinskom nazivlju)
9. tvorba poslusloženica (*hemato-encefalni – krvno-moždani < krvno + (-) + moždani*)
10. tvorba pokrata (*central nervous system > CNS – središnji živčani sustav > SŽS*)
11. preobrazba ili konverzija (nije pronađen primjer u biomedicinskom nazivlju)
12. tvorba prefiksoidnih tvorenica (*autoliza – samorastvorba < samo + rastvorba*)
13. tvorba sufiksoidnih tvorenica (*fonometar – zvukomjer < zvuk + o + mjer*)
14. prefiksoidno-sufiksoidna tvorba (*polumjer < polu + mjer, makrodont < makro + dont*)

4.1.1. Prijenos značenja (metaforizacija)

Nazivi za nove pojmove, osim tvorbom pomoću navedenih tvorbenih načina, mogu nastati i tako da se značenje riječi proširi na nov pojam po nekoj sličnosti (Babić 2002: 53). Babić ovaj način kojim se opisuje nov pojam naziva prijenosom značenja i svrstava ga u semantiku (semantička tvorba), a ne u tvorbu riječi, s obzirom na to da se njima ne povećava broj označilaca (riječi), nego samo broj značenja. U nazivlju je prijenos značenja ili metaforizacija čest terminološki postupak (Mihaljević i Šarić 1996: 3). Takva se metafora naziva i katakrezom – riječ se rabi u značenju koje ona nema, a od metafore se razlikuje po tome što u jeziku nema izraza umjesto kojega dolazi slikovit izraz (Škarić 1983: 1). Za metaforu u znanstvenom stilu Silić (2006: 60) ističe da su one demetaforizirane, izgubile su ekspresivnost svoga značenja. Naziva ih suhim metaforama i smatra ih vrlo plodnim načinom stvaranja novih naziva.

U biomedicinskom je nazivlju prijenos značenja kao način označivanja pojmova osobito čest u anatomiji (imenovanje tjelesnih organa i struktura), kirurgiji (imenovanje ozljeda) i

radiologiji (imenovanje struktura prikazanih slikovnim metodama). Takvi nazivi najčešće nastaju u engleskom jeziku te se doslovno prevode u hrvatski jezik (v. potpoglavlje 3.2.2.1.).

4.1.2. Potencijalne riječi

Potencijalnom se riječju naziva riječ koja nije ostvarena, ali bi se po tvorbenom obrascu mogla lako i jednoznačno ostvariti. Mnoge se riječi uporabe prigodno i nisu zabilježene u rječnicima, te je teško reći jesu li već ostvarene u jeziku ili nisu (Babić 2002: 54).

U nazivlju se tvorbene mogućnosti i plodnost pojedinih tipova riječi i sufikasa mogu iskoristiti za imenovanje pojmova i razlikovanje od riječi općeg jezika. Primjerice u rječnicima općeg jezika kao imenica izvedena od pridjeva *mutan* nalaze se varijante *mutnoća* i *mutnost*, a obje označuju stanje nekog prostora manje prozirnosti. Sufiksom *-ost* tvore se imenice, najčešće od pridjeva, a izvedenice imaju apstraktno značenje: označuju osobine, svojstvo, stanje te katkad pojavu svojstvenu pojmu koji se označuje pridjevom u izvedeničkoj osnovi (Babić 2002: 316). Sufiksom *-oća* tvore se imenice od pridjeva (samo je u osnovi izvedenice *kakvoća* zamjenica), većinom od netvorbenih pridjeva, i to jednosložnih i pridjeva na *-an* i *-ak*. Značenje im je apstraktno, a samo imenička izvedenica *masnoća* ima konkretno značenje (Babić 2002: 355). U oftalmologiji međutim postoji naziv *mutnina*, izveden od pridjeva *mutan* sufiksom *-ina* kojim imenice tvorene od pridjeva mogu, uz apstraktno, imati i konkretno značenje (*čistina* – 'čist, otvoren prostor', *krtina* – 'krto meso', *pličina* – 'plitko mjesto'). Odabirom sufiksa *-ina* umjesto uobičajenih *-ost* i *-oća* postiže se dvoje: izvedenica od pridjeva *mutan*, koja u općem jeziku ima apstraktno značenje, na ovaj način dobiva konkretno značenje te se istodobno terminološka jedinica diferencira od općejezične. *Mutnost* i *mutnoća* su tako u sinonimnom odnosu, dok *mutnina* ('zamućenje u obliku stanica ili tračaka koje se pomiče kroz vidno polje') s prvim dvama istokorijenskim sinonimima ulazi u paronimijski odnos (Tafra 1988).

Primjer je potencijalne riječi i prefiksarno-sufiksorna izvedenica iz laboratorijske dijagnostike (mikroskopije) *odbojavanje*, koju općejezični rječnici ne sadržavaju, a u struci je skovana radi ekonomičnosti jednorječnog naziva nasuprot dvorječnom nazivu *uklanjanje boje*. *Odbojavanje* je doslovna prevedenica engleskog naziva *destaining*.

4.1.3. Tvorba pokrata

Tvorba pokrata način je na koji kraćenjem jedne riječi ili višerječnog naziva nastaje nova riječ. Babić (2002: 50) ove riječi naziva skraćenicama, a za tvorbu kojom one nastaju smatra da je u općem jeziku rijetka (*automobil* > *auto*). Češće su složene skraćenicice koje nastaju od jednoga ili više početnih glasova, od početnih slogova ili miješanim načinom od sastavnica višerječnog izraza (*Industrija nafte* > *Ina*). Mihaljević i Ramadanović (2006: 205) ističu da se u općem jeziku pod tvorbom pokrata podrazumijevaju samo one pokrate koje su i same postale riječima, odnosno leksikalizirane su (*Narodni magazin* > *Nama*), no u terminološkoj su tvorbi osobito česte upravo pokrate koje nisu leksikalizirane. Leksikalizirane su pokrate primjerice biomedicinski nazivi *laser* (nastao pokratom engleskog naziva *light amplification by stimulated emission of radiation*) i *sida* (žargonski naziv za sindrom stečenog nedostatka imunosti, nastao pokratom francuskog naziva *syndrome d'immunodéficience acquise*) i njih nema mnogo ni u nazivlju. Neleksikalizirane pokrate u stručnim su tekstovima vrlo česte, a dvojbe u njihovoj uporabi pojavljuju se pri odluci o odabiru engleske ili hrvatske varijante pokrate te pri deklinaciji pokrata.³⁵

4.2. Postanak naziva

Hrvatski nazivi mogu nastati na šest načina: hrvatskom tvorbom, prihvaćanjem internacionalizama, prihvaćanjem stranih naziva, terminologizacijom, reterminologizacijom i povezivanjem riječi u sveze (Hudeček i Mihaljević 2012: 49).

4.2.1. Hrvatska tvorba

Postanak naziva hrvatskom tvorbom pretpostavlja da tvorenicu na semantičkoj razini možemo dovesti u vezu sa značenjem morfema u njezinu glasovnom sastavu, odnosno naziv možemo dovesti u vezu s drugom riječju. Hrvatskom su tvorbom u biomedicini mnogi internacionalizmi

³⁵ Za neke su višerječne nazive prihvaćene samo engleske pokrate, dok se za neke rabe i engleske i hrvatske pokrate, primjerice *CNS* i *SŽS* od *središnji živčani sustav* (engl. *central nervous system*) ili *NSAID* i *NSPUL* od naziva *nesteroidni protuupalni lijekovi* (engl. *nonsteroidal anti-inflammatory drugs*). Na pravopisnoj i morfološkoj razini norma se krši nedekliniranjem ili nepravilnim dekliniranjem pokrata pri čemu se ne poštuje pravilo da pokrate imaju vlastiti rod, neovisan o rodu punog naziva i njegovih sastavnica. Tako se primjerice pokrata *DNA* (DNK) tretira kao imenica ženskog roda (*mitohondrijska DNA*), a zapravo se radi o muškom rodu, kao i kod svih pokrata koje se pri izgovoru slovkaju, a ne izgovaraju kao jedna riječ.

i engleski nazivi dobili svoje domaće ekvivalente (*autoliza – samorazgradnja*³⁶, *traheja – dušnik*, *tenzor – zatezač*, *screening – probir*, *celularni – stanični*, *kardijalni – srčani*, *bypass – premosnica*).

Izbor tvorbenog načina u postanku hrvatskih naziva uvjetovan je tvorbenim uzorkom inojezičnog predloška i tvorbenom normom hrvatskog jezika (Turk 2001: 267). Pritom tako nastali nazivi mogu biti tvorbeno i semantički podudarni sa svojim predlošcima (*autogamija – samooplodnja*, *protozoa – praživotinja*, *premolar – pretkutnjak*), no mogu i odstupati, primjerice inojezična polusloženica može dati složenicu (*half-life – poluživot*), a složenica dvorječni i višerječni naziv (*pneumonija – upala pluća*, *maksila – gornja čeljust*, *fibrozitis – upala vezivnog tkiva*).

4.2.2. Prihvaćanje internacionalizama

Nazivi nastaju i prihvaćanjem internacionalizama, odnosno naziva latinskog i grčkog podrijetla ili onih koji su tvoreni latinskim ili grčkim elementima. U biomedicinskom terminološkom sustavu ti su nazivi iznimno česti, a brojni među njima ni nemaju svoje prijevodne ekvivalente, primjerice *dendrit* ('kratak izdanak živčane stanice'), *koreja* ('nevoljni, nepravilni, nesvrhoviti, nesimetrični, nenadani i kratkotrajni pokreti dijelova tijela') i *sindrom* ('skup simptoma koji se redovito pojavljuju zajedno i oblikuju određenu kliničku sliku tipičnu za neki poremećaj ili bolest').

4.2.3. Prihvaćanje stranih naziva

Brz razvoj znanosti i tehnologije osobito pogoduje prihvaćanju stranih naziva, koji se u struci ustale prije negoli se nađe odgovarajući prijevod. Pod jakim utjecajem engleskog jezika danas su u biomedicinskom terminološkom sustavu brojni nazivi koji se rabe u svom izvornom obliku, primjerice *air-puff* tonometrija, manevri sigurnog gutanja *effortfull swallowing* i *supraglottic swallowing*, operacije *en bloc* itd.

³⁶ U Struni je u terminološkom sustavu temeljnih medicinskih znanosti preporučeni naziv za autolizu u sklopu projekta Hrvatsko stomatološko nazivlje *samoprobava*, a u sklopu projekta Hrvatsko anatomsko i fiziološko nazivlje preporučeni je naziv *samorazgradnja* (dopušteni je naziv *samorazgradba*). *Enciklopedijski rječnik humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja* (Padovan 2006) sadržava naziv *samorastvorba*, ali ne kao samostalnu rječničku natuknicu na koju upućuje internacionalizam *autoliza*, već kao prijevodni ekvivalent (objašnjenje) internacionalizma.

4.2.4. Pretvaranje riječi općeg jezika u nazive

Terminologizacija ili prevaranje riječi općeg jezika u nazive čest je način postanka novih naziva. U medicinskom su nazivlju ovim tvorbenim postupkom nastali nazivi mnogih tjelesnih organa i struktura: *list*, *zdjelica*, *čekić*, *nakovanj* i *stremen* (*maleus*, *inkus* i *stapes*), *predvorje* (*atrij*), *jama* (*fossa*), *izbočina* (*prominentia*), *glavica* (*caput*), *vod* (*ductus*).

4.2.5. Preuzimanje naziva iz druge struke

Reterminologizacijom naziv iz jednoga terminološkog sustava prelazi u drugi, i to se najčešće događa već u stranom jeziku iz kojega ga hrvatski jezik preuzima (Hudeček i Mihaljević 2012). Primjerice prvi dio polusloženice *klaster-glavobolja* preuzet je iz kemije (*klaster* – 'skupina mjernih podataka koji se obrađuju kemometričkim postupcima') i fizike (*klaster* – 'skupina atoma povezana kemijskim vezama brojčano premala da bi tvorila kristal'). Naziv *šant* ('spoj dvaju anatomske kanala' – *pretok*) također je preuzet iz fizike u kojoj je definiran kao 'premosni otpornik u strujnom krugu koji je paralelno spojen s ampermetrom'. I nazivi iz biomedicine preuzimaju se u druge terminološke sustave, primjerice naziv *virus* koji je preuzet u računalno nazivlje.

4.2.6. Povezivanje riječi u sveze

Višerječni su hrvatski nazivi u biomedicinskoj struci izrazito brojni, a nastaju, kao što smo vidjeli, kao prijevodni ekvivalenti i internacionalizama i engleskih naziva (*toraks* – *prsni koš*, *pneumonija* – *upala pluća*, *bronhostenoza* – *suženje lumena dušnica*, engl. *debanding* – *uklanjanje fiksne ortodontske naprave*).

Kako su internacionalizmi u hrvatskom jeziku dugo prisutni, njihovi su prijevodni ekvivalenti usklađeni na sintaktičkoj razini, a odstupanje od norme pojavljuje se na tvorbenoj i morfološkoj te rjeđe fonološko-pravopisnoj razini (*arahnoidalni* > *arahnoidni*; *obstrukcija* > *opstrukcija*). Pri uklapanju u standardnojezični sustav engleskih naziva kod hrvatskih se višerječnih naziva normativna odstupanja pojavljuju ponajprije na sintaktičkoj razini (*Bcl-2-associated X protein* – *Bcl-2 asocirani X-protein* > *protein X povezan s Bcl-2*; *thymus-dependent antigen* – *timus-ovisni antigen* > *antigen ovisan o timusu*).

4.3. Pridjevi

Pridjevi su vrsta riječi kojima se izriču svojstva predmeta i pojava te odnosi među njima (Barić i dr. 1997: 173), oni kazuju *kakvo je, čije je i od čega je* ono što znači riječ uz koju stoje (Silić i Pranjković 2007: 133, Marković 2010: 85). U gramatikama se u posljednja dva stoljeća pridjevi jednako određuju, i to prema njihovu značenju (semantici), službi (funkciji) i obliku (morfologiji) vrste o kojoj je riječ, a nikad se ne temelje na sintaktičkim obilježjima vrste (Marković 2010: 16).

U hrvatskim gramatikama nalazimo trodijelnu podjelu pridjeva prema značenju, i to na opisne (kvalitativne), gradivne (materijalne) i posvojne (posesivne) (Brabec, Hraste i Živković 1961, Simeon 1969, Babić i dr. 1991, Barić i dr. 1997, Silić i Pranjković 2007) te na opisne, odnosne i posvojne (Raguž 1997). Opisni pritom izriču osobine i odgovaraju na pitanje *kakav?*, gradivni izriču tvarnost, od čega je što napravljeno, a posvojni pripadanje. Barić i dr. (1997: 174) navode i dvodijelnu podjelu pridjeva, na opisne i odnosne, pri čemu opisni obuhvaćaju gradivne i posvojne te one opisne koji izriču prostor i vrijeme. Babić (1986, 2002) priklanja se dvodijelnoj podjeli pridjeva te razlikuje opisne i odnosne pridjeve. Opisni pridjevi označuju jednu osobinu predmeta, izdvojenu od svih drugih osobina, dok odnosni pridjevi označuju osobinu predmeta na osnovi odnosa prema drugom predmetu (Tafrá 1988: 187). Prema semantičkim tipovima Marković (2010: 87) pridjeve dijeli na one koji označuju dimenziju, dob, vrijednost – složenost i kvalifikaciju, boju, fizičko i tjelesno svojstvo, ljudsku osobinu, brzinu, sličnost, kvantifikaciju, prostorni i vremenski položaj, redne brojeve, posvojnost i odnos te gradivnost.

Pridjevi su sintaktički nesamostalni, naime dolaze uz imenice kao atributi ili kao dijelovi imenskog predikata ili predikatnog proširka (Znika 1999: 378). U terminološkim sustavima pridjevi imaju relevantnu ulogu u oblikovanju specijaliziranog znanja s obzirom na analizu pojmova na hijerarhijskim i logičkim razinama (Grčić Simeunović 2015: 38). Iako su u tradicionalnoj terminografiji pridjevi rijetko noseće natuknice, ipak postoje rječnici koji su koncipirani tako da se pod jednočlanom terminološkom natuknicom koja je pridjev nalaze višečlane podnatuknice, primjerice *Englesko-hrvatski medicinski rječnik* B. Jerneja (2006, 2009). Isto tako među nazivima iz medicinskih znanosti koje su obrađene u Struni mogu se naći pridjevi kao nazivi.³⁷

³⁷ U vezi sa statusom pridjeva kao naziva postoje suprotstavljena stajališta. Pojedini autori smatraju da pridjev ne može biti naziv jer ne imenuje pojam, nego svojstvo pojma (Nahod 2020), dok drugi ističu relevantnost pridjeva u gradnji pojmovnog sustava (Grčić Simeunović 2015: 36, Znika 1988: 86).

4.3.1. Opisni i odnosni pridjevi

Temeljnomo se razlikom opisnih i odnosnih pridjeva navodi to što prvi upućuju na jednu osobinu predmeta koja je izdvojena od svih drugih osobina i može biti različita intenziteta, a odnosni pridjevi označuju osobinu predmeta na temelju odnosa prema drugom predmetu. Opisni su pridjevi leksički punoznačni, dok je značenje odnosnih pridjeva ovisno o imenici uz koju stoje odnosno kojom su motivirani (Znika 1999: 378). Te se dvije skupine pridjeva međusobno razlikuju i svojim gramatičkim svojstvima: sufiksima koji sudjeluju u njihovoj tvorbi, kvalitativnosti i komparaciji (potonja tri gramatička obilježja opisni pridjevi imaju, a odnosni ne), gramatičkoj oznaci vida (koja je kod opisnih pridjeva morfološki označena, a kod odnosnih morfološki neutralizirana), vrsti deklinacije i motiviranosti (Tafra 1988: 187).

Odnosni pridjevi označuju raznovrsne odnose prema imenicama u pridjevnoj osnovi: vlasničko pripadanje, pripadanje dijela cjelini, rodbinske i društvene odnose, potjecanje, namjenu te različite druge odnose prema čovjeku, životinji, biljci, stvari, znanosti, vremenu, mjestu itd. (Babić 2002: 385). Prema završnim glasovima i prema raspodjeli svi se odnosni pridjevi mogu podijeliti na šest skupina:

1. sufiksi –ov, –ev, –in, –ljev i ostali na –ljev
2. sufiksi koji završavaju na –ski
3. sufiksi koji završavaju na –ni
4. sufiksi koji završavaju na –ji, –lji i –eći
5. sufiksi koji završavaju na –aći.

Tvorba opisnih pridjeva prema značenju može se podijeliti na dvije osnovne skupine: na tvorbu pridjeva s općim pridjevnim značenjem i na tvorbu pridjeva s posebnim značenjima (pridjevi koji znače mogućnost, pridjevi koji znače opskrbljenost i obilje, pridjevi koji znače sličnost, pridjevne umanjenice i pojačajni pridjevi). U tvorbi pridjeva s općim opisnim značenjem sudjeluju *n*-sufiksi, i to –(a)n, –an i –en. Sufiksi koji sudjeluju u tvorbi pridjeva s posebnim opisnim značenjima svrstavaju se u pet skupina:

1. Pridjevi koji znače mogućnost tvore se sufiksima –iv, –jiv, –ljiv, –čiv i –ak (Babić, 2003: 474). U biomedicinskom je nazivlju to primjerice pridjev *prijemljiv*, koji se rabi u značenju 'koji lako prima bolest', a pojavljuje se u još nekoliko varijanata: *primljiv*, *prijemčiv* i *priljepčiv*.
2. Pridjevi koji znače opskrbljenost i obilje tvore se sufiksima –at, –nat, –njast, –evit, –ovit, –novit, –av, –njikav, –ljav, –njav, –ljiv i –njiv (Babić 2002: 478). Primjerice

pridjev *zrnat* u veterinarskoj je medicini dio naziva *zrnata stočna hrana*, a pojavljuje se i u opisu strukture stanica i tkiva koji su u obliku zrna (*zrnati kromatin*).

3. Pridjevi koji znače sličnost tvore se sufiksima *–ast*, *–kast*, *–ikast*, *–olast*, *–oljast* i *–orast* (Babić 2002: 485). U biomedicini postoji primjerice *trokutasta sveza*, 'tanki opnasti ligament u ptica'. Pridjev *klinast*, 'koji je poput klina', sastavnica je više naziva anatomskih struktura: *klinasta hrskavica*, *klinasta kost*, *klinasti sinus*, *klinasti zglob* itd.
4. Pridjevne umanjene najčešće se tvore sufiksima *–kast* i *–ast* (Babić 2002: 494), a u biomedicinskom se terminološkom sustavu često rabe u opisu tjelesnih struktura, tvorbi i procesa. U korpusu smo pronašli sljedeće pridjevne umanjene: *bjelkasti dio tkiva*, *smečkasta lezija*, *sivkasta tvorba*, *točkasto krvarenje*, *trakasta erozija fundusa*, *žučkasti pigment* itd.
5. Pojačajni se pridjevi tvore sufiksima *–acat*, *–acki*, *–cat*, *–cit* i *–ov(j)eta(a)n* (Babić 2002: 499), no u korpusu nismo pronašli primjere pojačajnih pridjeva među sufikslnim izvedenicama.

Kao dijelovi naziva u biomedicini opisni su pridjevi znatno rjeđi od odnosnih i uvijek dolaze u svom određenom obliku. Osim toga, kako se u nazivlju najčešće pojavljuju pridjevne posuđenice (internacionalizmi), u značenju opskrbljenosti većinom se rabe sufiksi podrijetlom iz latinskog jezika, primjerice *–(at)ozan* (*komatozan*, *gangrenozan*). Među navedenim se sufiksima s opisnim značenjem u značenju sličnosti u nazivlju rabe pridjevi tvoreni sufiksom *–ast*, i to najčešće u anatomiji i histologiji: *trokutasta sveza*, *klinasta kost*, *klupčasta žlijezda*, *lopatasti sjekutići*, *paučinasta ovojnica*, *potkovičasti bubreg*, *srpaste stanice*, *vretenaste stanice* itd.

Opisni se i odnosni pridjevi dakle razlikuju prema sufiksima kojima su tvoreni te je gramatičko i leksičko značenje određenih sufikslnih pridjevnih izvedenica lako razlikovati (tablica 4.1).

Tablica 4.1. Istokorijenski paronimi čije se značenje u općejezičnoj uporabi razlikuje

Opisni pridjev	Odnosni pridjev
akustičan (prostor)	akustički (tlak)
komunikativan (sugovornik)	komunikacijski (menadžment)
obrazovan (čovjek)	obrazovni (program)
dinamičan (proces)	dinamički (uzgon)

No brojni su primjeri u kojima nije lako razlikovati opisne i odnosne pridjeve te u uporabi često dolazi do dvojbi i pogrešnog odabira. Premda se ove dvije skupine pridjeva tvore različitim sufiksima, iz njihova se oblika ne može jednoznačno zaključivati o njihovom leksičkom i gramatičkom značenju zbog toga što u jednom obliku može biti sadržano i nekoliko značenja (Znika 1997: 354). Tako se nesigurnost u njihovu razgraničavanju pojavljuje pri razlikovanju opisnih pridjeva tvorenih sufiksima *-(a)n*, *-an*, *-en*, *-ov(a)n/-ev(a)n* i odnosnih pridjeva tvorenih sufiksima *-ni*, *-ani*, *-eni*, *-ovni/-evni* (Tafra 1988: 191).

Je li riječ o opisnom ili odnosnom pridjevu, može se zaključiti prema mogućnosti komparacije (*akustičniji*, *komunikativniji*, *obrazovaniji*, *dinamičniji*) koju odnosne varijante pridjevnih izvedenica od navedenih osnova nemaju. Osim komparacijom značenje opisnih pridjeva moguće je modificirati i prilozima za modifikaciju značenja (*vrlo akustična dvorana*, *jako komunikativan sugovornik*, *manje obrazovan radnik*, *prilično dinamično okruženje*), koji mogu stajati i uz neodređene i uz određene oblike pridjeva (Znika 1997: 345), no u ovjerenoj rečenici mogu stajati samo uz opisne pridjeve. Kvalitativnost se dakle kod opisnih pridjeva može stupnjevati i modificirati pojačajnim prilozima, a odnosnost ne može.

Opisni se i odnosni pridjevi morfološki i semantički razlikuju (Tafra 1998: 194), a problem se u diferenciranju pojavljuje tamo gdje jedan pridjevni oblik nosi više značenja. U tim se slučajevima gramatičko značenje pridjeva može odrediti preoblikom tvorbenog značenja (Babić 2002: 383). Primjerice pridjev *zarazan* i njegova internacionalna varijanta *infektivan* sadržavaju opisno značenje, dok njihove varijante tvorene odnosnim sufiksom *-ni*, *zarazni* i *infektivni*, sadržavaju odnosno značenje:

zarazan (infektivan) bolesnik – 'bolesnik koji je zaražen i sposoban je širiti zarazu'
zarazni (infektivni) pobačaj – 'pobačaj prouzročen mikroorganizmima koji uzrokuju patološke promjene u posteljici i plodu'

Postojanje različitih sufikasa kojima se tvore opisni i odnosni pridjevi omogućuje tvorbu pridjevnih izvedenica različita gramatičkog i leksičkog značenja, no u nazivlju je upravo mogućnost izbora među različitim sufiksima uzrok nesigurnosti i čestom odabiru pogrešnih oblika, pa i u referentnoj literaturi. Tako je pridjevne izvedenice od naziva *dijabetes* (šećerna bolest) moguće izvesti sufiksima na temelju kojih će se razlikovati opisni pridjev neodređenog vida (*dijabetičan* – 'koji ima naznake dijabetesa'), opisni pridjev određenog vida (*dijabetični bolesnik* – odgovara na pitanje koji bolesnik od dvaju ili više) i odnosni pridjev (*dijabetička*

koma – 'komatozno stanje kod šećerne bolesti'). U uporabi pak ne postoji sustav u tvorbi pridjevnih izvedenica od naziva *dijabetes* pa se i u publicistici i u terminološkim rječnicima razlikovna uloga sufikasa ne uzima u obzir.³⁸

Normativna je preporuka da među istokorijenskim i istoznačnim pridjevima koji se mogu tvoriti sufiksima *-ni* i *-ski* prednost imaju izvedenice tvorene sufiksom *-ni* (Hudeček i Mihaljević 2012: 58). Naime pridjevi se od imenica koje označuju neživo u općem jeziku većinom tvore sufiksom *-ni*, vrlo su rijetke pridjevne izvedenice na *-ni* od imenica za živo (pritom se misli na čovjeka, životinju i biljku). Premda je raspodjela ovih sufikasa, koja osim o kategoriji živo/neživo ovisi i o glasovnom sastavu imenica, jasna (Babić 2002: 428),³⁹ u općem se jeziku stotinjak pridjeva nalazi u varijantama s oba sufiksa (Babić 2002: 431). Duplete se pojavljuju i u izvođenju pridjeva u nazivlju (*sistemni – sistemski, parenhimski – parenhimni, forenzični – forenzički* itd.), s tim da nije uvijek riječ o sinonimima, već o paronimima (primjerice od imenice *kompresija* izvodi se odnosni pridjev *kompresijski* i opisni pridjev *kopresivan* koji kao dio naziva dolazi uvijek u određenom obliku, *kompresivni*).

4.3.2. Tvorba pridjeva u biomedicinskom nazivlju

Pridjevi se tvore na pet načina: sufiksalsnom, prefiksalsnom, sufiksalsno-prefiksalsnom, složeno-prefiksalsnom tvorbom i slaganjem. Tvorba pridjeva vrlo je složena, naime neki od tih načina imaju više raznovrsnih tvorbenih elemenata i obrazaca. U općem se jeziku pridjevi najčešće tvore sufiksalsnom tvorbom, pri čemu u njihovoj tvorbi sudjeluje 160 sufikasa (Babić 2002: 381). U nazivlju su, uz sufiksalsnu tvorbu, iznimno česte i prefiksalsna, prefiksalsno-sufiksalsna te tvorba prefiksoidima i sufiksoidima.

4.3.2.1. Sufiksalsna tvorba

U općem jeziku različiti sufiksi mogu imati isto značenje, a razlikuju se u raspodjeli, odnosno jedan sufiks dolazi samo na određene kategorije osnova, određene semantički ili glasovno

³⁸ Enciklopedijski rječnik humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja sadržava opisni pridjev *dijabetična koma* i *nefropatija*, Englesko-hrvatski medicinski rječnik ima naziv *dijabetička katarakta*, ali *dijabetična koma*.

³⁹ Primjerice sufiksom *-ski* tvore se pridjevi od imenica za neživo čije osnove završavaju skupinama *-ij* (*laboratorijski, magnezijijski*), *-ija* (*resekcijski, septikemijski*), *-ika* (*forenzički, hemodinamički*) te od imenica čije osnove završavaju na *-n* (*acetilenski, preponski, vitaminski*), dok sufiks *-ni* dobivaju pridjevi tvoreni od osnova na *-st* i *-št* (Babić 2002: 430).

(Babić 2002: 385). Tako se u višerječne nazive koji imenuju upalu, ovisno o glasovnom sastavu osnove, može uvrstiti pridjev tvoren sufiksima *-ni*, *-ski*, *-ozan* i *-ivan*:

virusna upala – 'upala uzrokovana virusima'
bakterijska upala – 'upala uzrokovana bakterijama'
ulcerozna upala – 'upala koju obilježava nastanak čireva'
eksudativna upala – 'upala koju obilježava nakupljanje eksudata'

Među navedenim bi vrstama upale u prva dva naziva, *virusna* i *bakterijska upala*, bila riječ o odnosnim pridjevima tvorenima domaćim sufiksima *-ni* i *-ski*, dok bi kod naziva *ulcerozna upala* i *eksudativna upala* bila riječ o opisnim pridjevima tvorenima preuzetim latinskim sufiksima *-ivan* i *-ozan* koji se kao dijelovi naziva uvijek nalaze u određenom obliku.

Dolaze li različiti sufiksi na istu osnovu, tada im je u općem jeziku značenje različito:

liječnikov – 'koji pripada liječniku' (posvojni pridjev)
liječnički – 'koji se odnosi na liječnike' (odnosni pridjev)

U biomedicinskom su nazivlju česti eponimni nazivi čija su sastavnica posvojni pridjevi izvedeni od osobnih imena i prezimena. No za razliku od istih pridjeva u općem jeziku, u nazivlju oni ne izriču vlasničko pripadanje, već uspostavljaju odnos sa svojim imenodavateljem (*Muchova granula*, *Hirschsprungova bolest*, *Paschenovo tjelešće*, *Adiejev znak*), pa tako sufiksi *-ov* i *-ev* nisu posvojni, već odnosni (relacijsko-kvalitativni) (Mićanović 2000: 114).

U kemijskom nazivlju primjerice raspodjela sufikasa ovisi o glasovnom sastavu: sufiks *-ev* pretežno dolazi na osnove koje završavaju skupinom *-ij* (*aluminijev*, *kalijev*, *natrijev*), a na ostale osnove dolaze sufiksi *-ni* (*jodni*, *sumporni*), *-ski* (*neonski*, *platinski*) i *-in* (*živin*) (Znika 1997/1998: 385). Takvi pridjevi mogu izricati posvojnost, gradivnost, odnosnost, pa čak biti uporabljeni kao opisni pridjevi u prenesenom značenju (*željezni* u značenju 'čvrst').

Kako su u osnovi velikog dijela biomedicinskih naziva latinske i grčke osnove, uz domaće sufikse u tvorbi pridjevnih izvedenica od tih osnova sudjeluju i strani sufiksi, latinski i/ili engleski. To je razlog zbog kojega među pridjevima koji su u sastavu višerječnih naziva nastaju usporedni oblici (*dijetni* – *dijetalni*, *piramidni* – *piramidalni*, *subarahnoidni* – *subarahnoidalni*; *molekulski* – *molekularni*, *protozojski* – *protozoarni*, *infekciozni* – *infektivni*).

Usporedni oblici nastaju i tamo gdje nije ustaljena raspodjela sufikasa –*ni* i –*ski*, pa tako nailazimo na varijante *enzimni – enzimski, sistemni – sistemski, adolescentni – adolescentski* itd.

4.3.2.2. Prefiksalna i prefiksarno-sufiksna tvorba

I kod prefikslnih izvedenica u biomedicinskom nazivlju postoje usporedne tvorenice, koje također nastaju zbog uporabe domaćih i stranih prefikasa (*inoperabilan – neoperabilan, non-Hodgkinov – ne-Hodgkinov, prepatentno razdoblje – prepatentno razdoblje, intracelularan – unutarstanični*). Primjerice u prefiksarno-sufiksnoj tvorbi odnosno pridjeva *predanestezijski* u uporabi se pojavljuju još tri varijante: *preanestezijski, predanestetički i preanestetički*.⁴⁰ Više tvorbenih elemenata koji sudjeluju u tvorbi pridjeva tako povećava i broj mogućih varijanata, kao što smo već vidjeli na primjeru pridjeva izvedenih od imenice *operacija* (vidi poglavlje 3.3.9.).

4.3.2.3. Prefiksoidna i sufiksoidna tvorba

Prefiksoidi su dijelovi riječi koji se pojavljuju ispred korijena u različitim riječima s istim značenjem, a sufiksoidi dijelovi riječi koji se pojavljuju iza korijena u različitim riječima s istim značenjem (Silić i Pranjković 2007: 153). Većinom potječu iz klasičnih jezika, a njihov je kombinacijski potencijal u znanosti općenito, pa tako i u biomedicinskom području, golem. ERHVMN primjerice sadržava više od 200 rječničkih natuknica u čijem se sastavu nalazi prefiksoid *hiper-* te oko 300 natuknica tvorenih prefiksoidom *anti-*. Poznavanje značenja sufikasa i sufiksoida iz klasičnih jezika, kojima se tvore nazivi za bolesti, stanja, simptome, dijagnostičke i kirurške postupke, studentima biomedicinskih znanosti može znatno olakšati ovladavanje stručnom terminologijom i razumijevanje novih sadržaja (Klječanin Franić 2021). Primjerice sufiksoid –*ektomija* (lat. *ectomia*) znači 'izrezivanje' i dolazi u mnogim sufiksoidnim složenicama kojima se nazivaju kirurški zahvati (*ovarijektomija – 'kirurško uklanjanje jajnika'*,

⁴⁰ ERHVMN sadržava nazive *predanestetička priprema, predanestetička vizita i predanestezijski lijekovi*, te je nejasno zbog čega je u prva dva primjera uporabljena osnova *anestetik*, a u trećemu *anestezija*, s obzirom na to da su sva tri naziva vezana uz pojam anestezije. Štoviše, ako bismo tvorbenom preoblikom željeli doći do pravilnog oblika pridjeva, tada bi se ova tri pridjeva upravo suprotno uporabila u kombinacijama s navedenim imenicama: *predanestezijska priprema* (priprema pacijenta za anesteziju), *predanestezijska vizita* (razgovor pacijenta s anesteziologom prije anestezije) i *predanestetički lijekovi* (lijekovi kojima se ublažuju ili uklanjaju neželjena svojstva anestetika).

splenektomija – 'kirurško uklanjanje slezene' itd.).⁴¹ Prefiksoidna i sufiksoidna tvorba iznimno su plodni tvorbeni načini u biomedicinskom nazivlju.

4.3.3. Semantički odnosi među pridjevima – sinonimija i paronimija

U standardizaciji nazivlja i leksikografskoj obradi iznimno su važni semantički odnosi i među terminološkim sintagmama i među pridjevima kao njihovim sastavnicama. Semantički odnosi koji se među pridjevima uspostavljaju jesu homonimija, sinonimija, antonimija i paronimija (Hudeček i Mihaljević 2012: 32). U ovom se radu analiziraju sinonimijski i paronimijski pridjevni obrasci s obzirom na to da su upravo ta dva odnosa i njihova aktualizacija u kontekstu razlogom nesustavne tvorbe sufikslnih pridjevnih izvedenica, ali i leksičkih pogrešaka u obradi pridjeva kao terminoloških natuknica kao i u obradi terminoloških sintagmi.

Bitno je semantičko obilježje pridjeva izricanje svojstva, i to svojstva imenice, a važna je i uloga pridjeva kao sastavnice imenskih skupina, dvočlanih ili višečlanih naziva. Kao atribut pridjev nastoji što bolje pokazati ona obilježja koja ima imenica: od izricanja svojstva koje se može stupnjevati pa do potvrđivanja njezina gramatičkog roda i izricanja njezine određenosti bitnom u kontekstu ili situaciji (Znika 2016: 137–138, 141). U složenim je terminološkim jedinicama pridjev nositelj specijaliziranog značenja (Grčić Simeunović 2020: 630), često i „nositelj glavine semantičke obavijesti“ (Grčić Simeunović 2015: 36). Kao što u općem jeziku on smanjuje opseg značenja imenica čiji je semantički obuhvat velik, tako je i u nazivlju uloga pridjeva kao atributa da usmjeruje i precizira značenje pojma.

No upravo se kod ove vrste riječi u terminološkim sustavima nalaze brojne izvedenice koje tvore sinonimne i paronimne nizove (Tafra 1996), što nije rezultat samo supostojanja domaćeg i posuđenog naziva nego i prilagodbe posuđenica koja nije uvijek usklađena sa standardnojezičnom normom. Sinonimija je rezultat povijesnog razvoja jezika, a u slučaju hrvatskog jezika rezultat prije svega prožimanja triju dijalekata i kulturnih i jezičnih dodira s drugim jezicima (Tafra 1996: 74). Pojavljuje se na svim jezičnim razinama i u svim oblicima jezičnog raslojavanja te je i bitno obilježje svih funkcionalnih stilova Petrović (2005: 60). U nekim se funkcionalnim stilovima, primjerice književnoumjetničkom i publicističkom, upravo sinonimizacijom teksta nastoji izbjeći ponavljanje, za razliku od administrativnog stila koji je

⁴¹ Semantičku obavijesnost nose i neki sufiksi podrijetlom iz klasičnih jezika, primjerice sufiks *-om* (grč. *-oma*) imenični je sufiks kojim se tvore nazivi za novotvorine od osnova koje označuju tkivo (*fibrom*, *epiteliom*), a sufiksom *-oza* (grč. *-osis*) tvore se nazivi za različita stanja i bolesti (*artroza*, *skleroza*, *skolioza*).

obilježen ponavljanjem i sinonimizacija je ograničena. U znanstvenom se stilu, s obzirom na njegovu težnju za jednoznačnošću i preciznošću izraza, uporaba terminoloških sinonima ne preporučuje, odnosno preporučuje se na razini teksta rabiti jedan naziv kojim se označuje jedan pojam, kako bi stručni sadržaj bio razumljiv. Supostojanje domaćih naziva i posuđenica u tom se smislu čini i manjim terminološkim problemom u odnosu na dvojbe koje se pojavljuju zbog velikih tvorbenih mogućnosti hrvatskog jezika, zbog čega je katkad teško odabrati prikladan oblik pridjeva za izricanje željenog gramatičkog značenja, a nesigurnost pokazuju i jezikoslovci (Tafra 2003: 442).⁴² Osim toga zbog izrazne, sadržajne i izrazno-sadržajne sličnosti pojedinih naziva i stručnjaci griješe u njihovoj uporabi, pa je primjerice u biomedicini česta sinonimna uporaba određenih paronimnih parnjaka unutar paronimnih nizova *genski*, *genetski* i *genetički* te *imun*, *imunosni*, *imunološki*. Tvorbene varijante koje tako nastaju pogrešno se rabe kao sinonimi, naime u slučaju navedenih pridjeva radi se o paronimima s obzirom na to da se među njima uspostavljaju različiti semantički odnosi i da njihova zamjena u terminološkim sintagmama mijenja semantičku obavijest. Primjerice zamijenimo li pridjev *imun* i *imunosni* u sintagmi uz imenicu *odgovor*, umjesto *imunosnog odgovora* ('reakcija imunskog sustava') dobit ćemo *otporan odgovor* (*imun – otporan*), neovjerenu sintaktičku konstrukciju odnosno naziv. Naime paronimija je među svim leksičkim odnosima najčešći izvor odstupanja od jezične norme, a zamjena paronimnih parnjaka ili uporaba jednoga ne vodeći računa o „ograničenjima njegove leksičke spojivosti stvara besmislene poruke ili prenosi sasvim drugo značenje“ (Tafra 2003: 438), što pokazuje i primjer *imunog (otpornog) odgovora* organizma.

Tvorbeni su sinonimi,⁴³ premda njihova pogrešna uporaba vjerojatno neće utjecati na razumijevanje sadržaja, odraz nesigurnosti i nepoznavanja tvorbene norme i terminoloških načela. Pogrešnom se uporabom paronimnih parnjaka i članova paronimnih nizova, zbog neznanja i asocijativnih veza narušava leksička norma (Tafra 2003: 444). Mnogi sinonimni nazivi nisu zamjenjivi u svim kontekstima, odnosno razlikuju se s obzirom na svoj kolokacijski opseg. Primjerice za pridjeve *kompresivni* i *kompresijski*, za koje koji bi se moglo pomisliti da su sinonimi tvoreni usporedno stranim sufiksom (lat. *-ivus*, engl. *-ive*) i domaćim sufiksom (hrv. *-ski*), tek se poznavanjem sintagmatskih sveza i tvorbenom preoblikom zaključuje da je prvi određeni oblik opisnog pridjeva kojim se izražava svojstvo imenice uz koju stoji

⁴² Tafra (2003: 441) navodi primjer sufikslnih pridjevnih izvedenica od imenica *endem* i *endemija* među kojima su odnosi pridjevi *endemijski*, *endemični*, *endemički* i *endemijski* te opisni pridjev *endemičan*.

⁴³ Gramatički su sinonimi nastali kao rezultat tvorbe riječi i u ruskoj se jezikoslovnoj literaturi nazivaju istokorijenskim sinonimima, a u njemačkoj tvorbenim sinonimima (Petrović 2005: 141).

(*kompresivni zavoj* – 'zavoj koji pritišće'), dok je drugi odnosni pridjev i rabi se u nazivima koji označuju bolesti i stanja uzrokovana pritiskom na određene tjelesne strukture, tj. *kompresijom* (*kompresijski sindrom* – 'bolni sindrom uzrokovan pritiskom na živac').

Paronimija je „semantički odnos dviju ili više riječi iste vrste, iste tvorbene porodice, bliska značenja, ali međusobno isključivih u istom kontekstu“ (Tafra 1996: 82). Da bi se tvorbene varijante smatrale paronimima, one trebaju (Tafra 2005: 252):

1. pripadati jednom jeziku
2. pripadati samo standardnom jeziku ili samo nekom od organskih idioma
3. pripadati jednom vremenskom odsječku
4. pripadati istom leksičko-gramatičkom razredu
5. pripadati istom leksičko-semantičkom razredu
6. imati iste gramatičke kategorije
7. pripadati istoj tvorbenoj porodici
8. imati djelomično podudarnu fonološku strukturu
9. imati djelomično podudarnu semantičku strukturu.

No osim što i referentna biomedicinska literatura sadržava pogrešno uporabljene pridjevne oblike,⁴⁴ ni u stručnoj literaturi ni u jezikoslovnoj normativnoj literaturi ne nalaze se rječnici u kojima bi bila objašnjena tvorba, značenje i pravilna uporaba pojedinih pridjevnih oblika kod kojih različit sufiks u istokorijenskim izvedenicama donosi i pomak u značenju. Tvorbene su varijante i u biomedicinskom nazivlju većinom sinonimi kod kojih se ne zapaža semantička i funkcionalna razlika (Petrović 2005: 142). No postoje određene skupine pridjevnih izvedenica kod kojih se ta razlika uspostavlja, ali u leksikografskoj i terminografskoj obradi još uvijek nije dovoljno prepoznata, pa ni odgovarajuće prikazana.

4.3.4. Desinonimizacija

Jedan je od načina na koji nastaju paronimi desinonimizacija pri čemu sinonimijski odnosi prelaze u paronimijske, a rezultat su leksemi koji su zbog zvukovne, izrazne i značenjske sličnosti imaju znatan potencijal zamjenjivosti (Tafra 2005: 271). Desinonimizacija je kod pridjeva u općem jeziku vrlo česta jer u tvorbi mnogih od njih sudjeluje više sufikasa. Pridjevne posuđenice iz klasičnih jezika koje su sastavnice višerječnih naziva mogu se, ovisno o njihovu

⁴⁴ Primjerice ERHVMN sadržava nazive *kompresijski sindrom* i *kompresijski ileus*, ali i *kompresivna atelektaza* i *kompresivni prijelom*, premda su sva četiri stanja uzrokovana kompresijom, pritiskom.

glasovnom sastavu, tvoriti preuzetim stranim sufiksima i domaćim sufiksima. U tvorbi nekih pridjeva u biomedicinskom terminološkom sustavu sudjeluju i po dva strana i dva domaća sufiksa (*parenhimalni* i *parenhimatozan* te *parenhimni* i *parenhimski*). Premda je najčešće riječ o sinonimnim izvedenicama, kod određenih se pridjeva uočava tendencija za desinonimizacijom čiji su rezultat paronimni parnjaci koji imaju i odgovarajuću raspodjelu s obzirom na gramatičko i leksičko značenje koje je u njima sadržano. Tako je primjerice i u općem jeziku i u medicini već ustaljeno razlikovanje opisnih pridjeva *septičan* ('onečišćen mikroorganizmima') i *vegetativan* ('koji nije pod nadzorom volje, autonoman') i njihovih paronimnih parnjaka *septički* ('koji se odnosi na sepsu') i *vegetacijski* ('koji se odnosi na vegetaciju'). Desinonimizacijski je potencijal najveći kod pridjeva izvedenih od apstraktnih imenica na *-acija* (*proliferacija*, *supresija*) i *-ija* (*ishemija*, *uremija*) koje se tvore usporedno preuzetim latinskim sufiksima *-(at)ivan* i *-(at)ičan* (*proliferativan*, *reparativan*, *ishemičan*, *uremičan*) te domaćim sufiksom *-ski* (*proliferacijski*, *reparacijski*, *ishemijski*, *uremijski*). Ove su pridjevne izvedenice podložne desinonimizaciji s obzirom na to da semantika imenica iz kojih su izvedene dopušta tvorbu pridjeva i s opisnim i s odnosnim značenjem. Kako je zbog njihova glasovnog sastava, odnosno završetka osnove suglasnikom *-j*, među domaćim sufiksima moguća tvorba samo sufiksom *-ski*, koji je u pravilu odnosni sufiks, posuđeni latinski sufiksi *-(at)ivan* i *-(at)ičan* mogu poslužiti u tvorbi pridjeva s opisnim značenjem. U tom bismo slučaju sufikse posuđene iz stranih jezika zadržali kao distinktivno sredstvo u kategorizaciji pridjeva, a osim toga takvom bi se raspodjelom „rasteretila višeznačnost odnosnog pridjeva“ (Tafrá 2005: 277) te omogućilo preciznije imenovanje pojmova u biomedicinskom terminološkom sustavu. U radu ćemo pokazati da strane sufikse u tvorbi pridjeva ne treba unaprijed odbaciti kao nepoželjne zbog toga što terminološka preporuka glasi da se izvedenice tvore domaćim sufiksima, već da treba iskoristiti njihov potencijal da preciziraju značenje pridjevnih sastavnica terminoloških sintagmi.

4.3.5. Određeni i neodređeni oblik opisnih pridjeva u nazivlju

Pridjevi koji se nalaze u sastavu višerječnih naziva mogu biti opisni i odnosni, posvojni i gradivni. U općem se jeziku značenje opisnih pridjeva može modificirati, ili komparacijom ili prilozima za modifikaciju značenja (Znika 1997: 345). No kad je riječ o opisnim pridjevima kao sastavnicama višerječnog naziva, oni gube mogućnost komparacije i modifikacije značenja, naime njima se ne opisuje pojedinačan predmet, već se odnose na cijeli razred

premdeta. Tu se radi o „identifikaciji vrste osobinom, a ne o upućivanju na jedinku i identifikaciju te jedinke“ (Znika 1997: 351). Kao dijelovi naziva opisni se pridjevi uvijek nalaze u određenom obliku, stoga se postavlja pitanje treba li ih u terminološkim rječnicima kao samostalnu natuknicu prikazivati u njihovu osnovnom, neodređenom obliku (*granulomatozan, hemoragičan, limfatičan, opstruktivan*) ili u određenom obliku (*granulomatozni, hemoragični, limfatični, opstruktivni*). Ni rječnička literatura ni noviji terminološki registri, primjerice Struna, svojim pristupom obradi pridjeva ne daju jednoznačan odgovor, naime pridjevi se kao samostalne terminografske natuknice nalaze vrlo različito obrađeni.⁴⁵

U ovom radu opisne pridjeve prikazujemo i u njihovu neodređenom obliku (u tablicama, gdje se oni ne navode kao dijelovi višerječnog naziva, već kao samostalna natuknica) i u određenom obliku (u primjerima gdje se upućuje na sintagmatsku svezu). Zbog toga navodimo i opisujemo i neodređene oblike opisnih sufikasa koji sudjeluju u tvorbi pridjeva kao sastavnica terminoloških sintagmi (*-(at)ivan, -(at)ičan, -(at)ozan* i dr.) i njihove određene oblike (*(at)ivni, -(at)ični, -(at)ozni* i dr.).

⁴⁵ Primjerice od imenice *sepsa* Loknarov rječnik (2003) ima opisni pridjev *septičan* i oodnosni pridjev *septični*, Čeliković (2005) *septic* prevodi kao *septičan*, Jernej (2009) kao samostalnu natuknicu ima opisni pridjev *septičan*, ali se u rječničkim podnatuknicama zatim nižu nazivi s pridjevnom sastavnicom *septični* (u značenju odnosnog pridjeva – *septični infarkt, septični šok*). Padovan (2006) pak uz natuknicu *septičan* ima i odnosno značenje ('koji se odnosi na sepsu') i opisno značenje ('koji je onečišćen mikroorganizmima'), ali u višerječnim nazivima ima oblik *septički* (*septička embolija, septički retinitis*).

5. ANALIZA KORPUSA

U terminološkoj se analizi ključan metodološki zaokret dogodio „promatranjem naziva u uporabi te shvaćanjem varijacije kao normalne pojave motivirane kontekstom i komunikacijskom situacijom, a ne kao devijacije od normiranog oblika“ (Bergovec 2019: 21). No na varijaciju koja ima svoju funkciju u kontekstu i ne smatra se devijacijom može se gledati na leksičkoj i stilističkoj razini, dok varijacija na pravopisnoj i gramatičkoj razini predstavlja odstupanje od norme. Tvorba riječi u tom je kontekstu specifična jezikoslovna disciplina jer pripada istodobno i leksikologiji, kao znanosti o leksičkom sustavu i inventaru nekog jezika, i gramatici, s obzirom na to da se riječi tvore prema određenim obrascima te tvorba riječi proučava jezične mehanizme (Babić 2002: 23). Analizom usporednih sufikslnih pridjevnih izvedenica izlučenih iz odabrane građe pokušali smo pokazati da tvorbena varijacija najčešće nije funkcionalna, već je odraz nesigurnosti u odabiru među različitim sufiksima te istodobno i nepoznavanja činjenice da morfološki oblik određuje ne samo značenje pridjeva nego i semantiku terminološke sintagme (usp. Vodanović i dr. 2010: 52). Hrvatski je osim toga jezik bogate morfologije, osobito kad je riječ o pridjevnoj morfologiji, stoga je i mogućnost pogrešne tvorbe veća, a pritom izbor varijante ne ovisi o kontekstu i tekstnoj vrsti, već o poznavanju tvorbenih obrazaca i pravila kao i poznavanju stručnog sadržaja.

Usporedne sufikslnne pridjevne izvedenice izlučene iz odabrane građe u ovom su radu klasificirane prema motivaciji njihova nastanka, i to na:

1. varijante koje nastaju zbog usporedne tvorbe domaćim i stranim sufiksima
2. varijante nastale tvorbom od pune i skraćene osnove
3. varijante nastale sinonimnom uporabom sufikasa *-ni* i *-ski*
4. varijante nastale sinonimnom uporabom glagolskog participa i odnosnih pridjeva
5. varijante s različitom tvorbenom osnovom
6. varijante nastale sinonimnom uporabom posvojnih i odnosnih pridjeva.

5.1. Sinonimna uporaba hrvatskih i stranih pridjevnih sufikasa

O tvorbi sufikslnnih pridjevnih izvedenica od latinskih i grčkih osnova u medicini u drugoj su polovici prošloga stoljeća pisali liječnici i jezikoslovci, primjerice liječnik Vinko Friščić (1953, 1969) i klasični filolog Veljko Gortan (1953, 1954). Već je tada uočena nesustavnost u tvorbi

pridjevnih oblika u medicini s obzirom na odabir hrvatskog ili latinskog odnosno grčkog pridjevnog sufiksa, a tvorbu pridjeva od internacionalnih osnova nije obrađivala ni normativna literatura (Friščić 1953: 112). Friščić (1953) tako predlaže da se pridjevi od osnova iz klasičnih jezika tvore hrvatskim sufiksima jer je takva riječ kraća i jednostavnija te tvorena u duhu hrvatskog jezika (*septični* > *sepsni*, *abnormalan* > *abnorman*, *vestibularni* > *vestibulni*). Gortan (1953: 72) međutim upozorava na neprihvatljivost takva prijedloga kao opće norme zbog toga što mnogi takvi pridjevi nisu tvoreni od pohrvaćene imenice, već se radi o preuzetim latinskim ili grčkim pridjevima koji u hrvatskom jeziku postoje odavno, ne samo u strukovnim jezicima nego i u općem jeziku, pa bi ih bilo vrlo teško ukloniti. Osim toga Gortan upozorava i na razliku u značenju varijanti tvorenih različitim sufiksima, pa tako ističe da pridjevne sastavnice tvorene od osnovne riječi *limfa* u dvočlanim nazivima *limfna žlijezda* i *limfatičan tip* ne znače isto, odnosno da se kod tih dvaju oblika razlikuju i leksičko i gramatičko značenje. Jedan je pridjev odnosni, a drugi opisni, dakle radi se o paronimima, a ne o sinonimima. Zapreka tvorbi domaćim sufiksima mogu biti i glasovni razlozi (Babić 2002: 429), pa bi primjerice izvođenje pridjeva od imenice *ulna* (lakatna kost) domaćim sufiksom *-ski* (sufiks *-ni* ne dolazi na osnovu koja završava glasom *-n*) rezultiralo varijantom *ulnski*, koja je neprihvatljiva zbog neuobičajene suglasničke skupine *-lnsk*, stoga prednost dajemo preuzetom latinskom pridjevu *ulnarni*.

Nažalost, obrada pridjeva ni u suvremenim rječnicima nije usmjerena na razgraničavanje značenja paronima niti se nalazi dovoljan broj primjera kojima bi se razjasnila razlika u značenju i uputilo na kolokacijski opseg pojedinih izvedenica (Tafra 2003: 440) odnosno pojmovnu i jezičnu podudarnost sastavnica terminoloških sintagmi (Grčić Simeunović 2015). Raspodjelu pridjeva prema njihovu značenju ne nude ni terminološki jednojezični i višejezični rječnici, naprotiv, rješenja su u različitim izdanjima različita, a pritom nisu uvijek ni usklađena s jezičnom normom.

U tvorbi hrvatskih pridjeva od internacionalnih osnova dvojbe se najčešće pojavljuju u odabiru sufiksa, s obzirom na to da je mnoge takve pridjeve moguće tvoriti i stranim i domaćim sufiksima. Primjerice od osnova *enzim-* i *molekula-* pridjevi se izvode i domaćim i latinskim sufiksima. U tvorbi domaćim sufiksima kod obje osnove sudjeluju odnosni sufiksi *-ski* i *-ni* (*enzimski* i *enzimni* te *molekulski* i *molekulni*) te sufiksi podrijetlom iz latinskog jezika *-atski* (lat. *-aticus*; *enzymaticus* > *enzimatski*) i *-arni* (lat. *-aris*; *molecularis* > *molekularni*). Pri primjeni terminoloških načela u obzir treba uzeti da su neka od njih suprotstavljena te da će se prednost koja se daje pojedinom načelu razlikovati od pridjeva do pridjeva. Tako bismo u ova

dva slučaja pri izvođenju pridjeva od imenice *enzim* preporučili domaće sufikse *-ni* i *-ski*, s prednošću sufiksa *-ski* zbog toga što je varijanta *enzimski* znatno češća u uporabi. Pri tvorbi pridjeva od imenice *molekula* prednost bismo dali preuzetom latinskom obliku pridjeva, *molekularni*, dakle prihvaćenom i proširenijem obliku premda jedno od terminoloških načela kaže da se tvorenice tvore domaćom tvorbom.⁴⁶ Tvorbeni obrazac koji bi se primijenio u tvorbi pridjeva od osnova iz klasičnih jezika stoga treba uzeti u obzir i potpunu ustaljenost određenih pridjevnih oblika u terminološkom sustavu.

5.1.1. Pridjevi tvoreni sufiksima *-alan/-alni* i njihove usporedne tvorenice

Sufiksom *-alan* tvore se opisni pridjevi (Babić 2002: 468), dok se sufiksom *-alni* tvore odnosni pridjevi (Babić 2002: 437). Ovi sufiksi dolaze na osnove stranog podrijetla, najčešće latinskog, s obzirom na to da se radi o preuzimanju latinskih pridjeva na *-alis*. U hrvatskom je općem jeziku ovaj sufiks slabo plodan, no u biomedicinskom je nazivlju, s obzirom na velik udio naziva iz latinskog jezika, vrlo plodan. U našem je korpusu izlučeno 567 pridjeva tvorenih ovim dvama sufiksima. U tvorbi hrvatskim pridjevnim sufiksima kao alternativa sufiksima *-alan* i *-alni* rabe se odnosni sufiksi *-ski*, *-ički* i *-ni* te opisni sufiks *-an*.

Varijante izlučene u našem korpusu odnosni su pridjevi tvoreni usporedo sufiksom *-alni* i domaćim sufiksima *-ski*, *-ički* i *-ni*.

Tablica 5.1. Sinonimne pridjevnice izvedenice tvorene sufiksima *-alni* i *-ski*

Imenica	Sufiks <i>-alni</i>	Sufiks <i>-ski</i>	Engleski pridjev
akrosom	akrosomalni (2)	akrosomski (11)	<i>acrosomal</i>
akson	aksonalni (12)	aksonski (1)	<i>axonal</i>
embrij	embrionalni (15)	embrijski (1)	<i>embryonal</i> <i>embryonic</i>
fimbrija	fimbrijalni (1)	fimbrijski (2)	<i>fimbrial</i>
fizika	fizikalni (85)	fizički (96)	<i>physical</i>

⁴⁶ Babić (1984: 63) upravo na primjeru tvorbe pridjeva od imenice *molekula* ističe da pridjev *molekularni* ima dosad neporemećenu tradiciju te da općenito nije dobro jedne jezične jedinice zamjenjivati drugima bez vrlo opravdana razloga. Premda je načelo da se preuzima osnovna riječ, a tvorenice tvore našim tvorbenim sredstvima, to se odnosi na početak preuzimanja riječi i na one riječi kod kojih u uporabi postoji više varijanti, a ne i na nazive koji su stabilni u terminološkom sustavu. Struna pak sadržava varijante *molekulni* (nazivlje etnologije i antropologije) i *molekulski* (nazivlje fizike, kemije, drvne tehnologije itd.), ali i imeničnu izvedenicu od pridjeva *molekularni* – *molekularnost*. Primjer je to kako upravo uvođenje novih varijanti, koje se osim toga razlikuju od jednoga do drugog terminološkog sustava, narušava stabilnost naziva i njihovih sastavnica.

hormon	hormonalni (8)	hormonski (54)	<i>hormonal</i>
klon*	klonalni (7)	klonski (46)	<i>clonal</i>
kranij	kranijalni (78)	kranijski (3)	<i>cranial</i>
mezenhim	mezenhimalni (2)	mezenhimski (12)	<i>mesenchymal</i> <i>mesenchimatous</i>
mezenterij	mezenterijalni (7)	mezenterijski (2)	<i>mesenteric</i>
neuron	neuronalni (12)	neuronski (5)	<i>neuronal</i> <i>neuronic</i>
okluzija	okluzalni (12)	okluzijski (16)	<i>occlusal</i> <i>occlusive</i>
ovarij	ovarijalni (2)	ovarijski (8)	<i>ovarian</i> <i>ovaric</i>
parenhim	parenhimalni (1)	parenhimski (16)	<i>parenchymal</i> <i>parenchymatous</i>
sekvencija	sekvencijalni (5)	sekvencijski (2)	<i>sequential</i>
topicus	topikalni (1)	topički (8)	<i>topical</i>

* Naziv *klon* ovdje je naveden i kao samostalna riječ i kao osnova prefiksoidnih složenica te su iz korpusa izlučene sve izvedenice čija je osnova *klon* (*klonski*, *monoklonski*, *poliklonski*, *oligoklonski* itd.).

Usporedne sufiksne pridjevne izvedenice izlučene iz našeg korpusa i tvorene sufiksima *-alni* i *-ski* tvore se od imenica muškog roda koje završavaju skupinama *-ij*, *-im* i *-on* te imenica ženskog roda koje završavaju skupinama *-ija*, *-ka* i *-ma* (v. tablicu 5.1).

Tablica 5.2. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-alni* i *-ni*

Imenica	Sufiks <i>-alni</i>	Sufiks <i>-ni</i>	Engleski pridjev
dijeta	dijetalni (4)	dijetni (1)	<i>dietary</i>
gingiva	gingivalni (3)	gingivni (11)	<i>gingival</i>
iliacus	ilijakalni (17)	ilijačni (2)	<i>iliac</i>
mezenhim	mezenhimalni (2)	mezenhimni (1)	<i>mesenchymal</i> <i>mesenchimatous</i>
parenhim	parenhimalni (1)	parenhimni (1)	<i>parenchymal</i> <i>parenchymatous</i>
parodont	parodontalni (1)	parodontni (104)	<i>periodontal</i>
segment	segmentalni (6)	segmentni (2)	<i>segmental</i>
struktura	strukturnalni (19)	strukturni (41)	<i>structural</i>

Pridjevne izvedenice koje se tvore sufiksom *-alni* i hrvatskim sufiksom *-ni* tvore se od imenica muškog roda koje završavaju skupinama *-im* i *-ont/-ent* te imenica ženskog roda. Od imenica na *-im* preuzeti latinski pridjevi na *-alni* imaju svoje sinonimne oblike tvorene i sufiksom *-ski* i sufiksom *-ni*, s tim da su češće pojavnice tvorene sufiksom *-ski* (*mezenhimski* i *parenhimski*) (v. tablicu 5.2).

Tablica 5.3. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-alni* i *-ički*

Imenica	Sufiks <i>-alni</i>	Sufiks <i>-ički</i>	Engleski pridjev
hepar	hepatalni* (14)	hepatički (7)	<i>hepatic</i>
mezenterij	mezenterijalni (7)	mezenterički (1)	<i>mesenteric</i>

* Pridjev *hepatalni* vjerojatno je tvoren analogijom prema ostalim pridjevima koji su izvedeni sufiksom *-alni*, naime latinska je varijanta ovog pridjeva *hepaticus*, što se u korpusu najčešće prilagođuje kao *hepatični* ili *hepatički*.

Neke se pridjevne izvedenice osim sufiksom *-alni* tvore i sufiksom *-ički* kojim se u općem jeziku tvore odnosni pridjevi od posuđenica (v. tablicu 5.3). Sufiks *-ički* prilagođeni je latinski sufiks *-icus*, odnosno grčki sufiks *-ikos*.⁴⁷

Pridjevne izvedenice tvorene preuzetim latinskim sufiksom *-alni*, koje svoje sinonimne oblike tvore domaćim sufiksima *-ni* i *-ski* te sufiksom *-ički*, nalaze se u sinonimijskom odnosu što znači da izbor sufiksa ne utječe na značenje.⁴⁸ Pridjevni oblici izvedeni od ovih naziva razlikuju se u rječnicima i terminološkoj bazi Struna, premda je zamjetna težnja za uporabom domaćih sufikasa u tvorbi pridjeva. Tako ERHVMN većinom sadržava oblike tvorene odnosnim sufiksima *-ski* i *-ni* (*dijetni*, *gingivni*, *hormonski*, *mezenhimni*, *okluzijski* itd.), no kod nekih se naziva ipak odlučuje za strani sufiks (*embrionalni*, *kranijalni*, *mezenterijalni*, *neuralni*, *segmentalni*). Struna primjerice preporučuje *embrijski* i *okluzijski*, a kao dopušten naziv ima varijante *embrionalni* i *okluzalni*. Tvorbu pohrvaćenim latinskim sufiksom *-alni* Struna preporučuje kod pridjeva *kranijalni*, premda se on može tvoriti i domaćim odnosnim sufiksom *-ski* (*kranijski*). Među pregledanim rječnicima *kranijski* donosi samo *Englesko-hrvatski*

⁴⁷ Od imenice *mezenterij* tvore se pridjevne varijante *mezenterijalni*, *mezenterijski*, *mezenterički* i *mezenterični*.

⁴⁸ Tvorbene varijante nastale usporednom tvorbom sufiksima *-alan* i *-ski* koje se nalaze u paronimijskom odnosu rjeđe su u biomedicinskom nazivlju, primjerice u stomatološkom nazivlju odnosni pridjev *funkcijski* (*funkcijski otisak* – odnosi se na funkciju čeljusti) i opisni pridjev *funkcionalan* ('koji je sposoban da djeluje') (Vodanović i dr. 2010: 53).

medicinski rječnik B. Jerneja (2006), dok ostali imaju varijantu *kranijalni*, koja prevladava i u uporabi.⁴⁹

ERHVMN ne slijedi određen tvorbeni obrazac s obzirom na to da se od naziva koji završavaju istim glasovnim sastavom pridjevi tvore različitim sufiksima, a to se ne može dovesti u vezu s uporabnom frekventnošću. To pokazuju pridjevi izvedeni od naziva *amnij*, *embrij* i *ganglij*, koji bi mogli imati jednak tvorbeni obrazac u izvođenju pridjeva (*amnijski*, *embrijski* i *ganglijski*), no u rječniku se svaki od njih tvori drugim odnosnim sufiksom (*–ski* → *amnijski*, *–alni* → *embrionalni*, *–alni* → *ganglionarni*). U prvom je slučaju poštovano načelo da se preuzima samo osnovna riječ (lat. *amnion* > hrv. *amnij* + *–ski* > *amnijski*), dok je u druga dva slučaja preuzet latinski pridjev (lat. *embryonalis* > *embrionalni*, lat. *ganglionaris* > *ganglionarni*). Jednak je slučaj s nazivima koji završavaju skupinom *–on*, pa tako pridjev od *akson* glasi *aksonski*, a pridjev od *neuron* izvodi se stranim sufiksom i glasi *neuronalni*.

Zanimljiv je primjer tvorbe pridjeva od naziva *parenhim* i *mezenhim*, koji se u uporabi većinom nalaze tvoreni prema terminološkom načelu da se izvedenice tvore domaćom tvorbom, *parenhimski* i *mezenhimski*,⁵⁰ no ERHVMN ima samo preuzeti latinski pridjev *parenhimatozni* kao sastavnicu i višerječnih naziva bolesti i stanja (*parenhimatozna žutica*) i kao sastavnicu naziva tjelesnih struktura (*parenhimatozni dio jajnika*) (više o pridjevu *parenhimatozan* u potpoglavlju 5.1.5.).

Pridjevi *fizikalni* i *fizički* u korpusu većinom imaju raspodjelu prema kojoj se varijanta tvorena sufiksom *–alni* nalazi u sintagmama *fizikalna medicina*, *fizikalni pregled*, *fizikalni status* i *fizikalna terapija*, a u značenju pridjeva *tjelesni* nalazi se pridjev tvoren sufiksom *–ski*, *fizička aktivnost*, *fizičke funkcije*, *fizički kapacitet*, *fizička mogućnost*, *fizičko oštećenje*, *fizička spremnost* i *fizički znakovi*. Premda je terminološka preporuka u ovom slučaju jednoznačna, odnosno pridjevi *fizikalni* i *fizički* sinonimi su, u uporabi su sinonimne varijante stvorile vlastiti semantički obuhvat prema kojemu se jedna vezuje uz jednu skupinu imenica, a druga uz drugu skupinu imenica.

⁴⁹ U humanoj se medicini u novije vrijeme inzistira na tvorbi pridjeva od imenica muškog roda koje završavaju skupinama *–ij* i *–ul* odnosnim sufiksom *–ski* te se u udžbeničkoj literaturi češće nalaze oblici *kranijjski*, *ganglijjski*, *ventrikulski* itd. od varijanti *kranijalni*, *ganglijalni*, *ventrikularni*.

⁵⁰ Pravilnija bi bila tvorba odnosnim pridjevnim sufiksom za neživo, *–ni*, pa bi izvedenice bile *parenhimni* i *mezenhimni*.

5.1.2. Pridjevi tvoreni sufiksima *-aran/-arni* i njihove usporedne tvorenice

Sufiks *-arni* dolazi na osnove stranoga, najčešće latinskog podrijetla, i praktički je neplodan u općem jeziku, naime Babić (2002: 437) navodi da se tek petnaestak izvedenica u općem jeziku tvori ovim sufiksom. Radi se o preuzimanju latinskih pridjeva na *-aris*. U biomedicinskom je nazivlju čest, a u našem je korpusu izdvojeno 230 pridjeva tvorenih tim nastavkom.

Sufiksi *-aran* i *-arni* najčešće se dodaju na latinske i grčke osnove osnove koje završavaju skupinama *-ea* (*nuklearni, linearni, trohlearni*), *-ul* (*celularni, glomerularni, jugularni, mandibularni, muskularni, testikularni, vestibularni*), *-il* (*aksilarni, maksilarni, kondilarni, papilarni*), *-it* (*parazitarni, kavitarni, deficitarni, ubikvitarni*), *-ln* (*ulnarni*), *-lb* (*bulbarni*), *-nt* (*alimentarni, komplementarni, rudimentarni, sedentarni*). Samo rijetki pridjevi tvoreni ovim sufiksima imaju svoje ekvivalente tvorene domaćim sufiksima *-ni* i *-ski* (tablice 5.4 i 5.5), pri čemu su varijante tvorene latinskim sufiksom znatno češće (primjerice *molekularni* i *ventrikularni*). Određen broj pridjeva može imati i opisno i odnosno značenje, no s obzirom na isti morfološki oblik, to se značenje prepoznaje samo iz sintagmatske sveze (primjerice opisni pridjev *linearan* u nazivu *linearni porast incidencije* i odnosni pridjev *linearni* u nazivu *linearna regresijska analiza*). Pridjevi izlučeni iz korpusa koji su tvoreni sufiksom *-arni* i imaju svoje sinonimne izvedenice tvorene sufiksom *-ski* samo su odnosni pridjevi.

Tablica 5.4. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-arni* i *-ski*

Imenica	Sufiks <i>-arni</i>	Sufiks <i>-ski</i>	Engleski pridjev
molekula	molekularni (111)	molekulski (3)	<i>molecular</i>
parazit	parazitarni (2)	parazitski (5)	<i>parasitic</i>
protozoa/protozoi	protozoarni (3)	protozojski (1)	<i>protozoal</i> <i>protozoan</i>
ventrikul	ventrikularni (62)	ventrikulski (1)	<i>ventricular</i>

Iz tablice 5.4 vidljivo je da su pridjevi tvoreni od imenica latinskog podrijetla sufiksom *-arni* znatno češće u uporabi od varijanti tvorenih sufiksom *-ski*, dok je u slučaju imenične osnove grčkog podrijetla (*parazit*) češći pridjevni oblik tvoren domaćim sufiksom. Premda se u prirodnim i medicinskim znanostima posljednjih godina vide nastojanja da se pridjevi od ovih imenica izvode domaćim sufiksom *-ski*,⁵¹ u biomedicinskoj je publicistici češća tvorba posuđenim sufiksom *-arni*.

⁵¹ To pokazuju upute za izradu ocjenskih radova te novija udžbenička literatura.

U slučaju pridjeva *protozoarni/protozojski* radi se o različitim imeničnim osnovama, preuzetom latinskom obliku *protozoa* i pohrvaćenom obliku *protozoj*.

Tablica 5.5. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-arni* i *-ni*

Imenica	Sufiks <i>-arni</i>	Sufiks <i>-ni</i>	Engleski pridjev
alveola	alveolarni (34)	alveolni (2)	<i>alveolar</i>
limfocit	limfocitarni (1)	limfocitni (7)	<i>lymphocytic</i>

U korpusu su pronađene samo dvije varijante tvorene sufiksima *-arni* i *-ni*, prikazane u tablici 5.5, među kojima imenična osnova koja završava skupinom *-ol* (*alveola*), kao i druge takve osnove, mnogo češće tvori pridjev sufiksom *-arni* nego sufiksom *-ni*, za razliku od drugog pridjeva (*limfocitni*), koji se češće tvori sufiksom *-ni*.

Tablica 5.6. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-arni* i *-alni*

Imenica	Sufiks <i>-arni</i>	Sufiks <i>-alni</i>	Engleski pridjev
korona	koronarni (93)	koronalni (4)	<i>coronal</i> <i>coronary</i>
placenta	placentarni (3)	placentalni (2)	<i>placental</i>
protozoa	protozoarni (3)	protozoalni (1)	<i>protozoal</i> <i>protozoan</i>

Tri se izlučena pridjeva nalaze u varijantama tvorenima stranim sufiksima *-arni* i *-alni*, što je vidljivo u tablici 5.6. U slučaju pridjeva *placentarni* i *protozoarni* radi se o sinonimima, ali i o pogrešnom preuzimanju latinskih pridjeva. Naime njihovi su izvorni oblici *placentalis* i *protozoalis*, stoga bi i pohrvaćeni oblici trebali biti tvoreni sufiksom *-alni*, a ne sufiksom *-arni*.

U slučaju varijanti *koronarni* i *koronalni* ne radi se o sinonimima, već o bliskozvučnicama, paronimima. Naime *koronarni* je odnosni pridjev preuzet od latinskog pridjeva *coronaris* koji potječe od imenice *corona* (*vijenac*) i odnosi se na koronarni žlijeb srca te općenito na srce i osrčje (srčane arterije i vene te bolesti i dijagnostičke postupke vezane uz srce i njegove strukture), a može se zamijeniti pridjevnom polusloženicom *kardio-vaskularni* ili *srčano-žilni*. *Koronalni* je također odnosni pridjev, no ne rabi se u kontekstu srčano-žilnih struktura, već u kontekstu anatomije glave (lat. *coronale* – točka na lubanji) i oznaka je položaja – *koronalna*

(*frontalna*) ravnina i koronalni (*frontoparijetalni*) šav. Osim u humanoj i veterinarskoj medicini, pridjev *koronalni* (engl. *coronal*) rabi se i u dentalnoj medicini, a odnosi se na zubnu krunu (u korpusu su pronađeni primjeri *koronalni zavoj* i *koronalni dio endodontskog punila*). U stručnoj se literaturi ova dva pridjeva katkad zamjenjuju, a u autoričinoj je praksi potvrđeno da je češći slučaj zamjene pridjeva *koronalni* pridjevom *koronarni*, nego obrnuto. Naime u kontekstu srčano-žilnih bolesti vrlo je rijetka pogrešna uporaba paronima *koronalni*.⁵² Tako je i u našem korpusu pronađen naziv u kojemu je umjesto pridjeva *koronalni* uporabljen pridjev *koronarni*, i to u prefiksoidno-sufiksnoj pridjevnoj složenici koja pripada domeni dentalne medicine *intrakoronarno izbjeljivanje zuba*.

5.1.3. Pridjevi tvoreni sufiksima –*atičan*/–*atični*, –*atički* i –*atski* i njihove usporedne tvorenice

U općem se jeziku sufiks –*atičan* nalazi u desetak pridjeva od stranih osnova (*amblematičan*, *dogmatičan*, *dramatičan* i dr.) (Babić 469: 2002). Kod pridjeva tvorenih sufiksom –*atičan* radi se o preuzimanju latinskih pridjeva tvorenih sufiksom –*aticus*, odnosno engleskoga pridjevnog sufiksa –*atic*. U našem je korpusu izlučeno 7 pridjeva tvorenih opisnim sufiksom –*atičan* (*problematičan*, *dramatičan*, *sistematičan*) i odnosnim sufiksom –*atični* (*akvatični*, *hepatični*, *idiosinkratični*, *limfatični*). Usporedne pridjevne izvedenice tvorene su sufiksima –*ski* ili –*ni* i prikazane su u tablici 5.7.

Tablica 5.7. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima –*atičan*/–*atični* i –*ni*/–*ski*

Imenice	Sufiks – <i>atični</i>	Sufiks – <i>ni</i>	Sufiks – <i>ski</i>	Engleski pridjev
limfa	limfatični (10)	limfni (158)		<i>lymphatic</i>
pankreas	pankreatični (10)	pankreasni (1)		<i>pancreatic</i>
idiosinkrazija	idiosinkratični (7)		idiosinkratski (1)	<i>idiosyncratic</i>

Istog su podrijetla i sufiksi –*atički* i –*atski*.⁵³ Sufiks –*atički* pronašli smo u samo dva primjera (v. tablicu 5.8): pridjev *limfatički* i prefiksoidne složenice od pridjeva *hepatički* – *enterohepatički*, *intrahepatički*). Pridjevi *limfatični/limfatički* i *hepatični/hepatički* tvorbene su

⁵² Ni terminološki rječnici (Loknar 2003, Padovan 2006) ne razlikuju, odnosno ne ističu razliku u njihovoj uporabi. Razlika je međutim jasno naznačena u engleskom jeziku, što pokazuju i rječnici, gdje se u kontekstu anatomije lubanje rabi *coronal*, a u kontekstu kardiovaskularnog sustava *coronary*.

⁵³ Babić (2002) ne opisuje ova dva sufiksa.

dublete, a prednost bi, u skladu s tradicijom hrvatskom jezika i normativnom prednošću sufiksa *-ni* u tvorbi pridjeva za neživo, trebalo dati tom sufiksu (*limfatični*, *hepatični*). Ako bismo slijedili i terminološko načelo prema kojemu posuđujemo samo osnovu, a tvorenice tvorimo domaćim sufiksom, najveću prednost ima pridjev *limfni*, tvoren sufiksom *-ni*, koji je u našem korpusu i najčešći. ERHVMN sadržava i prilagođenu latinsku (englesku) pridjevnu varijantu *limfatični* i varijantu tvorenu domaćim sufiksom *limfni*. Pritom je raspodjela ovih dviju varijanti takva da se pridjev *limfatični* većinom pojavljuje u nazivlju bolesti, stanja i patoloških tvorbi (*limfatična leukemija*, *limfatični angiom* i dr.), a pridjev *limfni* u nazivlju tjelesnih struktura (*limfna žila*, *limfni čvor*, *limfni folikul*). No nejasno je zbog čega je u imenovanju limfnih vodova jedan nazvan *glavnim limfnim vodom* (lat. *ductus thoracicus*, engl. *thoracic duct*), a drugi *desnim limfatičkim vodom* (lat. *ductus limphaticus dexter*, engl. *right lymphatic duct*), pri čemu nije poštovano ni načelo da se prednost da dubletnom obliku *limfatični* pred *limfatičkim*. Razlog može ležati u procesu prilagodbe naziva, gdje u slučaju naziva *glavni limfni vod* u jeziku davatelju ni nema pridjeva tvorenog od imenice *limfa* (lat. *ductus thoracicus*), dok se kod naziva *desni limfni vod* u jeziku davatelju nalazi pridjev *lymphaticus/lymphatic* koji ulaskom u hrvatski standardnojezični sustav nije prilagođen na tvorbenoj razini ni usklađen s terminološkim preporukama.

Tablica 5.8. Pridjevi tvoreni sufiksom *-atički* i njihove varijante tvorene drugim sufiksima

Imenica/pridjev	Sufiks <i>-atički</i>	Ostali sufiksi	Engleski pridjev
<i>hepaticus</i>	hepatički (2)	hepatični (3), hepatalni (14)	<i>hepatic</i>
<i>limfa</i>	limfatički (1)	limfatični (10), limfni (158)	<i>lymphatic</i>

Sufiksom *-atski* u biomedicinskom se nazivlju tvore pridjevi od imenica grčkog podrijetla, i to od manjeg broja imenica muškog roda koje u hrvatskom jeziku završavaju glasom *-m* (*enzim* > *enzimatski*, *simptom* > *simptomatski*) te više imenica ženskog roda koje završavaju skupinama *-aza* i *-ma* (*dijafragma* > *dijafragmatski*, *plazma* > *plazmatski*, *reuma* > *reumatski*, *trauma* > *traumatski*, *hemostaza* > *hemostatski*, *metastaza* > *metastatski*). U našem je korpusu izlučen 31 pridjev tvoren sufiksom *-atski* i samo tri pridjeva koji imaju varijante tvorene drugim sufiksima, što je prikazano u tablici 5.9.

Tablica 5.9. Pridjevi tvoreni sufiksom *-atski* i njihove varijante tvorene drugim sufiksima

Imenica	Sufiks <i>-atski</i>	Ostali sufiksi	Engleski pridjev
aroma	aromatski (11)	aromatozni (6)	<i>aromatic</i>
dijafragma	dijafragmatski (1)	dijafragmalni (4)	<i>diaphragmatic</i>
kolestaza	kolestatski (1)	kolestatični (1)	<i>cholestatic</i>
enzim	enzimatski (3)	enzimski (26), enzimni (5)	<i>enzymatic(al)</i>

U publicističkom su korpusu i registrima biomedicinskog pojmovlja pronađena tri pridjeva tvorena od imenice *aroma* (*aromatski*, *aromatični*, *aromatozni*) te jedan pridjev tvoren od imenice *aromataza* (*aromatazni*). *Aromatski* je odnosni pridjev koji dolazi u kombinaciji s kemijskim spojevima i drugim kemijskim pojmovima (*aromatski ugljikovidici*, *aromatski prsten*, *aromatsko halogeniranje*), a *aromatičan* opisni pridjev kojim se opisuje svojstvo imenice uz koju dolazi (*aromatična tvar*, *aromatične vode*). Pridjev *aromatozni* (*arom(a) + -atozni*) u dva se slučaja u korpusu nalazi pogrešno uporabljen, i to u sintagmatskoj svezi s imenicom *inhibitori*. Naime radi se o inhibitorima enzima aromataze te bi pridjev trebao glasiti *aromatazni* (*aromataz(a) + -ni*), a u toj ga varijanti u četiri primjera i nalazimo. Nerazlikovanje pridjeva *aromatazni* (odnosni pridjev – 'koji se odnosi na enzim aromatazu') i *aromatozni* (opisni pridjev – 'koji obiluje aromom') još je jedan primjer kako zbog bliskozvučnosti u terminologiji dolazi do leksičkih pogrešaka (Tafra 2003).

Varijante pridjeva *dijafragmatski* i *enzimatski* tvorene su sufiksom *-atski* prema latinskim (*diaphragmaticus*, *enzymaticus*) odnosno engleskim pridjevnim oblicima (*diaphragmatic*, *enzymatic*). U slučaju pridjeva tvorenog od imenice *enzim* prevladava ipak oblik tvoren domaćim sufiksom *-ski* (*enzimski*), a taj se oblik nalazi i u Struni i u ERHVMN-u.⁵⁴ Kod imenice *dijafragma* zbog glasovnih razloga nije moguće uporabiti domaće odnosne sufikse, pa je preporučena varijanta, koju i ERHVMN sadržava, tvorba pohrvaćenim latinskim sufiksom *-alni* (*dijafragmalni*),⁵⁵ a ne prilagodba engleskoga pridjevnog oblika (*diaphragmatic* > *dijafragmatski*, *dijafragmatični*).

⁵⁴ Kao i u slučaju pridjeva tvorenih od imenice *molekula*, i ovdje bi preporuka bila tvorba odnosnim sufiksom *-ni* za neživo (*enzimni*), no prevladao je pridjevni oblik tvoren sufiksom *-ski* (*enzimski*).

⁵⁵ Uz latinsku pridjevnu varijantu *diaphragmaticus* postoji i varijanta *diaphragmalis*, primjerice u nazivu *pleuritis diaphragmalis* (*dijafragmalni pleuritis*) (Padovan 2006: 324).

Od imenice kolestaza odnosni se pridjev tvori sufiksom *-atski* (*kolestatski*), a opisni sufiksom *-atičan* (*kolestatičan*). Tu distinkciju poštuje i ERHVMN, koji sadržava definiciju pridjeva *kolestatičan* ('koji usporejuje ili zaustavlja izlučivanje žuči'), ali ne i sintagmatsku svezu kojom bi se to oprimjerilo, no zato sadržava pravilno uporabljen odnosni pridjev *kolestatski* (*kolestatska žutica* i *kolestatski hepatitis* – bolesti uzrokovane kolestazom, odnosno zastojem protoka žuči). U korpusu smo pronašli po jedan primjer ovih dvaju paronimnih pridjeva: *kolestatska žutica* i *kolestatično oštećenje*. Promatraju li se žutica i oštećenje kao stanja uzrokovana kolestazom, pridjev bi u oba slučaja trebao biti *kolestatski*.

5.1.4. Pridjevi tvoreni sufiksima *-ativan/-ativni* i njihove usporedne tvorenice

Sufiks *-ativan* potječe od latinskoga pridjevnog sufiksa *-tivus*, a njime se tvore pridjevi od osnova stranog podrijetla, i to od glagolskih imenica sa završetkom *-acija*. Usporedne se tvorenice izvode domaćim odnosnim sufiksom *-ski* od imenične osnove. Sufiksi *-ativan* i *-ativni* dodaju se na osnovu koja ostaje nakon odbacivanja završetka *-acija* (*oper(acija) + -ativni* > *operativni*, *regener(acija) + -ativni* > *regenerativni*). Usporedne tvorenice tvore se domaćim sufiksom *-ski* koji se dodaje na osnovu nakon odbacivanja završnog *-a* (*dilatacij(a) + -ski* > *dilatacijski*, *oksidacij(a) + -ski* > *oksidacijski*).

Tablica 5.10. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-ativan/-ativni* i *-ski*

Imenice	Sufiks <i>-ativni</i>	Sufiks <i>-ski</i>	Engleski pridjev
adaptacija	adaptativan (2)	adaptacijski (1)	<i>adaptive</i>
degeneracija	degenerativan (33)	degeneracijski (2)	<i>degenerative</i>
dilatacija	dilatativan (3)	dilatacijski (17)	<i>dilatative</i>
oksidacija	oksidativan (25)	oksidacijski (66)	<i>oxidative stress</i>
operacija	operativan (207)	operacijski (62)	<i>operative</i>
perforacija	perforativan (1)	perforatorski* (2)	<i>perforative</i>
proliferacija	proliferativan (55)	proliferacijski (11)	<i>proliferative</i>
provokacija	provokativan (6)	provokacijski (1)	<i>provocative factor</i> <i>provocation test</i>
regeneracija	regenerativan (16)	regeneracijski (2)	<i>regenerative</i>
reparacija	reparativan (1)	reparacijski (3)	<i>reparative</i>

* U ovom je slučaju riječ o drugoj osnovi, *perforator*, a ne *perforacija*.

Kod nekih je pridjevnih izvedenica tvorenih od imenica koje završavaju skupinom *-ija* razgraničena uporaba s obzirom na odabir sufiksa te istokorijenske izvedenice tvorene sufiksima *-ativan/-ativni* i *-ski* nisu sinonimi, već paronimi (*generativan – generacijski, vegetativan – vegetacijski, konstitutivan – konstitucijski*). U spomenutim slučajevima pridjevi tvoreni sufiksom *-ativan/-ativni* sadržavaju opisno značenje, dok njihove varijante tvorene sufiksom *-ski* sadržavaju odnosno značenje i ne mogu se u kolokacijama zamijeniti a da ne uzrokuju pomak u značenju. Primjerice pridjev *generativan* u nazivu *generativna dob* opisni je pridjev kojim se upućuje na dob žene kada ima menstruaciju, a pridjev *generacijski* u sintagmi *generacijsko vrijeme* označuje prosječno vrijeme između rođenja roditelja i potomka u nekoj populaciji, odnosno vrijeme potrebno da se broj stanica nekog mikroba udvostruči u veterinarskoj medicini.

U našem je korpusu pronađeno deset pridjeva koji se nalaze u varijantama tvorenima usporedno domaćim i stranim sufiksima i rabe kao sinonimi. Većina se tih pridjeva češće nalazi u varijantama tvorenima stranim sufiksom *-ativan/-ativni*, naime samo se pridjevi *dilatacijski, oksidacijski* i *reparacijski* u korpusu češće nalaze tvoreni domaćim sufiksom *-ski*.

Terminološka baza Struna primjerice razlikuje opisno i odnosno značenje nekih od navedenih pridjeva te i raspodjela sufikasa *-ativan/-ativni/-ski* odgovara njihovu gramatičkom i leksičkom značenju. Tako se sufiksima *-ativan/-ativni* tvori opisni pridjev *oksidativan*, a sufiksom *-ski* odnosni pridjev *oksidacijski* u sastavu višerječnih naziva. Struna također ima opisni pridjev *oksidativan* (*oksidativna tvar* – 'tvar koja izaziva oksidaciju druge tvari', opisuju se svojstvo tvari) i odnosni pridjev *oksidacijski* (*oksidacijska fosforilacija* – 'biokemijski proces stvaranja adenzin-trifosfata u mitohondrijima korištenjem energije oslobođene oksidacijom vodika', proces je posljedica oksidacije).

Tvorbeni obrasci međutim nisu ujednačeni kod svih pridjeva ovoga tipa, pa se tako nalaze i drugi pridjevni oblici. Primjerice Struna sadržava nazive *perforativna ozljeda oka* ('laceracija oka kod koje postoje i ulazna i izlazna rana') i *perforirajuća skleromalacija* ('obostrani bezbolni nekrotizirajući prednji skleritis u bolesnika s reumatoidnim artritismom'). Ako se, u prvom slučaju, radi o ozljedi oka nastaloj perforacijom, pravilan bi odabir pridjevnog oblika bio odnosni pridjev *perforacijski*, te također i u drugom slučaju ako je riječ o skleromalaciji uzrokovanoj perforacijom. ERHVMN za isti pridjev donosi oblik *perforantni*, koji se nalazi kao pridjevna sastavnica i naziva bolesti (*perforantna serpiginozna elastoza*) i naziva tjelesnih struktura (*perforantne arterije i vene*). Ovaj pridjevni oblik nije izveden od imenice

perforacija, već se radi o prilagođenom latinskom pridjevnom obliku (*elastosis perforans serpiginosa*). Engleska je pridjevna izvedenica od imenice *perforation* glagolski particip *perforating* (*perforating veins* i *perforating arteries* – vene i arterije koje perforiraju, perforirajuće).

Od imenice *reparacija* pak u ERHVMN-u ne nalazimo ni opisni pridjev *reparativni* ni odnosni pridjev *reparacijski*, već samo pridjevnu izvedenicu *reparatorni*, i to u nazivu *reparatorna operacija*. Kako je riječ o operaciji kojom se uspostavlja oblik ili funkcija organa, tj. radi se reparacija, nejasno je zbog čega nije izveden pridjev *reparacijski* ili barem *reparativni* prema latinskom nazivu *operatio reparativa*. Pridjev *reparatorni* ovdje je vjerojatno prilagođen prema engleskoj varijanti ovoga naziva, *reparatory surgery*, premda i u engleskome prevladava varijanta *reparative operation/surgery* (plastična, rekonstruktivna operacija/kirurgija). Varijantu *reparative surgery* sadržava Jernejev rječnik (2009), a hrvatske su prijevodne varijante tog naziva *rekonstruktivna kirurgija* i *plastična kirurgija*, a ne doslovna prevedenica. Tvorbenom bismo preoblikom u slučaju pridjevnog oblika *reparatorni* došli do načina izvođenja pridjeva od imenice *reparator* domaćim sufiksom *-ni* ili do tvorbe od osnove *repara-* i prilagođenoga stranog sufiksa *-atorni* (od latinskog *-torius* ili engleskog *-tory*). Ni jedan ni drugi oblik tvorbe ne preporučuju se, prvi zbog toga što osnova ne može biti *reparator*, već je to *reparacija*, a drugi zbog toga što se odnosni pridjevi od imenica na *-acija* tvore domaćim sufiksom *-ski*, a ne posuđenim sufiksom *-atorni*.

Pridjevni oblik izveden od imenice *dilatacija* koji u korpusu prevladava (17 pojavnica) jest odnosni pridjev *dilatacijski* koji se nalazi u sastavu naziva *dilatacijska kardiomiopatija* ('kardiomiopatija uzrokovana dilatacijom, odnosno proširenjem ventrikula ili klijetke'). Pridjevna varijanta *dilatativni* pojavljuje se tri puta. Ni Struna ni ERHVMN ne sadržavaju naziv koji bi u sastavu imao pridjev izveden od imenice *dilatacija*, ali ga nalazimo u Jernejevu dvojezičnom rječniku (2006) u kojemu je engleski naziv *dilated cardiomyopathy* preveden kao *dilatacijska kardiomiopatija*. ERHVMN pak sadržava pridjev *dilatatorni* izveden od naziva *dilatator*, koji nije u vezi s dilatacijskom kardiomiopatijom.⁵⁶

U slučaju pridjeva izvedenog od imenice *operacija*, u korpusu prevladava oblik *operativni* (207 pojavnica) nad oblikom *operacijski* (62 pojavnice). Kao što je to objašnjeno u poglavlju 3.3.9, pridjev *operativni* izveden je od imenice *operativa*, koja u hrvatskom jeziku nema jednako

⁵⁶ *Dilatator* u biomedicinskom nazivlju ima dva značenja: 1. sprava kojom se proširuje šuplji organ ili patološko suženje šupljeg organa (engl. *dilator*); 2. mišić koji svojom kontrakcijom proširuje neku šupljinu ili povećava neki otvor u tijelu (lat. *musculus dilatator*, engl. *dilatator muscle*).

značenje kao imenica *operacija* i ne pripada biomedicinskom terminološkom sustavu, stoga se pri izvođenju pridjeva od ove imenice preporučuje isključivo oblik *operacijski* i prefiksno-sufiksne izvedenice s tim pridjevnim oblikom (*poslijeoperacijski*, *prijeoperacijski* i dr.). ERHVMN međutim sadržava oblik *operativan*, i to u nazivu *operativna sterilizacija* (operacijske/kirurške metode sterilizacije, lat. *sterilisatio operativa*, engl. *operative sterilization*).

U slučaju pridjeva od imenica *degeneracija* i *regeneracija* prevladavaju pridjevne izvedenice *degenerativni* i *regenerativni*, s vrlo malom pojavnošću oblika *degeneracijski* i *regeneracijski*, i u korpusu i u terminološkim rječnicima i bazi Struna. U korpusu se ovi pridjevi izvedeni domaćim sufiksom *-ski* nalaze u samo dva primjera (*degeneracijska bolest*; *regeneracijska moć* i *regeneracijski proces*). Struna i ERHVMN sadržavaju samo oblik *degenerativni*, dok naziva u čijem se sastavu nalazi pridjev *regenerativni/regeneracijski* nema. Odnosne pridjeve *degeneracijski* i *regeneracijski* tvorene domaćom tvorbom međutim sadržavaju dvojezični englesko-hrvatski rječnici. Tako Jernejev rječnik (2009) sadržava nazive *regenerative nodule* – *regeneracijski čvorić*, *regenerative potential* – *regeneracijski potencijal*, no pridjev *degenerative* preveden je kao *degenerativan* premda terminološka natuknica ima definiciju odnosnog pridjeva – 'koji se odnosi na degeneraciju'.

Od imenice *proliferacija* ('bujanje, umnažanje stanica tijekom embrijskog razvoja') i Struna i ERHVMN tvore odnosni pridjev *proliferativni* (miozitis, dermatitis, upala i druge bolesti i stanja). Dvojezični pak rječnici (Jernej 2009; Čeliković 2005) engleski pridjev *proliferative* prevode kao *proliferacijski* (engl. *proliferative phase* – *proliferacijska faza*), odnosno opisni pridjev *produktivan* (engl. *proliferative inflammation* – *produktivna upala*). Definiramo li ove nazive kao bolesti i upalna stanja koja su obilježena proliferacijom, odnosno bujanjem različitih vrsta stanica, pridjev izveden od imenice *proliferacija* distinktivno je svojstvo bolesti/stanja i može biti uporabljen kao opisni pridjev – *proliferativan*.

Pridjevne varijante izvedene od imenice *provokacija* i pronađene u korpusu jesu *provokativni* i *provokacijski*. Odnosni pridjev *provokacijski* uporabljen je u nazivu *provokacijsko djelovanje* i odnosi se na djelovanje čimbenika koji izazivaju, provociraju određena patološka stanja. Pridjev *provokativan* uporabljen je u kolokaciji *provokativni čimbenik*, dakle čimbenik koji izaziva promjene u organizmu. Premda se radi o svojstvu i djelovanja i čimbenika (koji izazivaju ili provociraju) te se može uporabiti pridjev *provokativan* u svom određenom obliku, ovaj je pridjev opterećen svojim općejezičnim značenjem i stoga manje proziran od svoga

parnjaka izvedenog domaćim sufiksom *-ski*, *provokacijski*, zbog čega bi se u terminološkim sintagmama čija je sastavnica preporučila uporaba varijante *provokacijski*: *provokacijski test*, *provokacijsko djelovanje*. Struna i ERHVMN ne sadržavaju nazive u čijem su sastavu ove pridjevne varijante, ali ih sadržava Jernejev dvojezični terminološki rječnik (2009) koji, međutim, uvodi i treću varijantu, glagolski particip *provocirajući*. Tako je pridjev *provocative* preveden kao *provokacijski*, uz definiciju opisnog pridjeva, 'koji izaziva', i terminološku natuknicu *provokacijski test*. Glagolski particip *provoking* također je definiran kao opisni pridjev, 'onaj koji izaziva, koji dovodi do', i uz natuknicu *provoking factors* sadržava hrvatski prijevodni ekvivalent *provocirajući čimbenici* (o uporabi participa u pridjevnoj funkciji govori se u poglavlju 5.4).

Kod istokorijenskih pridjevnih izvedenica tvorenih usporedno sufiksima *-ativan/-ativni* i *-ski* ERHVMN ne razlikuje opisno i odnosno značenje, već tu skupinu pridjeva većinom izvodi prema latinskim ekvivalentima naziva: *sterilisatio operativa* < *operativna sterilizacija*, *polymyopathia degenerativa* < *degenerativna polimijopatija*, *dermatitis proliferativa* < *proliferativni dermatitis*. No ni u tome nema dosljednosti pa primjerice naziv *operatio reparativa* prilagođuje kao *reparatorna operacija*.

5.1.5. Pridjevi tvoreni sufiksima *-atoran/-atorni* i njihove usporedne tvorenice

Sufiksima *-atoran/-atorni* tvore se pridjevi od stranih osnova. Radi se o preuzimanju latinskih pridjeva tvorenih sufiksom *-torius*, odnosno engleskih pridjeva tvorenih sufiksom *-tory*. U našem je korpusu pronađen 41 pridjev tvoren sufiksom *-atorni*, a gotovo polovica njih (20 pridjeva) nalazi se i u varijanti s domaćim sufiksom *-ski*. Babić (2002) nema ove sufikse, najvjerojatnije zbog toga što ovih izvedenica ni nema u općejezičnom fondu. Naime sufiksalne pridjevne izvedenice koje završavaju na *-atorni* u općem su jeziku zapravo riječi tvorene od imenica muškog roda koje završavaju imeničnim sufiksom *-ator* i odnosni pridjev tvore sufiksom *-ni* (u slučaju imenica koje označuju neživo, primjerice uređaji *cirkulator*, *respirator* i *ventilator* + *-ni* > *cirkulatorni*, *respiratorni* i *ventilatorni*). U biomedicinskom se nazivlju međutim radi o pogrešnoj tvorbi pridjeva, i to od glagolskih imenica koje završavaju na *-acija*, a prema latinskom i engleskom tvorbenom obrascu:

circulatorius – *circulatory* – *cirkulatorni* (*cirkulacija*)

masticatorius – *masticatory* – *mastikatorni* (*mastikacija*)

ovulatorius – *ovulatory* – *ovulatorni* (*ovulacija*)

Premda potpuno pogrešan, ovaj je tvorbeni obrazac vrlo plodan i popularan u biomedicinskom nazivlju, što se vidi prema primjerima pronađenima u korpusu i njihovoj uporabnoj frekventnosti (tablica 5.11), te osobito s obzirom na to da je stručnjaku potpuno jasno da tvorbenu osnovu većine takvih pridjeva čine imenice sa završetkom *-acija* (*kompenczacija, regulacija, stimulacija*), a ne imenice sa završetkom *-ator* (*kompenczator, regulator, stimulator*), dakle ne radi se o nepoznavanju tvorbene osnove kao što se to događa primjerice pri tvorbi i uporabi pridjeva *genski, genetski* i *genetički*. Neke su od tih tvorenic naizgled zamjenjive sa svojim homografskim parnjacima koji se tvore odnosnim sufiksom *-ni* (*cirkulator + -ni* i *cirkul(acija) + -atorni* > *cirkulatorni*), no kod ovih je paronima distinktivno obilježje naglasak, pa tako izvedenice od imenica *cirkulator, respirator* i *ventilator* imaju dugosilazni naglasak na trećem slogu (*cirkulâtornī, respirâtornī, ventilâtornī*, iako je suprotno pravilu da silazni naglasak ne može biti na središnjem slogu, govornici tako izgovaraju), a istopisne pridjevne izvedenice od imenica *cirkulacija, respiracija* i *ventilacija* imaju kratkosilazni naglasak na prvom slogu (*cirkulâtornī, rĕspiratōrnī*).

Tablica 5.11. Pridjevne izvedenice tvorene sufiksom *-atorni* i njihove usporedne tvorenice

Imenica	Sufiks <i>-atorni</i>	Sufiks <i>-ski</i>	Engleski pridjev
cirkulacija	cirkulatorni (7)	cirkulacijski (4)	<i>circulatory</i>
ekspiracija	ekspiratorni (2)	ekspiracijski (1)	<i>expiratory</i>
inflamacija	inflatarni (14)	inflatacijski (1)	<i>inflammatory</i>
inhibicija	inhibitorni (15)	inhibicijski (9)	<i>inhibitory</i>
inspiracija	inspiratorni (14)	inspiracijski (2)	<i>inspiratory</i>
imunomodulacija	imunomodulatorni (17)	imunomodulatorski (1)	<i>immunomodulating</i>
kompenczacija	kompenczatorni (1)	kompenczacijski (6)	<i>compensatory</i>
kostimulacija	kostimulatorni (1)	kostimulacijski (2)	<i>costimulatory</i>
mastikacija	mastikatorni (3)	mastikacijski (1)	<i>masticatory</i>
migracija	migratorni (1)	migracijski (3)	<i>migratory</i>
ovulacija	ovulatorni (2)	ovulacijski (1)	<i>ovulatory</i>
palpacija	palpatarni (3)	palpacijski (1)	<i>palpatory</i>
regulacija	regulatorni (13)	regulacijski (5)	<i>regulatory</i>
respiracija	respiratorni (118)	respiracijski (3)	<i>respiratory</i>
rotacija	rotatorni (4)	rotacijski (29)	<i>rotatory</i>
sekrecija	sekretarni (5)	sekrecijski (5)	<i>secretory</i>

stimulacija	stimulatorni (2)	stimulacijski (2)	<i>stimulatory</i>
tranzicija	tranzitoran (4)	tranzicijski (3)	<i>transitory</i>
vazodilatacija	vazodilatatorni (4)	vazodilatacijski (2)	<i>vasodilating</i>
ventilacija	ventilatorni (2)	ventilacijski (3)	<i>ventilatory</i>

Ovako velik utjecaj stranoga tvorbenog modela na biomedicinsko nazivlje može se objasniti utjecajem engleskog jezika i njegova nazivlja. No i latinsko-hrvatski dvojezični medicinski rječnik (Loknar 2003) primjerice za prijevodne ekvivalente nekih latinskih pridjeva ima samo preuzet latinski tvorbeni obrazac (*inflammatorius – inflamatorni, inhibitorius – inhibitorni, masticatorius – mastikatorni*), dok za neke sadržava i varijantu tvorenu domaćim sufiksom –*ski* (*circulatorius – cirkulatorni, cirkulacijski, ventilatorius – ventilatorni, ventilacijski*).⁵⁷

Struna, u skladu s terminološkim načelima, pridjeve ovoga tipa tvori domaćim sufiksom –*ski*. Iznimka su nazivi *imunomodulatorno djelovanje* i *sekretorni dio suznog sustava*. U prvom se slučaju radi o djelovanju lijeka, imunomodulatora, te je to zapravo tvorba od naziva lijeka *imunomodulator* odnosnim sufiksom –*ni*, a ne od imenice *imunodulacija*. I u nazivu *sekretorni dio suznog sustava*, čija je engleska varijanta *tear secretion system*, pridjev je vjerojatno izveden od imenice *sekretor* kojom je označen taj dio suznog sustava. U slučaju pridjeva *mastikatorni* Struna ima prijevodnu varijantu *žvačni*, a *mastikatorni* je normativno određen kao dopušteni naziv.

ERHVMN od većine imenica iz našeg korpusa izvodi pridjeve domaćim sufiksom –*ski* (*ekspiracijska dispneja, inhibicijski postsinaptički potencijal, inspiracijski kapacitet, kompenzacijski mehanizam, ovulacijska jamica, respiracijska acidoza, ventilacijska scintigrafija pluća*). No nalaze se i pridjevne varijante tvorene sufiksom –*atorni*, i to *kompenzatorna hipertrofija* i *regulatorna doza*. U slučaju naziva *rotatorni mišići* i *sekretorna žljezdana stanica* radi se o pridjevu izvedenom od imenice *rotator* (mišić) te pridjevu izvedenom od imenice *sekretor* (stanica koja luči). Pridjev *tranzitoran* definiran je kao opisni

⁵⁷ Loknar (2003) donosi i prijevodne varijante pridjevnih posuđenica, koje u prijevodnom sinonimnom nizu zauzimaju prvo mjesto na desnoj strani rječnika (primjerice *circulatorius – optjecajni, inflammatorius – upalni*), no pri prilagodbi posuđenica preferirani je oblik pridjev preuzet s latinskim sufiksima te u više slučajeva ni nema domaće tvorbe. Tako za *diaeticus* nudi varijante *dijetični, dijetalni, dijetni*, a za *sinusalis* uopće nema varijantu tvorenu sufiksom –*ni* (*sinusni*), već samo preuzete latinske oblike *sinusalni, sinuzalni, sinalni*.

pridjev – prolazan, kratkotrajan (*tranzitorna ishemijska ataka* ili *prolazni cerebralni ishemijski napadaj*).⁵⁸

Dio glagolskih imenica koje završavaju na *-acija* i pridjeve tvore odnosnim sufiksom *-ski* koji se dodaje na osnovu ima i istokorijenske imenične izvedenice tvorene sufiksom *-ator*: *dilatator* (mišić), *inhibitor* (tvar koja koči), *imunomodulator* (tvar koja regulira imunosti odgovor), *vazodilatator* (sredstvo koje proširuje krvne žile), te takve imenice pridjev tvore dodavanjem opisnog sufiksa *-an* ili odnosnog sufiksa *-ni*. Hoće li pravilan oblik pridjeva kod paronimnog parnjaka biti primjerice *dilatatorni* ili *dilatacijski*, ovisit će o sintagmatskoj svezi, odnosno tek će imenica koju pridjev pobliže određuje odrediti njegovo značenje, pa tako i pravilan oblik. U tom će slučaju *mišić* biti *dilatatorni* (*musculus dilatator* ili samo *dilatator*), a *kardiomiopatija dilatacijska*. Pridjevi ovog tipa koje u uporabi nalazimo tvorene usporedno sufiksima *-atorni* i *-ski* valja tvoriti isključivo sufiksom *-ski*, no u slučaju da tvorbena osnova nije glagolska imenica sa završetkom *-acija*, već istokorijenska imenica muškog roda sa završetkom *-ator*, ona se tvori sufiksom *-ni*. O kojoj je pak osnovi riječ, može se doznati tvorbenom preoblikom. To poštuju Jernejevi rječnici (2008, 2009) u kojima engleske pridjevne izvedenice sa sufiksom *-tory* kao hrvatske prijevodne ekvivalente imaju isključivo varijante tvorene domaćim odnosnim sufiksom *-ski*.⁵⁹

5.1.6. Pridjevi tvoreni sufiksom *-atozan/-atozni* i njihove usporedne tvorenice

Sufiks potječe od latinskog sufiksa *-atosus* (engleski *-atous*), a u općem jeziku ima opće opsino značenje. Kao primjer tvorbe u općem se jeziku navodi samo pridjev *komatozan* (Babić 2002: 469). U našem je korpusu izlučeno 6 izvedenica tvorenih ovim sufiksom: *edematozan*, *ekcematozan*⁶⁰, *eritematozan*, *granulomatozan*, *komatozan* i *parenhimatozan*. U sastavu višerječnih biomedicinskih naziva ovi pridjevi imaju opisno značenje, naime upućuju na obilježje bolesti/stanja odnosno stanje pacijenta (pridjev *komatozan*). Označuju opskrbljenost (Babić 2002: 471) i zahvaćenost, pa tako *egzematozan* znači 'koji je zahvaćen kožnim osipom',

⁵⁸ Ovaj primjer upućuje na mogućnost uporabe sufiksa *-atoran* kao opisnog sufiksa kod ove skupine imenica od kojih se većinom izvode odnosni pridjevi, i to sufiksom *-ski*.

⁵⁹ Jernej (2008, 2009) tek kod manjeg broja pridjeva, i to onih kod kojih postoji istokorijenska imenica tvorena sufiksom *-ator*, ima i pridjevnju varijantu sa završetkom *-atorni*.

⁶⁰ U hrvatskom jeziku pravilno prilagođena imenica koja potječe od grčkog naziva *ézkema* jest *egzem* i pridjevna izvedenica *egzematozan* (izvorni je naziv prošao pravopisnu prilagodbu, odnosno glasovnu promjenu jednačenje po zvučnosti, te morfološku prilagodbu u tvorbi imeničnim sufiksom koji dobivaju imenice muškog roda, *egzem*). Ovdje ćemo rabiti pravilan oblik naziva *-egzem* i izvedenicu *egzematozan* umjesto varijante *ekcem* (*ekcematozan*) koja se pojavljuje u korpusu.

eritematozan je 'koji je zahvaćen crvenilom i oteklinom', *granulomatozan* znači 'koji je sastavljen od granuloma', *parenhimatozan* 'koji je prožet parenhimnim tkivom', *komatozan* je 'bolesnik koji se nalazi u komi'.

Tablica 5.12. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-atozan/-atozni* i njihove usporedne tvorenice

Imenica	Sufiks <i>-atozan</i>	Ostali sufiksi	Engleski pridjev
eritem	eritematozan (2)	eritemski (1)	<i>erythematous</i>
parenhim	parenhimatozan (1)	parenhimski (16) parenhimalni (1) parenhimni (1)	<i>parenchymal</i> <i>parenchymatous</i>

Kao što se vidi iz tablice 5.12, u korpusu su pronađena samo dva pridjeva tvorena sufiksima *-atozan/-atozni* koji imaju i svoje varijante tvorene drugim sufiksima, i to su sufiksalne izvedenice od imenica *eritem* (kožno crvenilo) i *parenhim* (funkcionalno tkivo nekog organa koje se sastoji od stanica specifičnih za taj organ). Pridjevi *eritematozni* i *eritemski* nalaze se u sastavu naziva bolesti *sistemske eritemske (eritematozne) lupus*. Struna u sastavu naziva bolesti koje su obilježene eritemom, odnosno crvenilom, ima varijantu *eritematozni*: *eritematozna kandidijaza*, *eritematozni lupus* i *eritematozni pemfigus*. ERHVMN ima *eritematozni egzem* (osip s crvenilom kože i oteklinom), ali i *eritemsku retikulsku mucinozu* (mrežasto crvenilo na koži prsa i leđa) i *sistemske eritemske lupus* (upalna bolest vezivnog tkiva). Jernejev dvojezični terminološki rječnik (2008) pridjevnu natuknicu *erythematous* prevodi hrvatskom varijantom *eritemni*, te sadržava i naziv *eritemna reakcija* (engl. *erythematous reaction*), a varijanta *eritemski* pojavljuje se u nazivu *sistemske eritemske lupus (lupus erithematosus)*. Taj rječnik prema engleskim pridjevnim varijantama *erythematous* i *erithematosus* razlikuje i hrvatske izvedenice *eritemni* i *eritemski*, dok englesko-hrvatski rječnik Čeliković (2005) za obje engleske pridjevne varijante ima jednu hrvatsku izvedenicu, *eritemski*. Oba rječnika donose i pridjevnu izvedenicu koju u jednojezičnim hrvatskim rječnicima ne nalazimo, *erimatodan*.

Loknar (2003) razlikuje pridjevne varijante izvedene od imenice *parenhim* tako da ih tvori prema latinskim pridjevnim obrascima. Tako od latinskog pridjeva *parenchymatosus* izvodi opisni pridjev *parenhimatozan*, uz definiciju 'koji je prožet parenhimalnim tkivom', a od latinskog pridjeva *parenchymalis* izvodi varijante *parenhimalni/parenhimski/parenhimatični* i definira ih kao odnosne pridjeve, 'ono što se odnosi na parenhim'. ERHVMN i Struna sadržavaju samo varijantu *parenhimatozan*. Ona je navedena kao sastavnica i onih naziva kod

kojih se u izvornom latinskom nazivu nalazi oblik izveden sufiksom *-alis*, a ne sufiksom *-atosus*, primjerice *haemorrhagia parenchymalis* što je u oba registra prilagođeno kao *parenhimatozno krvarenje*. Izvedenicu *parenhimni*, koja bi bila usklađena i s terminološkim načelom tvorbe domaćim sufiksom i s tvorbenom normom prema kojoj se odnosni pridjevi od imenica za neživo tvore sufiksom *-ni*, sadržava dvojezični medicinski rječnik (Jernej 2009), u kojemu se ova varijanta nalazi i u nazivima bolesti (*parenhimna žutica*) i u nazivima tjelesnih struktura (*parenhimna stanica*).

5.1.7. Pridjevi tvoreni sufiksima *-ičan/-ični* i *-ički* i njihove usporedne tvorenice

Sufiksom *-ičan* tvore se pridjevi s općim opisnim značenjem od imenica stranog podrijetla, najčešće od imenica na *-ija* koje taj nastavak odbacuju (*alergija > alergičan*, *uremija > uremičan*) (Babić 2002: 469). Babić (2002: 469) navodi da je među brojnim pridjevima koji završavaju na *-ičan* samo u njih četrdesetak sufiks *-ičan*, dok se u ostalim primjerima radi o preuzimanju stranih pridjeva sufiksom *-an* (grč. *-ikos*, lat. *-icus*, fr. *-ique*, engl. *-ic*) ili se radi o tvorbi opisnih pridjeva od imenica na *-ika* (*dinamika > dinamičan*). U našem je korpusu pronađeno 176 pridjeva tvorenih sufiksima *-ičan* i *-ični*.

Sufiksom *-ički* tvore se pridjevi od stranih imenica i u općem je jeziku plodan sufiks. Njime se većinom tvore pridjevi od imenica koje završavaju na *-ist* (*specijalist > specijalistički*, *internist > internistički*), a također i pridjevi od imenica na *-izam* nakon što se taj završetak odbaci (*metabolizam > metabolički*, *sinergizam > sinergistički*). Iz korpusa smo izlučili 110 pridjeva tvorenih sufiksom *-ički* i 32 pridjeva tvorena usporedno sufiksima *-ički* i *-ski* (tablica 5.13).

Tablica 5.13. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-ičan/-ički* i *-ski*⁶¹

Imenica	Sufiksi <i>-ičan/-ični</i>	Sufiks <i>-ički</i>	Sufiks <i>-ski</i>	Engleski pridjev
anafilaksija	anafilaktičan (3)	anafilaktički (2)		<i>anaphylactic</i>
apoptoza	apoptotičan (2)	apoptotički (1)		<i>apoptotic</i>
artroza	artrotičan (3)		artrotski (1)	<i>arthrotic</i>
<i>clonicus</i> *	kloničan (2)	klonički (26)		<i>clonic</i>
dendrit	dendritični (1)	dendritički (2)		<i>dendritic</i>

⁶¹ Pridjevi koji imaju i opisno značenje navedeni su u svom osnovnom, neodređenom obliku.

dijabetes	dijabetičan (1)	dijabetički (48)		<i>diabetic</i>
dopamin	dopaminergični (1)	dopaminergički (29)		<i>dopaminergic</i>
<i>entericus*</i>	enterični (1)	enterički (3)		<i>enteric</i>
<i>extrinsecus*</i>	ekstrinzičan (1)	ekstrinzički (1)		<i>extrinsic</i>
epilepsija	epileptičan (71)	epileptički (94)	epilepsijski (4)	<i>epileptic</i>
estrus	estrični (1)	estrusni (1)		<i>estrous</i>
glikemija	glikemičan (1)	glikemički (1)	glikemijski (13)	<i>glycemic</i>
glotis	glotični (3)	glotički (1)		<i>glottic</i>
hemoragija	hemoragičan (12)	hemoragički (2)	hemoragijski (30)	<i>hemorrhagic</i>
<i>hepaticus</i>	hepatičan (3)	hepatički (7)		<i>hepatic</i>
hipertrofija	hipertrofičan (21)		hipertrofijski (3)	<i>hypertophic</i>
<i>intrinsecus*</i>	intrinzičan (15)	intrinzički (1)		<i>intrinsic</i>
ishemija	ishemičan (9)	ishemički (1)	ishemijski (51)	<i>ischemic</i>
izotonija	izotonični (1)	izotonički (7)		<i>isotonic</i>
mezenterij	mezenterični (1)	mezenterički (1)	mezenterijski (1)	<i>mesenteric</i>
neuralgija	neuralgičan (1)		neuralgijski (1)	<i>neuralgic</i>
neutropenija	neutropeničan (1)		neutropenijski (1)	<i>neutropenic</i>
oftalmija	oftalmični (1)	oftalmički (1)		<i>ophthalmic</i>
osmoza		osmotički (1)	osmotski (18)	<i>osmotic</i>
<i>plasticus</i>	plastični (146)	plastički (2)		<i>plastic</i>
profilaksa	profilaktičan (2)	profilaktički (35)		<i>prophylactic</i>
prostata	prostatični (16)	prostatički (9)		<i>prostatic</i>
sepsa	septičan (4)	septički (5)		<i>septic</i>
<i>splanchnicus*</i>	splanhnični (59)	splanhnički (20)		<i>splanchnic</i>
stenoza	stenotičan (2)	stenotički (2)	stenotski (2)	<i>stenotic</i>
stereotaksija	stereotaktični (3)		stereotaksijski (16)	<i>stereotactic</i>
<i>tonicus</i>	toničan (2)	tonički (26)		<i>tonic</i>
tromboza	trombotičan (1)	trombotički (1)	trombotski (5)	<i>thrombotic</i>
uremija	uremičan (1)	uremički (1)	uremijski (12)	<i>uremic</i>

* Premda su tema rada sufiksalne izvedenice, čime nisu obuhvaćeni preuzeti latinski pridjevi koji nisu tvoreni od imenica, ovdje smo ih uvrstili da bismo predočili jednaku nesigurnost i nesustavnost u preuzimanju te uputili na odgovarajući obrazac njihove tvorbe.

Imenice ženskog roda koje završavaju skupinama *-ija* i *-oza*, osim pridjeva tvorenih sufiksima *-ičan* i *-ički*, imaju i svoju varijantu tvorenu domaćim sufiksom *-ski* (*artroza* > *artrotski*, *stenoza* > *stenotski*, *hemoragija* > *hemoragijski*, *uremija* > *uremijski*). Od svih ostalih imenica ženskog roda, kao i od imenica muškog roda, pridjevne su varijante usporedno tvorene stranim sufiksima *-ičan*, *-ični* i *-ički*, a jednako tako i preuzeti latinski pridjevi (*intrinsicus* > *intrinzičan*, *plasticus* > *plastični*, *splanchnicus* > *splanhnični*, *tonicus* > *toničan*).

Pridjevi tvoreni sufiksima *-ični* i *-ički* tvorbene su dublete i, u skladu s hrvatskom tradicijom, prednost se daje pridjevnim izvedenicama na *-ični* (Tafra 2003: 442). To znači da se u većine ovih pridjeva varijante tvorene sufiksom *-ički* ne preporučuju (*hemoragički* > *hemoragični*, *glotički* > *glotični*, *plastički* > *plastični*), već se odnosni pridjevi, kao i opisni pridjevi u određenom obliku trebaju tvoriti sufiksom *-ični*. Postoji međutim određen broj imenica kod kojih se u izvođenju pridjeva razlikuje značenje s obzirom na odabir jednoga od ovih dvaju sufikasa. Naime riječ je opet o razlikovanju opisnih i odnosnih pridjeva, gdje upravo sufiks *-ički* upućuje na njihovo gramatičko i leksičko značenje. To se odnosi na pridjeve tvorene od imenica koje završavaju skupinama *-sa* i *-sija* (*sepsa*, *profilaksa*, *anafilaksija*, *epilepsija*), koji mogu nositi opisno i odnosno značenje, a ne tvore se domaćim sufiksom *-ski* (ili je ta tvorba neuobičajena, primjerice *epilepsijski*). S obzirom na to da se kod opisnog značenja mogu razlikovati određeni i neodređeni oblik, trima sufiksima izražavaju se tri gramatička i dva leksička značenja pojma (tablica 5.14).

Tablica 5.14. Razlikovanje gramatičkih i leksičkih značenja opisnih i odnosnih pridjeva

Opisni pridjev u neodređenom obliku (kakav?)	Opisni pridjev u određenom obliku (koji od najmanje dvaju?)	Odnosni pridjev
anafilaktičan	anafilaktični	anafilaktički
epileptičan	epileptični	epileptički/epilepsijski
profilaktičan	profilaktični	profilaktički
septičan	septični	septički
stereotaktičan	stereotaktični	stereotaktički/stereotaksijski

Od riječi *sepsa* izvodi se opisni pridjev u neodređenom obliku, *septičan*, koji znači onečišćen mikroorganizmima i može se uporabiti primjerice u sintagmi *septična rana* (nečista rana, onečišćena mikroorganizmima). *Septički* je pak odnosni pridjev i znači 'koji se odnosi na sepsu': *septička embolija* ('embolija uzrokovana inficiranim embolusom') i *septički šok* ('sepsa praćena zatajenjem jednoga ili više organa'). Od imenice *epilepsija* moguće je izvesti sufiksalne varijante *epileptičan* (bolesnik), *epileptični* (koji od najmanje dvaju bolesnika) i *epileptički* (napadaj ili lijek). Jednako je i s pridjevima izvedenima od imenice *anafilaksija* (reakcija rane preosjetljivosti), pa je reakcija *anafilaktična* (odgovara na pitanje *kakva reakcija?*), a šok *anafilaktički* (odnosi se na anafilaksiju). Od ove skupine imenica uobičajena je tvorba sufiksom *-ski* samo od imenice *stereotaksija* (kirurški i dijagnostički postupak), pa tako ta varijanta prevladava i u korpusu, i nalazi se u ERHVMN-u (*stereotaksijska biopsija*). Čeliković (2005) ima odnosnu varijantu *stereotaktički*, a Jernej (2009) *stereotaktični* (instrument, kirurgija, tehnika).

U korpusu nalazimo odgovarajuću raspodjelu varijanti *septičan* i *septički*, pa je tako pridjev *septičan* uporabljen za opis novorođenčeta (doima se septično, septičan izgled), a pridjev *septički* kao odnosni pridjev uz imenice *šok* i *stanje*. ERHVMN za pridjev *septičan* donosi dva značenja, prvo je 'koji se odnosi na sepsu', a drugo 'koji je onečišćen mikroorganizmima'. No premda taj opisni pridjev rječnik definira prije svega u odnosnom značenju, u nazivima bolesti i stanja uzrokovanih sepsom u rječniku nije uporabljena varijanta *septičan*, već pridjev *septički*, a naziva s opisnom pridjevnom varijantom ni nema. Loknar (2003) nema varijantu tvorenu sufiksom *-ički*, već *septicus* prevodi kao *septični* u odnosnom značenju ('koji se odnosi na sepsu; otrovanje krvi'), a *septičan* u opisnom značenju ('koji je otrovan, kao uzročnik bolesti'). Rječnik Čeliković (2005) pridjev *septic* prevodi kao opisni pridjev *septičan*, ali u terminološkoj natuknici ima odnosni pridjev *septički* (*šok*). Jernej (2009) *septic* također prevodi kao *septičan*, ali uz definiciju 'koji se odnosi na sepsu', no za razliku od Čeliković u nazivlju bolesti i stanja ima varijantu *septični*.

U izvedenicama od imenice *anafilaksija* Struna razlikuje *anafilaktičnu reakciju* (kakva reakcija?) te čak kao nedopušteni naziv ističe varijantu s odnosnim pridjevom *anafilaktički*, dok je šok, u skladu s leksičkim i gramatičkim značenjem odnosnog pridjeva *anafilaktički*.⁶² U

⁶² S obzirom na to da naziv *anafilaktična reakcija* pripada nazivlju dentalne medicine, a *anafilaktički šok* nazivlju temeljnih medicinskih znanosti, moguće je da je od stručnjaka zauzet različit stav prema tvorbi naziva. Tvorba odgovarajućeg pridjevnog oblika, međutim, ne bi trebala biti stvar izbora pojedinca, već rezultat uspostavljenih i dobro opisanih tvorbenih obrazaca koji su usklađeni s jezičnom i terminološkom normom te stručnim sadržajem.

ERHVMN-u su i reakcija i šok *anafilaktični*, dok su kod Jerneja (2009) protutijelo, preosjetljivost, odgovor i šok *anafilaktički*, uz definiciju i oblik samo odnosnog pridjeva. Kod Čeliković (2005) šok je *anafilaktični*.

Od imenice *profilaksa* rječnik Čeliković (2005) sadržava opisno značenje *profilaktičan* (zaštićen), no bez naziva uz koji bi taj pridjev bio uvršten, a Jernejev rječnik sadržava pridjev s odnosnim značenjem koji je izveden odnosnim sufiksom *-ični*, a ne *-ički*: *profilaktične mjere*, *profilaktična terapija*.

Premda bi tvorbeni obrazac, s obzirom na jednak glasovni sastav i tvorbene elemente imenica *anafilaksija* i *epilepsija*, trebao biti jednak te bi se po uzoru na opisni pridjev *anafilaktičan* i odnosni pridjev *anafilaktički* i od imenice *epilepsija* tvorili pridjevi *epileptičan* i *epileptički*, Struna u ovom slučaju sadržava varijantu tvorenu odnosnim sufiksom *-ični*, *epileptični napadaj*. I Loknar (2003) ima samo odnosni pridjev *epileptični*, dok Čeliković (2005) ima opisni pridjev *epileptičan* (bez sintagme u kojoj bi bio uvršten). Jernej (2006) kao natuknicu ima samo odnosni pridjev *epileptički*, uz 16 terminoloških podnatuknica čija je sastavnica upravo taj oblik. U korpusu su ova dva pridjeva gotovo podjednako zastupljena (nešto se češće pojavljuje *epileptički*), redovito u sintagmatskoj svezi s imenicama *napadaj*, *sindrom* i *status*.

Od imenica koje završavaju na *-ija* (*glikemija*, *hemoragija*, *hipertrofija*, *ishemija*, *neuralgija*, *neutropenija*, *oftalmija*, *uremija*) prema spomenutim obrascima opisni bismo pridjev tvorili sufiksom *-ičan*, a odnosni domaćim sufiksom *-ski*. U korpusu pridjevi *glikemijski*, *hemoragijski*, *ishemijski* i *uremijski* prevladavaju nad oblicima tvorenima sufiksima *-ičan*, *-ični* i *-ički* i većinom su pravilno uporabljeni, u nazivlju bolesti i stanja. Primjerice pridjev *ishemičan* uporabljen je u opisu organa pogođenih ishemijom (*ishemični dio srca*, *ishemični jejunum*), a pridjev *ishemijski* u nazivima bolesti (*ishemijska bolest*, *ishemijska kardiomiopatija*). Prefiksoidno-sufiksalmom izvedenicom *normoglikemičan* opisuje se pacijent, a *glikemijski* su ciljevi, kontrola i vrijednosti, *hemoragična* je cista i kožne promjene, a *hemoragijski* su sindrom i teleangiektazija. Ovi pridjevni oblici svojim gramatičkim i leksičkim značenjem odgovaraju imenici uz koju su svrstani. No od dviju sufiksalmih izvedenica od imenice *hipertrofija* (povećanje ili porast organa i tkiva zbog porasta veličine stanica) prevladava opisni pridjev *hipertrofičan*, koji se rabi u opisnom (*hipertrofični ožiljak*) i odnosnom značenju (*hipertrofijska kardiomiopatija*). ERHVMN definira pridjev *hipertrofičan* kao opisni pridjev ('koji se povećava zbog porasta ili umnažanja sastavnih dijelova') i taj pridjevni oblik ima i u sastavu naziva bolesti (*hipertrofična displazija bubrega*)

i u opisu struktura i oboljelog od hipertrofije (*hipertrofični angiom, hipertrofično novorođenče*). Loknarov rječnik (2003) sadržava odnosni pridjev *hipertrofični* ('koji se odnosi na hipertrofiju'), Čeliković (2005) *hipertrofni* u prijevodu engleskog pridjeva *hypertophic*, ali *hipertrofični rinitis* u nazivu bolesti, a Jernej (2006) odnosni pridjevni oblik *hipertrofički*, kojim determinira i nazive bolesti (*hipertrofički artritis*) i nazive tjelesnih tvorbi (*hipertrofički ožiljak*). Od imenica *neuralgija* i *neutropenija* samo u Loknara (2003) nalazimo uz odnosni pridjev *neuralgični* i pridjev tvoren sufiksom *-ski, neuralgijski*. Jernej (2009) pak ima samo varijante sa sufiksom *-ični, neuralgični* i *neutropenični*, i u opisu simptoma (*neuralgična bol*) i u determinaciji bolesti (*neuralgična glavobolja, neutropenični enterokolitis*), uz definiciju odnosnog pridjeva ('koji se odnosi na neuralgiju/neutropeniju'). Od imenice *oftalmija*, međutim, Struna razlikuje pridjeve *oftalmični* u nazivima tjelesnih struktura (*oftalmični živac, oftalmična arterija*) i odnosni pridjev *oftalmički* koji se nalazi kao sastavnica naziva bolesti (*oftalmički herpes zoster*). Englesko-hrvatski rječnici imaju samo varijantu *oftalmični*, kojom se i opisuju tjelesne strukture (*oftalmična arterija*) i determinira bolest (*oftalmična migrena*), i za koju se navode sinonimni oblici, prije svega hrvatska prijevodna varijanta *očni (ophthalmic surgery – očna kirurgija)* i varijanta *okularni*. Od imenice *izotonija* (stanje jednake napetosti ili jednaka osmotskog tlaka) u korpusu prevladava oblik tvoren sufiksom *-ički (izotonički)*, dok Struna i ERHVMN imaju varijantu tvorenu sufiksom *-ični (izotonična aktivnost, vježbe itd.)*. Odnosni pridjev *izotonični*, prema engleskom pridjevu *isotonic*, ima i Jernejev rječnik (2006), dok rječnik Čeliković (2005) ima opisni pridjev *izotoničan*.

I od pridjeva izvedenih od imenica koje završavaju na *-oza (apoptoza, artroza, osmoza, stenoza, tromboza)* nalaze se usporedne tvorenice, među kojima neke tvore i čitave sinonimne/paronimne nizove: *stenotičan, stenotični, stenotički, stenotski, stenozirajući, stenoziran, stenožni, stenožantni*. Odnosne pridjeve od imenica na *-oza* uobičajeno je tvoriti sufiksom *-ski*, pri čemu se završno *-a* odbacuje i događa se glasovna promjena u kojoj *-z*, glas koji pripada imeničnom sufiksu *-oza*, prelazi u *-t*: *artrotski, osmotski, trombotski* itd. Tako se primjerice od imenice *osmoza* u svim rječnicima nalazi samo odnosni pridjev *osmotski*, koji prevladava i u korpusu, naime samo je jedna pojavnica nađena za odnosnu varijantu *osmotički*. No to nije slučaj i s ostalim izvedenicama od imenica na *-oza* što pokazuje i uporabna praksa i rječnici.⁶³ Među pridjevnim izvedenicama nastalima od imenica iz ove skupine ERHVMN, uz *osmotski*, sadržava samo izvedenice od imenica *stenoza* i *tromboza*. Od imenice *tromboza*

⁶³ Struna ne sadržava ni jednu izvedenicu od imenica iz ove skupine izlučenih iz korpusa, pa su među jednojezičnim medicinskim terminološkim registrima njihova pojavnost i oblici provjereni samo u ERHVMN-u.

pridjev se nalazi samo u nazivu *trombotična trombocitopenična purpura*, dakle radi se o pridjevu tvorenom sufiksom *-ičan* ili *-ični*. Od imenice *stenoza* pak ERHVMN izvodi dva pridjevna oblika, *stenožantni tendovaginitis* (prema latinskom obliku *tendovaginitis stenansans*) i *stenožni dišni put*. Jernej hrvatske pridjeve, prema engleskim oblicima *stenotic* i *thrombotic*, izvodi odnosnim sufiksom *-ični*, *stenotični* i *trombotični*, uz definiciju 'koji se odnosi na stenozu/trombozu'.

Dosad je u ovom poglavlju opisana tvorba pridjeva od imenica ženskog roda, kojih je u ovoj skupini najviše, no nalazi se i nekoliko imenica muškog roda: *dendrit*, *dijabetes*, *estrus*, *glotis* i *mezenterij*. S obzirom na glasovni sastav pridjev sufiksom *-ski* tvori samo imenica *mezenterij* (*mezenterijski*).

Pri izvođenju pridjeva od imenice *dijabetes* možemo razlikovati tri oblika: opisni pridjev u neodređenom obliku – *dijabetičan* (bolesnik), opisni pridjev u određenom obliku – *dijabetični* (bolesnik) i odnosni pridjev *dijabetički* (*dijabetička koma*). Struna i ERHVMN razlikuju se u rješenjima te Struna ima oblik tvoren sufiksom *-ički* u nazivlju bolesti (*dijabetička retinopatija*), a ERHVMN oblik tvoren sufiksom *-ični* (*dijabetična nefropatija*). Razlikuju se i rješenja u engleskim rječnicima, pa rječnik Čeliković (2005) ima varijantu odnosnog pridjeva *dijabetični*, a Jernej varijantu *dijabetički*. Od imenice *estrus* ERHVMN i Jernej (2006) pridjev tvore domaćim sufiksom *-ni*, *estrusni*, dok od imenice *glotis* Jernejev rječnik ima pridjev *glotalni*, a Loknarov rječnik pridjev *glotični* (u drugim ih rječničkim izvorima nema). Od imenice *mezenterij* (podvostručenje potrbušnice) ERHVMN tvori pridjev *mezenterijalni*, Čeliković (2005) *mezenterički* (ganglij), ali i *mezenterijski* (vena), dok Loknar (2003) i Jernej (2009) imaju varijante *mezenterijalni* (prema latinskom *mesenterialis*) i *mezenterični* (prema engleskom *mesenteric*).⁶⁴ ERHVMN razlikuje sufiksalne izvedenice od imenice *dendrit* (izdanak trupa živčane stanice), pa tako oblik *dendritični* uvrštava u naziv tjelesne strukture (*dendritični trnovi* – izdanci dendrita), a oblik *dendritički* uz naziv bolesti (*dendritički keratitis* – upala rožnice).

Što se preuzetih latinskih pridjeva tiče, s obzirom na to da je riječ o opisnim pridjevima čije je značenje jednako bez obzira na to kojim su od triju sufikasa tvoreni (*-ičan*, *-ični* i *-ički*), odnosno sufiks nema distinktivnu vrijednost, prednost valja dati tvorbi sufiksom *-ičan/-ični* kojim se tvore određeni i neodređeni oblik opisnog pridjeva (*intrinzičan/intrinzični*,

⁶⁴ Jernej (2009) pritom rabi obje varijante: *mezenterijalni limfni čvor*, prema latinskom nazivu *nodus lymphaticus mesenterialis*, i *mezenterični živčani splet*, prema latinskom *plexus mesentericus*.

ekstrinzičan/ekstrinzični, toničan/tonični) i odnosni pridjevi (*enterični, oftalmični, plastični, splanhnični*).

5.1.8. Pridjevi tvoreni sufiksima *-ijalan/-ijalni* i njihove usporedne tvorenice

Sufiks *-ijalan/-ijalni* u općem jeziku dolazi u izvedenicama od imenica stranog podrijetla. U našem je korpusu izdvojeno 138 pridjeva tvorenih ovim sufiksom što govori o njegovoj plodnosti u biomedicinskom nazivlju. Pod utjecajem latinskih naziva tvorenih sufiksom *-ium* i njihovih pridjevskih izvedenica tvorenih sufiksom *-ialis* u hrvatsko su biomedicinsko nazivlje preuzeti latinski oblici pridjeva. Pridjevi koji su u latinskom jeziku izvedeni od imenica na *-ium*, koje u uporabi nisu zaživjele kao posuđenice (primjerice *brahij* od lat. *brachium* – hrv. *nadlaktica*, *prandij* od lat. *prandium* – hrv. *zajutrak*, *labij* od lat. *labium* – hrv. *usna*) nemaju pridjevnu varijantu tvorenu domaćim sufiksima *-ski* i *-ni*, već su preuzeti latinski pridjevni oblici: *brahijalni* (lat. *brachialis* – nadlaktični, odnosi se na nadlakticu), *tangencijalni* (lat. *tangentialis* – dodirni, odnosi se površinsku ranu), *prandijalni* (lat. *prandialis* – obročni, koji se odnosi na obrok/jelo), *radijalni* (lat. *radialis* – odnosi se na palčanu kost), *labijalni* (lat. *labialis* – usneni, odnosi se na usnu) i drugi. Pridjevi koji su izvedeni od imenica koje u uporabi u biomedicinskom nazivlju postoje kao posuđenice (lat. *epicardium* > hrv. *epikard*, lat. *endotelium* > hrv. *endotel*) nalaze se i u varijantama tvorenima domaćim sufiksom *-ni*. Iz korpusa je izlučeno šest pridjeva od kojih su četiri tvorena usporedno sufiksima *-ijalan/-ijalni* i sufiksom *-ni*, jedna je izvedenica tvorena usporedno sufiksom *-ski* (*multifaktorski*), a jedna usporedno drugim sufiksom latinskog podrijetla, *-alan/-alni* (*bronhalni*).

Tablica 5.15. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-ijalni* i *-ni/-ski*

Imenica	Sufiks <i>-ijalni</i>	Sufiks <i>-alni/-ni</i>	Sufiks <i>-ski</i>	Engleski pridjev
bronh*	bronhijalni (2)	bronhalni (5)		<i>bronchial</i>
epikard	epikardijalni (43)	epikardni (1)		<i>epicardial</i>
epitel	epitelijalni (2)	epitelni (41)		<i>epithelial</i>
endotel	endotelijalni (4)	endotelni (37)		<i>endothelial</i>
faktor*	multifaktorijalni (2)		multifaktorski (1)	<i>multifactorial</i>
perikard	perikardijalni (7)	perikardni (1)		<i>pericardial</i>

U svim se ovim slučajevima radi o sinonimnim pridjevnim varijantama koje bi trebalo tvoriti domaćim sufiksom *-ski* ili *-ni* gdje god je to moguće, odnosno gdje god to dopušta glasovni sastav. Među navedenim primjerima samo je imenica *bronh* (hrv. dušnjak) takva glasovnog sastava koji tvorbu domaćim sufiksima čini neuobičajenom (*bronhni*, *bronhski*) te preostaje tvorba sufiksom latinskog podrijetla.⁶⁵ U slučaju ostalih pridjeva nedvojbeno se preporučuje izvođenje domaćim sufiksom *-ni* (*epikardni*, *epitelni*, *endotelni*, *perikardni*), odnosno *-ski* (*multifaktorski*).

U sufiksu *-ni* u ovim je pridjevima sadržano više gramatičkih i leksičkih značenja koja možemo prepoznati samo u sintagmatskoj svezi. Primjerice pridjev *epitelni* kao sastavnica naziva *epitelna stanica* posvojni je pridjev (stanica koja pripada epitelu ili stanica epitelnog tkiva), u nazivu *epitelno tkivo* gradivni je pridjev (tkivo građeno od epitelnih stanica), u nazivu *epitelni karcinom* odnosni je pridjev (odnosi se na karcinom epitela određenih organa).

5.1.9. Pridjevi tvoreni sufiksima *-ivan/-ivni* i njihove usporedne tvorenice

Opisni sufiks *-ivan* u općem je jeziku slabo plodan i u tvorbi pridjeva s općim opisnim značenjem takvih je izvedenica tek tridesetak (Babić 2002: 438). Slabo je plodan u općem jeziku i odnosni sufiks *-ivni*, naime nalazi se u nekoliko izvedenica stranog podrijetla (Babić 2002: 470). Radi se o preuzimanju latinskog pridjeva na *-ivus*. U našem je korpusu izlučeno 147 pridjeva tvorenih sufiksima *-ivan/-ivni*, a među njima je pronađeno i 12 izvedenica koje imaju i oblike tvorene domaćim sufiksom *-ski*. Usporedne izvedenice koje se tvore sufiksima *-ivan/-ivni* i *-ski* jesu pridjevi izvedeni od glagolskih imenica ženskog roda na *-ija*, koje pri tvorbi sufiksima *-ivan/-ivni* taj završetak odbacuju, dok pri tvorbi sufiksom *-ski* odbacuju samo završno *-a* (tablica 5.16).

Tablica 5.16. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksima *-ivan/-ivni* i *-ski*

Imenica	Sufiks <i>-ivan/-ivni</i>	Sufiks <i>-ski</i>	Engleski pridjev
ablacija	ablativan (6)	ablacijski (5)	<i>ablative</i>
adaptacija	adaptivan (2)	adaptacijski (1)	<i>adaptive</i>
imunosupresija	imunosupresivan (22)	imunosupresijski (3)	<i>immunosuppressive</i>

⁶⁵ Struna sadržava pridjev *bronhni*, tvoren domaćim odnosnim sufiksom *-ni*, u nazivima *bronhno stablo* i *bronhno-plućni odsječci*. Pridjev *bronhalni* pod tom je terminološkom natuknicom nepreporučena varijanta, premda se u istom terminološkom sustavu (temeljne medicinske znanosti) kao preporučeni naziv nalazi primjerice preuzeti latinski pridjev kranijalni, dok se kranijski ne navodi ni kao dopuštena varijanta.

indukcija	induktivan (10)	indukcijski (5)	<i>inductive</i>
infekcija	infektivan (31)	infekcijski (2)	<i>infectious</i> <i>infective</i>
kompresija	kompresivan (17)	kompresijski (27)	<i>compressive</i>
okluzija	okluzivan (7)	okluzijski (16)	<i>occlusive</i> <i>occlusal</i>
opstrukcija	opstruktivan (18)	opstrukcijski (3)	<i>obstructive</i>
protruzija	protruzivan (2)	protruzijski (14)	<i>protrusive</i>
reprodukcija	reproduktivan (41)	reprodukcijski (9)	<i>reproductive</i>

Od glagolske imenice *ablacija*, koja označuje postupak odvajanja jednog organa od drugoga, uklanjanje ili patološko stanje (npr. odljuštenje rožnice) u korpusu su gotovo podjednako zastupljene izvedenice *ablativan* i *ablacijski*. Te se varijante pojavljuju u nazivima koji označuju dijagnostički ili terapijski postupak (*kirurgija, metoda, radioterapija*), instrument koji se u postupku rabi (*kateter*) ili posljedicu postupka (*lezije*). U svim je izlučenim nazivima pridjev koji stoji uz imenicu odnosni pridjev te bi trebalo rabiti varijantu *ablacijski*:

ablacijska lezija – lezija koja je uzrokovana ablacijom

ablacijska kirurgija – kirurški zahvat u kojemu se izvodi ablacija

ablacijski kateter – instrument koji se rabi u ablacijskom postupku

U rječničkom korpusu samo Jernejev rječnik (2006) sadržava englesku pridjevnu varijantu, *ablative*, za koju je naveden prijevodni ekvivalent *ablacijski* i definicija 'koji se odnosi na ablaciju'.⁶⁶

Od imenice *okluzija*, što znači zatvaranje ili prekrivanje, izvode se opisni pridjev *okluzivan* i odnosni pridjev *okluzijski*. U našem su korpusu u uporabi obje pridjevne varijante, pri čemu se odnosni pridjev *okluzijski* nalazi u sastavu naziva dentalne medicine: *okluzijska intereferencija, okluzijska udlaga, okluzijska zubna ploha, okluzijski odnos* itd. U nazivlju bolesti i stanja u korpusu je uporabljen opisni pridjev *okluzivan*, primjerice *okluzivna vaskulopatija, okluzivne bolesti mrežnice, okluzivna tromboza* i dr. U Struni se nalazi samo odnosni pridjev *okluzijski*, primjerice *okluzijska trauma* – trauma uzrokovana okluzijom, odnosno velikim zagriznim silama. ERHVMN ima *okluzijsku traum*u i *okluzijski zavoj* – zavoj koji potpuno pokriva i štiti ranu. Nejasno je zbog čega nije uporabljena varijanta *okluzivni zavoj* (kao i kod naziva

⁶⁶ Loknarov rječnik (2003) sadržava samo varijantu *ablatus – uklonjen*.

kompresivni zavoj), osobito zbog toga što kao rječnička natuknica slijedi opisni pridjev *okluzivan* s definicijom 'koji zatvara ili zatiskuje'. Jernejev rječnik (2009) pak razlikuje opisni i odnosni pridjev, i to prema engleskim pridjevnim varijantama *occlusal* i *occlusive*. Tako *occlusal* prevodi kao odnosni pridjev *okluzijski* (zagrizni, koji se odnosi na okluziju/zagriz) i rabi ga u terminološkim sintagmama vezanima za čeljust (*okluzijski kontakt*, *okluzijska ravnina*, *okluzijska trauma*), dok *occlusive* prevodi kao opisni pridjev *okluzivni*, uz definiciju 'koji zatvara (izolira)' i rabi ga u nazivima bolesti (*okluzivna bolest arterija*, *okluzivni ileus*) i sredstva koje djeluje okluzivno (*okluzivni zavoj* – 'koji hermetizira ranu i štiti je od infekcije').

Od imenice *protruzija*, koja označuje izbočenost, potisnuće prema van ili prema naprijed, u korpusu prevladava odnosni pridjev *protruzijski* (14 pojavnica), dok se opisni pridjev *protruzivan* pojavljuje dva puta. Obje su varijante uporabljene u terminološkom podsustavu dentalne medicine i odnose se na područje čeljusti. Struna protruziju donje čeljusti definira kao simetričnu kretnju donje čeljusti prema naprijed te sadržava i odnosni pridjev *protruzijski* u sastavu naziva u kojima se inače pojavljuje i pridjev *okluzijski*, *protruzijska interferencija* (kretnje čeljusti) i *protruzijska udloga*. Jernejev rječnik (2009) pak engleski pridjev *protrusive* prevodi kao opisni pridjev *protruzivan* te ga i definira kao opisni pridjev – 'koji izbočuje'. Tako je i u prijevodnim varijantama naziva *protrusive movements of jaw* i *protrusive occlusion* uporabljen opisni pridjev, *protruzivne kretnje čeljusti* i *protruzivni zagriz*. Ostali rječnici ne sadržavaju ove pridjevne varijante.

Ni od imenice *supresija*, koja znači potiskivanje imunoreaktivnosti kemijskim, fizikalnim i biološkim sredstvima, u rječnicima nema pridjevnog oblika. U korpusu se opisnim pridjevom *imunosupresivni* ističe svojstvo lijeka (*imunosupresivni lijekovi*), no u istoj se funkciji rabi i odnosni pridjev *imunosupresijski*, kojim se upućuje na vrstu terapije (*imunosupresijska terapija*). Oba englesko-hrvatska terminološka rječnika (Jernej 2006, Čeliković 2005) sadržavaju pridjev *imunosupresivan* kao prijevodnu varijantu engleskog pridjeva *immunosuppressive* i Jernejevu definiciju 'koji djeluje potiskujući imunosnu reakciju', te se kao primjeri navode nazivi *imunosupresivno sredstvo* i *imunosupresivna terapija*.

Pridjevne varijante izvedene od imenice *indukcija* (izazivanje, provociranje) u korpusu su pronađene kao odnosni pridjev *indukcijski* u nazivima *indukcijski pristup* i *indukcijska terapija* u humanoj medicini i složeno-sufiksalni opisni pridjev *osteoinduktivni* u opisu materijala i njihovih svojstava te učinka kirurškog liječenja bolnog sindroma kralježnice u veterinarskoj medicini. Struna sadržava varijante *induktivni* i *indukcijski*, ali ne u biomedicinskom nazivlju,

već u nazivlju fizike, matematike i drugih znanosti, a ERHVMN ima samo glagolski pridjev trpni *induciran* (porođaj, malarija). Jernejev rječnik (2006) sadržava varijante *indukcijska kemoterapija* (engl. *induction chemotherapy*) i *indukcijska uzvojnica* engl. (*induction coil*).

U terminološkoj bazi Struna i ERHVMN-u zapaža se nastojanje da se razlikuje opisno i odnosno značenje pridjeva te kod određenih sufikslnih izvedenica i raspodjela sufikasa – *ivan/-ivni* i *-ski* odgovara njihovu gramatičkom i leksičkom značenju, odnosno posuđenim se latinskim sufiksom tvore opisni pridjevi, a domaćim sufiksom *-ski* odnosni pridjevi (tablica 5.17).

Tablica 5.17. Primjeri raspodjele sufikasa *-ivan/-ivni* i *-ski* s obzirom na tvorbu opisnih i odnosnih pridjeva u nazivima

Opisni pridjev	Odnosni pridjev
STRUNA	
<i>adaptivni nadzor</i> – nadzor koji djeluje kao naknadna povratna sprega (svojstvo nadzora)	<i>adaptacijska optika</i> – grana optike koja se bavi prilagodbama optičkih sustava velikih dimenzija (...) (odnosi se na adaptacije)
<i>kompresivna optička neuropatija</i> – oštećenje vidnog živca prouzročeno pritiskom na živčana vlakna	<i>kompresijski otisak</i> – otisak sluznice čeljusnoga grebena i nepca, dobiven s pomoću gušće otisne mase i uz pojačan pritisak
<i>opstruktivna žutica</i> – prekomjerno nakupljanje bilirubina u krvnom optjecaju i tkivima, prouzročeno prekidom u protoku žuči, što za posljedicu ima žutu boju kože, sluznica i bjeloočnica	<i>opstrukcijska apneja</i> – prestanak disanja više od deset sekunda zbog djeloičnog ili potpunog zatvaranja gornjih dišnih putova
<i>reproduktivna stanica</i> – stanica s polovičnim brojem kromosoma koja nastaje mejozom	<i>reprodukcijске tehnologije</i> – tehnologije koje se rabe u reprodukciji živih organizama
ERHVMN	
<i>adaptivni enzim</i> – enzim kojega inače nema u stanici ili je prisutan u malim količinama, ali se sintetizira u znatnim količinama kad stanica reagira na tvar koja inducira njegovu sintezu (svojstvo enzima)	<i>opći adaptacijski sindrom</i> – skup nespecifičnih reakcija organizma na djelovanje štetnih agensa, koje rezultiraju adaptacijom organizma ili iscrpljenošću (stanje koje je posljedica adaptacije)
<i>infektivna mononukleoza</i> – akutna zarazna bolest uzrokovana EBV-om	<i>infekcijski artritis</i> – upala zgloba koju uzrokuje najčešće bakterijska infekcija

<i>kompresivni zavoj</i> – zavoj koji pritišće na određeni dio tijela	<i>kompresijski sindrom</i> – bolni sindrom uzrokovan pritiskom na živac (kompresijom)
<i>opstruktivna uropatija</i> – stanje obilježeno smetnjama otjecanja mokraće	<i>opstruktivna žutica</i> – žutica uzrokovana prekidom u protoku žuči kroz velike žučne vodove

Nije, međutim, u svim slučajevima jasna raspodjela ovih sufikasa, što pokazuje i primjer naziva *opstruktivna/opstruktivna žutica*, uz koji je u Struni uvršten opisni pridjev, a u ERHVMN-u odnosni pridjev. S obzirom na to da je pri uvrštavanju pridjeva u nazivlju bolesti i stanja, kako bi njihovo gramatičko i leksičko značenje bilo odgovarajuće, potrebno poznavati mehanizam nastanka bolesti, pretpostavka je da odabir jedne ili druge vrste pridjeva ovisi o definiciji naziva. Naime u ERHVMN-u je žutica *opstruktivna* zbog toga što je prouzročena opstrukcijom (bolest u čijoj je podlozi opstrukcija), dok Struna opisnim pridjevom *opstruktivna* na žuticu upućuje kao na bolest čije je obilježje opstrukcija. ERHVMN slično rješenje ima i za pridjeve izvedene od imenice *opturacija* (začepljenje), pa je tako ileus *opturacijski* (stanje u trbuhu uzrokovano opturacijom, pritiskom na crijevnu stijenkku), a suženje je jednjaka *opturativno* (opturativnost je svojstvo suženog jednjaka). Za nazive potonjih bolesti i latinski i engleski jezik imaju različite pridjevne izvedenice:

opturacijski ileus – lat. *ileus obturatorius* – engl. *obturation ileus*

opturativno suženje jednjaka – lat. *stenosis oesophagi obstruens* – engl. *obturative esophageal stenosis*

Loknar (2003) od ove imenice izvodi pridjev *opturativni* uz definiciju njegova opisnog značenja ('koji začepљуje'), ali i odnosnog značenja ('koji se odnosi na opturaciju'). Jernejev izbor (2009), prema engleskom pridjevu *obturative*, jest odnosni pridjev *opturacijski*, uz definiciju opisnog pridjeva ('koji začepљуje') i nazive *opturacijska atelektaza* i *opturacijski ileus*.

Premda se nastoji razlikovati značenje opisnog i odnosnog pridjeva, očito su rješenja među rječnicima različita, što vjerojatno ovisi i o definicijskom obrascu i o pristupu leksikografskoj obradi pridjeva kao sastavnica terminoloških sintagmi.

5.1.10. Pridjevi tvoreni sufiksima *-ozan/-ozni* i njihove usporedne tvorenice

Pridjevni sufiks *-ozan* u općem je jeziku slabo plodan, a nalazi se u pridjeva tvorenih od imenica stranog podrijetla, uglavnom latinskih, naime radi se o preuzetom latinskom sufiksu *-osus* (*melodija – melodiozan, religija – religiozan*) (Babić 2002: 471). Pridjevi tvoreni sufiskom *-ozan* imaju opće opisno značenje, a odnose li se na neki tjelesni ili psihički pojam, uglavnom znače opskrbljenost:

aftozan – zahvaćen aftama, osut aftama (HJP)
nodozan – čvorav, pun čvorova (Loknar 2003)
polipozan – prekriven polipima (ERHVMN 2006)
ulcerozan – čirav, koji ima čir (Loknar 2003)
vilozan – koji ima resice, resičav, dlakav (Loknar 2003)

U našem je korpusu izlučeno 35 pridjevnih izvedenica tvorenih sufiksom *-ozan*, a među njima pet izvedenica koje su tvorene usporedo domaćim odnosnim sufiksima *-ni* i *-ski* te opisnim sufiksom *-ivan* i odnosnim sufiksom *-ivni* (tablica 5.18).

Tablica 5.18. Pridjevne izvedenice tvorene sufiksom *-ozan/-ozni* i njihove usporedne tvorenice

Imenica	Sufiks <i>-ozan/-ozni</i>	Sufiksi <i>-ivan/-ivni</i> i <i>-ni</i>	Sufiks <i>-ski</i>	Engleski pridjev
infekcija	infekciozan (2)	infektivan (31)	infekcijski (2)	<i>infectious</i> <i>infective</i>
medikament	medikamentozni (5)	medikamentni (19)		<i>medicamentous</i>
membrana	membranozan (2)		membranski (20)	<i>membranous</i>
ulceracija	ulcerozan (2)	ulcerativni (5)		<i>ulcerative</i>
vena	venozan (10)		venski (167)	<i>venous</i>

U tvorbi pridjeva od imenice *infekcija* (zaraza) nije potreban sufiks *-ozan* s obzirom na to da se u opisnom značenju može uporabiti sufiks *-ivan* (*infektivan*), a u odnosnom značenju sufiks *-ski* (*infekcijski*). Varijanta *infekciozan* preuzet je latinski pridjev *infectiosus*, odnosno engleski pridjev *infectious*. Loknar (2003) nudi prijevodne ekvivalente *zarazan*, *infekciozan*, *infektivan* (u značenju 'zarazan' i 'koji se odnosi na zarazu'), no ne i hrvatsku varijantu odnosnog pridjeva (*infekcijski* i *infektivni*). Engleski jezik ima pridjevne varijante *infectious* i *infective*, i obje se

nalaze u sastavu naziva s općim opisnim i odnosnim značenjem. Jernej (2006) nema prijevodni ekvivalent *infekcijski*, već samo *infektivni* i *infekciozni*, dok rječnik Čeliković (2005) uz opisni pridjev *infektivan* u nazivlju bolesti ima i pridjev *infekcijski*, i to *infekcijski enteritis*. Struna i ERHVMN u nazivlju bolesti imaju varijantu *infektivni*, a tek jedna bolest u ERHVMN-u ima natuknicu s odnosnim pridjevom *infekcijski*, i to *infekcijski artritis*. Ovakva je raspodjela opravdana ako su bolesti u čijim se nazivima nalazi pridjevna sastavnica *infektivni* zarazne, tj. obilježje im je da oboljela osoba može zaraziti druge ljude, a u slučaju *infekcijskog enteritisa* odnosno *artritisa* da je riječ o bolesti prouzročenoj (bakterijskom) infekcijom pri kojoj oboljeli, međutim, nije zarazan za druge ljude. U tom je slučaju opisni pridjev *infektivan* obilježje bolesti, a odnosni pridjev *infekcijski* upućuje na uzrok bolesti. Uporaba varijante *infektivan* u korpusu je pravilna, nalazi se uz imenice *bolest* i *uzročnik* i u značenju 'zarazan', kao i varijante *infekcijski* u nazivu *infekcijska doza*, gdje se radi o dozi (količini) potrebnoj da uzrokuje infekciju.

Sufiks *-ozan* u pravilu je zalihostan i pri izvođenju pridjeva od imenice *medikament*. Naime ovaj se sufiks većinom rabi u sintagmatskoj svezi s imenicama *liječenje* i *terapija* u značenju *terapija lijekovima* (što je antonimno značenje nazivu *kirurška terapija*). Ovaj bi pridjev trebalo izvoditi isključivo odnosnim pridjevom *medikamentni*, a opisni pridjev *medikamentozan* mogao bi se uporabiti u značenju *pun lijekova* (organizam ili osoba puna lijekova), za što u uporabi nemamo potvrde. Jernejev rječnik (2009) i ERHVMN imaju samo varijantu *medikamentni*, i u nazivlju bolesti uzrokovanih lijekovima (*medikamentni dermatitis* i *medikamentni egzantem*), dok Struna u nazivima bolesti uzrokovanih lijekovima ima varijantu *medikamentozan* (*medikamentozna katarakta* i *medikamentozni stomatitis*). Naziv *medikamentna melanoza* pak dopušteni je naziv, a preporučeni je *melanoza prouzročena lijekovima*. Tako su unutar terminološkog podsustava dentalne medicine dva različita rješenja za semantički istovrsne nazive, *stomatitis* je *medikamentozni*, a za *melanozu* se preporučuje instrumentalna višerječna sintagma.

Od imenica *membrana*, *ulceracija* i *vena* ERHVMN sadržava i objašnjava značenje opisnih pridjeva *membranozan* ('opnast'), *ulcerozan* ('koji je obilježen pojavom ulkusa') i *venozan* ('koji se odnosi na neoksigeniranu krv'). No u terminološke sintagme uvrštava samo pridjeve tvorene odnosnim sufiksom *-ski* od imenica *membrana* i *vena*, i kao sastavnicu naziva bolesti i kao sastavnicu naziva tjelesnih struktura i dijagnostičkih parametara (*membranski potencijal*, *membranski skelet*, *vensko krvarenje*, *venski vod*). Od imenice *ulceracija* u nazivlju su bolesti varijante *ulcerozni* (*ulcerozna angina*) i *ulcerativni* (*ulcerativna nekroza kože riba*). Struna

pridjev *membranozni* određuje kao dopušteni naziv, a pridjev *opnast* (*opnasti labirint*) kao preporučeni, no u nazivlju nekih drugih tjelesnih struktura i stanja ima i *membranski* (*membransko okoštavanje*). Od imenice *ulceracija* ima samo varijantu *ulcerozni*, a od imenice *vena* odnosni pridjev *venski*. Loknar (2003) ima preuzete latinske pridjevne oblike *membranozan*⁶⁷ i *ulcerozan*, a za latinski pridjev *venosus* ima dvije terminološke natuknice, *venski* ('koji se odnosi na venu') i *venozan* ('koji je zasićen ugljikovim dioksidom').⁶⁸ Englesko-hrvatski rječnici imaju samo pridjev *venski*, a ne i *venozan*, a od imenica *membrana* i *ulceracija* pridjeve izvode različitim sufiksima, pa tako rječnik Čeliković (2005) ima *membranozni labirint* i *ulcerozni kolitis* (bez naziva u kojima bi se našle varijante tvorene drugim sufiksima), dok Jernej (2009) varira paronime *membranozni* i *membranski* (*membranski cistitis*, ali *membranozni enteritis*), a *ulcerative* prevodi kao *ulcerativni* i *ulcerirajući*, s tim da kolitis ipak naziva *ulceroznim*.

5.2. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene sufiksom *-ski* od pune i skraćene osnove

Od imenica muškog roda koje završavaju skupinom *-ik* te imenica ženskog roda koje završavaju skupinom *-ika* pridjevi se izvode sufiksom *-ski*. Te se pridjevne izvedenice pojavljuju u dvije varijante. Jedna varijanta nastaje tvorbom pri kojoj se sufiks *-ski* dodaje na punu osnovu, pri čemu se kod imenica ženskog roda odbacuje završno *-a* te u oba imenična roda dolazi do glasovne promjene u kojoj se „zatire tvorbeni šav” (Babić 2002: 399): *-k + -ski > -čki* (*analgetik + -ski > analgetički*, *protetika + -ski > protetički*). Druga je varijanta pridjeva u čijoj se tvorbi odbacuje imenični sufiks, *-ik* kod imenica muškog roda, a *-ika* kod imenica ženskog roda, te se na tako dobivenu osnovu dodaje sufiks *-ski* (*analget + -ski > analgetski*, *protet + -ski > protetski*) (v. tablicu 5.19).

Tablica 5.19. Pridjevi izvedeni od pune i skraćene osnove

Imenica	Pridjev tvoren od pune osnove	Pridjev tvoren od skraćene osnove	Engleski pridjev
antibiotik	antibiotički (1)	antibiotski (8)	<i>antibiotic</i>
farmakodinamika	farmakodinamički (2)	farmakodinamski (4)	<i>pharmacodynamic</i>
farmakokinetika	farmakokinetički (10)	farmakokinetski (3)	<i>pharmacocynetic</i>

⁶⁷ Loknarova je prijevodna varijanta pridjeva *membranozan opnat* – koji ima više membrana ili opni, a ne *opnast* kao što je to u drugim rječnicima i u Struni.

⁶⁸ Ovo je jedan od rijetkih primjera gdje je dvjema rječničkim natuknicama objašnjena gramatička i leksičko-semantička razlika paronimnih istokorijenskih pridjeva.

hemodinamika	hemodinamički (16)	hemodinamski (1)	<i>hemodynamic</i>
kozmetika	kozmetički (3)	kozmetiski (1)	<i>cosmetic</i>
probiotik	probiotički (1)	probiotski (1)	<i>probiotic</i>

Pridjevne varijante nastale na ovaj način većinom su sinonimi te kraćenjem osnove ne dolazi do pomaka u značenju pojma. Od imenice *antibiotik* izvodi se odnosni pridjev, koji bi trebao glasiti *antibiotički* (*antibiotik* + *-ski*), no u uporabi je češća varijanta tvorena od skraćene osnove, *antibiotski* (*antibiot* + *-ski*). Struna sadržava pravilno tvoren pridjev, i to u nazivu *antibiotička profilaksa*. ERHVMN ima neuobičajenu varijantu *antibiotični*, uporabljenu za determinaciju bolesnog stanja – *antibiotični enterokolitis* ('upala uzrokovana lijekovima') te pretpostavljamo da je riječ o opisnom pridjevu u njegovu određenom obliku. Analizirani englesko-hrvatski rječnici za pridjev *antibiotic* imaju varijantu *antibiotski*.⁶⁹ Od imenice *probiotik* pridjev bi trebao biti tvoren na isti način, dakle pravilan bi oblik bio *probiotički*. Jernej (2009) međutim izvodi pridjev *probiotski*, i to od imenice *probioza*.

Od imenica na *-ika* pridjevni sufiks *-ski* trebao bi doći na osnovu nakon odbacivanja završnog *-a* (*farmakodinamički*, *farmakokinetički*, *hemodinamički*, *kozmetički*). Ti oblici u korpusu i prevladavaju, a sadržava ih i Struna (*farmakodinamički*, *farmakokinetički*, *kozmetički*) i englesko-hrvatski rječnik Čeliković (2005). ERHVMN i Jernejev englesko-hrvatski rječnik (2006), međutim, sadržavaju varijante tvorene od skraćene osnove, *farmakodinamski* i *farmakokinetiski*, no Jernej od imenice *hemodinamika* ipak tvori pridjev od pune osnove, *hemodinamički*.

5.3. Sinonimna uporaba hrvatskih pridjevnih sufikasa *-ni* i *-ski*

Analizirajući odnos između sufiksa *-ni* i sufiksa *-ski* Babić (2002: 428) zapaža nekoliko činjenica:

1. da se sufiksom *-ni* ne tvore pridjevi od vlastitih imenica
2. da se sufiksom *-ni* vrlo rijetko izvode pridjevi od općih imenica za živo, koje se odnose na čovjeka, životinju i biljku (to su primjerice pridjevi *vazalni*, *amebni* i *jabučni*)

⁶⁹ Jernejev je prijevod engleskog naziva *antibiotic antibiotički lijek*, no u podnatuknicama koje se nalaze pod tom terminološkom natuknicom ima isključivo pridjev *antibiotski*: *antibiotski pripravak*, *antibiotska profilaksa* itd.

3. da sufiks *-ni* dolazi na osnovu općih imenica za neživo, konkretnih i apstraktnih, na koje zbog glasovnih razloga dolazi i sufiks *-ski*, s tim da je malo imenica koje se usporedno tvore obama sufiksima.

Imenice koje završavaju skupinama *-ij*, *-ija*, *-ika* i *-n* zbog glasovnih razloga pridjeve ne tvore sufiksom *-ni*, već sufiksom *-ski*, što vrijedi i za pridjevne izvedenice u biomedicinskom terminološkom sustavu: *magnezij* > *magnezijski*, *epidemija* > *epidemijski*, *motorika* > *motorički*, *klon* > *klonski*. Ako je od imenica za neživo moguće izvesti pridjeve i sufiksom *-ni* i sufiksom *-ski*, prednost treba dati sufiksu *-ni*.

5.3.1. Usporedne pridjevne izvedenice tvorene odnosnim sufiksima *-ni* i *-ski* od stranih osnova

Sufiksalne pridjevne izvedenice tvorene usporedno sufiksima *-ni* i *-ski* u našem su korpusu pridjevi tvoreni od imenica ženskog roda koje završavaju na *-ika* te imenica muškog roda koje završavaju skupinama *-em*, *-ik*, *-im* i *-or*. Takvih je usporednih izvedenica desetak i njihovo je gramatičko i leksičko značenje kod većine pridjeva jednako (tablica 5.20).

Tablica 5.20. Sinonimne pridjevne izvedenice tvorene odnosnim sufiksima *-ni* i *-ski*

Imenica	Sufiks <i>-ni</i>	Sufiks <i>-ski</i>	Engleski pridjev
enzim	enzimni (5)	enzimski (26)	<i>enzymatic</i>
forenzika	forenzični (5)	forenzički (3)	<i>forensic</i>
mezenhim	mezenhimni (1)	mezenhimski (12)	<i>mesenchymal</i>
parenhim	parenhimni (1)	parenhimski (16)	<i>parenchymal</i> <i>parenchymatous</i>
progenitor	progenitorni (13)	progenitorski (1)	<i>progenitor</i>
protetika	protetičan (1)	protetički (82)	<i>prosthetic</i>
senzor, senzoriј	senzorni (59)	senzorski (1)	<i>sensory</i>
sistem	sistemni (2)	sistemski (79)	<i>systemic</i>

Pridjevi od imenica koje pripadaju biomedicinskom nazivlju i završavaju sufiksom *-or* (*donor*, *prekursor*, *tumor*) izvode se sufiksom *-ski*. U ovoj su skupini pridjeva pronađene samo dvije imenice od kojih se usporedno izvode odnosi pridjevi na *-ni* i *-ski*, *progenitor* i *senzor*. Od imenice *progenitor* češće je u uporabi varijanta *progenitorni* (13 pojavnica), dok se varijanta

progenitorski pojavljuje samo jedanput. Kod pridjeva *senzorni* i *senzorski* radi se zapravo o izvođenju od dviju osnova, *senzor* (osjet) i *senzorij* (zbirno značenje, ukupnost osjeta). Naziv *senzorij* u biomedicinskom terminološkom sustavu ima dva značenja: 1. svijest, 2. ukupni osjetni aparat, odnosno skup motoričkih reakcija na osjetne podražaje (engl. *sensorium*), dakle apstraktna je imenica. Uporaba imenice *senzor* u značenju osjeta u biomedicini nije uobičajena, rabi se kao konkretna imenica koja označuje uređaj – detektor ili osjetnik. ERHVMN tako od imenice *senzorij* ima varijantu tvorenu sufiksom *-ički* (*senzorički organi*), dok Struna u nazivima čija je pridjevna sastavnica izvedenica od imenice *senzor* umjesto te izvedenice ima hrvatski prijevodni ekvivalent *osjetni* (*osjetni receptor, osjetni podražaj*). Rječnik Čeliković (2005) ima varijantu *senzorni* (uz prijevod *osjetni*), a Jernejev rječnik (2009) ima varijante *osjetni, senzitivni, senzorni, senzorični* i *senzorički*, s tim da je značenje svih tih varijanti *koji se odnosi na osjet*:

sensory ganglion – *osjetni ganglij* (npr. u korijenu osjetnog živca)

sensory area, cortical – *senzitivno područje moždane kore*

sensory integration – *senzorna integracija* (integracija osjetilnih podražaja)

sensory paralysis – *senzorična paraliza* (gubitak osjeta)

sensory cell – *senzorička stanica* (npr. mirisna/oflaktorna stanica)

Od pridjeva tvorenih od imenica muškog roda koje završavaju skupinama *-em* (*sistem*) i *-im* (*enzim, mezenhim, parenhim*) većina je izvedenica izlučenih iz korpusa tvorena sufiksom *-ski* (*mezenhimski, parenhimski, sistemski*), a samo kod izvedenica od imenice *enzim* prevladava oblik izveden sufiksom *-ni, enzimni*. U rječnicima se rješenja i kod ovih pridjeva jako razlikuju. Primjerice ERHVMN ima varijantu *sistemski*, dok Struna ima prijevodni ekvivalent *sustavni* (*sustavni krvotok, sustavna bioraspoloživost lijeka*), a kao dopušteni naziv varijantu *sistemni*. Oba terminološka registra od imenice *parenhim* tvore pridjev opisnim sufiksom *-atozan* (o tome smo govorili u potpoglavlju 5.1.6) te nemaju varijante tvorene sufiksima *-ni* i *-ski*, dok pridjevne izvedenice od imenice *mezenhim* nemaju. Od imenice *enzim*, međutim, i Struna i ERHVMN imaju samo varijantu *enzimski*. Rječnik Čeliković (2005) sadržava varijante *sistemni* i *parenhimni*, dok za izvedenice od imenica *enzim* i *mezenhim* nema primjera. Jernejev rječnik (2006) sadržava pridjeve *enzimski* i *enzimni* (od engleskog *enzymatic*), s tim da u nazivlju ima varijantu *enzimski*. Od imenice *mezenhim* izvodi pridjevne varijante *mezenhimni*,

mezenhimalni, vezivni i potporni (od engleskog *mesenchymal*, engl. sin. *mesenchimaous*), s tim da u terminološkim sintagmama koje se odnose na tjelesne strukture rabi varijantu *mezenhimni* (*mezenhimna stanica* i *mezenhimno tkivo*), a tamo gdje se radi o tjelesnoj patološkoj tvorbi varijantu *mezenhimalni* (*mezenhimalni tumor*). Engleske pridjevne sinonime *parenchymal* i *parenchymatous* prevodi jednom hrvatskom varijantom, *parenhimni*, koju ima u svim nazivima. Pridjev *systemic* pak prevodi kao *sustavni* (*systemic administration* – *sustavna primjena*, npr. lijeka), *sistemni* (*systemic circulation* – *sistemna cirkulacija*) i *opći* (*systemic symptom* – *opći simptom*) (o kontekstualnoj nezamjenjivosti pridjeva *sistemski* i *sustavan* govori se u potpoglavlju 3.2.1).

Pridjev koji se tvori od imenice *magnet* i sastavnica je naziva *magnetska rezonancija*, koji u novije vrijeme vrlo često izaziva dvojbe u uporabi, u korpusu je pronađen samo u varijanti tvorenoj sufiksom *–ski* (67 pojavnica), dok za oblik tvoren sufiksom *–ni* nema ni jedne pojavnice. Struna, ERHVMN i Jernejev rječnik (2009) također u ovoj sintagmi imaju varijantu *magnetski*, a samo rječnik Čeliković pridjev *magnetic* prevodi kao *magnetni* u nazivu *magnetna rezonancija*.

Od imenica na *–ika* odnosno bi se pridjev trebao tvoriti sufiksom *–ski* (Babić 2002: 429, Hudeček i Mihaljević 2012: 58), te bi od naziva kojima se imenuju znanstvene discipline, *forenzika* i *protetika*, pridjev trebao glasiti *forenzički* i *protetički*.

5.3.2. Usporedne pridjevne izvedenice tvorene odnosnim sufiksima *–ni* i *–ski* od domaćih osnova

Kad na osnovu koja završava na *–n* dođe sufiks *–ni*, od dva *–n* ostaje jedno (Babić 2002: 423). Babić za primjere pridjeva izvedenih od imenica *koljeno* i *sjeme* navodi da su običniji oblici tvoreni sufiksom *–ski* (*koljenski* i *sjemenski*) negoli oblici na *–ni* (*koljeni* i *sjemeni*) te da u novijim tvorbama na osnove koje završavaju s *–n* sufiks *–ni* više ne dolazi. U našem su korpusu međutim češći upravo pridjevi tvoreni sufiksom *–ni* (tablica 5.21).

Tablica 5.21. Pridjevi usporedno tvoreni sufiksima *–ni* i *–ski* od domaće osnove koja završava na *–n*

Imenica	Sufiks <i>–ni</i>	Sufiks <i>–ski</i>
koljeno	koljeni (5)	koljenski (1)
sjeme	sjemeni (98)	sjemenski (19)

ERHVMN sadržava pridjevnu varijantu *koljeni*, i to samo u složeno-sufiksnoj izvedenici *koljenozglobni*, a tu varijantu ima i Struna, i to kao dopušteni naziv (*koljeni mišić*) za preporučeni naziv čija je sastavnica prefiksno-sufiksna izvedenica *zakoljeni* (*zakoljeni mišić*). I od imenice *sjeme* i ERHVMN i Struna imaju izvedenicu *sjemeni* (*sjemena tekućina*, *sjemeni mjehur* itd.). Oblik *koljenski* nalazimo u analiziranim englesko-hrvatskim rječnicima, i to kao prefiksno-sufiksnu prijevodnu varijantu engleskog pridjeva *popliteal – poplitealni*, *zakoljenski* (koji se odnosi na poplitealnu jamu – nalazi se iza koljenskog zgloba) kod Jerneja (2009) te *potkoljeni/zakoljenski* kod Čeliković (2005).

Što se tiče domaćih naziva koji završavaju skupinom *-ica*, u rijetkim se primjerima nailazi na usporednu tvorbu sufiksima *-ni* i *-ski*, i to u slučaju imenica *sluznica* i *kralježnica* (v. tablicu 5.22).

Tablica 5.22. Pridjevi usporedno tvoreni sufiksima *-ni* i *-ski* od domaće osnove koja završava imeničnim sufiksom *-ica*

Imenica	Sufiks <i>-ni</i>	Sufiks <i>-ski</i>
sluznica	sluznični (3)	sluznički (2)
kralježnica	kralježnični (19)	kralježnički (2)

Kod ovih je imenica pravilna tvorba odnosnim sufiksom za neživo *-ni*,⁷⁰ pri čemu dolazi do glasovne promjene u kojoj *-c* (nakon odbacivanja završnog *-a*) ispred pridjevnog sufiksa *-ni* prelazi u *-č* (*kralježnica* > *kralježnični*, *sluznica* > *sluznični*). Pregledana rječnička građa sadržava samo pravilno tvorenu varijantu pridjeva izvedenih od ovih dviju imenica.

5.4. Sinonimna uporaba glagolskog participija i pridjevnih oblika

U biomedicinskom su nazivlju česte pridjevne izvedenice koje su nastale adjektivizacijom glagolskog priloga sadašnjeg. Te su sufiksne izvedenice participi popridjevljeni u određenoj sintagmatskoj okolini te po svojim morfološkim obilježjima (promjenjivosti i slaganju sa subjektom u rodu, broju i padežu) imaju funkciju pravog pridjeva, ali zadržavaju leksičku i tvorbenu vezu s glagolom (Švačko 1991: 283).

⁷⁰ Iznimka je od ovog pravila npr. imenica *bolnica* od koje se tvori odnosni pridjev *bolnički*, a ne *bolnični*.

Ovisno o tome tvori li se pridjev od glagola ili od glagolske imenice, nastaju i usporedni pridjevni oblici:

stimulirati > stimulirajući – tireoidni stimulirajući hormon
stimulacija > stimulacijski – tireoidni stimulacijski hormon

Sinonimne su sufiksarne izvedenice većinom tvorene od glagola koji glagolsku imenicu uobičajeno tvore imeničnim sufiksima *-acija* i *-ija* (*cirkulirati > cirkulirajući* i *cirkulacija > cirkulacijski*; *suprimirati > suprimirajući* i *supresija > supresijski*), a rjeđe od glagola koji ne tvore imenicu navedenim nastavcima (*kodirati > kodirajući*) i imenica (*recidivirati > recidivirajući*). U našem je korpusu pronađeno 129 takvih pridjeva, među kojima su 22 sinonimna pridjeva tvorena usporedno drugim sufiksima (v. tablicu 5.23).

Tablica 5.23. Glagolski particip u atributnoj uporabi i njegove usporedne tvorenice

Glagol	Glagolski particip	Imenica	Pridjevni oblik	Engleski pridjevni oblik
demijelinizirati	demijelinizirajući (1)	demijelinizacija	demijelinizacijski (41)	<i>demyelinating</i>
cirkulirati	cirkulirajući (13)	cirkulacija	cirkulacijski (3)	<i>circulating</i>
fluorescirati	fluorescirajući (2)	fluorescencija	fluorescentan (10) fluoresceinski (3)	<i>fluorescent</i>
integrirati	integrirajući (6)	integracija	integrativan (5)	<i>integrative</i>
keratinizirati	keratinizirajući (6)	keratinizacija	keratiniziran (2)	<i>keratinizing</i>
koagulirati	koagulirajući (1)	koagulacija	koagulacijski (24) koagulantan (18)	<i>coagulative</i> <i>coagulant</i> <i>coagulating</i>
kodirati	nekodirajući (4)	kodiranje	kodiran (4)	<i>coding</i>
kostimulirati	kostimulirajući (1)	kostimulacija	kostimulacijski (2)	<i>costimulatory</i>
luteinizirati	luteinizirajući (4)	luteinizacija	luteinizacijski (1)	<i>luteinizing</i>
nekrotizirati	nekrotizirajući (3)	nekroza	nekrotičan (49)	<i>necrotizing</i>
okludirati	neokludirajući (2)	okluzija	okluzijski (ne)okludiran	<i>occluding</i>
perzistirati	perzistirajući (2)	perzistencija	perzistentan (26)	<i>persistent</i>
precipitirati	precipitirajući (5)	precipitacija	precipitacijski (1)	<i>precipitating</i>
provocirati	provocirajući (1)	provokacija	provokacijski (1)	<i>provoking</i>
radiosenzitivirati	radiosenzitivirajući (1)	radiosenzitivnost	radiosenzitivnan (2)	<i>radiosensitive</i>
recidivirati	recidivirajući (6)	recidiv	recidivan (5)	<i>recidivating</i>
rekurirati	rekurirajući (1)	rekurencija	rekurentan (6)	<i>recurrent</i>

remineralizirati	remineralizirajući (1)	remineralizacija	remineralizacijski (2)	<i>remineralization</i>
sklerozirati	sklerozirajući (1)	skleroza	sklerotičan (2) sklerotski (19)	<i>sclerosing, sclerotic</i>
stimulirati	stimulirajući (4)	stimulacija	stimulacijski (2)	<i>stimulating</i>
suprimirati	suprimirajući (2)	supresija	supresijski (3) supresivan (22)	<i>suppressive</i>
transformirati	transformirajući (2)	transformacija	transformacijski (1)	<i>transforming</i>

Ovi su pridjevi u hrvatskom jeziku tvoreni prema engleskom sintaktičkom modelu i u biomedicinskom su nazivlju vrlo česti, ne samo kad je riječ o obliku posuđenica nego i prevedeni hrvatski pridjevi zadržavaju jednak gramatički i sintaktički oblik (*non-heart-beating* > *nekucajuće srce*). Koliko je jak utjecaj ovoga tvorbenog obrasca, vidimo i po tome što se prema istom modelu tvore pridjevi u nazivima koji u engleskom jeziku nemaju participni oblik (*exudative pleurisy* > *eksudirajući pleuritis*, *circulatory marker* > *cirkulirajući marker*). Tako su i u tablici 5.23 među participima u atributnoj funkciji pronađeni primjeri koji u engleskom jeziku nemaju izvorno participni oblik:

suppressive therapy > *suprimirajuća terapija* > *supresivna terapija*
remineralization agents > *remineralizirajuća sredstva* > *remineralizacijska sredstva*
recurrent skin infection > *rekurirajuća kožna infekcija* > *rekurentna kožna infekcija*
persistant anemia > *perzistirajuća anemija* > *perzistentna anemija*
co-stimulatory molecules > *kostimulirajuće molekule* > *kostimulacijske molekule*
integrative pain > *integrirajuća bol* > *integrativna bol*

Sufiksi kojima se tvore usporedni pridjevni oblici jesu *-an*, *-ičan/-ični*, *-ivan/-ivan* i *-ski*, s tim da se participni oblik tvori od glagolske osnove, a sinonimni se oblici tvore od imeničnih osnova. Osim varijanti tvorenih navedenim sufiksima, koje se pojavljuju kao sinonimni parnjaci glagolskom participu, kao sinonim se u nekim slučajevima rabi i glagolski pridjev trpni koji ovdje ima atributnu funkciju. Tako uz naziv *keratinizirani diferencirani karcinomi* postoji i naziv *keratinizirajući karcinom pločastih stanica*, pa i antonimni naziv *nekeratinizirajući karcinomi* (prema engleskom nazivu *non-keratinizing carcinoma*). Primjer su za ovo i izvedenice od glagola *kodirati*, naime u korpusu se rabe oblici *kodirajuća molekula RNK* i *kodirana molekula RNK*. Oblici *keratinizirajući* i *keratiniziran*, kao i oblici *kodirajući* i *kodiran*, međutim, ne mogu biti kontekstualno zamjenjivi jer sadržavaju različito gramatičko i leksičko značenje. Glagolski pridjev trpni u atributnoj funkciji upućuje na to da je nad

imenicom uz koju stoji radnja izvršena (*keratinizirani karcinom*), dok glagolski prilog sadašnji upućuje na radnju koja je u tijeku i koju vrši imenica uz koju stoje (*keratinizirajući karcinom*).

Svi se pridjevi izlučeni iz korpusa nalaze u sinonimnoj uporabi, dakle uvršteni su uz iste imenice, odnosno ne pravi se gore opisana razlika:

nekrotizirajući kolitis – nekrotični kolitis
nekrotizirajući faktor alfa – nekrotični faktor alfa
suprimirajuća terapija – supresivna terapija
okludirajuća udlaga – okluzijska udlaga
rekurirajuća infekcija – rekurentna infekcija
perzistirajuća bol – perzistentna bol

U Struni se zapaža nastojanje da se particip u nazivima izbjegne, i to tako da se zamijeni prije svega domaćim pridjevom ako je to moguće:

transformirajući čimbenik rasta beta > pretvorbeni čimbenik rasta beta
rekurentni gingivitis > povratni gingivitis
recidivirajući herpetični stomatitis > povratni herpetični stomatitis

Ako pridjevnice nije moguće zamijeniti domaćim pridjevom, tada se uzima oblik opisnog pridjeva tvoren odgovarajućom sufiksima:

perzistirajući virus > perzistentni virus
luteinizirajući hormon > luteinizacijski hormon

No u određenim nazivima participni oblik ostaje: *demijelinizirajući optički neuritis*, *kalcificirajuća odontogena cista* (dopušteni je naziv *keratinizirajući ameloblastom*), *nekrotizirajući ulcerozni stomatis* i *stimulirajući laksativ*, a razlog može biti i naglašena agentivnost, odnosno uzročnost. Od ovih posljednjih participnih oblika koje Struna sadržava ERHVMN ima sinonimne parnjake tvorene sufiksima *–ski* i *–ičan*: *demijelinizacijske bolesti*, *nekrotične upale* (ali *nekrotizirajući enterokolitis*). Jernej (2009) primjerice za neke pridjeve koji nisu izvorno participni oblici ima za prijevod particip, ali i druge varijante, ovisno o sintagmatskoj svezi. Tako od engleskog pridjeva *persistent* ima sljedeće prijevodne ekvivalente:

persistent corpus luteum – perzistirajuće žuto tijelo

persistent cough – uporni kašalj

persistent infection – uporna ili perzistirajuća infekcija

persistent proteinuria – trajna proteinurija

persistent tremor – dugotrajni tremor

No od engleskog pridjeva *sclerozing* Jernej (2009) u hrvatsko nazivlje uvrštava gotovo isključivo prijevodni ekvivalent *sklerozirajući* (*sklerozirajuća sredstva, sklerozirajući apendicitis, sklerozirajući hemangiom, sklerozirajuća upala*).⁷¹ I ERHVMN sredstva koja uzrokuju trombozu naziva *sklerozirajućim*, kao i injekciju kojom se takvo sredstvo ubrizgava (*sklerozirajuća injekcija*).

Premda jezik općenito teži ekonomičnosti, koja je i u znanstvenom stilu iznimno važna, popridjevljeni particip u atributnoj funkciji u nazivlju ne preporučuje se. Naime englesku bi sintaktičku konstrukciju koja sadržava particip u atributnoj funkciji trebalo zamijeniti sintagmom koja sadržava pridjevnu sastavnicu izvedenu od glagolske imenice (*antikoagulirajući efekt > antikoagulacijski efekt, virilizirajući hormon > virilizacijski hormon*). Višerječne nazive u kojima particip nije moguće zamijeniti pridjevom tvorenim od glagolske imenice trebalo bi uporabiti u konstrukciji s odnosnom zamjenicom (*angiotenzinkonvertirajući enzim > enzim koji pretvara angiotenzin, postupno-otpuštajući nosač > nosač koji postupno otpušta, površinsko šireći tumor > tumor koji se širi površinski*) (Hudeček i Mihaljević 2005: 126) ili pridjevnu posuđenicu zamijeniti odgovarajućim domaćim pridjevom (*alterirajuća doza lijeka > promjenjiva doza, perzistirajući tremor > dugotrajni tremor, perzistirajući bol – uporni bol, perzistirajuća proteinurija > trajna proteinurija*).

S obzirom na opisno značenje ovih pridjeva oni se mogu zamijeniti ili domaćom varijantom opisnog pridjeva (*perzistirajući > trajan*) ili, ako ne postoji odgovarajući hrvatski prijevod, posuđenicom koja je tvorena odgovarajućim sufiksom (*perzistentna ishemija*). Pri uvrštavanju pridjeva uz imenice u nazivima mogu se pojaviti dvojbe pri izboru opisnog (*sklerotičan*) ili odnosnog pridjeva (*sklerotski*): *sklerotični dentin* ('dentin promijenjen sklerozom') i *sklerotski plak* ('plak nastao kao posljedica skleroze krvnih žila'). Treća varijanta, *sklerozni*, obuhvatila bi oba gramatička značenja pridjeva, i opisno (s obzirom na to da kao dio naziva opisni pridjev

⁷¹ Engleske su pridjevne varijante izvedene od imenice *sclerosis*: *sclerosal, sclerosing* i *sclerotic*, no kao sastavnica naziva u rječnicima se rabi većinom participna varijanta *sclerosing*.

uvijek dolazi u određenom obliku), i odnosni (s obzirom na to da se imenice za neživo pridjev tvore sufiksom *-ni*).

5.5. Nepoznavanje tvorbene osnove, nedovođenje u vezu izvedenice i osnovne riječi i nepoznavanje konteksta

Iako kontekst najčešće osigurava jednoznačnost pa je značenje tvorbenog formanta zalihosno (Babić 2002: 61), pravilan odabir i tvorbene osnove i sufiksa u nazivlju potreban je kako bi se izgradio sustav i kako ne bi došlo do kršenja norme. Pri tvorbi pridjeva najčešće dvojimo u izboru odgovarajućeg sufiksa, no tvorbenom preoblikom katkad možemo uočiti da se ne radi o pogrešnom odabiru sufiksa, već o pogrešnoj osnovi. U biomedicinskom su terminološkom sustavu česti paronimni parnjaci i nizovi:

analgetski (1) – *analgetički* (13)
anestezijski (3) – *anestetički* (1)
endemijski (7) – *endemski* (20) – *endemični* (1)
energijski (3) – *energetski* (51)
genski (127) – *genomski* (6) – *genetski* (30) – *genetički* (8)
gljivni (11) – *gljivični* (16)
imun (49) – *imunosni* (129) – *imunološki* (31)
koronalni (4) – *koronarni* (76)
mijeloidni (16) – *mijeloični* (16)
motorički (159) – *motorni* (11)
protetički (82) – *protetski* (2)
senzorički (1) – *senzorski* (1) – *senzorni* (59)
sinergijski (4) – *sinergistički* (11)
terapijski (294) – *terapeutski* (8)

Pridjevi *analgetički* i *anestetički* izvedeni su od naziva za skupinu lijekova, konkretnih imenica *analgetik* i *anestetik*, dok su njihovi parnjaci *analgetski* i *anestezijski* izvedeni od apstraktnih imenica *analgezija* ('smanjen ili potpuno izgubljen osjet bola izazvan primjerice primjenom lijeka') i *anestezija* ('gubitak osjeta zbog primjene lijeka'). Ove se pridjevne izvedenice često zamjenjuju u kontekstu premda im značenja nisu ista, primjerice *anestezijski* je *protokol*

(redosljed radnji pri uvođenju u anesteziju), a *anestetički učinak* (djelovanje lijeka anestetika).⁷²

Pridjev *endemski* (izveden od imenice *endem*, koja označuje biljnu ili životinjsku vrstu koja živi samo na jednom ograničenom području) u korpusu se rabi u značenju pridjeva *endemijski* (izvedenog od imenice *endemija* koja označuje trajno postojanje zarazne bolesti na određenom području) i gotovo se tri puta češće pojavljuje (20 pojava) od svoga paronimnog parnjaka *endemijski* (7 pojava). Tafra (2003: 442) pokazuje da se ni jezikoslovci ne snalaze u raspodjeli ovih pet pridjevnih oblika tvorenih od istokorijenske osnove *endem-* (*endemičan*, *endemički*, *endemički*, *endemski*, *endemijski*). Eliminirajući varijantu *endemički* kao dubletni oblik pridjeva *endemični* (od latinskog *endemicus* – koji se odnosi na endemizam, odnosno ekološko stanje vrste, i *endeme*), preostaju varijante *endemski* (od *endem*), *endemijski* (od *endemija*) i *endemičan* (opisni pridjev, primjerice endemične biljne vrste). Pogreške su toliko česte da ni rječnici često ne razlikuju ove paronime (Tafra 2003), pa čak i Struna sadržava varijantu *endemski* u nazivu bolesti *endemska gušavost* (s definicijom: 'iznimno veliko povećanje štitne žlijezde'), gdje se zapravo radi o *endemijskoj gušavosti*, odnosno povećanju štitnjače koje se pojavljuje u području koje je siromašno jodom u hrani i vodi. Jernejev rječnik (2006) pak ima i šestu pridjevnju varijantu, pa engleski pridjev *endemic* (od *endemia*) prevodi kao *endemni*, uz značenje 'koji se javlja na određenom području ili unutar određene populacije', i taj je oblik uvršten u sve nazive koji se odnose na endemiju: *endemna gušavost*, *endemni agens*, *endemno područje* itd. Čeliković (2005) ima pridjev *endemijski* kao prijevodni ekvivalent engleskom pridjevu *endemic*, ali je u nazivu bolesti i paronimni pridjev *endemski*, pa tako uz *endemijski sifilis* sadržava nazive *endemska hemoptiza* i *endemski tifus*.

U značenju energijskih potreba i potrošnje u organizmu gotovo se isključivo rabi pridjev *energetski* (50 pojava) koji je izveden od imenice *energetika*, a ne od imenice *energija*, dok se pravilno tvoren pridjev *energijski* pojavljuje samo tri puta. ERHVMN i analizirani englesko-hrvatski rječnici imaju varijantu *energetski* u značenju *energijske* vrijednosti namirnica. Ove paronimne pridjeve razlikuje Struna, u kojoj u nazivlju fizike nalazimo pridjev *energijski* izveden od imenice *energija*, dok u nazivlju drvne tehnologije nalazimo pridjev *energetski* izveden od imenice *energetika*. Struna sadržava i definiciju pridjeva *energetski* – 'koji se odnosi

⁷² ERHVMN sadržava samo varijantu *anestetički* koju uvrštava i uz nazive procesa koji se zbivaju u organizmu (*anestetička hipertermija*) i uz nazive uređaja za anesteziju i njegovih dijelova (*anestetička maska*, *anestetička valvula*, *anestetički sustav* itd.). Pridjev *anestezijski* ima samo u nazivu *anestezijska sredstva* i tu se upućuje na jednorječni naziv *anestetici*.

na energetiku', dok je Jernejeva definicija istog pridjeva (prema engleskom pridjevu *energetic*) 'koji se odnosi na energiju'.

U novije je vrijeme u humanoj medicini prihvaćena spoznaja da nema razlike između makroskopski vidljivih gljiva (kojima se primjerice hranimo) i gljivica kao mikroorganizama koje možemo vidjeti samo mikroskopski (i koje uzrokuju bolesti u ljudi), stoga je dokinuta i terminološka razlika u uporabi. Tako se u humanoj medicini u literaturi rabi naziv *gljive*, dok se u veterinarskoj medicini još uvijek rabi naziv *gljivice*. Iz raspodjele proizlazi i razlika u tvorbi pridjeva, pa se od naziva *gljive* izvodi odnosni pridjev *gljivni*,⁷³ a od naziva *gljivice* odnosni pridjev *gljivični*. Događa se i da autori prihvate naziv *gljive*, ali se i dalje izvodi pridjev *gljivični*. Tako i u Jernejevu rječniku (2006) kao prijevodni ekvivalent naziva *fungus* nalazimo naziv *gljiva*, ali pridjevna izvedenica od toga naziva nije *gljivni*, već *gljivični* (*fungal disease – gljivična bolest, fungal sepsis – sepsa uzrokovana gljivama*). Premda naziv *gljive* kao sinonim za gljivice – mikroorganizme još nije prihvaćen u svim biomedicinskim znanostima,⁷⁴ ove su dvije imenične osnove zapravo sinonimi, pa su i njihove izvedenice sinonimi, a ne paronimi kao što bi se, bez poznavanja sadržaja pojma, moglo zaključiti.

Od prefiksoida *mijelo-* (grč. *myelós – moždina*), koji se odnosi na kralježničnu moždinu i čini tvorbenu osnovu brojnih izvedenica i složenica, izvode se pridjevni oblici *mijeloidni* i *mijeloični*. ERHVMN sadržava nazive *mijeloična leukemija* (lat. *leucaemia myeloides*, engl. *myeloid leukemia*) i *mijeloidno tkivo* (lat. *textus myeloideus*, engl. *myeloid tissue*). Struna naziv *mijeloična leukemija* normativno određuje kao dopušteni, a preporučeni je naziv *mijelogena leukemija*.⁷⁵ U Jernejevu su rječniku pak i tkivo i leukemija *mijeloidni*, a ne *mijeloični*. Naime Jernej razlikuje pridjeve *myeloic* i *myeloid*, pa prvi prevodi kao *mijeloični*, koji se odnosi na stanice prekursore granulocita (naziv iz područja hematologije i citologije), a drugi kao *mijeloidni*, koji ima dva značenja: 'koji se odnosi na koštanu srž' (u hematologiji i histologiji) i 'koji se odnosi na kralježničnu moždinu' (u neurologiji i anatomiji). U korpusu prevladava naziv *mijeloična leukemija* (*mijeloidna leukemija* samo se jedanput pojavljuje), a pridjev *mijeloidni* sastavnica je naziva *mijeloidni malignom*, *mijeloidni poremećaj* i *mijeloidne progenitorske stanice*.

⁷³ Analizirajući pridjevne oblike od imenice *gljiva* u botaničkom nazivlju, Babić (1997) navodi da je odnosni pridjev *gljivni* rijedak i ne pripada sustavu.

⁷⁴ U veterinarskoj se medicini još rabi naziv *gljivice*.

⁷⁵ Varijanta *mijelogeni*, koja se nalazi u terminološkom sustavu temeljnih medicinskih znanosti u Struni, nije pronađena ni u korpusu ni u terminološkim rječnicima.

U značenju pridjeva *motorički* (izveden od imenice *motorika*) pojavljuje se i pridjev *motorni* (izveden od imenice *motor*). Na uporabu pridjeva *motorni* vjerojatno je utjecao engleski jezik u kojemu pridjevna sastavnica višerječnih naziva koja se odnosi na motoriku glasi *motor*, a ne *motoric* (*motor disorder* – *motorički poremećaj*, *motor unrest* – *motorički nemir*). Struna razlikuje odnosne pridjeve *motorni* (*motorno ulje*, *motorno vozilo*) i *motorički* (*motorička afazija*, *motorički živac*). U ERHVMN-u se međutim nalaze nazivi s varijantom *motorni*, i to *motorna afazija* i *motorna apraksija* (lat. *aphasia motoria* i *apraxia motoria*) uz nazive *motorička ataksija* (lat. *ataxia dinamica*) i *motorička insuficijencija kapure i buraga* (lat. *insufficiencia motorica reticuli et ruminis*), gdje vidimo da su pridjevne sastavnice naziva prilagođene prema latinskim oblicima pridjeva (*motoricus* – *motorički*, *motorius* – *motorni*). Loknarov latinsko-hrvatski rječnik (2003) pridjev *motoricus* prevodi kao *motorični* ('koji se odnosi na pokretljivost i motoriku, tj. znanost koja proučava funkcije pokreta'), a pridjev *motorius* kao *motorni* (*pokretački*, *pokretni* – 'koji stavlja u gibanje, koji pokreće'). U engleskom su jeziku pridjevi *motor*, *motorial* i *motoric* sinonimi, a među njima se u biomedicinskom nazivlju nalazi najkraća varijanta, *motor*. Jernej (2009) ovaj pridjev prevodi kao *motorički* i uvrštava ga u nazive svih tjelesnih struktura, bolesti, stanja i simptoma (*motorički korteks*, *motorički poremećaj*, *motorički nemir*, *motorička aura*). Rječnik Čeliković (2005) razlikuje hrvatske varijante pa pridjevom *motorni* determinira tjelesne strukture (*motorni korteks*, *motorni neuron*), a pridjevom *motorički* bolesti (*motorički poremećaj*).

Pridjev *protetički* izvodi se od imenice *protetika* (stomatološka disciplina), a pridjev *protetski* od imenice *proteza* (medicinsko pomagalo, primjerice umjetni nadomjestak ekstremiteta). U korpusu se pridjev *protetički* nalazi kao odnosni pridjev koji se u dentalnoj medicini uvrštava u nazive koji se odnose na protetiku. Nalazi se i jedna pojavnica za opisni pridjev – *protetičan ekstremitet*. Varijanta *protetski* uporabljena je u značenju medicinskog pomagala. Iz ovakve je raspodjele vidljivo da su ove istokorijenske izvedenice, koje su u paronimnom odnosu, pravilno uporabljene. Struna, u kojoj je obrađeno nazivlje dentalne medicine, preporučuje varijantu *protetički*. Varijantu *protetski* u nazivu *protetska šina* zamjenjuje preporučenim domaćim nazivom *osobna udlaga*, dok je u nazivima *protetska ravnina* i *protetski ekvator* ima kao dopušteni oblik. Jernejev rječnik (2009) engleski pridjev *prosthetic* prevodi kao *protetični* i s definicijom 'koji se odnosi na protezu', što je potpuno suprotno od terminoloških rješenja u hrvatskom jeziku koja su usklađena s jezičnom normom i terminološkim preporukama (*proteza*

> *protetski, protetika* > *protetički*).⁷⁶ Rječnik Čeliković (2005) od imenice *prosthetics* izvodi pridjev *prosthetic* – *protetički*.

Od imenice *terapija* odnosni je pridjev *terapijski* (294 pojavnice), no u tom se značenju, vjerojatno pod utjecajem engleskog pridjevnog ekvivalenta *therapeutic* pojavljuje i pogrešno uporabljen pridjev *terapeutski* (8 pojavnica, primjerice *terapeutski pristup, terapeutska učinkovitost lijeka*) koji je izveden od imenice *therapeut*. Struna, ERHVMN i analizirani englesko-hrvatski rječnici imaju samo pridjevnu varijantu *terapijski*, uporabljenu u ovjerenim terminološkim sintagmama.

Paronimni parnjaci *imun, imunosni* i *imunološki* također se često pogrešno rabe kao sinonimi. Pridjev *imun* preuzet je iz latinskog jezika (*immunis*), opisni je pridjev i znači 'otporan na bolest i njezine uzročnike'. Od njega se sufiksom *-ost* tvori imenica *imunost* od koje se izvodi odnosni pridjev *imunosni*. Odnosni pridjev *imunološki* izvodi se od sufiksoidne tvorenice *imunologija*. U sinonimnom se značenju najčešće rabe paronimni parnjaci *imun* i *imunosni* (pri čemu se najčešće *imun* rabi u značenju *imunosni*, npr. *autoimune bolesti* umjesto *autoimunosne bolesti*) te *imunosni* i *imunološki* (gdje se *imunološki* rabi u značenju *imunosni*, npr. *imunološki odgovor* i *imunološka reakcija* umjesto *imunosni odgovor* i *imunosna reakcija*). ERHVMN razlikuje ova tri paronimna pridjeva i sadržava i njihove definicije. Struna za varijantu *imunološka supresija* preporučuje složenicu *imunosupresija*, a sadržava i naziv *imunološka preosjetljivost*. U oba bi naziva trebalo uvrstiti pridjev *imunosni* jer se radi u prvom slučaju o supresiji imunosnog odgovora, a u drugom slučaju o neželjenoj imunosnoj reakciji. Pridjev *imunološki* trebalo bi rabiti u sintagmama koje se odnose na imunologiju kao znanost i imunologe te na dijagnostiku koja uključuje reakcije imunosnog sustava (*imunološke pretrage, imunološka bojenja* itd.). U engleskom jeziku postoji samo jedan pridjev kojim se referira na imunost i imunosni sustav i njegove elemente – *immune*. Jernej (2005) navodi dva značenja ovog pridjeva, *imun* ('otporan') i *imunosni* ('koji se odnosi na imunosni sustav'), no njihova raspodjela u terminološkim podnatuknicama ispod natuknice *immune* ne odgovara definiciji. Tako su elementi imunosnog sustava nazvani „imunima” (*imuna stanica, imuni kompleks, imuno protutijelo*) umjesto „imunosnima”, kao i imunosni procesi (*imuna hemoliza, stanični imuni odgovor, humoralni imuni odgovor*). Jernej ipak u nekim nazivima rabi i pridjev *imunosni* (*imunosni mehanizmi, imunosna profilaksa, imunosni status* itd.).

⁷⁶ Primjere za pridjevne izvedenice od imenice *protetika* (engl. *prosthetics*) Jernejev rječnik ne sadržava.

Pridjevi *genski*, *genetski*, *genetički* i *genomski* vrlo se često pogrešno rabe. Naime ta se četiri odnosna pridjeva tvore od četiriju različitih imenica: *gen* > *genski*, *geneza* > *genetski*, *genetika* > *genetički*, *genom* > *genomski*. U našem se korpusu najčešće pojavljuje pridjev *genski* (127 pojavnica), zatim *genetski* (30 pojavnica), a najrjeđe *genetički* (8 pojavnica) i *genomski* (6 pojavnica). Pridjev *genski* rabi se za opis svojstava koja pripadaju genu ili se odnose na gen (*genska mutacija*) i tu je pridjevnu sintagmu moguće zamijeniti genitivnom (*mutacija gena*). Pridjev *genetski* odnosi se na genezu (*filogenetska analiza*), a rabi se i za opis učinka djelovanja gena (*genetska predispozicija*, *patogenetski mehanizam*). Pridjev *genetički* odnosi se na znanstvenu disciplinu – genetiku (*genetičko inženjerstvo*). Pridjev *genomski* najrjeđe se rabi premda se upravo njime najtočnije i najpreciznije opisuje svojstvo genoma (Korać i dr. 2018: 73).

genetska molekularna studija > *genetička molekularna studija*
genetski profil > *genski profil*
genetička predispozicija > *genetska predispozicija*
genetički materijal > *genski materijal*
genske bolesti > *genetske bolesti*
genska epilepsija > *genetska epilepsija*
genska sklonost > *genetska sklonost*

Struna razlikuje ova četiri paronimna pridjeva, no u ovom trenutku nazivlje koje ih sadržava nije dostupno javnosti, nego je vidljiv samo popis naziva, bez definicija i normativnih odrednica. ERHVMN sadržava samo pridjeve *genski* (*genska uputa*) i *genetski* (*genetska imunizacija*, *genetska razmjena*). Pridjeve *genomski* i *genetički* ovaj rječnik ne sadržava. Čeliković (2005) razlikuje pridjeve *genetski* (*genetski poremećaj*) i *genetički* (*genetičko savjetovanje*), dok pridjeva *genski* i *genomski* nema. Jernej (2006) pak engleski pridjev *genetic* prevodi kao *genetički*, uz definiciju 'koji se odnosi na genetiku' i sinonimnu varijantu *genetical*. U nizu naziva pod ovom rječničkom natuknicom on varira paronime *genski* (*genska prilagodba*, *genski kod*) i *genetički* (*genetička informacija*, *genetičko testiranje*), dok varijantu *genetski* uopće ne sadržava. No zato ima pridjevnu izvedenicu od imenice *genom*, ali ne varijantu *genomski*, već *genomni* (engl. *genomic*), u nazivima *genomna DNK*, *genomni nadzor*, *genomna knjižnica*.

Paronimi *koralni* (odnosi se na područje lubanje) i *koralni* (odnosni se na srčano-žilne bolesti i strukture) obrađeni su u potpoglavlju 5.1.2, a paronimi *senzorni* (izveden od imenice

senzor), *senzorski* (izveden od imenice *senzor* koja označuje uređaj) i *senzorički* (izveden od imenice *senzorika*) u potpoglavlju 5.3.1.

5.6. Pridjevi tvoreni sufiksima *-ov* i *-ev* i njihove usporedne tvorenice na *-ski* i *-ni*

Tradicionalno se pridjevi dijele na opisne, gradivne i posvojne (v. poglavlje 4.3), a u dvodijelnoj se podjeli ove vrste riječi na opisne i odnosne pridjeve posvojni smatraju podvrstom odnosnih pridjeva (Babić 1986, 2002, Babić 1991, Težak i Babić 1996, Barić 1997). Gramatičko se značenje posvojnih pridjeva može opisati preoblikom *koji/što pripada komu*, a u odnosne se pridjeve mogu ubrojiti s obzirom na odnos prema imenici koja ih je motivirala (Znika 1999: 380). Babić (2002) odnosne sufikse dijeli u šest skupina među kojima se gotovo svi pojavljuju i kao posvojni sufiksi, pri čemu se različitim sufiksima izražavaju različiti odnosi posvojnosti (Mićanović 2000: 113).⁷⁷ U pravilu se posvojni pridjevi tvore od imenica za živo i izriču jediničnu pripadnost te se posvojnost može preoblikovati kao vlasništvo, za razliku od odnosnih pridjeva koji se mogu tvoriti od imenica za živo i neživo (Znika 1999: 384).

U našem je korpusu pronađeno šest primjera sinonimne uporabe posvojnih i odnosnih pridjeva među kojima su četiri pridjeva tvorena od naziva za kemijske elemente i dva pridjeva tvorena od naziva za živo (v. tablicu 5.24).

Tablica 5.24. Posvojni pridjevi i njihove usporedne tvorenice

Imenica	Posvojni pridjev	Odnosni pridjev
dušik	dušikov	dušični
kalcij	kalcijev	kalcijski
natrij	natrijev	natrijski
ugljik	ugljkov	ugljični
plod	plodov	plodni
terapeut	terapeutov	terapeutski

Većina naziva za kemijske elemente u hrvatskom jeziku završava skupinom *-ij* (*kalcij*, *natrij*) te u složenim nazivima posvojni pridjev tvori sufiksom *-ev* (*kalcijev*, *narijev*). Od ostalih se kemijskih elemenata pridjevi izvode sufiksima *-ov* (*dušik*, *ugljik*), *-in* (*živin*), *-ni* (*olovni*) i –

⁷⁷ Primjerice *liječnikova odluka* podrazumijeva odluku jednoga određenog liječnika, dok se *liječnička odluka* odnosi na množinu, odnosno na bilo kojeg liječnika (*kirurgov pristup* – *kirurški pristup*).

ski (*neonski*). Posvojni pridjevi međutim u složenim kemijskim nazivima ne izriču posvojnost, pripadanje u pravom smislu riječi, već odnosnost, pripadanje u širem smislu (Znika 1997: 383). U nazivlju kemijskih spojeva tako je uvriježeno izvođenje pridjeva sufiksima *-ev* i *-ov* (*kalcijev klorid*, *natrijev fluorid*), no u višerječnim nazivima koji nisu kemijski spojevi ili se ističe druga vrsta odnosa pridjevi se od ovih imenica izvode odnosnim sufiksima *-ni* i *-ski* (*kalcijski* i *natrijski kanali*). Nazivi kemijskih spojeva *dušikov oksid* i *ugljkov dioksid* tvorbenom preoblikom daju izraz nominativ + genitiv, *oksid dušika* i *dioksid ugljika*, pri čemu se element koji spaja nalazi u genitivu (Znika 1997: 382). U nazivima *dušična* i *ugljična kiselina* takva se preoblika ne može provesti, naime riječ je o drugoj vrsti odnosnosti, pa je tako *dušična kiselina* produkt dušikovitih spojeva (dušikova monoksida i dioksida) nastao određenim kemijskim procesima, a *ugljična kiselina* produkt nastao otapanjem ugljikova spoja u vodi (ugljkova(IV) oksida). U Struni je za imenovanje tjelesnih struktura koje sudjeluju u prolasku iona kalcija i natrija uporabljen odnosni pridjev (*kalcijsko-natrijski kanal*, *kalcijaska pumpa*), za razliku od naziva spojeva u kojima je posvojni pridjev (*kalcijev karbonat*, *natrijev fluorid*). Ovu distinkciju između posvojnog pridjeva koji izražava pripadanje u širem smislu i odnosnog pridjeva prepoznaje i ERHVMN, pa primjerice nasuprot *kalcijevu kloridu* i *kalcijevu oksidu* ima *kalcijsku litijazu* i *kalcijске antagoniste*. I u Jernejevu se rječniku poštuje ova razlika, dok rječnik Čeliković posvojni pridjev *kalcijev* zadržava i u odnosnom značenju (*kalcijev kanal*) ili rabi genitivnu sintagmu (*antagonisti kalcija*).

U nazivu *plodova voda* uz posvojni pridjev *plodov* rabi se i određeni oblik opisnog pridjeva *plodan* – *plodna voda*, vjerojatno zbog shvaćanja da je riječ o vodi koja je hranjiva za plod. Baraban (2007: 155) smatra da je varijanta *plodni* u ovom nazivu uporabljena u općednosnom značenju, 'koji se odnosi na plod' te, premda smatra da se na pitanje 'plodna ili plodova voda?' ne može dati jednoznačan odgovor, prednost daje posvojnog pridjevnom obliku i nazivu *plodova voda*. Posvojni pridjev *plodova voda* podrazumijeva da se radi o tekućini u kojoj plod pluta i kojom se on hrani, dakle o odnosu pripadnosti, posvojnosti (ta tekućina pripada plodu). No pritom se ne izriče pripadanje pojedincu, već se radi o pripadanju i jedinki i vrsti, odnosno pripadnosti koja je svojstvena vrsti (svi se fetusi tijekom embrijskog razvoja nalaze u plodovoj vodi) (Mićanović 2000: 116).

Pitanja posvojnosti i odnosnosti nameću se i u uporabi posvojnog pridjeva *terapeutov* i odnosnog pridjeva *terapeutski* koji se u korpusu rabe kao sinonimi. U ovom je slučaju riječ o konkretnoj jediničnoj pripadnosti (*terapeutov stolac* – stolac koji pripada terapeutu kao

pojedincu) nasuprot odnosnom značenju (*terapeutski stolac* – stolac kojim se služe terapeuti u svom radu).

5.7. Zaključni osvrt na varijabilnost pridjevnih oblika u korpusu

Korpusnom su analizom i metodama računalne lingvistike (automatskim i poluautomatskim metodama) na temelju heterogenog i reprezentativnog korpusa u ovom radu prikupljene terminološke jedinice u uporabi te je dobiven velik broj varijanata koje su opisane i analizirane na morfološko-tvorbenoj i leksičkoj razini. Rezultati pokazuju iznimno veliku zastupljenost tvorbenih varijanata bez obzira na to što se radi o biomedicinskom sadržaju u kojemu pojam imenuju i varijantu biraju stručnjaci jednake razine stručnosti, dakle izbor nije uvjetovan različitom komunikacijskom situacijom ili tekstnom vrstom. Pritom je raspodjela sufikasa proizvoljna te se ne može prepoznati obrazac prema kojemu bi se jednom pridjevnom varijantom determinirale imenice jednog semantičkog skupa u kojemu se nalaze značenjski bliski leksemi (Grčić Simeunović 2015: 31), a drugom varijantom imenice drugoga semantičkog skupa.⁷⁸

Premda se među izlučenim varijantama nalaze i čitavi sinonimni nizovi, što primjerice pokazuju pridjevnice izvedenice od imenice *stenozna*, kojih je čak osam (potpoglavlje 5.1.7.), te je kod nekih paronimnih parnjaka vrlo česta uporaba pogrešnog parnjaka (*imunološki odgovor* umjesto *imunosni odgovor*), u uporabi ipak većinom prevladavaju izvedenice tvorene u skladu sa standardnojezičnom normom i terminološkim načelima. Tako primjerice prevladava oblik *demijelinizacijski* nad oblikom *demijelinizirajući* (prednost pridjevnog oblika nad participijem), *enzimski* nad *enzimatski*, *hormonski* nad *hormonalni*, *limfni* nad *limfatični* i *limfatički*, *medikamentni* nad *medikamentozni* (prednost domaćih tvorbenih nastavaka pred stranima), *terapijski* nad *terapeutski* (pravilan odabir tvorbene osnove) itd.

To nije slučaj sa svim istokorijenskim izvedenicama, pa ima i onih kod kojih u uporabi prevladava varijanta koja nije usklađena ni s morfološko-tvorbenom normom ni terminološkim smjernicama. Primjerice pod utjecajem engleskog jezika u uporabi prevladavaju preuzeti engleski pridjevni oblici *cirkulatorni*, *regulatorni* i *respiratorni* (prema engleskom *circulatory*,

⁷⁸ Primjerice imenice koje označuju tjelesne strukture determiniraju se i opisnom i odnosnom pridjevnom varijantom: *limfatičan* i *limfni* (tkivo, čvor), *parenhimatozan* i *parenhimski* (lezija, organ), *membranozan* i *membranski* (struktura, dio bronha). Jednako se tako imenice koje označuju bolesti i patološka stanja i procese determiniraju opisnim i odnosnim pridjevima: *hemoragičan* i *hemoragijski* (šok), *cirkulatoran* i *cirkulacijski* (šok), *ishemičan* i *ishemijski* (kompresija) itd.

regulatory i *respiratory*) umjesto pravilno tvorenih varijanti *cirkulacijski*, *regulacijski* i *respiracijski* (od imenica *cirkulacija*, *regulacija* i *respiracija*). Također, jezična je ekonomija vjerojatno razlogom pretežne uporabe kraćih parnjaka u parovima kao što su *endemijski* – *endemijski* i *motorni* – *motorički*, bez obzira na to što uporabljena varijanta ne odgovara sadržaju pojma koji imenuje.

5.8. Varijabilnost pridjevnih oblika u terminološkim biomedicinskim rječnicima

Pridjevni oblici, u ovom radu dosad analizirani na leksičko-gramatičkoj i sintagmatskoj razini, pokazuju iznimno veliku varijabilnost izraza u oba istraživana potkorpusa, dakle i u znanstveno-stručnim tekstovima i u rječničkoj građi. S obzirom na to da se u oba potkorpusa radi o tekstnoj vrsti koja je: 1. sredstvo komunikacije među stručnjacima jednakih stručnih i terminoloških kompetencija; 2. redigirana, dakle tekstovi su prošli i recenzije stručnjaka pojedinih potpodručja i jezičnu provjeru, odnosno lekturu, može se reći da su hrvatski biomedicinski višerječni nazivi čija su sastavnica sufiksalne pridjevne izvedenice u velikoj mjeri neusustavljeni i neusklađeni. Razloga je sinonimnim i paronimnim nizovima više i uglavnom odgovaraju klasifikaciji prema kojoj su usporedne tvorenice razvrstane u ovom radu:

1. usporedna tvorba pridjevnih izvedenica domaćim i stranim (latinskim i engleskim) sufiksima
2. usporedna tvorba pridjevnih izvedenica odnosnim sufiksima *-ni* i *-ski*
3. uporaba glagolskog participa u atributnoj funkciji
4. pogrešan odabir osnove u tvorbi pridjevne izvedenice
5. nerazlikovanje opisnih i odnosnih te posvojnih i odnosnih pridjeva.

Nakon izlučivanja terminoloških kandidata uslijedilo je međukorpusno pretraživanje kojemu je cilj bio usporedba varijanata u uporabi i varijanata koje se nalaze u referentnoj stručnoj literaturi. S obzirom na velik izbor među pridjevnim sufiksima, pretpostavka je da terminološki rječnici slijede određene obrasce u tvorbi pridjeva. Loknar u svom *Rječniku latinskoga i hrvatskoga medicinskog nazivlja* (2003) kao prvu prijevodnu varijantu latinskih pridjeva navodi domaći pridjev, ako postoji, a sljedeća je preporučena varijanta preuzeti latinski pridjev:

chromosomal > *kromosomalni, kromosomični* (od lat. sin. *chromosomicus*), *kromosomski*
diaeticus > *dijetični, dijetalni, dijetni*
embryonalis > *zametni, embrionalni, embrionični* (od lat. sin. *embryonicus*), *embrijski*
epithelialis > *epitelijalni, epitelni*
infectiosus > *zarazan, infekciozni, infektivni*
lymphocyticus > *mezgrenostanični, limfocitični, limfocitni*
parasitaris > *nametnički, parazitarni, parazitični*
sinusalis > *zatonski, sinusalni, sinuzalni, sinalni* (od lat. sin. *sinalis*)
subarachnoidalis > *podpaučnični, subarahnoidalni*⁷⁹

Ovaj dvojezični terminološki rječnik nema normativne odrednice ni uputnice, tek se iz redosljeda pridjevnih varijanti može pretpostavljati koje su od njih preferirane. Kao što se iz navedenih primjera može vidjeti, premda su na prvom mjestu navedeni hrvatski prijevodni ekvivalenti, pridjevni oblici nastali domaćom tvorbom, odnosno dodavanjem domaćeg tvorbenog nastavka na posuđenu osnovu, navedeni su na posljednjem mjestu (*kromosomski, dijetni, embrijski, epitelni, infektivni, limfocitni*) ili uopće nisu navedeni (*parazitski, subarahnoidni, sinusni*). Na temelju takvog popisa varijanata, u kojemu je nerijetko izostavljena varijanta usklađena s terminološkim preporukama ili je ona posljednja navedena, stječe se dojam da rječnik, uz prijevodne pridjevne ekvivalente, među posuđenicama prednost daje preuzetim latinskim pridjevnim oblicima pred oblicima tvorenima domaćim sufiksima. Tvorba latinskim sufiksima kod nekih je pridjevnih posuđenica uvriježena (npr. *embrionalni, subarahnoidalni*), no Loknar prednost daje i onim oblicima koji su ili neuobičajeni ili ih u uporabi ni nema (npr. *dijetični* i *parazitični*).

Loknarov rječnik tek kod nekoliko pridjeva upućuje na njihovo leksičko i gramatičko značenje koje se razlikuje ovisno o sufiksu kojim su izvedenice tvorene, pa tako za latinski pridjev kao prvi oblik navodi odnosni pridjev *septični*, sa značenjem 'koji se odnosi na sepsu', a kao drugi oblik navodi opisni pridjev *septičan* i značenje 'koji je otrovan'. Također i pridjev *venosus* prevodi razlikujući njegovu odnosno značenje, *venski*, 'koji se odnosi na vene', i opisno značenje, *venozan*, 'koji je zasićen ugljikovim dioksidom'.

⁷⁹ Zapaža se da Loknarov rječnik sadržava i neke vrlo neobične pridjevne izvedenice, koje u pretraživanom korpusu, a ni u uporabi općenito, nisu uobičajene: *kromosomični, dijetni, embrionični, parazitični* i *sinalni*.

Englesko-hrvatski medicinski rječnici Čeliković (2005) i Jerneja (2006, 2009) u tvorbi velike većine pridjeva poštuju terminološku smjernicu da se posuđuje samo osnova, a pridjevi se tvore domaćom tvorbom, pa su prijevodne varijante pridjeva koje smo uzeli za primjer iz Loknarova rječnika sljedeće:

chromosomal > *kromosomski*
embryonal > *embrijski*
epithelial > *epitelni*
infectious i *infective* > *infektivan* i *infekcijski*
lymphoblastic (lymphocytic) leucemia > *limfocitna leukemija*
parasitic > *parazitski*
sinus tachycardia > *sinusna tahikardija*
subarachnoid > *subarahnoidni*

Jernej uz odnosni pridjev tvoren sufiksom *-ski* često navodi i sinonimnu varijantu tvorenu sufiksom *-ni*, primjerice *kromosomski* i *kromosomni*, odnosno sinonimnu varijantu tvorenu stranim sufiksom, primjerice *embrijski* i *embrionalni*, *infektivni* i *infekciozni*, *parazitski* i *parazitarni*.⁸⁰

Unatoč nastojanju da se slijede terminološka načela i da se pridjevi tvore domaćom tvorbom, raspodjela varijanata u terminološkim sintagmama u ova je dva rječnika često vrlo neujednačena i nesustavna. Primjerice Čeliković (2005) *hepatic* prevodi kao opisni pridjev *hepatičan* ili odnosni pridjev *jetreni*, te u višečlane nazive pod tom rječničkom natuknicom uvrštava različite oblike, uključujući i one koji nisu navedeni kao prijevodni ekvivalenti: *hepatic artery* > *hepatalna arterija*, *hepatic cell* > *jetrena stanica*, *hepatic vein* > *hepatična vena*. Pridjev *hepatičan* pogrešan je oblik pridjeva s obzirom na to da od imenice *jetra* u većini naziva dolazi samo posuđeni odnosni pridjev *hepatični* ili domaća pridjevna varijanta *jetreni*, bez obzira na to radilo se o posvojnem značenju (*hepatična/jetrena arterija* – arterija koja pripada jetri), gradivnom značenju (*jetrena stanica*) ili odnosnom značenju (*jetreni metabolizam*).⁸¹

Jernejev rječnik također ima rječničke natuknice u kojima je raspodjela pridjevnih oblika u podnatuknicama nejasna. Primjerice za engleski je pridjev *palpatory* prijevodni ekvivalent

⁸⁰ Iznimka je ovdje pridjev *subarachnoid* koji Jernej prevodi kao *subarahnoidalan*, premda ni engleska varijanta pridjeva nema pridjevni sufiks *-al*.

⁸¹ Jedini naziv u kojemu se rabi opisni pridjev *hepatičan* jest *hepatični zadah*.

odnosni pridjev *palpacijski*, ali u podnatuknicama uz *palpacijsku dijagnozu* ima i *palpatornu pretragu*, preuzeti engleski pridjevni oblik. Engleske pridjevne izvedenice od imenica *artralgija* (bol u zglobo) i *neuralgija* (živčana bol), *arthralgic* i *neuralgic*, u hrvatskim varijantama izvodi različitim sufiksima: prvi sufiksom *-ički*, kao odnosni pridjev *artralgički* ('koji se odnosi na bol zgloba'), a drugi sufiksom *-ični* ('koji se odnosi na neuralgiju', primjerice *neuralgična glavobolja* i *neuralgična bol*), premda bi uz ove imenice trebalo uvrstiti opisne pridjeve *artralgičan* i *neuralgičan*. Zanimljiva je obrada i pridjevnih izvedenica od imenica *asepsa* i *sepsa*. Pridjev *aseptic* preveden je odnosnim pridjevom *aseptički*, *sterilni* ('koji se odnosi na asepsu') te je taj pridjevni oblik uvršten i uz imenice koje zahtijevaju odnosni pridjev (*aseptička kirurgija*, *aseptički pristup*) i uz imenice uz koje bi trebao biti uvršten opisni pridjev *aseptičan* (*aseptička gaza*, *aseptička rana*). Pridjev *septic* pak preveden je opisnim pridjevom *septičan* (uz definiciju odnosnog pridjeva, 'koji se odnosi na sepsu') i uvršten kao sastavnica naziva u kojima bi se trebao nalaziti odnosni pridjev (*septička komplikacija*, *septički pobačaj*, *septički šok* itd.).

Raspodjela pridjevnih oblika promatrana s leksičko-gramatičkog aspekta nije uvijek sasvim jasna ni u *Enciklopedijskom rječniku humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja* (ERHVMN). Već je spomenut primjer naziva upalnih stanja participnim oblikom *nekrotizirajući* i njegovim istokorijenskim parnjakom *nekrotičan* u nazivima *nekrotizirajući enterokolitis* i *nekrotična upala limfnog čvora*. S obzirom na to da se i u jednom i u drugom slučaju radi o determinaciji upalnog stanja pridjevnom izvedenicom od imenice *nekroza*, s morfološko-tvorbenog je stajališta nejasno zbog čega i enterokolitis, koji je također vrsta upale, nije nazvan nekrotičnim, već nekrotizirajućim. Jedan je od razloga možda i utjecaj stranih pridjeva, naime engleske varijante naziva za upalne bolesti obilježene nekrozom jesu *necrotizing* (za enterokolitis) i *necrotic* (za ostale upale u kojima se pojavljuje i nekroza).⁸² No i tamo gdje je u engleskom jeziku jedan pridjevni oblik za više naziva, primjerice *expiratory* (*izdisajni*, *ekspiracijski*) u nazivima *expiratory dyspnea*, *expiratory reserve volume* i *peak expiratory pressure* u ERHVMN-u su u uporabi dva oblika, *ekspiracijska dispneja*, *ekspiracijski rezervni volumen* i *ekspiratorni najviši tlak*. U slučaju antonimnog pridjeva *inspiracijski*, međutim, uz sve je tri imenice uvrštena ta pridjevna varijanta: *inspiracijska dispneja*, *inspiracijski rezervni volumen* i *inspiracijski tlak*. U izvođenju pridjeva od imenice *opturacija* ERHVMN ima čak tri izvedenice: *opturacijski* za bolest (*opturacijski ileus*),

⁸² U latinskom je jeziku jedan pridjevni oblik za sve upale – *necroticans*.

opturativan za patološku promjenu organa (*opturativno suženje jednjaka*) i *opturatori* za imenovanje tjelesne strukture (*opturatorna arterija/fascija/vena*).⁸³

U prilagodbi pridjeva koji se tvore od internacionalnih osnova ERHVMN-u često slijedi obrazac stranog pridjeva, latinskog ili engleskog, pa se primjerice latinski naziv *tendovaginitis stenisans* prilagođuje kao *stenozantni tendovaginitis* (a ne *stenozni* ili *stenotski*), *venae pancreaticae* kao *pankreatične vene* (a ne *pankreasne*), *hypoacusis perceptiva ganglionaris* kao *ganglionarna zamjedbena naglušnost* (a ne *ganglijska* itd.).

Pretraživanje jednojezičnog i dvojezičnih biomedicinskih rječnika također pokazuje nedosljednost u uporabi pridjevnih oblika koja je nešto manja kad se radi o usporednoj tvorbi stranim i domaćim sufiksima i nedovođenju u vezu tvorbene osnove i izvedenice⁸⁴, ali je znatna u uporabi pridjeva kojima se izriču različita gramatička i leksička značenja – opisnost, posvojnost, gradivnost i odnosnost.

U Struni, kao normativno usmjerenoj terminološkoj bazi, koja za preporučene nazive sadržava i definiciju, normativno određene istoznačnice te istovrijednice na drugim jezicima, nalazimo primjere za razlikovanje opisnih i odnosnih pridjeva. Primjerice od imenice *hemoragija* opisni/gradivni pridjev tvori se sufiksom *-ičan*:

hemoragična cista – 'cista koja sadržava krv'

hemoragično odignuće mrežničnog pigmentnog epitela – 'odignuće nastalo zbog nakupljanja krvi'

Odnosni se pridjev tvori domaćim sufiksom *-ski*:

hemoragijska vrućica Lassa – 'zarazna bolest prouzročena virusima iz vrste *Lassa virus*'

hemoragijski šok – 'šok koji nastaje zbog krvarenja'

Ove su dvije izvedenice primjer pravilne raspodjele pridjevnih sufikasa gdje se jednom tvorbenom varijantom izriče kvalitativnost odnosno gradivnost, a drugom uzročno-posljedični odnos.⁸⁵

⁸³ U slučaju da se odnosi se na *opturator*, palatinalnu ploču koja zatvara komunikaciju između usne i nosne šupljine, pridjev je ispravno tvoren.

⁸⁴ Analizirani englesko-hrvatski rječnici i ERHVMN većinom tvore pridjeve domaćim sufiksima, ali ima i određen broj izvedenica tvorenih latinskim sufiksima te čak i odabira neodgovarajuće osnove (primjerice *motorni* umjesto *motorički* u određenim nazivima u ERHVMN-u).

⁸⁵ Kod hemoragijske vrućice Lassa virus uzrokuje krvarenja, a kod hemoragijskog šoka krvarenje uzrokuje šok.

No ni u Struni nije uvijek jasna raspodjela pridjevnih oblika, primjerice melanoza je *medikamentna*, a katarakta *medikamentozna*, premda je u oba slučaja riječ o stanjima uzrokovanim lijekovima (medikamentima) te semantici sintagme odgovara odnosni pridjev.⁸⁶

Usporedbom pridjevnih varijanti u ovih pet terminoloških registara zapaža se da je vrlo teško naći višerječni naziv koji bi u svim rječnicima imao istu tvorbenu i leksičko-semantičku strukturu s obzirom na oblik pridjevnice. Varijabilnost ne postoji samo među rječnicima nego je nerijetko i unutar istog rječnika teško prepoznati tvorbeni obrazac prema kojemu bi se tvorili pridjevi od imenica uzevši u obzir: 1. gramatički kriterij, dakle tvorbu pridjeva određenim sufiksima s obzirom na mogućnost odabira više sufikasa,⁸⁷ 2. leksičko-semantički kriterij, odnosno prepoznavanje i razlikovanje semantičkog odnosa s obzirom na razliku između istokorijenskih opisnih i odnosnih pridjeva.⁸⁸ Tako je varijabilnost nerijetko prisutna i unutar iste rječničke natuknice koja obrađuje pridjev, s nejasnom motivacijom za izbor varijanti u sintagmama.⁸⁹ Nedosljednost u tvorbi pridjeva u referentnoj literaturi, koja rezultira brojnim sinonimnim i paronimnim pridjevnim varijantama, a nerijetko i sasvim nepravilnim oblicima pridjeva koji nisu usklađeni ni s tvorbenom ni s terminološkom normom, zasigurno utječe i na izrazitu varijabilnost sufikslnih pridjevnih izvedenica u jeziku u uporabi, što su pokazali rezultati korpusne analize.

5.8.1. Leksikografska obrada pridjeva u terminološkim registrima

Rječnici i obrada rječničkih natuknica razlikuju se ovisno o njihovoj namjeni i vrsti. Terminološki se rječnici razlikuju ovisno o struci čije nazivlje obrađuju, a mogu biti jednojezični, dvojezični, višejezični, enciklopedijski itd. Svaki od njih sadržava različite tipove

⁸⁶ Pretpostavka na kojoj se temelji analiza jest da su pridjevi tvoreni sufiksom *-atozan* opisni pridjevi.

⁸⁷ Primjerice u istom se rječniku od imenice *lizosom* izvodi odnosni pridjev *lizosomni* (*lizosomni enzim, lizosomna teaurizmoza*), a od imenice *ribosom* odnosni pridjev *ribosomski* (*ribosomska ribonukleinska kiselina*), bez obzira na jednak glasovni sastav osnove te na jednaku vrstu pridjeva (oba su pridjeva odnosni pridjevi, s tim da *lizosomni* u nazivu *lizosomni enzim* ima gradivno značenje, u nazivu *lizosomna teaurizmoza* izražava uzročnost, dok pridjev *ribosomski* u nazivu *ribosomska ribonukleinska kiselina* izražava pripadnost).

⁸⁸ Primjerice nerazlikovanje opisnih pridjeva *aseptičan* (sterilan) i *septičan* (onečišćen mikroorganizmima) i odnosnih pridjeva *aseptički* (odnosi se na asepsu kao postupak sterilizacije) i *septički* (odnosi se na sepsu kao otrovanje uzrokovano gnojnim procesom).

⁸⁹ Primjerice od engleskog pridjeva *stress* Jernej (2009) izvodi dva hrvatska pridjeva, *stresni* i *stresogeni*: *stresna bolest* (bolest uzrokovana stresom) i *stresogena alopecija* (gubitak kose uzrokovana stresom). U oba se naziva međutim radi o stresu kao uzroku bolesti/stanja, te je nejasno zašto u oba naziva nije uvršten pridjev *stresogeni*, osobito zbog toga što je značenje pridjeva *stresan* opisno, pa bi stresna bolest bila ona koja uzrokuje stres, a ne ona koja je uzrokovana stresom (usp. stresan događaj, stresna situacija).

leksikografskih informacija, što opet ovisi o namjeni. U pravilu su dvojezični rječnici, i opći i terminološki, prevoditeljski alat te sadržavaju semantičke ekvivalente dvaju jezika s najnužnijim gramatičkim podacima, za razliku od jednojezičnih rječnika koji pružaju mnogo više podataka, i onih o jezičnoj prirodi leksema i izvanjezični kontekst (Tafra 1988: 185). Terminološki bi rječnik, uz ekvivalente na različitim jezicima, trebao sadržavati i njihove definicije.

Rječnička građa koja čini dio korpusnog istraživanja u ovom radu jesu rječnici koji obrađuju nazivlje biomedicinskog područja te terminološka baza Struna, u kojoj je također obrađeno nazivlje više medicinskih disciplina.⁹⁰ Tih se pet terminoloških izvora razlikuje u svom pristupu nazivima, što je i očekivano s obzirom na to da se radi o jednom jednojezičnom i enciklopedijskom rječniku, tri dvojezična rječnika i normativno usmjerenoj terminološkoj bazi.

5.8.1.1. Rječnik latinskoga i hrvatskoga medicinskoga nazivlja (2003)

Loknarov latinsko-hrvatski medicinski rječnik, koji je organiziran abecednim redom, u rječničkoj natuknici uz latinski leksem na lijevoj strani donosi na desnoj strani hrvatski prijevod i/ili prilagođenicu, sve sinonimne nazive (koji jesu ili bi mogli biti u uporabi) te definiciju naziva, nerijetko i s dodatnim napomenama. Tako su obrađeni i pridjevi, kod kojih se uz domaću pridjevnu varijantu navode i svi sinonimi, a uz neke i njihova definicija.

Kako metajezik definicije čine tipizirane sintaktičke konstrukcije (Tafra 1988: 190), tako se i ovdje opisni pridjevi definiraju s pomoću konstrukcije *koji je, koji ima* (*conicus – stožast, čunjast*: 'koji je u obliku stošca ili nalik na nj'; *spongiosus – spužvast, spongiozan*: 'koji ima u sebi šupljiniće'), a odnosni pridjevi konstrukcijom *koji se odnosi na* (*cutaneus – kožni*: 'koji se odnosi na kožu'; *ocularis – očni, okularni*: 'koji se odnosi na oko ili na osjetilo vida'). Kod nekih je pridjeva u rječniku naznačena leksičko-gramatička distinkcija, pa se tako kod pridjeva *haemorrhagicus, ischaemicus* i *mucosis* razlikuju opisno i odnosno značenje:

⁹⁰ U području biomedicinskih znanosti velik je dio naziva zajednički različitim disciplinama. Tako nazivi kao što su *hemoragija, proliferacija, ishemija* pripadaju i humanoj, i veterinarskoj i dentalnoj medicini, a u okviru njih dio su različitih terminoloških sustava, primjerice temeljnih kliničkih znanosti, fiziologije, oftalmologije, čije je nazivlje obrađeno i u Struni.

1. *haemorrhagicus*: 1. *hemoragičan, krvav*: 'koji sadržava izlivenu krv'; 'koji krvari'; 2. *hemoragični, hemoragijski*: 'koji se odnosi na hemoragiju'
2. *mucosus*: 1. *sluzni, mukozni*: 'koji se odnosi na sluz'; 2. *sluznični, mukozni*: 'koji se odnosi na sluznicu'; 3. *sluzav, mukozan*
3. *ischaemicus*: 1. *malokrvan, beskrvan, ishemičan*: mjesno malokrvan; 2. *malokrvni, ishemični*: 'koji se odnosi na malokrvnost (ishemiju)'

No samo je manji broj pridjeva obrađen tako da se svrstavaju u različite semantičke razrede, ovisno o imenici uz koju su uvršteni, što se odražava i na tvorbu različitim sufiksima. Ima i pridjeva čija definicija ne odgovara njihovom obliku u rječničkoj natuknici. Primjerice latinski pridjev *exudativus* prilagođen je kao opisni pridjev *eksudativan*, ali s definicijom odnosnog pridjeva, 'koji se odnosi na eksudaciju ili eksudat', premda se od naziva *eksudacija* s obzirom na glasovni sastav i semantičku razliku lako mogu izvesti paronimni oblici *eksudativan* i *eksudacijski*. I prefiksno-sufiksne izvedenice *potpazušni/subaksilarni* (od lat. *subaxillaris*) i *potključan/supklavikularan* (od lat. *subclavicularis*) prilagođene su različito, prva kao odnosni pridjev ('koji se odnosi na potpazušno područje'), druga kao opisni pridjev ('koji se nalazi ispod ključne kosti'). Ovaj posljednji primjer, osim što upućuje na nesustavnost u leksikografskoj obradi pridjeva, otkriva o čemu, uz gramatičke kategorije odnosno tvorbu određenim sufiksima, ovisi kategoriziranje pojedinih pridjeva u semantičke razrede. Naime ustrojstvo definicije određuje koje će značenje pridjeva biti istaknuto u rječniku (ili aktualizirano u stručnoj komunikaciji), dakle opisujemo li potključni mišić s obzirom na njegov anatomski položaj (nalazi se ispod ključne kosti, potključan) ili s obzirom na funkciju (mišić koji privlači ključnu kost prema prvom rebru i ključnom urezu).

Loknarov rječnik, premda preferira latinske oblike pridjeva i često ni nema varijantu tvorenu domaćim sufiksom, klasificirajući istokorijenske pridjevne varijante u različite semantičke razrede, pokazuje obrazac prema kojemu bi valjalo tvoriti pridjevne sastavnice višerječnih naziva a da njihov gramatički oblik i značenje odgovaraju sadržaju pojma koji imenuju.

5.8.1.2. *Englesko-hrvatski medicinski rječnik (2005)*

Englesko-hrvatski medicinski rječnik (Čeliković 2005), koji je organiziran abecedno, uz rječničku natuknicu na lijevoj strani donosi na desnoj strani definiciju na engleskom jeziku i hrvatski prijevodni ekvivalent, bez definicije na hrvatskom jeziku. Od dodatnih informacija

rječnik ima podatak o vrsti riječi i izgovoru. Definicija je odnosnih pridjeva tipizirana te se oni objašnjavaju konstrukcijom *referring to (hemorrhagic – 'referring to heavy bleeding', hemoragijski)*, dok opisni pridjevi nemaju tipiziranu definiciju. Kod pridjeva koji mogu imati i opisno i odnosno značenje, a u engleskom jeziku imaju samo jedan oblik, najčešće je navedeno samo jedno značenje hrvatskog ekvivalenta, opisno ili odnosno. Primjerice definicija pridjeva *autistic* jest *'affected by or relating to autism'*, no kao hrvatski oblik ima samo opisni pridjev *autističan*, dok odnosnog oblika *autistični* i/ili *autistički* nema. Jednako je i s pridjevom *asthmatic*, koji se definira kao *'having the lung disease asthma or relating to asthma'*, a hrvatski je ekvivalent *astmatičan*. Odnosnog pridjeva *astmatični* ni nema, pa ni u prijevodu podnatuknice *acute asthmatic attack* u kojemu je uporabljen opisni pridjev – *akutni astmatičan napadaj*. Pogrešna je i uporaba prijevodnog ekvivalenta *aseptičan* od pridjeva *aseptic* u nazivima *aseptična kirurgija* i *aseptična tehnika*, gdje bi trebalo uvrstiti odnosni pridjev *aseptički*. I pridjev *septic* obrađen je kao i ostali engleski pridjevi koji jednim oblikom izražavaju dva ili više značenja. Njegova je definicija *'referring to or produced by sepsis'*, hrvatski je prijevodni ekvivalent opisni pridjev *septičan*, ali je u rječničkoj natuknici *septic shock* uporabljen odnosni pridjevni oblik, *septički šok*.

Engleski se pridjevni oblici dakle svojom definicijom kategoriziraju kao opisni ili odnosni, ali se taj leksikografski podatak za hrvatsku varijantu ne navodi. Navodi se samo jedan hrvatski pridjevni oblik, koji je nerijetko pogrešno uporabljen u terminološkoj sintagmi.

5.8.1.3. *Englesko-hrvatski medicinski rječnik (2006, 2009)*

Jernejev dvojezični medicinski rječnik, koji je objavljen u dva sveska (2006. i 2009.), pojmovno je organiziran. Riječi su klasificirane u semantičke razrede s hiperonimom na vrhu (Tafrá 1988: 185), s tim da rječničke natuknice čine imenice, pridjevi i, rjeđe, glagoli. Semantički povezani pojmovi grupirani su tako da jednočlanu pridjevnu i imeničnu natuknicu slijede višočlane podnatuknice. Osim uobičajenog podatka o vrsti riječi rječnik sadržava i stručne odrednice o biomedicinskoj disciplini kojoj naziv pripada (*imun* – imunologija, *inf* – infektologija, *orto-anat* – ortopedija i anatomija, *oft.-p.fiz* – oftalmologija i patofiziologija itd.), sažeto objašnjenje natuknice, grčko-latinske ekvivalente, sinonime, antonime i uputu na semantički vezane pojmove. Rječnik nije normativno usmjeren te nema uputnica kod sinonimnih pridjevnih sastavnica naziva o preporučenoj varijanti (primjerice *pancreatic* – *gušteračni*, *pankreatični*, *pankreasni*), tek se iz naziva u koje su one uvrštene zaključuje o

preferiranom obliku. Za razliku od drugih terminoloških rječnika, u kojima se kao samostalna natuknica pojavljuju isključivo pridjevne posuđenice, odnosno pridjevi s usko stručnim značenjem, ovdje se kao terminološka natuknica pojavljuju i pridjevi koji su općejezični leksemi. Takav je primjerice antonimni par *early* (*rani*) i *late* (*kasni*), pridjevi koji su u ovom terminološkom sustavu leksikalizirani i uz koje se u podnatuknicama nižu nazivi uz oznaku medicinske discipline kojoj pripadaju: *early cancer* (*onk-klin*) – *početni rak*, *early climacteric* (*gin-fiz*) – *rana menopauza*, *late abortion* (*gin-pat*) – *kasni pobačaj*, *late complication* (*klin*) – *kasna komplikacija*, *late enzyme* (*mol biol*) – *kasni enzim*. Ovako koncipiran rječnik razlikuje se od sličnih dvojezičnih rječnika.

Rječnik definira opisne pridjeve te određenom broju tih pridjeva definicija i odgovara: *aspermatic* – *aspermatičan*, 'koji je bez sperme'; *exfoliative* – *eksfolijativan*, 'koji se ljušti'. No to nije uvijek slučaj, pa je primjerice definicija opisnog pridjeva *fermentative* odgovarajuća – 'koji posjeduje sposobnost fermentacije', ali je oblik pogrešan, naime umjesto opisnog pridjeva *fermentativan* rječnička natuknica sadržava odnosni pridjev *fermentativni*. Pridjev *obturative* definiran je kao opisni pridjev – 'koji začepljuje', ali je prijevodni ekvivalent odnosni pridjev *opturacijski*, a ne opisni pridjev *opturativan*.

Upravo se u pojmovno organiziranom popisu leksema, osobito pridjevnih izvedenica, može vidjeti kakva je raspodjela pridjevnih varijanata s obzirom na različita značenja. Jernej (2006, 2009) primjerice ima suprotno rješenje od Čeliković (2005) te pridjev *aseptic* prevodi kao *aseptički*, *sterilni* ('koji se odnosi na asepsu'), i taj odnosni oblik pridjeva uvrštava i u sintagme u kojima bi se trebao nalaziti opisni pridjev *aseptičan* – *aseptička gaza*. Ni pridjev *septic* nema odgovarajući prijevodni ekvivalent, a ni definiciju. Prijevodni je oblik opisni pridjev *septičan*, a definicija je odnosnog pridjeva, 'koji se odnosi na sepsu', te su bolesti i stanja uzrokovane sepsom nazvane septičnima. I dok za ova dva pridjeva Jernej u svim sintagmama ima isti oblik, od imenice *asepsa* *aseptički*, a od imenice *sepsa* *septični*, kod pridjeva *operative* razlikuju se varijante *operacijski* i *operativni*. S obzirom na to da su obje varijante odnosni pridjevi, nejasno je zbog čega je u nekim nazivima uvršten jedan oblik (*operativna tehnika*, *operativna rana*), a u drugima drugi oblik (*operacijsko područje*).

Brojni su primjeri za nedosljednu tvorbu naziva i neodgovarajuće definicije. Primjerice definicija pridjeva *hypertrophic* glasi 'koji se odnosi na hipertrofiju', ali prijevodna varijanta nije *hipertrofijski* ili *hipertrofični*, što bi odgovaralo odnosnom pridjevu, već nepreporučena varijanta *hipertrofički*. Tako jedne imenice na *-ija* tvore odnosni pridjev sufiksom *-ički*

(*asphyctic* – *asfiktiki* < *asfiksija*), dok druge pridjeve koje pripadaju istom semantičkom razredu tvore sufiksom –*ski* (*uremic* – *uremijski* < *uremija*) ili –*ični* (*neutropenic* – *neutropenični* < *neutropenija*).

Premda Jernejev rječnik sadržava vrijedne podatke o nazivima te nastoji razgraničiti uporabu pojedinih oblika, nedostatak je i ovog terminografskog djela nedostatan i pogrešan opis i tvorba pridjevnih sastavnica višerječnih naziva.

5.8.1.4. *Enciklopedijski rječnik humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja (2006)*

Namjena je Padovanova jednojezičnog *Enciklopedijskog rječnika humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja* (2006), osim prikupiti u struci usvojene i potvrđene nazive, i etimološki ih objasniti. Uz abecedno organizirane terminološke natuknice nalaze se i latinski sinonimi s lingvističkim odrednicama latinske varijante, podrijetlo riječi s tvorbenim elementima iz grčkog, latinskog ili drugog jezika, definicija te prijevodni ekvivalenti na engleskom, francuskom i njemačkom jeziku.

Pridjevne posuđenice koje imaju i hrvatski prijevod upućuju na hrvatski ekvivalent (*aerogen* → *plinotvoran*, *aferentan* → *dovodni*). Opisni se pridjevi navode u svom osnovnom, neodređenom obliku i kao samostalna su rječnička natuknica zastupljeniji od odnosnih pridjeva:

aseptičan – 'koji je bez mikroorganizama'
dimorfan – 'koji se pojavljuje u dva različita oblika'
emboličan – 'koji se odnosi na začepljenje krvne žile'
gangrenozan – 'koji se očituje odumiranjem tkiva'
gastroenteričan – 'koji je u odnosu sa želucem i crijevom, cista, refleks'
hepaticus → *jetren* – 'koji pripada jetri, koji se tiče jetre'
infekcijski, infektivan → *zarazan* – 'koji uzrokuje zarazu, ili je sposoban širiti zarazu, ili biti zaražen'
intrakardijalan – 'koji je unutar srca (injekcija)'
intramedularan – 'koji se nalazi u moždini (traktotomija)'
intralumbalan – 'koji je unutar slabinskog područja (injekcija)'
kribrozan – 'rupičast'
lobaran – 'koji se odnosi na lobus'

medikamentan – 'koji pripada lijekovima ili je njima izazvan'

opsoletan – 'koji je zastario'

perianalan – 'koji se nalazi oko analnog otvora'

podjezičan – 'koji je ispod jezika (npr. arterija ili žlijezda)'

serozan – 'vodenast'

ulcerozan – 'koji je obilježen pojavom ulkusa'

ulnaran – 'koji pripada lakatnoj kosti'

septičan – 1. 'koji se odnosi na sepsu', 2. 'koji je onečišćen mikroorganizmima ili je nastao razgradnjom putem mikroorganizama'

Među opisne su pridjeve međutim svrstani i pridjevi koji svojom semantikom, pa i svojom definicijom pripadaju odnosnim pridjevima, a opisni su samo po svojem gramatičkom obliku navedenom u rječniku, odnosno sufiksu *-an* (*emboličan, gastroenteričan, intrakardijalan, intramedularan, intralumbalan, jetren, medikamentan, perianalan, podjezičan, ulnaran, septičan*). Odnosnost se kod tih pridjeva, ako ne iz njihova oblika ili definicije, prepoznaje u atributnoj uporabi. Tako su prefiksoidno-sufiksne složenice *intrakardijalan, intralumbalan* i *intramedularan*, koje označuju položaj/područje u organizmu, uvrštene u nazive iz kojih se tvorbenom preoblikom doznaje da je riječ o odnosnom, a ne opisnom pridjevu: *intrakardijalna* i *intralumbalna injekcija* ('ubrizgavanje ljekovitog ili kontrastnog sredstva u srce odnosno lumbalni dio kralježnice') te *intramedularna traktotomija* ('operacija kojom se presijeca živac u intramedularnom području'). Pridjevni oblik *septičan* ima definiciju i opisnog i odnosnog pridjeva, dakle za jedan su oblik navedena dva značenja, premda je u nazivima bolesti i stanja uzrokovanih sepsom uporabljena odnosna varijanta *septički*. Pridjev *jetren*, koji se u rječničkoj natuknici nalazi u obliku opisnog pridjeva, a definiran je kao odnosni pridjev ('koji pripada jetri, koji se tiče jetre'), nalazi se u sintagmama kojima se imenuju strukture koje pripadaju jetri (*jetreni režnjić, jetrene vene*), patološke tvorbe na jetri ili u njoj (*jetrena cista, jetrena fistula*), bolesti jetre i njihove posljedice (*jetrena fotodermija, jetreni zadah*), dijagnostički postupci (*jetrene probe*) itd. Pridjevni je oblik u svim tim nazivima odnosni pridjev, kojim se izriču različiti odnosi kao što su uzrok, posljedica, pripadnost, svrha itd., te bi se i u terminološkoj natuknici trebao nalaziti u odgovarajućem obliku, *jetreni*, a ne *jetren*. I ostali su pridjevi kojima se upućuje na položaj tjelesne strukture, patološke tvorbe, ciljano mjesto dijagnostičkog ili terapijskog postupka i dr. odnosni pridjevi i u svom bi se osnovnom obliku u natuknici trebali nalaziti u tom obliku, dakle tvoreni sufiksom *-ni*, a ne *-an*.

Odnosni su pridjevi definirani tipiziranom konstrukcijom *koji se odnosi na*, ali i sintaktičkim konstrukcijama kojima se izražavaju drugi oblici odnosnosti kao što su posvojnost (*koji pripada*), gradivnost (*koji se sastoji od*), namjena (*koji služi za*), povezanost (*koji je u vezi s*) (Tafra 1988: 191). Njih je u ovom rječniku znatno manje od opisnih pridjeva:

ekskretorni – 'koji se odnosi na ekskreciju'
ekstravaskularni – 'koji se nalazi izvan krvnih žila'
fetalni – 'koji se odnosi na plod'
ilijačni – 'koji pripada ilijačnom dijelu zdjelice'
monoklonski – 'koji se odnosi na jedan jedini klon ili potječe od njega'
porto-kavalni – 'koji pripada ili se odnosi na portalnu venu i šuplje vene'
porto-sistemska – 'koji omogućuje vezu između vene porte i sistemskog krvotoka'

Iz navedenih se primjera zapaža da i ovaj rječnik sadržava neodgovarajuće pridjevne oblike i neodgovarajuće definicije (*lobaran* – 'koji se odnosi na lobus'), odnosno da nije uspostavljena distinkcija između opisnih i odnosnih pridjeva u pogledu njihova gramatičkog oblika u terminološkim natuknicama, a nerijetko i u pogledu semantike pridjeva koji je sastavnica terminološke sintagme. Pridjevi kod kojih se njihova gramatička i leksička značenja razlikuju, te su odgovarajuće i definirani, rjeđi su, primjerice opisni pridjev *kolestatičan* s definicijom 'koji usporuje ili zaustavlja iluzičivanje žuči', ali je u nazivu odnosni pridjev (*kolestatska žutica*, *kolestatski hepatitis*).

U rječniku se, uz tvorbu odnosnim sufiksima *-ni* i *-ski*, pridjevi tvore i preuzetim latinskim i engleskim sufiksima (*embrionalni*, *endotelijalni*, *ganglionarni*, *eksploratorni*, *stenozantni*). Utjecaj stranoga tvorbenog obrasca primjećuje se osobito u sintagmatskim nizovima kojima je hiperonim isti pridjev, ali se njegov oblik razlikuje ovisno o stranom (latinskom ili engleskom) obrascu, premda pripadaju istom semantičkom razredu:

necrosis ulcerativa cutis piscium – *ulcerativna nekroza kože riba*
angina ulceroza – *ulcerozna angina*
ileus obturatorius – *opturacijski ileus*
stenosis oesophagi obstruens – *opturativno suženje jednjaka*

Ni jedan od četiriju obrađenih rječnika ne pristupa obradi pridjevnih izvedenica sustavno niti se uspostavlja obrazac koji bi bio primjenjiv na istovrsne „semantičke skupove koji objedinjuju značenjski bliske lekseme“ (Grčić Simeunović 2015: 31), dakle da se od imenica istoga glasovnog sastava pridjevi tvore istim sufiksom. Primjerice ako naziv bolesti determinira pridjevna izvedenica od imenice koja označuje patološki proces (*hemoragija, ishemija, uremija*), onda bi se u nazivlju svih bolesti uzrokovanih tim procesom trebao nalaziti odnosni pridjev tvoren sufiksom *–ski*: *hemoragijski nefritis, ishemijska kontraktura, uremijski pleuritis*). To u ovim rječnicima nije slučaj, pa imamo sljedeće terminološke kombinacije:

Tablica 5.25. Različiti tvorbeni obrasci u tvorbi pridjeva s istim gramatičko-leksičkim značenjem

Izvor	Hemoragija	Ishemija	Uremija
Loknar (2003)	hemoragični*	ishemični*	/
Čeliković (2005)	hemoragijska groznica	ishemična bolest srca	uremičan*
Jernej (2006, 2008, 2009)	hemoragijski encefalitis	ishemični kolitis	uremijska acidoza
ERHVMN (2006)	hemoragijski šok	ishemijska kontraktura	uremični pleuritis
Struna	hemoragijska vrućica Lassa	ishemična optička neuropatija	uremijski stomatitis

* U izvorima u kojima nemamo potvrdu za naziv, naveli smo pridjevni oblik koji terminološka natuknica sadržava (Loknarov rječnik (2003) ima i opisni i odnosni pridjev, Čeliković (2005) samo opisni pridjev).

Raspodjela pridjevnih oblika uvrštenih u nazive u tablici 5.25 pokazuje da ni jedan terminološki izvor ne slijedi jedan obrazac tvorbe, odnosno da su pridjevi tvoreni od imenica koje završavaju istom glasovnom skupinom i nalaze se u istovrsnim sintagmatskim strukturama s obzirom na semantički odnos njihovih sastavnica (pridjevna sastavnica je uzrok, a imenična posljedica), tvoreni usporedno domaćim odnosnim sufiksom *–ski* i prilagođenim latinskim odnosnim sufiksom *–ični*.

Nerazlikovanje opisnih i odnosnih pridjeva s određenim sufiksima u leksikografskoj obradi pridjeva nije svojstveno samo terminološkim rječnicima, naime pridjevne rječničke natuknice često nisu odgovarajuće obrađene ni u općejezičnim rječnicima (Fekete 1984, Tafra 1988).

5.8.2. Obrada biomedicinskih sufiksálnih pridjevnih izvedenica u općejezičnim rječnicima

Nesigurnost se u tvorbi pridjeva obično pojavljuje pri izboru sufiksa *-ni* ili *-ski* kad je riječ o odnosnim pridjevima te u tvorbi pridjeva muškog roda gdje se određeni oblik opisnog pridjeva često podudara s oblikom odnosnog pridjeva tvorenog sufiksom *-ni*. Premda se još krajem prošlog stoljeća upozoravalo na uporabnu nedostatnost opisa opisnih i odnosnih pridjeva (Znika 1997), posvojnih i odnosnih pridjeva u gramatikama (Znika 1999, Mićanović 2000) te probleme u njihovu definiranju u jednojezičnim rječnicima, osobito kad se radi o istokorijenskim pridjevnim varijantama (Tafra 1988), ni suvremeni rječnici ne sadržavaju odgovarajuća razgraničenja s jasnim definicijama pridjeva koji imaju istu tvorbenu osnovu, a različito značenje. Tako se u općejezičnim rječnicima obično nalaze opisni pridjevi u svom osnovnom obliku te odnosni pridjevi tvoreni sufiksom *-ski* (Anić 2007), dok primjerice odnosnih pridjeva tvorenih sufiksom *-ni* gotovo ni nema. Takav leksikografski pristup obradi pridjeva, osobito sufiksálnih izvedenica, donosi samo jedno značenje leksema koji je poliseman te uskraćuje informaciju o njegovoj izraznoj i sadržajnoj višeznačnosti. Primjerice u Anićevu se rječniku (2003) kod pridjeva *akustički* i *dinamički* upućuje na njihov opisni oblik i značenje (*akustičan*, *dinamičan*), a odnosno se značenje uopće ne navodi. U drugom se Anićevu rječniku (2007) obrađuju opisni pridjevi *akustičan*, *dinamičan*, *komunikativan* i *taktičan*, ali ne i njihovi paronimni parnjaci, tj. odnosni pridjevi *akustički*, *dinamički*, *komunikacijski* i *taktički*. Klaićev rječnik (2002) primjerice sadržava samo opisno značenje izvedenice od imenica *akustika* (*akustičan*) i *dinamika* (*dinamičan*), s tim da navodi pridjev *dinamički*, ali upućuje na opisni oblik *dinamičan* i njegovo značenje. Nedostatan opis i nedovoljna razgraničenost tih pridjevnih varijanti, kao i njihovo izostavljanje u leksikografskoj obradi, vjerojatno pridonose tomu da su i jezikoslovci često nesigurni u izboru odgovarajućih pridjevnih oblika te su i leksičke pogreške u uporabi pojedinih pridjeva očekivane (Tafra 2003).

Poseban problem čini tvorba pridjeva od posuđenica, obično internacionalizama, i to u terminološkim sustavima znanosti koje se danas ubrzano razvijaju i gdje dvojbe nisu svedene samo na nerazlikovanje opisnog i odnosnog pridjeva i odabir odnosnog sufiksa *-ni* ili *-ski* nego među sufiksálnim kandidatima u tvorbi sudjeluju i brojni strani sufiksi. Premda bi se od terminoloških rječnika očekivalo da sadržavaju natuknice koje su, osim što odgovaraju stručnom sadržaju, usklađene i sa standardnojezičnom normom i terminološkim smjernicama, kad se radi o pridjevima, i kao samostalnim rječničkim natuknicama i kao sastavnicama naziva, gotovo je upravo suprotno. Kao što je korpusna analiza u ovom radu pokazala, varijantnost je

velika, pogrešan odabir pridjevnog oblika može rezultirati i značenjskom pogreškom, tvorbeni obrasci koji bi bili primijenjeni na čitav razred istovrsnih tvorenica ne postoje, a normativnih uputnica nema. Svrha je navođenja svih sinonimnih oblika pojedinih pridjeva u nekim rječnicima vjerojatno pružanje dodatne informacije i vrijednosti, no bez normativne određenosti i odgovarajuće definicije sinonimi zapravo povećavaju zbrku i nesigurnost u uporabi. Budući da su najčešći korisnici tih rječnika stručnjaci predmetnog područja bez jezikoslovnih znanja koja bi im pomogla u odabiru varijante, bilo bi korisno da sadržavaju i normativne odrednice i odgovarajuće definicije kako bi se smanjila zbrka i nesigurnost u uporabi.

Općejezični rječnici ne sadržavaju biomedicinske termine, pa ni pridjeve, izuzev onih koji su širokom uporabom postali dio općeg leksika (*genski, genetski i genetički; fizički i fizikalni* i sl.) tako da nije bila moguća usporedba korpusnih rezultata s obradom u tim rječnicima. *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (<https://rjecnik.hr/>) sadržava neznatan broj paronima koji pripadaju i biomedicinskom nazivlju (*endemski ≠ endemičan, magnetski ≠ magnetni*) i čije se definicije podudaraju s tvorbenom varijantom. Jedini izvor koji sadržava veći broj sufikslnih pridjevnih izvedenica koje su sastavnice višerječnih biomedicinskih naziva jest *Hrvatski jezični portal* (<https://hjp.znanje.hr/>). Upravo ovaj rječnički izvor nastoji objasniti razliku između pridjeva koji imaju istu tvorbenu osnovu, a različit izraz i sadržaj. U tablici 5.26 navedene su definicije kojima HJP razgraničuje opisne i odnosne pridjeve.

Tablica 5.26. Obrada pridjeva iz biomedicinskog nazivlja na *Hrvatskom jezičnom portalu*

Imenica	Opisni pridjev	Odnosni pridjev
hemoragija	hemoragičan: koji pripada hemoragiji, koji pati od hemoragije, koji je s primjesama krvi	hemoragijski: koji se odnosi na hemoragiju
Sepsa	septičan: koji je pod utjecajem otrova, koji sadržava otrov	septički: koji sakuplja ili ima tvari koje se vezuju uz sepsu
dijabetes	dijabetičan: koji ima naznake dijabetesa	dijabetički: koji se odnosi na dijabetes
asepsa	aseptičan: koji je zaštićen od zaraze, čist	aseptički: koji se odnosi na asepsu

HJP u pravilu razlikuje opisne i odnosne pridjeve među sufikslnim tvorenicama koje su izvedene od biomedicinskih naziva te sadržava i odgovarajuće definicije. Primjerice opisne

pridjeve izvedene sufiksom *-an* od imenica koje označuju bolesti i patološka stanja definira konstrukcijom *koji je zahvaćen* (*emboličan* – 'koji je zahvaćen embolijom', *neuralgičan* – 'koji je zahvaćen neuralgijom' itd.). Odnosni se pridjevi tvoreni od imenica koje označuju bolesti i patološke procese definiraju uobičajenom konstrukcijom *koji se odnosi na* (*anafilaktički* – 'koji se odnosi na anafilaksiju', *hemofilijski* – 'koji se odnosi na hemofiliju'). Definicijom se i oblikom razlikuju i paronimi kod kojih je česta kontekstualna zamjenjivost (*motorni* – 'koji pokreće motor', *motorički* – 'koji se odnosi na motoriku'; *imun* – 'koji ima imunitet, koji je otporan na što', *imunosan* – 'koji omogućuje imunitet'⁹¹, *imunološki* – 'koji se odnosi na imunologiju i imunologe').

Kod određenih izvedenica nalazi se, uz opisno, i odnosno značenje: *astmatičan* – 'koji je zahvaćen astmom', *astmatični* – 'koji se odnosi na astmu'. No problem je pogrešna kategorizacija odnosnog oblika pridjevne izvedenice od imenice *astma*. Naime odnosni se pridjev *astmatični* nalazi pod rječničkom natuknicom opisnog pridjeva *astmatičan* premda HJP i na planu izraza i na planu sadržaja, dakle definicijom, razlikuje te dvije varijante. Osim toga uz odnosni se pridjev *astmatični* nalazi lingvistička odrednica *odr.*, koja nas upućuje na to da je riječ o određenom obliku pridjeva *astmatičan* čime se on svrstava u pogrešan semantički razred. Naime promjenom pridjevnog vida iz neodređenog u određeni oblik pridjev ne mijenja svoje leksičko značenje, već samo svoju funkciju (Tafra 1988: 193), a u slučaju ovih pridjeva radi se i o različitim leksičko-gramatičkim kategorijama i o različitim semantičkim razredima. Određeni oblik opisnih pridjeva *-ni* morfološki se podudara s odnosnim sufiksom *-ni*, dakle radi se o morfološki distinktivnim vrijednostima, a ne o promjeni pridjevnog vida (Fekete 1984: 211).

Prednost je *Hrvatskog jezičnog portala* ipak to što ima znatan broj terminoloških natuknica i što je, za razliku od tiskanih rječničkih izdanja, kao elektronička rječnička baza podložan ažuriranju, povećanju leksičkog i terminološkog fonda te dorađivanju lingvističkih kategorizacija i opisa.

⁹¹ HJP ovaj pridjev ima u njegovoj opisnoj varijanti, pa i definicija odgovara opisnom pridjevu – *koji omogućuje*, premda ga terminološki registri uobičajeno kategoriziraju kao odnosni pridjev *imunosni* s definicijom 'koji se odnosi na imunost' (više o tome u poglavlju 5.9).

5.8.3. Terminološka baza Struna

Hrvatsko se strukovno nazivlje od 2008. godine sustavno prikuplja, stvara, obrađuje i tumači u terminološkoj bazi Struna. U obradi terminoloških podataka, koja se ovdje radi na institucijskoj i nacionalnoj razini, sudjeluju stručnjaci i educirani terminolozi, a cilj je ne samo obrada naziva pojedinih struka nego i njihovo međusobno usklađivanje (Bratanić i Ostroški Anić 2015: 59). S terminološkog je aspekta hrvatsko znanstveno nazivlje općenito obilježeno brojnim nedostatcima, a s utjecajem engleskog jezika na suvremenu znanost, njegovim tvorbenim obrascima, sintaktičkim strukturama i leksikom za koji se pravodobno ne nalaze domaće varijante taj je problem još izraženiji (Bogunović i Čoso 2013).

Struna razlikuje naziv i njegove istoznačnice koje mogu biti označene kao: dopušteni naziv, predloženi naziv, nepreporučeni naziv, zastarjeli naziv i žargonizam. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje predlaže jezično najprihvatljiviji naziv koji se najbolje uklapa i u sustav hrvatskoga standardnog jezika i u sustav nazivlja pojedine struke. U pravilu je to i naziv od kojega se najlakše tvore značenjski povezani nazivi. Ako je naziv dug, predlaže se i njegov skraćeni oblik koji se može upotrebljavati u definicijama. U slučaju da pojedini projekti ne prihvate naziv koji institutski stručnjaci smatraju najprimjerenijim, on se navodi u posebnoj rubrici kao predloženi naziv (Brač i Lončar 2012, IHJJ).

Pridjevi su u Struni najvećim dijelom obrađeni kao sastavnice naziva, odnosno o njihovu se gramatičkom značenju zaključuje iz atributne uporabe. Rijetki su pridjevi obrađeni kao samostalna terminološka natuknica, primjerice u nazivlju temeljnih medicinskih znanosti među 2558 naziva samostalno je obrađeno tek dvadesetak pridjeva. Među njima se nalaze i opisni i odnosni pridjevi čije se gramatičko i leksičko značenje razlikuje oblikom i/ili definicijom. Opisni su pridjevi, koje prepoznajemo po sufiksima *-an* i *-alan* i terminološkoj definiciji, *kroničan*, *lateralan* i *medijalan*. Odnosni pridjevi tvoreni su sufiksima *-ni* i *-ski*: *čeoni*, *dijagnostički*, *embrijski*. No ima i pridjeva tvorenih odnosnim sufiksima *-ni* i *-ski* koji imaju opisno značenje i definiciju, npr. *autonomni* ('koji nije pod nadzorom volje'), *ekscitacijski* ('koji izaziva određeni proces'), *inhibicijski* ('koji koči određeni proces'), *oksigenirani* ('koji ima vezanu molekulu kisika'). Pridjev *opstrukcijski* definiran je kao opisni pridjev, 'koji je djelomično začepljen', premda bi se u tom značenju mogao uporabiti njegov paronimni parnjak *opstruktivan*, varijanta koja je uostalom sastavnica naziva *opstruktivna žutica*, koji također pripada terminološkom sustavu temeljnih medicinskih znanosti.

Ovaj tip pridjevnih izvedenica otvara pitanje treba li slijepo slijediti terminološko načelo da se pridjevne izvedenice tvore isključivo domaćim sufiksima, pa će tako i opisni i odnosni pridjev izveden od imenice *opstrukcija* biti *opstrukcijski*, ili prilagođeni latinski opisni sufiks *-ivan* može poslužiti kao distinktivno obilježje u razlikovanju dviju gramatički i semantički različitih skupina pridjeva, pri čemu bi se svaka varijanta uvrštavala uz određenu skupinu imenica s kojima tvori terminološku sintagmu. U potonjem bi slučaju opisni pridjev *opstruktivan* opisivao svojstvo procesa koji uzrokuje opstrukciju, a odnosnim bismo pridjevom *opstrukcijski* nazvali bolest uzrokovanu tim procesom, opstrukcijom. U slučaju pridjeva kao samostalnih terminoloških natuknica postavlja se i pitanje treba li opisni pridjev navoditi u njegovu osnovnom, neodređenom obliku ili u određenom obliku s obzirom na to da se on kao dio naziva pojavljuje samo u određenom obliku.

5.9. Semantika pridjeva i terminološka definicija

Tvorbene mogućnosti hrvatskog jezika i postojanje domaćih i stranih sufiksa može se iskoristiti za razgraničenje opisnih i odnosnih pridjeva što omogućuje i precizniji terminološki opis sintagme. Ta je distinkcija već uspostavljena kod određenih skupina pridjeva u biomedicinskom nazivlju, nalazimo je primjerice kod sufiksane pridjevne izvedenice od imenice *hemoragija* gdje *hemoragičan* ima opisno značenje ('koji sadržava krv'), a *hemoragijski* odnosno značenje ('koji je uzrokovan hemoragijom'), a to potvrđuju i općejezični rječnički izvor HJP i terminološki izvor Struna. Takva je raspodjela tvorbenih nastavaka, prema kojoj se kod istokorijenskih izvedenica sufiksima koji su podrijetlom iz latinskog jezika tvore opisni pridjevi, a domaćim sufiksom *-ski* odnosni pridjevi, već ostvarena u općem jeziku (Tafra 2003, Znika 1997) (tablica 5.27):

Tablica 5.27. Opisni i odnosni pridjevi izvedeni od iste osnove

akustika	<i>akustičan</i>	'zvučan, koji dobro prima i prenosi zvuk i glas'
	<i>akustički</i>	'koji se odnosi na zvuk ili proučavanje zvuka'
dinamika	<i>dinamičan</i>	'koji je pun snage i pokretljivosti, koji potiče ili kojim se nastoje napraviti promjene'
	<i>dinamički</i>	'koji se odnosi na dinamiku'
komunikacija	<i>komunikativan</i>	'koji se lako ophodi s ljudima; otvoren, pristupačan, razgovorljiv'
	<i>komunikacijski</i>	'koji se odnosi na komunikaciju'

statika	<i>statičan</i>	'koji nije u pokretu, koji se ne može pomaknuti; nepokretan'
	<i>statički</i>	'koji se odnosi na statiku'

Kod nekih paronima govornik u općejezičnoj uporabi najčešće neće pogriješiti, primjerice umjesto sintagmi *komunikativan sugovornik* i *generacijski jaz* uporabiti sintagme *kommunikacijski sugovornik* i *generativni jaz*. No ima i paronimnih pridjevnih izvedenica kod kojih su pogreške vrlo česte, npr. bliskozvučne izvedenice *elektronički* ('koji se odnosi na elektroniku') i *elektronski* ('koji se odnosi na elektrone ili se zasniva na njihovim svojstvima'), pa se pravilna sintagmatska sveza *elektronička pošta* često zamjenjuje nepravilnom, *elektronska pošta* (Tafra 2003: 443).

U stručnom je nazivlju, kao što su rezultati korpusne analize u ovom radu pokazali, spajanje leksički nespojivih sastavnica u terminološku sintagmu vrlo često, bilo da se radi o nepoznavanju tvorbene norme, odnosno gramatičke funkcije različitih sufikasa, bilo da je riječ o odabiru pogrešne osnove zbog izrazne sličnosti. Dvojba se čini lakše rješivom u slučajevima pogrešno odabrane osnove, gdje je tvorbenom preoblikom moguće doći do osnove, spoznati nepravilan obrazac i primijeniti pravilan obrazac izvođenja pridjeva (Babić 2002, Znika 1997). U slučaju razgraničavanja opisnih i odnosnih pridjeva te njihova pridruživanja imenicama radi determiniranja odnosno sužavanja njihova značenja s većim se repertoarom sufikasa povećavaju i dvojbe i pogreške. Kao što smo pokazali na primjerima iz terminoloških resursa, pogreške su česte, o čemu svjedoči izostanak ekvivalencije odnosa lijeve i desne strane rječnika, odnosno nepodudarnost terminološke natuknice i terminološke definicije (Tafra 1988).

Pridjeve kao vrstu riječi s jedne strane obilježava višeznačnost, a s druge se strane njima izriču distinktivna obilježja i sužava značenje imenice uz koju stoje, odnosno u procesu se terminologizacije njezino značenje specijalizira (Grčić Simeunović 2015). Kombinajski potencijal sastavnica stoga ne može biti proizvoljan, on ovisi o značenjskim aspektima sastavnica, odnosno o tome koji će se semantički aspekt aktualizirati i definicijom i odgovarajućim oblikom sastavnica terminološke sintagme.

U pogledu nesigurnosti u izboru sufikasa najmanje bi dvojbi trebalo biti kad se radi o sinonimnim pridjevima usporedno tvorenima latinskim sufiksima *-alni*, *-ijalni*, *-arni* i *-atorni* te domaćim sufiksima *-ni* i *-ski*. Primjerice pri izvođenju pridjeva od imenice *endotel* ('vrsta

jednoslojnog pločastog epitela koji iznutra oblaže cjelokupni krvožilni sustav') dvojba je odlučiti se za strani sufiks *-ijalni* ili domaći sufiks *-ni*. S obzirom na terminološku preporuku da se izvedenice tvore domaćom tvorbom, odlučit ćemo se za domaći sufiks i dobiti izvedenicu *endotelni*. O pridjevu *endotelni* kao samostalnom leksemu, izvan konteksta, možemo zaključiti samo da se odnosi na *endotel*, imenicu od koje je izveden, a različite značenjske aspekte on dobiva tek u terminološkoj sintagmi. Tako će u nazivu *endotelna stanica* on imati posvojno značenje (stanica koja pripada endotelu), u nazivu *endotelni pokrov* gradivno značenje (struktura građena od endotelnih stanica), a u nazivima *endotelna lipaza* (enzim koji luče endotelne stanice – produkt djelovanja endotelnih stanica) i *endotelna proliferacija* (odnosi se na bujanje endotela) odnosno značenje. Jednim je leksemom dakle izraženo više značenja, koja se tek u sintagmatskoj svezi prepoznaju.

Pri izvođenju pridjeva od imenice *enzim* dvojbe su veće jer uz posuđeni sufiks *-atski* kojim se izvodi pridjev *enzimatski* (od latinskog *-aticus* i engleskog *-atic*) i koji ćemo, slijedeći terminološko načelo, eliminirati, supostoje u uporabi i usporedne izvedenice tvorene dvama domaćim odnosnim sufiksima, *-ni* i *-ski* (*enzimni* i *enzimski*). S obzirom na to da se pridjevi od imenica za neživo u pravilu izvode sufiksom *-ni*, odlučit ćemo se za taj sufiks (*enzimni*), no s druge će strane uporabna praksa pokazati da su mnogo češći oblici tvoreni sufiksom *-ski* (*enzimski*), pa imamo novu dvojbu. U svakom slučaju, kako se opisni pridjevi od ovih dviju imenica u pravilu ne izvode, već su izvedenice isključivo odnosni pridjevi s različitim oblicima odnosnosti, semantičko-pojmovni odnos sastavnica s ovom pridjevnom varijantom rezultira ovjerenim terminološkim sintagmama bez obzira na to kojim sufiksom tvorimo pridjev.

U izvođenju pridjeva od imenice *parenhim* dvojbe su još veće jer uz dva domaća odnosna sufiksa, *-ni* i *-ski*, u tvorbi sudjeluju i dva sufiksa podrijetlom iz latinskog jezika, *-alan/-alni* (od *-alis*) i *-atozan/-atozni* (od *-atosus*). Babić u svojoj *Tvorbi* (2003) ima prilagođen sufiks *-alis* i s opisnim (*-alan*) i s odnosnim značenjem (*-alni*), dok sufiks *-atozan* navodi samo u općeopisnom značenju. S obzirom na to da i pridjevi s odnosnim sufiksima *-ni* i *-ski* mogu imati opisno značenje (Tafra 1988: 189, Znika 1997: 350), strane bismo sufikse mogli odmah eliminirati te u tvorbu uključiti jedan od dvaju domaćih sufikasa. No terminološki registri (Struna i ERHVMN) zadržavaju strani tvorbeni obrazac (*parenhimatozno krvarenje*, *parenhimatozna upala pluća*) te nam se nameće pitanje je li posuđeni sufiks *-atozan* uporabljen kao distinktivno obilježje, dakle je li iskorišten za tvorbu opisnog oblika pridjeva s obzirom na to da se ekvivalentnim domaćim sufiksima tvore odnosni pridjevi. Naime prepoznavanje je opisnih pridjeva u terminološkim sintagmama otežano i zbog toga što se oni kao sastavnice

naziva uvijek nalaze u određenom obliku. Također, s obzirom na to da se odnose na razred predmeta, a ne na pojedinačan predmet, nemaju mogućnost komparacije ni gradacije svojstva koje izriču (Znika 1997: 352). Da bismo shvatili radi li se o opisnom ili odnosnom pridjevu, možemo se poslužiti metajezičnim sredstvima, odnosno pitanjima pomoću upitnih zamjenica (*kakav, koji od najmanje dvaju, na što se odnosi*) (Znika 1997). U slučaju naziva *parenhimatozno krvarenje* moguće je postaviti pitanje *kakvo krvarenje?*, na koje bismo mogli odgovoriti opisnim pridjevom – *parenhimatozno krvarenje*.⁹²

Pitanje uvrštavanja opisnog ili odnosnog pridjeva najčešće se pojavljuje kod naziva u kojima to dopušta semantika imenice od koje se pridjevna sastavnica naziva izvodi kao i usporedna tvorba sinonimnim stranim sufiksima kojima se pruža mogućnost za desinonimizaciju istokorijenskih sinonima (Tafra 2005: 279). U biomedicinskom su terminološkom sustavu ovakvoj vrsti desinonimizacije najviše podložni pridjevi izvedeni od apstraktnih glagolskih imenica ženskog roda, koje se tvore od glagola imeničnim sufiksima *-acija* i *-ija* i kojima se imenuju bolesti i stanja, patološki i fiziološki procesi u organizmu te dijagnostički i terapijski postupci (v. potpoglavlja 5.1.4, 5.1.5 i 5.1.7).⁹³ Pridjevi se od takvih imenica tvore usporedo domaćim odnosnim sufiksima *-ni* i *-ski* te prilagođenim latinskim sufiksima *-(at)ivan, -ativan, -ičan* i *-oran*:

proliferacija > *proliferativan* ≠ *proliferacijski*

supresija > *supresivan* ≠ *supresijski*

ishemija > *ishemičan* ≠ *ishemijski*

neutropenija > *neutropeničan* ≠ *neutropenijski*

sekrecija > *sekretoran* ≠ *sekrecijski*

Takvih je imenica i njihovih paronimnih pridjevnih izvedenica u biomedicinskom nazivlju mnogo, dok je usporedna tvorba pridjeva uz mogućnost desinonimizacije od drugih imenica rjeđa. To su obično imenice izvedene od naziva tjelesnih struktura i patoloških tvorbi, a

⁹² U engleskom su jeziku od imenice *parenchyma* dvije varijante pridjevnih izvedenica, *parenchymal* i *parenchymatous*, od kojih svaka ima svoj kolokacijski opseg, no kriterij raspodjele ne može se prepoznati jer se i jedan i drugi pridjev nalaze u sintagmatskoj svezi s nazivima organa, nazivima patoloških stanja te s nazivima patoloških tvorbi (*parenchymal brain injury, parenchymal cell, parenchymal fibrosis; parenchymatous goiter, parenchymatous nephritis, parenchymatous organ*). Osim toga Jernej i za jedan i za drugi pridjev ima definiciju odnosnog pridjeva – 'koji se odnosi na parenhim', i uz obje skupine engleskih prevedenica uvrštava hrvatski ekvivalent *parenhimni*.

⁹³ Tu pripada i manji broj semantički istovrsnih imenica koje završavaju skupinama *-sa* (*sepsa, profilaksa*) i *-sija* (*anafilaksija, stereotaksija*).

usporedno se tvore domaćim odnosnim sufiksima *-ni* i *-ski* te opisnim sufiksima *-atozan*, *-atičan* i *-ozan*:

edem > *edematozan* ≠ *edemski*

limfa > *limfatičan* ≠ *limfni*

granulom > *granulomatozan* ≠ *granulomski*

membrana > *membranozan* ≠ *membranski*

parenhim > *parenhimatozan* ≠ *parenhimski*

pankreas > *pankreatičan* ≠ *pankreasni*

Iz sintagmatskih se sveza na temelju korpusne analize međutim može zaključiti da je pridjevna varijanta tvorena sufiksom *-ozan* u većini slučajeva zalihostan oblik, odnosno da značenjsko polje koje taj sufiks pokriva može biti pokriveno odnosnim sufiksima *-ni* i *-ski*. Primjerice pridjevom *pankreatičan* determiniraju se imenice koje semantički objedinjuju spojeve i organske tvari u živom organizmu (*amilaza*, *bikarbonati*, *enzimi*, *polipeptidi*), koje se stvaraju u pankreasu (gušterači) te bi prema tome trebalo uporabiti odnosni pridjev *pankreasni*. Ako bismo uzeli u obzir različite vrste odnosa, te zaključili da se radi o posvojnosti, opet nam preostaje tvorba domaćim sufiksom *-ni* koji, uz odnosnost, izražava i posvojnost. Isto se odnosi na sufiksalne izvedenice od imenica *limfa* i *parenhim*, naime u terminološkim sintagmama analiziranim u korpusu one izražavaju gradivnost (*limfatično tkivo*, *limfatični folikul*, *limfatična neoplazma*, *parenhimatozni organ*), koja se izražava domaćim sufiksom *-ni* te nema potrebe za dubletnim oblicima (*limfno tkivo*, *limfni folikul*, *limfna neoplazma*, *parenhimski organ*). Gramatička se značenja pridjeva izvedenih od naziva tjelesnih organa i struktura, gradivnost, posvojnost i odnosnost, mogu prepoznati tek u sintagmatskoj svezi. Hoće li biti izražen jedan, drugi ili treći odnos, ovisi o imenici uz koju je pridjev uvršten, što pokazuju izvedenice od imenica *limfa* i *hrskavica* u tablici 5.27.

Tablica 5.28. Različita značenja istokorijenskih pridjeva izvedenih od imenica koje označuju tjelesne strukture

Imenica	Posvojni pridjev	Gradivni pridjev	Odnosni pridjev
limfa	<i>limfni zalistak</i> – 'dvostruki zalistak u limfnim žilama'	<i>limfni čvor</i> – 'čvor građen od limfnih stanica'	<i>limfna splenomegalija</i> – 'povećanje slezene uzrokovano hiperplazijom limfnog tkiva'
hrskavica	<i>hrskavična lakuna</i> – 'šupljina u međustaničnoj tvari hrskavičnog tkiva'	<i>hrskavična nosna pregrada</i> – 'prednji dio nosne pregrade građen od hijaline hrskavice'	<i>hrskavična veza</i> – 'veza dviju ili više kostiju s pomoću hrskavičnog tkiva'

Za sam je pridjevni oblik, međutim, irelevantno koji je od triju odnosa izražen zbog toga što se sve tri varijante tvore istim sufiksom, *-ni* (Babić 2002: 427).

Distinktivnu funkciju sufiksi *-atozan* i *-ozan* u odnosu na sufikse *-ni* i *-ski* mogu imati kod pridjevnih izvedenica od patoloških tjelesnih tvorbi jer tu njihovo značenje više nije ni posvojno, ni gradivno, ni odnosno, već opisno. Naime s obzirom na to da nije riječ o fiziološkim pojavama koje su uobičajeno prisutne u/na tijelu, već o tvorbama koje su rezultat patoloških procesa i mogu biti prisutne u većem ili manjem broju, mogu biti slabijeg ili jačeg intenziteta, pridjevi izvedeni od takvih imenica već se svojom semantikom približavaju opisnim pridjevima. Takvi su pridjevi *egzematozan*, *eritematozan*, *granulomatozan*, *nodozan*, *polipozan*, *ulcerozan* i slični. Oni, u skladu s općepisnim značenjem sufiksa *-(at)ozan*, koji znači obilje, opisuju bolest, stanje organizma ili nekog organa prekrivenog tvorbom od čijeg se naziva pridjev izvodi. Da je riječ o opisnim pridjevima, pokazuju i hrvatski prijevodni ekvivalenti koje neki od tih pridjeva imaju i koji se tvore sufiksima s opisnim značenjem *-ast*, *-at* i *-av*, primjerice *granulomatozan* – *zrnat*; *nodozan* – *čvorav* ili *kvrgav*; *ulcerozan* – *čirav*. No rijetki među takvim pridjevima i imaju paronimne varijante (*eritematozan* – *eritemski*, *ulcerozan* – *ulcerativan*), uglavnom se radi o pridjevima koji se pojavljuju samo u svojoj opisnoj varijanti (*nodozan*, *polipozan*).

Analizirani primjeri pokazuju da se pridjevi ne mogu mehanički svrstati u određene gramatičke i semantičke razrede jer je u pojedinim oblicima neutralizirano i više značenja. Štoviše, s obzirom na to da se i opisni pridjevi kao dijelovi naziva pojavljuju samo u određenom obliku, kod nekih je sufikslnih izvedenica od internacionalnih pridjeva u obliku *-ni* neutralizirano i

opisno značenje, pa tako primjerice pridjev *hepatični*, uz posvojno, gradivno i odnosno značenje, može imati i opisno značenje (*hepatičan zadah*).

Korpusna je analiza u ovom radu pokazala da višeznačnost pridjeva kao terminološke jedinice generira dva jezikoslovna i terminološka problema:

1. odabir odgovarajuće pridjevne varijante
2. terminološku definiciju pridjeva s obzirom na njegov oblik i leksičku spojivost u terminološkim sintagmama.

Kako postojanje usporednih stranih sufikasa kod određenih semantičkih skupova terminoloških jedinica može poslužiti za desinonimizaciju i precizniju determinaciju terminoloških sintagmi, što podrazumijeva tvorbu paronimnih pridjevnih oblika, pravilna raspodjela istokorijenskih paronima unutar sintagmatskog niza velik je izazov i jezikoslovcu, i stručnjaku, i leksikografu (terminografu i terminologu). I dok se s jedne strane nameće zahtjev za odabirom odgovarajuće sintagmatske strukture, s druge se strane nameće potreba za odgovarajućom terminološkom definicijom. Naime ako terminološka natuknica sadržava opisni pridjev, bilo kao samostalnu natuknicu bilo kao sastavnicu sintagme, definicija mora odgovarati opisnom pridjevu, a ako je u natuknici odnosni pridjev, definicija mora odgovarati odnosnom pridjevu (Tafra 1988: 195).

U ovom je radu korpusna analiza pokazala da nisu varijantni samo pridjevni oblici nego i da se terminološka definicija, s obzirom na višeznačnost sintagmatske strukture, može razlikovati ovisno o tome koji se aspekt naziva želi istaknuti (Grčić Simeunović 2015: 37). Primjerice naziv *asepsa* u ERHVMN-u definira se kao 'sprječavanje infekcije uništavanjem mikroorganizama', a u Jernejevu rječniku kao 'sterilnost' ili 'nepprisutnost živih patogenih organizama'. Dakle u prvom je rječniku ona definirana kao *postupak* koji je sastavni dio higijenskih mjera, laboratorijskog rada i kirurških terapijskih zahvata, dok je u drugom definirana kao *posljedica* tog postupka, odnosno *stanje* postignuto aseptičkim postupkom. Terminološku definiciju naziva *asepsa* u Jernejevu rječniku međutim ne slijedi i terminološka definicija pridjevne izvedenice, pa tako nije uporabljen opisni pridjev *aseptičan* (*sterilan*), već odnosni pridjev *aseptički* (*sterilni*, koji se odnosi na postupak asepsa). On se pak uvrštava i u terminološku sintagmu u kojoj bi trebao biti opisni pridjev *aseptičan*, te sintagmatski niz koji je okupljen unutar semantičkog polja koje pokriva terminološka natuknica *aseptički* (*aseptička nekroza*, *aseptički meningitis*, *aseptički pristup* itd.) čini i naziv *aseptička gaza*, čije se

terminološke sastavnice jezično i pojmovno ne podudaraju, s obzirom na to da bi tu trebalo uvrstiti opisni pridjev – *aseptična (sterilna) gaza*.

Kako se pridjevni oblik i njegova definicija kao rječničke natuknice mogu razlikovati od rječnika do rječnika, pokazuje nam i primjer obrade pridjeva *imunosan/imunosni* izvedenog od imenice *imunost*. Općejezični elektronički rječnik *Hrvatski jezični portal* ovaj pridjev ima u opisnoj varijanti, *imunosan*, pa i definicija odgovara opisnom pridjevu – 'koji omogućuje', premda ga terminološki registri uobičajeno kategoriziraju kao odnosni pridjev *imunosti*, s definicijom 'koji se odnosi na imunost'. Ovaj primjer pokazuje kako i gramatički oblik (izvedenica sa sufiksom *–an* ili *–ni*) i semantika pridjeva ovise o njegovoj definiciji, odnosno o tome koji će se značenjski aspekt višeznačnog naziva istaknuti. Naime *imunosti odgovor*, *imunostna reakcija* i *imunostne stanice* zaista svojim djelovanjem omogućuju imunost pa se prema tom svom svojstvu ili funkciji pridjev *imunosan* može smatrati opisnim pridjevom, ali se isto tako on može svrstati među odnosne pridjeve jer se u svim terminološkim sintagmama u kojima se pojavljuje on odnosi na *imunost*. Štoviše, u nekim se sintagmama može uporabiti samo odnosni pridjev, primjerice *imunostna deficijencija* (deficijencija ne omogućuje imunost, već označuje njezin izostanak) ili *imunostni status* (status opet ne omogućuje imunost, već upućuje na stanje imunosti organizma). Prema ovakvom bismo shvaćanju uz paronime *imun*, *imunosti* i *imunološki* imali i četvrtu paronimnu varijantu – *imunosan*.

Upravo su ovakve mogućnosti pridjeva kao vrste riječi razlog da se njihov potencijal preciziranja ili diferenciranja značenja iskoristi za preciznije imenovanje pojmova (Grčić Simeunović 2015: 36), za što je potrebno prije svega obratiti pozornost na pravilan odabir varijante s obzirom na semantiku sastavnica sintagme, a zatim i na točnu definiciju. Pritom je manji problem odlučiti se za pridjevnu varijantu kad razlike među pridjevnim oblicima postoje samo na izraznoj razini te nema pomaka u sadržaju pojma bez obzira na to koja se varijanta uporabi. Primjerice pri usporednoj tvorbi pridjeva stranim sufiksima (npr. izvedenice *cirkulatorni*, *enzimatski*, *epitelijalni*, *limfatični*, *parenhimalni*) i domaćim sufiksima *–ni* i *–ski* (*cirkulacijski*, *enzimni/enzimski*, *epitelni*, *limfni*, *parenhimni/parenhimski*) riječ je o sinonimijskom odnosu te odabir strane ili domaće pridjevne varijante neće utjecati na značenje. Osim toga terminološko nam načelo kaže da se preuzeti strani pridjevni oblici ne preporučuju i da ove pridjeve treba tvoriti domaćim sufiksima, stoga dvojbe praktički nema. No to nije slučaj kod paronimnih parnjaka kao što su *dijabetičan – dijabetički*, *ishemičan – ishemijski* i *infektivan – infekcijski*. Prvi su članovi ovih parnjaka opisni pridjevi kojima se opisuju primjerice bolesnik (*dijabetičan*, *infektivan*), organ (*ishemičan*) ili uzročnik bolesti

(*infektivan*). Drugi su članovi navedenih parnjaka odnosni pridjevi kojima se ovdje upućuje na uzročnost (*dijabetička nefropatija* – bubrežna bolest kao komplikacija dijabetesa, dakle uzrokovana dijabetesom; *ishemijska kontraktura* – kontraktura uzrokovana nedovoljnim protokom krvi, tj. ishemijom; *infekcijski artritis* – upala zgloba uzrokovana infekcijom). Semantička se razlika lako može objasniti na primjeru izvedenica od imenice *infekcija*: infektivna je bolest ona koju bolesnik može prenijeti zdravoj osobi (zarazna bolest, primjerice koronavirusna bolest), dok je infekcijska bolest ona koja je uzrokovana infekcijom, ali je oboljeli ne može prenijeti zdravoj osobi, dakle nije infektivna/zarazna (*infekcijski artritis*). Semantika ovih dviju sintagmi upućuje na zaključak da ćemo opisnim pridjevom bolest ili patološko stanje determinirati u slučajevima kad se atribucijom izražava svojstvo/sposobnost bolesti da djeluje na određen način, a odnosnim pridjevom kad se atribucijom uspostavlja odnos između bolesti i onoga što imenica iz koje je atribut izveden znači. U takvoj će raspodjeli u nazivlju bolesti najčešće biti odnosni pridjev, s obzirom na to da se kod većine bolesti radi o uzročno-posljedičnom odnosu imeničnih osnova – imenica iz koje je izveden pridjev označuje uzrok (podrijetlo), a imenica koja označuje bolest posljedicu:

kompresijski ileus – 'ileus nastao pritiskom izvana'
opturacijski ileus – 'ileus nastao zbog pritiska na crijevnu sitjenku'
hemolitička anemija – 'anemija koja nastaje zbog pojačane razgradnje eritrocita'
uremijski pleuritis – 'pleuralni izljev u bolesnika s uremijom'
hipertrofijska ciroza jetre – 'ciroza uzrokovana hipertrofijom'

Opisna će se pridjevna varijanta navedenih odnosnih pridjeva pojaviti u determinaciji simptoma i znakova bolesti koja je uzrokovana onime što znači imenična osnova od koje je pridjev izveden. Opisni pridjev, osim po obliku, možemo prepoznati i postavimo li pitanje *kakav?*

kakvo disanje? – *kompresivno disanje*
kakvo suženje? – *opturativno suženje jednjaka*
kakva kolonija? – *hemolitična kolonija bakterija*
kakva pluća? – *uremična pluća*
kakva jetra? – *hipertrofična jetra*

Na ovom mjestu međutim dolazimo do dvojbi u pristupu terminološkoj definiciji, o čemu ovisi i odabir pridjevnog oblika. Smatramo li da su ishemija, trombocitopenija i hemoragija obilježja ili svojstva bolesti, bolest ćemo nazvati *ishemičnom*, *hemoragičnom* i *trombocitopeničnom*, a smatramo li da je bolest uzrokovana tim patološkim zbivanjima u organizmu, nazvat ćemo je *ishemijskom*, *hemoragijskom* i *trombocitopenijskom*. Ako i terminološke sintagme i njihove definicije mogu biti višeznačne i ako se njihovu opisu može pristupiti s različitih aspekata, što onda utječe i na jezični izraz, kako tada uspostaviti tvorbeni obrazac prema kojemu bi se među pridjevnim oblicima, i kao atributima i kao terminološkim natuknicama, uspostavio sustav u tvorbi i dosljednost u uporabi. Rješenje je možda usporedno s tvorbenim obrascima za pridjeve uspostaviti i definicijske obrasce za pojedine semantičke kategorije imenica koje su sastavnice naziva s obzirom na to da terminološka sintagma i terminološka definicija trebaju biti u odnosu ekvivalencije (usp. Tafra 1988: 195). To znači da bi se bolesti koje u svom nazivu imaju opisni pridjev definirale primjerice konstrukcijom *bolest koja je obilježena* (onim što znači imenica iz koje je pridjev izveden), a bolesti koje su nastale kao posljedica patološkog procesa iz čijeg se naziva izvodi odnosni pridjev u terminološkoj sintagmi definirale bi se konstrukcijom *bolest koja je uzrokovana*, *bolest koja je posljedica* i sl. Primjerice definicija naziva *proliferativni dermatitis* bila bi 'dermatitis obilježen proliferacijom' (dermatitis kod kojega se događa proliferacija, tj. vezivno tkivo buja), a definicija naziva *proliferacijski dermatitis* bila bi 'dermatitis uzrokovan proliferacijom' (dermatitis koji je posljedica bujanja vezivnog tkiva). U prvom bi slučaju imenica od koje je pridjev izveden bila bitno obilježje bolesti koje je istaknuto opisnim pridjevom, a u drugom bi slučaju ona bila uzrok bolesti, a pridjevna bi varijanta imala odnosno značenje. No za razlikovanje ovih značenja i pravilan odabir sufiksalne pridjevne izvedenice u terminološkoj sintagmi istodobno bi trebalo poznavati i sadržaj pojma i gramatička značenja pridjevnih oblika.

Varijantnost pridjevnih oblika uvjetovana je dakle slojevitošću njihovih značenja koja se aktualiziraju u terminološkim sintagmama. Kombinajski potencijal pridjeva u biomedicinskom terminološkom sustavu ovisi o tome kojoj semantičkoj kategoriji pridjevna osnova pripada (Grčić Simeunović 2021: 629). Usporedimo li tri takve semantičke kategorije, pridjeve tvorene od naziva tjelesnih organa, struktura, spojeva i tvorbi (konkretnih imenica)⁹⁴, pridjeve tvorene od naziva fizioloških i patoloških procesa u organizmu (apstraktnih imenica) i pridjeve tvorene od naziva dijagnostičkih i terapijskih postupaka, sredstava i materijala

⁹⁴ Tvorbom se u ovom radu smatra rezultat patološkog procesa (cista, tumor), a ostali se dijelovi tjelesnog sustava nazivaju organima i organskim sustavima, strukturama, organskim spojevima i tvarima.

(apstraktne i konkretne imenice), uočiti ćemo različit kombinacijski potencijal sufikslnih izvedenica. Prva skupina pridjeva, oni koji se izvode od naziva tjelesnih organa, struktura, tvorbi te organskih spojeva i tvari, uvrštava se uz imenice koje također označuju tjelesne strukture (*mozgovna ostruga, mozgovna ovojnica*) i tvorbe (*moždana cista*), gdje izražavaju posvojnost ili gradivnost, zatim uz imenice kojima se imenuju bolesti i stanja (*moždana ateroskleroza*), gdje izražavaju odnosnost ako su tvoreni od fizioloških struktura, a kvalitativnost ako su tvoreni od imenica koje označuju patološke tvorbe (*ulcerozni kolitis*). Druga skupina pridjeva, čija osnova označuje fiziološke i patološke procese, uvrštava se uz imenice kojima se imenuju bolesti i stanja (*hemoragijski šok*) i gdje imaju odnosno značenje te uz imenice koje označuju patološke tvorbe (*hemoragična cista, hemoragični sadržaj*) i gdje imaju opisno značenje. Treća skupina, pridjevi koji se izvode od imenica kojima se imenuju dijagnostički i terapijski postupci, sredstva i materijal, uvrštava se uz imenice kojima se imenuju takvi postupci i njihovi rezultati (*stereotaksijska biopsija, stereotaksijska radioterapija, stereotaksijski nalaz*) te sredstva i materijali (*aseptična gaza, anestetički lijek, anestezijska maska*) i imaju samo odnosno značenje. Zaključuje se da najveći kombinacijski potencijal ima prva skupina pridjeva, čiju osnovu čine nazivi tjelesnih organa, struktura i tvorbi, zatim pridjevi izvedeni iz naziva patoloških i fizioloških tjelesnih procesa, a najmanji je kolokacijski opseg pridjeva izvedenih iz imenica koje označuju dijagnostičke i terapijske postupke. U skladu je s kombinacijskim potencijalom i njihova višegramatičnost i višedimenzionalnost, pa se za prvu semantičku kategoriju pridjeva može reći da imaju najširu lepezu značenja, naime mogu izražavati posvojnost, gradivnost, odnosnost, a rjeđe i kvalitativnost, pridjevi iz druge semantičke kategorije izražavaju najčešće odnosnost, a rjeđe kvalitativnost, dok pridjevi koji pripadaju trećoj semantičkoj kategoriji izražavaju isključivo odnosnost.

Ovo zapažanje upućuje na važnost semantičke kategorizacije pojmovnog sustava u kojemu pridjevi, kao kvalifikatori i nositelji specijaliziranog značenja u kompleksnim terminološkim sintagmama, imaju važnu ulogu u definicijskim obrascima (Grčić Simeunović 2021). No da bi terminološka sintagma uopće bila ovjerena, potrebna je prije svega uspostava sustava na dvije jezične razine. Prva je gramatička pravilnost, dakle odabir odgovarajućeg pridjevnog oblika, što podrazumijeva tvorbu pridjeva odgovarajućim sufiksima u skladu s njihovim značenjem (opisno ili odnosno značenje) (Babić 2002) i u skladu s terminološkim načelima (tvorba domaćim sufiksima, Hudeček i Mihaljević 2012). Druga je razina leksička spojivost s obzirom na razgraničenje istokorijenskih paronima (Tafra 2003) i kombinatorna ograničenja pridjeva i

imenica u terminološkim sintagmama (Grčić Simeunović 2021). Odgovarajućim tvorbenim obrascima koji se primjenjuju na gramatičkoj razini te odgovarajućim sintaktičkim obrascima na leksičkoj razini uspostavlja se ovjerena terminološka sintagma s odgovarajućim semantičkim sadržajem, odnosno postiže se jezična i pojmovna podudarnost sastavnica.

6. NORMATIVNO RANGIRANJE REZULTATA KORPUSNE ANALIZE

Nesustavnost u tvorbi pridjevnih oblika u biomedicinskom terminološkom sustavu te nedosljednost i nesigurnost u odabiru varijanti u središte su ovog istraživanja stavile sinonimijske i paronimijske odnose i među nazivima i među sufiksanim pridjevnim izvedenicama koje čine dio biomedicinskoga terminološkog repertoara. S obzirom na to da postoje i terminološke smjernice za tvorbu naziva te da u okviru standardnojezične tvorbene norme postoje teorijska rješenja koja su primjenjiva i na tvorbu pridjeva kao kvalifikatora i ujedno nositelja specijaliziranog značenja u pojmovnom sustavu, većinu je pridjevnih izvedenica relativno lako normativno odrediti. Pritom se ponajprije misli na usporednu tvorbu domaćim i stranim sufiksima te sinonimnu uporabu pridjevnih oblika i glagolskog participa. Pridjevi koji se u nazivlju pojavljuju i u odnosnom i u opisnom značenju, osim što se razlikuju oblikom imaju i kombinatorna ograničenja te ih nije uvijek lako jednoznačno kategorizirati. Da bismo lakše klasificirali rezultate, normativno određene pridjeve prikazali smo prema njihovim gramatičko-leksičkim osobinama razvrstavši ih na sljedeći način:

1. sinonimne pridjevne varijante

- ✓ sinonimni pridjevi s odnosnim značenjem tvoreni usporedno domaćim i stranim sufiksima
- ✓ sinonimna uporaba odnosnih pridjeva i glagolskog participa
- ✓ sinonimni pridjevi tvoreni sufiksima *-ični* i *-ički*

2. paronimne pridjevne varijante

- ✓ istokorijenski paronimi s istom tvorbenom osnovom – razlikovanje opisnog i odnosnog značenja
- ✓ istokorijenski paronimi s različitom tvorbenom osnovom – odabir odgovarajuće tvorbene osnove.

6.1. Sinonimni pridjevi s odnosnim značenjem

Premda je leksička sinonimija funkcionalna promatra li se kao leksikalizacija različitih perspektiva ili nastojanje da se istaknu različite dimenzije višedimenzionalnog pojma⁹⁵ (Temmerman 2000, prema Bergovec 2019: 29), tvorbena ili gramatička sinonimija rezultat je nepoznavanja tvorbene i terminološke norme. Stoga je sinonimne pridjevne izvedenice potrebno vrednovati, među njima odabrati preporučeni oblik te normativno odrediti i ostale varijante.

6.1.1. Sinonimni pridjevi s odnosnim značenjem tvoreni usporedno domaćim i stranim sufiksima

U ovom ćemo potpoglavlju rangirati sinonimne izvedenice s odnosnim značenjem tvorene usporedno stranim i domaćim sufiksima s obzirom na terminološka načela i tvorbenu normu hrvatskoga standardnog jezika. Kako se radi o odnosnim pridjevima koji u određenom sintagmatskom okruženju izražavaju posvojno značenje (*limfni zalistak*) i gradivno značenje (*limfni čvor*), no pritom ne mijenjaju izraz, nećemo navoditi sintagmatske sveze.

Tablica 6.1. Normativne odrednice sinonimnih pridjeva tvorenih usporedo domaćim i stranim sufiksima

Imenica	Preporučeni oblik	Dopušteni oblik	Nepreporučeni oblik
amnij	amnijski		amnionski
antibiotik	antibiotički	antibiotski	
akrosom	akrosomski	akrosomni	akrosomalni
akson	aksonski		aksonalni
alveola	alveolarni	alveolni	
apoptoza	apoptotski	apoptozni	apoptotični
auskultacija	auskultacijski		auskultatorni
bronh	bronhalni	bronhni	bronhijalni
dijafragma	dijafragmalni	dijafragmatski	
dijeta	dijetni		dijetalni
ekspiracija	ekspiracijski		ekspiratorni
embrij	embrijski	embrionalni	
enzim	enzimski	enzimni	enzimatski
endotel	endotelni		endotelijalni

⁹⁵ Primjerice sinonimni su nazivi *amnijska tekućina* i *plodova voda*, pri čemu je prvi definiran kao tekućina koja tijekom gravidnosti nastaje u amnijskoj šupljini i u njoj se nalazi zametak ili plod, a drugi kao tekućina kojom je plod okružen, koju on dijelom stvara i njome se hrani.

epikard	epikardni		epikardijalni
epitel	epitelni		epitelijalni
estrus	estrusni		estrični
faktor	faktorski		faktorijalni
famakodimanika	farmakodinamički		farmakodinamski
fimbrija	fimbrijski		fimbrijalni
forenzika	forenzički		forenzični
gingiva	gingivni		gingivalni
glotis	glotični		glotički
hemodinamika	hemodinamički		hemodinamski
<i>hepaticus</i>	hepatični		hepatalni
hormon	hormonski		hormonalni
<i>iliacus</i>	ilijačni		ilijakalni
inspiracija	inspiracijski		inspiratorni
klon	klonski		klonalni
kozmetika	kozmetički		kozmetiski
kralježnica	kralježnični		kralježnički
kranij	kranijalni	kranijski	
limfocit	limfocitni		limfocitarni
medikament	medikamentni		medikamentozni
mezenhim	mezenhimski	mezenhimni	mezenhimalni
mezenterij	mezenterijski	mezenterijalni	
molekula	molekularni	molekulski molekulni	
neuron	neuronski		neuronalni
okluzija	okluzijski		okluzalni
ovarij	ovarijski		ovarijalni
osmoza	osmotski		osmotički
pankreas	pankreasni		pankreatični
parazit	parazitski		parazitarni
parenhim	parenhimski	parenhimni	
parodont	parodontni		parodontalni
perikard	perikardni		perikardijalni
placenta	placentalni		placentarni
probiotik	probiotički		probiotski
progenitor	progenitorni		progenitorski
prostata	prostatni		
protetika	protetički		protetski
proteza	protetski		protetički
protozoa	protozoalni		protozoarni
protozoi	protozojski		
respiracija	respiracijski		respiratorni

rotacija	rotacijski		rotatorni
segment	segmentni		segmentalni
sistem	sistemski	sistemni	
sluznica	sluznični		sluznički
stenozna	stenotski, stenozni		stenotični, stenotički
struktura	strukturni		strukturni
sekvencijski	sekvencijski		sekvencijalni
<i>topicus</i>	topički		topikalni
ventrikul	ventrikulski	ventrikularni	

Kao što se iz popisa pridjeva i njihovih normativnih određenja vidi, prednost imaju izvedenice tvorene domaćim sufiksima *-ni* i *-ski* pred stranim sufiksima *-alni*, *-arni*, *-ijalni* i *-atski*. Prednost obliku tvorenom latinskim sufiksom dana je pridjevima *alveolarni*, *bronhalni* i *molekularni* zbog njihove duge tradicije i u općejezičnoj uporabi i u nazivlju. Također, u izvođenju pridjeva od imenica za neživo prednost bi trebao imati sufiks *-ni* pred sufiksom *-ski*, ako to glasovni sastav osnove dopušta, no s obzirom na uvriježenost u općejezičnoj uporabi te dominantnu zastupljenost u korpusu i terminološkim izvorima, u nekim je slučajevima prednost dana varijantama tvorenima sufiksom *-ski* (*enzimski*, *parenhimski*, *sistemski*).

6.1.2. Sinonimna uporaba odnosnih pridjeva i glagolskog participa

Glagolski particip u atributnoj uporabi preporučuje se zamijeniti pridjevnim oblikom (*luteinizirajući hormon* > *luteinizacijski hormon*) ili prijedložnom sintagmom (*gonadotropin-oslobađajući hormon* > *hormon koji oslobađa gonadotropin*). Najčešće je riječ o izvedenicama od glagolskih imenica koje završavaju na *-acija* i imaju svoje parnjake tvorene odnosnim sufiksom *-ski*.

Tablica 6.2. Normativno određenje glagolskog participa u atributnoj uporabi i usporednih tvorenica

Imenica	Preporučeni oblik	Nepreporučeni oblik
cirkulacija	cirkulacijski	cirkulirajući
demijelinizacija	demijelinizacijski	demijelinizirajući
fluorescencija	fluorescentni	fluorescirajući
kalcifikacija	kalcifikacijski	kalcificirajući
keratinizacija	keratinizacijski	keratinizirajući

koagulacija	koagulacijski	koagulirajući
kostimulacija	kostimulacijski	kostimulirajući
luteinizacija	luteinizacijski	luteinizirajući
perzistencija	perzistentni	perzistirajući
precipitacija	precipitacijski	precipitirajući
stimulacija	stimulacijski	stimulirajući
transformacija	transformacijski	transformirajući

6.1.3. Sinonimni pridjevi tvoreni sufiksima *-ičan*, *-ični* i *-ički*

Istokorijenske pridjevne izvedenice tvorene odnosnim sufiksima *-ični* i *-ički* tvorbene su dublete među kojima prednost imaju varijante tvorene sufiksom *-ični*. Među ovim se pridjevima nalaze odnosni pridjevi (*adrenergični*, *dendritični*), ali i pridjevi s opisnim značenjem koji su preuzeti iz latinskog jezika i koji se tvore opisnim sufiksom *-ičan* (*kloničan*, *intrinzičan*). S obzirom na to da se u ovoj skupini pridjeva morfološki podudaraju odnosni pridjev i određeni oblik opisnog pridjeva, u tablici 6.3 donosimo i njihove definicije.

Tablica 6.3. Sinonimni pridjevi tvoreni sufiksima *-ičan*, *-ični* i *-ički*

Imenica	Definicija	Preporučeni oblik	Nepreporučeni oblik
<i>adrenergic</i>	koji se odnosi na neurone/živce koji rabe (nor)adrenalin kao transmitter	adrenergični (odnosni pridjev)	adrenergički
<i>cholinergic</i>	koji se odnosi na živčane stanice/vlakna koja sadržavaju acetilkolin kao neurotransmitter	kolinergični (odnosni pridjev)	kolinergički
<i>clonicus*</i>	koji se zbiva u brzim ritmičnim trzajima	kloničan (opisni pridjev)	klonički
dendrit	koji se odnosi na dendrit (protoplazmatski aferentni nastavak neurona)	dendritični (odnosni pridjev)	dendritički
dopamin	koji se odnosi na dopamin	dopaminergični (odnosni pridjev)	dopaminergički
<i>entericus</i>	koji se odnosi na crijeva (enteralni)	enterični (odnosni pridjev)	enterički
<i>extrinsecus*</i>	izvanjski	ekstrinzičan (opisni pridjev)	ekstrinzički

<i>hepaticus</i>	koji se odnosi na jetru	hepatični (odnosni pridjev)	hepatički
<i>intrinsecus</i> *	unutarnji, urođen	intrinzičan (opisni pridjev)	intrinzički
<i>plasticus</i>	koji se odnosi plastiku kao dio građivni materijal tjelesnih pomagala ili kirurgiju koja se bavi uspostavom funkcije i oblika organa	plastični (odnosni pridjev)	plastički
<i>splanchnicus</i>	koji se odnosi na utrobu (utrobni)	splanhnični (odnosni pridjev)	splanhnički
<i>tonicus</i> *	koji ima usporene reakcije	toničan (opisni pridjev)	tonički

Pridjevi označeni zvjezdicom jesu pravi pridjevi u latinskom jeziku, tj. nisu izvedeni iz imenice i nisu odnosni, već opisni pridjevi. U svom se osnovnom obliku u hrvatskom jeziku oni nalaze tvoreni sufiksom *-ičan*, no s obzirom na to da su opisni pridjevi kao dijelovi naziva uvijek u određenom obliku, u uporabi se (i kao sastavnica terminološke sintagme) ne nalaze u neodređenom, osnovnom obliku. Budući da se u uporabi nalaze tvoreni sufiksom *-ični* koji nije odnosni sufiks, već određeni oblik opisnog sufiksa *-ičan*, takve pridjeve od odnosnih pridjeva možemo razlikovati uz pomoć pitanja (*kakav?*, *na što se odnosi?*) ili tvorbenom preoblikom.

6.2. Paronimne pridjevne varijante

Kod paronimnih se pridjevnih varijanti razlikuju istokorijenski paronimi motivirani istom tvorbenom osnovom, koji dodavanjem različitih tvorbenih nastavaka dobivaju različita značenja (*septičan* – *septički*), i istokorijenski paronimi motivirani dvjema osnovama, koji onda mogu imati i iste tvorbene nastavke, ali su različita značenja (*endemski* – *endemijski*). Paronimi motivirani istom tvorbenom osnovom pokrivaju isto značenjsko polje, dok oni koji imaju različite tvorbene osnove mogu pokrivati isto značenjsko polje (*genski* – *genetski* – *genetički*, odnosi se na gene u širem smislu), ali i ne moraju (*motorni* – *motorički*, prvi se pridjev odnosi na uređaj, a drugi na aktivnost mišića u organizmu).

6.2.1. Istokorijenski paronimi motivirani istom tvorbenom osnovom

U pravilu se radi o opisnom i odnosnom značenju, koja se razgraničuju tako da se pridjevi s jednim značenjem tvore jednom skupinom sufikasa, a pridjevi s drugim značenjem drugom skupinom sufikasa. Istokorijenski paronimi kod kojih se opisno i odnosno značenje razlikuju najčešće su pridjevi izvedeni od glagolskih imenica na *-acija*, *-ija* i *-sa*, koje označuju patološke procese u organizmu ili rezultate tih procesa (bolesti i stanja). Kod njih se sufiksima *-(at)ivan* i *-(at)ičan* tvore opisni pridjevi, a sufiksima *-ski*, *-ički* i *-ični* odnosni pridjevi. Manja skupina imenica opisne pridjeve tvori sufiksom *-(at)ozan*, a odnosne sufiksom *-ski* (*membranozan – membranski*).

Tablica 6.4. Opisni i odnosni pridjevi izvedeni od iste osnove

Imenica	Opisni pridjev	Odnosni pridjev
ablacija	ablativan	ablacijski
adaptacija	adaptivan	adaptacijski
anafilaksija	anafilaktičan	anafilaktički
artroza	artrotičan	artrotski
asepsa	aseptičan	aseptički
astma	astmatičan	astmatični
atrofija	atrofičan	atrofijski
degeneracija	degenerativan	degeneracijski
dijabetes	dijabetičan	dijabetički
dilatacija	dilatativan	dilatacijski
dinamika	dinamičan	dinamički
epilepsija	epileptičan	epileptički
eritem	eritematozan	eritemski
glikemija	glikemičan	glikemijski
granulom	granulomatozan	granulomski
hemofilija	hemofiličan	hemofilijski
hemoragija	hemoragičan	hemoragijski
hiperemija	hiperemičan	hiperemijski
hipertrofija	hipertrofičan	hipertrofijski
hipoksija	hipoksičan	hipoksični
imunosupresija	imunosupresivan	imunosupresijski

indukcija	induktivan	indukcijski
infekcija	infektivan	infekcijski
ishemija	ishemičan	ishemijski
izotonija	izotoničan	izotonički
kompresija	kompresivan	kompresijski
limfa	limfatičan	limfni
membrana	membranozan	membranski
mezenterij	mezenteričan	mezenterijski
neuralgija	neuralgičan	neuralgijski
neutropenija	neutropeničan	neutropenijski
oftalmija	oftalmičan	oftalmični
okluzija	okluzivan	okluzijski
oksidacija	oksidativan	oksidacijski
opstrukcija	opstruktivan	opstrukcijski
perforacija	perforativan	perforacijski
proliferacija	proliferativan	proliferacijski
profilaksa	profilaktičan	profilaktički
protruzija	protruzivan	protruzijski
provokacija	provokativan	proovkacijski
regeneracija	regenerativan	regeneracijski
reparacija	reparativan	reparacijski
reprodukcija	reproduktivan	reprodukcijijski
sepsa	septičan	septički
skleroza	sklerotičan, sklerozan	sklerotski, sklerozni
stenoza	stenotičan, stenozan	stenotski, stenozni
supresija	supresivan	supresijski
tromboza	trombotičan	trombotski
trombocitopenija	trombocitopeničan	trombocitopenijski
ulceracija	ulcerozan	ulcerativni
uremija	uremičan	uremijski
vena	venozan	venski

Premda postoji tendencija da se sufiksom *-ičan* tvore pridjevi od naziva tjelesnih organa i struktura (*hipotalamičan – hipotalamusni, pankreatičan – pankreasni* itd.), s obzirom na to da semantički takvi pridjevi, uz odnosnost, uključuju odnose posvojnosti i gradivnosti, a ne i kvalitativnosti, preporučeno je izvođenje pridjeva odnosnim sufiksom *-ni* (*estrus > estrusni, talamus > talamusni*).

6.2.2. Istokorijenski paronimi motivirani različitim tvorbenim osnovama

Da bismo među istokorijenskim pridjevnim izvedenicama mogli razlikovati sinonime i paronime te ustanoviti vrstu semantičkog odnosa, potrebno je u tvorbenoj analizi prepoznati tvorbenu osnovu (Tafra 2003: 438). U biomedicinskom je nazivlju u uporabi najčešća zamjenjivost parnjaka *endemski – endemijski, energetski – energijski, imunološki – imunosni* i *motorni – motorički*, pri čemu se prvi član navedenih parnjaka pogrešno rabi umjesto drugoga. Kod svih je primjera izlučenih iz korpusa i navedenih u tablici 6.5 riječ o odnosnim pridjevima kod kojih u pravilu nema promjene gramatičkog značenja, tj. u terminološkim se sintagmama ne rabe u opisnom značenju.

Tablica 6.5. Istokorijenski paronimi s različitim tvorbenim osnovama

Imenica	Preporučeni oblik	Nepreporučeni oblik
analgetik	analgetički	analgetski
analgezija	analgetski	analgetički
anestetik	anestetički	anestezijski
anestezija	anestezijski	anestetički
endem	endemski	endemijski
endemija	endemijski	endemski
energija	energijski	energetski
energetika	energetski	energijski
imunost	imunosni	imun, imunološki
imunologija	imunološki	imunosni
gen	genski	genetski, genetički
geneza	genetski	genski, genetički
genetika	genetički	genski, genetski
gljiva	gljivni	gljivični

gljivica	gljivični	gljivni
motor	motorni	motorički
motorika	motorički	motorni
protetika	protetički	protetski
proteza	protetski	protetički
senzor (osjet)	senzorni	senzorski
senzor (uređaj)	senzorski	senzorni
senzoriј	senzorički, osjetni	senzorski
terapeut	terapeutski	terapijski
terapiја	terapijski	terapeutski

7. ZAKLJUČAK

U ovom se radu istraživanjem sufikslnih pridjevnih izvedenica u hrvatskim višerječnim biomedicinskim nazivima nastojala skrenuti pozornost na iznimno veliku varijantnost istokorijenskih pridjevnih oblika u biomedicinskom terminološkom sustavu, koji vrlo često nisu usklađeni ni sa standardnojezičnom normom ni s terminološkim načelima. Sustavnija istraživanja pridjeva kao kvalifikatora i nositelja specijaliziranog značenja u biomedicinskom pojmovnom sustavu dosada nisu provedena, ni na gramatičko-leksičkoj ni na semantičko-pojmovnoj razini.

Na temelju korpusne analize koja je obuhvatila pridjeve izlučene iz suvremenih znanstvenih i stručnih tekstova iz različitih biomedicinskih područja potvrđena je prva hipoteza, da se suvremeno hrvatsko biomedicinsko nazivlje temelji na internacionalizmima i engleskim prevedenicama koje često nisu usklađene s jezičnim sustavom hrvatskoga standardnog jezika. Nesređenost koja zbog toga vlada u nazivlju nije odlika samo publicističkih tekstova nego i sami terminološki izvori, kao što su enciklopedijski jednojezični i dvojezični rječnici te općejezične i terminološke baze, nemaju usklađeno nazivlje s obzirom na gramatičko i leksičko značenje pridjevnih izvedenica. Pretraženi rječnički korpus, osim što je pokazao nedosljednost u tvorbi određenih pridjevnih kategorija, otkrio je i nedostatnu i nerijetko pogrešnu terminografsku i leksikografsku obradu pridjeva kao terminoloških natuknica, odnosno nerazlikovanje njihovih gramatičkih i leksičkih značenja. Uzme li se u obzir da su pridjevi i njihova značenja nedostatno obrađeni i u jezikoslovnoj normativnoj literaturi te da ne postoje rječnici pridjevnih sinonima i paronima, ne iznenađuju ni njihove često netočne definicije i pogrešna uporaba unutar terminoloških sintagmatskih nizova u terminografskoj literaturi.

Potvrđena je i druga hipoteza, kojom se pretpostavlja da izvođenje pridjeva od istih osnova različitim sufiksima kao i odabir neodgovarajuće osnove u tvorbenom postupku rezultiraju brojnim tvorbenim varijantama, sinonimima i paronimima. U publicističkom su potkorpusu pronađeni brojni sinonimni i paronimni parnjaci i nizovi, koji su sadržani i u dijelu rječničkog potkorpusa, ali bez normativnih odrednica i značenjskih razgraničenja, što još više otežava odabir pravilnog oblika.

Iz potvrđenih prvih dviju hipoteza proizlazi i potvrda treće, o nesigurnosti u tvorbi sufikslnih pridjevnih izvedenica, pri čemu je odabir često proizvoljan te, osim što nije u skladu s jezičnom normom, događa se i pomak u značenju terminološke sintagme. Tako osim terminološke

neujednačenosti, koja govori o nepostojanju sustava u tvorbi pridjeva, kao standardizacijski se terminološki izazov pokazuje i nepreciznost značenja sufikslnih pridjevnih sastavnica naziva.

Analizom korpusa i klasifikacijom uspostavljenom radi kategorizacije sinonimijskih i paronimijskih odnosa pokazalo se da, unatoč brojnim primjerima usporedne tvorbe pridjeva stranim i domaćim sufiksima, u oba potkorpusa prevladavaju varijante tvorene domaćim sufiksima, dakle usklađene s terminološkim načelom prema kojemu se posuđuje samo osnova, a tvorenice izvode domaćom tvorbom. Postoji međutim određen broj pridjevnih oblika tvorenih prema engleskim tvorbenim obrascima koji su prevladali, a radi se o jakom utjecaju glagolskog participa u atributnoj funkciji (primjerice prevladava varijanta *cirkulirajući* umjesto *cirkulacijski*) te tvorbi pridjeva sufiksima *-atoran* i *-atorni* prema engleskom sufiksu *-tory* (primjerice prevlast varijanti *regulatorni* i *respiratorni* nad *regulacijski* i *respiracijski*).

Najveća je dvojba u izboru pridjevnog oblika uočena u slučajevima gdje pridjevna osnova svojom semantikom i glasovnim sastavom dopušta tvorbu i opisnog i odnosnog pridjeva te, ovisno o gramatičkom značenju pridjeva, stvara različite vrste odnosa među sastavnicama sintagme. Radi se ponajprije o izvedenicama od imenica na *-acija* i *-ija* iz kojih se izvode opisni pridjevi sufiksima *-(at)ičan* i *-(at)ivan* nakon odbacivanja imeničnog sufiksa te odnosni pridjevi sufiksom *-ski* nakon odbacivanja završnog *-a* (*ishemičan* – *ishemijski*, *proliferativan* – *proliferacijski*). Osim što nije uspostavljen obrazac tvorbe na razini semantički istovrsnih terminoloških sintagmi, primjerice da se od imenica koje uzrokuju bolest izvode odnosni pridjevi u nazivlju bolesti (*ishemijska bolest*, *proliferacijska bolest*), njihova je raspodjela i unutar sintagmatskog niza okupljenog oko jednog pridjeva kao nadređenog pojma često nejasna (*kompresijski ileus* – nastao pritiskom izvana, ali *kompresivni prijelom* – također nastao pritiskom). Ovakva varijantnost pridjevnih oblika nameće potrebu za uspostavom i tvorbenih obrazaca koji bi bili predložak za tvorbu pridjevnih oblika kao terminoloških jedinica s jasnim semantičkim razgraničenjem u kombinatorici sastavnica naziva, ali i potrebu za uspostavom definicijskih obrazaca koji bi i pridjevnu terminološku natuknicu i nazive s pridjevnim sastavnicama definirali u skladu s gramatičkim i leksičkim značenjem pridjevnog oblika. Strani i domaći sufiksi u takvim slučajevima ne bi isključivali jedan drugoga, pa se strani sufiks ne bi automatski eliminirao s obzirom na terminološku preporuku da se izvedenica tvori domaćim sufiksom, već bi se gramatička, leksička i semantička distinkcija koju usporedna tvorba pruža iskoristila za preciznije imenovanje pojmova i jasniju raspodjelu u terminološkim sintagmama.

Doprinos ovoga rada terminološkim radovima u hrvatskom jeziku nije samo zbog normativnih smjernica, koje su već sadržane u terminološkim načelima i brojnim drugim terminološkim radovima, nego prije svega zbog skretanja pozornosti na zanemarenost i leksikografske obrade pridjeva s obzirom na njegovu važnu determinativnu ulogu atributa i terminografske obrade pridjeva kao nositelja specijaliziranog značenja u terminološkim rječnicima, ali i na kompleksnost pridjevnih terminoloških jedinica i terminoloških sintagmi u biomedicinskom području s obzirom na njihovu višeznačnost i mogućnost različita pristupa njihovom opisu. Višeznačnost je sufikslnih pridjevnih izvedenica u ovom radu analizirana ponajprije s obzirom na njihov gramatički oblik te leksičko značenje i spojivost u postojećim terminološkim sintagmama, čime se otvara prostor za dublju semantičku analizu među pojmovima, otkrivanje i objašnjenje njihovih strukturnih odnosa te uspostavu pojmovnih mreža s ciljem klasificiranja naziva unutar biomedicinskoga pojmovnog sustava. Takva bi analiza i klasifikacija pomogle u terminografskoj obradi pridjeva kao relevantnog čimbenika u kreiranju terminološkog sustava biomedicinskog područja. Uloga pridjeva u biomedicinskom nazivlju iznimno je važna jer oni omogućuju uspostavljanje odnosa među pojmovima i njihovo diferenciranje, stoga bi razgraničenje prema sinonimima, objašnjenje raznoznačnosti pridjevnih varijanti i navođenje pravilnih sintagmatskih sveza bilo iznimno korisno u terminografskoj obradi pridjeva, i kao gramatičke kategorije riječi i kao leksema koji je često nositelj glavnine semantičke obavijesti. Tako obrađeni pridjevi pridonijeli bi i sustavnijoj uporabi u praksi, odnosno smanjili bi narušavanje tvorbene i leksičke norme u znanstvenom i stručnom jeziku i pisanom izričaju biomedicinskog područja.

8. LITERATURA

1. Auger, A., Barrière, C. (2010) *Probing Semantic Relations: Exploration and Identification in Specialized Texts*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
2. Babić, S. (1984) O pridjevima od molekula i dijalekt i jednom općem pravilu. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 32, 63–64.
3. Babić, S., Brozović, D., Moguš, M., Pavešić, S., Škarić, I., Težak, S. (1991) *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, nacrti za gramatiku*. Zagreb: HAZU.
4. Babić, S. (2002) *Tvorba riječi u hrvatskome književnom jeziku*. Zagreb: HAZU, Globus.
5. Babić, S. (1997) Pridjevi od imenice gljiva. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 45, 190–191.
6. Badurina, L. (2009) Standardizacijski procesi u 20. stoljeću. *Zbornik radova 38. seminara Zagrebačke slavističke škole*, 69–101.
7. Baraban, B. (2011) Staro i suvremeno hrvatsko anatomsko nazivlje. *Jezik* 58, 129–135.
8. Baraban, B. (2007) Plodna ili plodova voda? *Jezik* 54, 155–157.
9. Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V., Znika, M. (1997) *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Barić, E.; Hudeček, L.; Koharović N.; Lončarić, M.; Lukenda, M.; Mamić M.; Mihaljević M.; Šarić, Lj.; Švačko V.; Vukojević L.; Zečević V.; Žagar M. (1999) *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školska knjiga.
11. Bergovec, M. (2018) *Terminološka varijacija u hrvatskome medicinskom pisanom jeziku*. Disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
12. Biber, Douglas. 1993. Representativeness in Corpus Design. *Literary and Linguistic Computing* 8 (4), 243–257.
13. Blažević, V. (2009) Znanstveni stil. *Hrvatistika* 3, 7–14.
14. Bogunović, I.; Ćoso, B. (2013) Engleski u hrvatskome: znanstveni izričaj biomedicine i zdravstva. *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja* 25 (2), 177–191.
15. Brabec, I., Hraste M., Živković, S. (1961) *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Brač, I.; Lončar, M. (2012) Terminology Planning for the Croatian National Terminology Database STRUNA. *Proceedings of the 10th Terminology and Knowledge*

- Engineering Conference* (TKE 2012), 19–22 June 2012, Madrid, Spain (ur. Guadalupe Aguado de Cea *et al.*) Madrid: Universidad Politécnica de Madrid, 258–269.
17. Brač, I.; Bratanić, M.; Ostroški Anić, A. (2015) Hrvatsko nazivlje i nazivoslovlje od Šuleka do Strune – hrvatski jezik i terminološko planiranje. U: *Od Šuleka do Schengena: terminološki, terminografski i prijevodni aspekti jezika struke* (ur. M. Bratanić, I. Brač, B. Pritchard), 3–26. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
 18. Bratanić, M (2009) Što je nazivlje jeziku? Jezična politika i terminološko planiranje. U: *Jezična politika i jezična stvarnost*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 608–616.
 19. Bratanić, M.; Lončar, M. (2015) Terminološke škole i terminografska praksa. U: *Od Šuleka do Schengena: terminološki, terminografski i prijevodni aspekti jezika struke* (ur. M. Bratanić, I. Brač, B. Pritchard), 43–73. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
 20. Brozović, D. (1970) *Standardni jezik*. Zagreb: Matica hrvatska.
 21. Cabré Castellví, M. T. (1999) *Terminology Theory, Methods and Applications*. John Benjamins. Amsterdam – Philadelphia.
 22. Cabré Castellví, M. T. (2003) Theories of terminology: Their description, prescription and explanation. *Terminology* 9 (2), 163–199.
 23. Condamines, A. 2002. Corpus analysis and conceptual relation patterns. *Terminology* 8 (1), 141–162.
 24. Daille, B. (2017) *Term Variation in Specialized Corpora*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
 25. Diki-Kidiri, M. 2000. Une approche culturelle de la terminologie. *Terminologies Nouvelles* 21, 27–30.
 26. Dobrić, K. (2013) Creating medical terminology: from latin and greek influence to the influence of english as the current lingua franca of medical communication. *JAHHR: Europski časopis za bioetiku* 4 (7), 493–502.
 27. Džuganova, B. (2013) English medical terminology – different ways of forming medical terms. *JAHHR: Europski časopis za bioetiku* 4 (1) 55–69.
 28. Džuganova, B. (2019) Medical Language – A Unique Linguistic Phenomenon. *JAHHR: Europski časopis za bioetiku* 10/1 (19), 129–145.
 29. Faber, P. (2009) The cognitive shift in terminology and specialized translation. *MonTi. Monografias de Traduccion e Interpretacion* 1: 107–134.
 30. Faber, P. (2012) A cognitive Linguistics View of Terminology and Specialized

Language. Berlin – Boston: De Gruyter Mouton.

31. Fekete, E. (1984) *Dileme oko utvrđivanja leksičkih formi nekih tipova srpskohrvatskih pridevskih izvedenica*. Leksikografija i leksikologija, Novi Sad.
32. Friščić, V. (1953) O pohrvaćenim pridjevima latinskog i grčkog podrijetla s obzirom na stručnu medicinsku terminologiju. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 2 (4) 111–113.
33. Friščić, V. (1967–1968) O jezičnoj normi u hrvatskom medicinskom nazivlju. *Jezik* 5, 130–138.
34. Friščić, V. (1982) Latinski jezik i medicinsko nazivlje. *Latina et Graeca* 19 (1), 7–21.
35. Friščić, V. (1969) Tvorba pridjeva hrvatskim domecima od imenica latinskog i grčkog podrijetla. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 17 (1) 11–20.
36. Gambier, Y. (1991) Travail et vocabulaire spécialisés: prolégomènes à une socioterminologie. *Meta* 36 (1), 8–15.
37. Gaudin, F. (2003) *Socioterminiologie: Une approche sociolinguistique de la terminologie*. Bruxelles: De Boeck & Larcier s.a.
38. Gjuran-Coha, A.; Bosnar-Valković, B. (2013) Lingvistička analiza medicinskoga diskursa, *JAHR: Europski časopis za bioetiku* 4 (7), 107–128.
39. Gjuran-Coha, A. (2011) Terminologizacija jezika medicinske struke. *Medicina Fluminensis* 47 (1), 4–14.
40. Gortan, V. (1953) O pohrvaćenim pridjevima latinskog i grčkog podrijetla u medicinskoj terminologiji. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 3 (3) 72–73.
41. Gortan, V. (1954) O tvorbi pridjeva od imenica na *-ija*. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 3 (4) 110–113.
42. Gostl, I. (1995) *Bogoslav Šulek. Otac hrvatskoga znanstvenoga nazivlja*. Zagreb: Matica hrvatska
43. Grčić Simeunović, L. (2015) Prilog metodologiji opisa sintagmi u stručnom diskursu. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 41 (1).
44. Grčić Simeunović, L. (2020) Klasifikacijska uloga pridjeva u domeni geomorfologije krša. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 46 (2).
45. Horvat, M.; Štebih Golub, B. (2010) Posljedice internacionalizacije u hrvatskome jeziku. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 36 (1), 1–21.
46. Hudeček, L.; Frančić A.; Mihaljević, M. (2005) *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

47. Hudeček, L.; Mihaljević, M. (2012) *Hrvatski terminološki priručnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
48. Husinec, S. (2017) Putovi i načini oblikovanja hrvatskoga pravnog nazivlja sredinom 19. stoljeća. U: *Jezik kao predmet proučavanja i jezik kao predmet poučavanja* (ur. Stolac, D.; Vlastelić, A). Zbornik radova. Zagreb: Srednja Europa 115–129.
49. Infoterm (2005) *Smjernice za terminološke politike*. Pariz: Obrazovna, znanstvena i kulturna organizacija Ujedinjenih naroda (UNESCO).
50. Jonke, Lj. (1952) O slobodi i postojanosti književnog jezika. *Jezik* 1 (3), 65–68.
51. Katičić, R. (1973) O purizmu. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*. 84–90.
52. Kiršova, M. (1993) O nekim vrstama srpskohrvatskih imeničkih složenica. *Naš jezik* XXIX, 182–196.
53. Klječanin Franić, Ž. (2020) Pridjev imun i njegove tvorenice. *Hrvatski veterinarski vjesnik* 28 (3), 47–50.
54. Klječanin Franić, Ž.; Torti M.; Belamarić Divjak, S. (2021) Sufiksoidi i sufiksi u medicinskom nazivlju. *Veterinar* 59 (1) 92–95.
55. Korać, P.; Vraneša, A.; Petrović, B.; Pavlica, M. (2018) Hrvatsko nazivlje molekularne i stanične biologije. *Educatio Biologiae* 4, 69–75.
56. Marković, I. (2010) *Uvod u pridjev*. Zagreb: Disput.
57. Mičić, S. (2013) Languages of medicine – present and future. *JAHHR: Europski časopis za bioetiku* 4 (1) 217–233.
58. Mićanović, K. (2000) Posvojni pridjevi i izražavanje posvojnosti. *Suvremena lingvistika* 49–50, 111–123.
59. Mihaljević, M. (1984) Nazivlje i terminologija. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 32 (5), 148–149.
60. Mihaljević, M. (1992) Odnos općeg i znanstvenog jezika. *Jezik*, 39, 107–111.
61. Mihaljević, M.; Šarić, Lj. (1996) Metaforizacija kao terminološki postupak u engleskom i hrvatskom. *Suvremena lingvistika* 41–42 (1–2), 437–449.
62. Mihaljević, M. (1997) Znanstveno nazivlje i hrvatski jezik. *Jezik* 45 (2), 63–67.
63. Mihaljević, M. (1998) *Terminološki priručnik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
64. Mihaljević, M. (1998) Definicija naziva u terminološkim rječnicima. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 19 (1), 259–271.
65. Mihaljević, M. (2002) Funkcionalni stilovi hrvatskoga (standardnog) jezika (s posebnim obzirom na znanstveno-popularni i personalni podstil). *Rasprave* 28 (1),

325–343.

66. Mihaljević, M. (2006) Hrvatski terminološki priručnici u XX. stoljeću. *Hrvatski jezik u XX. stoljeću*, ur. Jelena Hekman, 9–28. Zagreb: Matica hrvatska.
67. Mihaljević, M.; Ramadanović, E. (2006) Razradba tvorbenih načina u nazivlju. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 32, 193–211.
68. Mihaljević, M. (2009) Vrjednovanje terminoloških radova. *Lahor* 7, 110–119.
69. Nahod, B. (2016) *O umu stručnjaka*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
70. Nahod, B. (2020) O nazivnosti pridjeva: komparativna analiza pridjeva u Struni i rječnicima općega jezika. U: *Svijet od riječi: Terminografski i leksikografski ogledi*, ur. Brač, I.; Ostroški Anić, A. 185–199. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
71. Opačić, N. (2006) Prodor engleskih riječi u hrvatski jezik. *Jezik* 54, 22–27.
72. Poljak, Ž. (2006) Quo vadis, Croatian Medical Terminology. Should diagnoses be written in Croatia, Latin or – English? *Acta Clinica Croatica* 46 (1) 121–126.
73. Popović, S.; Mihaljević, M.; Tonejc, A.; Veža, D. (2013) Imenje i nazivlje u kemiji i kemijskom inženjerstvu. *Kemija u industriji* 62 (3–4), 94–98.
74. Pranjković, I. (2004) Kategorijalna svojstva imenskih riječi. *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2003*. 25–32. Zagreb: Zagrebačka slavistička škola.
75. Raguž, D. (1997) *Praktična hrvatska gramatika*, Zagreb: Medicinska naklada.
76. Sager, J. C. (1990) *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
77. Samardžija, M. (1997) Osnovni pravci hrvatskog jezičnog purizma. U: Slovenčina na konci 20. storočja, jej normy a perpektivy (ur. S. Ondrejovič) 164–170. Bratislava.
78. Samardžija, M. (1997) Utjecaj sociopolitičkih mijena na leksik hrvatskoga jezika u XX. stoljeću. *Croatica* 45–46, 177–192.
79. Samardžija, M. (2006) Hrvatski jezik od početka XX. stoljeća do godine 1945. *Hrvatski jezik u XX. stoljeću* (ur. J. Hekman) 9–28. Zagreb: Matica hrvatska.
80. Silić, J. (2006) *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
81. Simeon, R. (1969) *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Zagreb: Matica hrvatska.
82. Stepanić, Ž. (2005) Hrvatsko pomorsko nazivlje od početaka do polovice 19. stoljeća. *Naše more* 552 (5–6) 248–257.
83. Stolac, D. (1990) Počeci hrvatske pomorske terminologije. *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja* 2 (1–2), 90–95.
84. Sočanac, L.; Žagar-Szentesi, O.; Dragičević, D.; Dabo-Denegri, Lj.; Menac, A.;

- Nikolić-Hoyt, A. (2005) *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima: prilagodba posuđenica*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
85. Škarić, I. (1983.) *Hardware je zapravo željezarija*. *Jezik*, 30/40, 101–103.
86. Škiljan, D. (2000) *Javni jezik*. Zagreb: Biblioteka Electa.
87. Štrkalj Despot, K. (2020) Kako koronavirus mijenja jezik kojim govorimo (i mislimo)? *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika* 7 (2), 1–7.
88. Švačko, V. (1991) Napomene o terminu particip. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 17 (1), 279–292.
89. Taavitsainen, Irma. 2011. Medical Case Reports and Scientific Thought-Styles. *Revista de Lenguas para Fines Específicos* 17 (May), 75–98.
90. Tafra, B. (1986) Što je Ilirski preporod dao hrvatskom književnom jeziku? *Književni jezik* 15 (1), 45–54.
91. Tafra, B. (1988) Razgraničavanje opisnih i odnosnih pridjeva. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 14 (1), 185–197.
92. Tafra, B. (1996) Bliskoznačni odnosi u leksiku. *Filologija* 26, 73–84.
93. Tafra, B. (2003) Leksičke pogreške zbog sličnosti. *Govor* 20 (1–2), 431–448.
94. Tafra, B. (2005) Desinonimizacija. U: *Od riječi do rječnika*. 267–279. Zagreb: Školska knjiga.
95. Tafra, B. (2005) Paronimi između uporabe i kodifikacije. U: *Od riječi do rječnika*. 249–266. Zagreb: Školska knjiga.
96. Tafra, B.; Košutar P. (2011) Nova periodizacija povijesti hrvatskoga književnoga jezika. *Filologija* 57, 185–204.
97. Temmerman, Rita. 1997. Questioning the Univocity Ideal. The difference between sociocognitive Terminology and traditional Terminology. *Hermes* 18, 51–90.
98. Temmerman, Rita. 2000. *Towards New Ways of Terminology Description*. The Sociocognitive Approach. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
99. Težak, S., Babić, S. (1996) *Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, Zagreb: Školska knjiga.
100. Tolj, J.; Jerman, N.; Jecić, Z. (2019) Medicina u hrvatskoj leksikografiji i enciklopedici. *Acta Med Hist Adriat* 17 (2), 313–336.
101. Turk, M. (1996) Jezični purizam. *Fluminensia* 8 (1–2), 63–79.
102. Turk, M. (2001) Tvorbene značajke kalkiranih imenica. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 27, 267–281.

103. Turk, M.; Opašić, M. (2008) Linguistic Borrowing and Purism in the Croatian Language. *Suvremena lingvistika* 65, 73–88.
104. Vince, Z. (1990) *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
105. Vodanović, M.; Štambuk, D.; Ostroški Anić, A. (2010) *Stomatološko nazivlje*. Zagreb: Stomatološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
106. Vrgoč, D. (2021) *Terminološki aspekti stvaranja hrvatskoga vojnoga nazivlja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
107. Znika, M. (1988) *Odnos atribucije i predikacije*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
108. Znika, M. (1997) Opisni i odnosni pridjevi. *Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 43/44, 341–357.
109. Znika, M. (1999) Posvojni i odnosni pridjevi. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 25, 377–389.
110. Znika, M. (2016) Što je pridjev imenici? *Jezikoslovlje* 17 (1–2), 135–144.

9. IZVORI

Rječnici

1. Anić, V. (2003) *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
2. Anić, V. (2007) *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Europapress Holding d.o.o. i Novi Liber d.o.o.
3. Čeliković, V. (2005) *Englesko-hrvatski medicinski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Jernej, B. (2006) *Englesko-hrvatski medicinski rječnik*. Svezak I. Zagreb: Školska knjiga.
5. Jernej, B. (2009) *Englesko-hrvatski medicinski rječnik*. Svezak II. Zagreb: Školska knjiga.
6. Klaić, B. (2002) *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske
7. Loknar, V. (2003) *Rječnik latinskoga i hrvatskoga medicinskoga nazivlja*. Zagreb: Medicinska naklada.
8. Padovan, I. (2006) *Enciklopedijski rječnik humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja*. Zagreb: HAZU
9. Hrvatski jezični portal: <https://hjp.znanje.hr/>
10. Struna: <http://struna.ihjj.hr/>
11. Školski rječnik hrvatskoga jezika: <https://rjecnik.hr/>

Znanstveno-stručni časopisi (god. 2019.)

1. *Acta Stomatologica Croatica*
2. *Hrvatski veterinarski vjesnik*
3. *Liječnički vjesnik*
4. *Medicus*
5. *Medicina Fluminensia*
6. *Veterinarska stanica*

10. ŽIVOTOPIS I RADOVI

Željana Klječanin Franić rođena je 13. siječnja 1971. godine u Šibeniku. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu završila je jednopredmetni studij kroatistike i trogodišnji dodiplomski studij portugalskog jezika i književnosti. Zaposlena je na Veterinarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu kao voditeljica Ureda dekana. Kao vanjska suradnica Medicinske naklade d.o.o. dugogodišnja je lektorica sveučilišnih udžbenika iz humane, veterinarske i dentalne medicine. U sklopu Erasmus+ projekta *Zoonoses Online Education (ZOE)* prevela je s engleskoga na hrvatski jezik i terminološki obradila *Vodič kroz glavne invazijske bolesti koje se prenose sa životinja na ljude – dirofilarioza u ljudi i životinja* te *Vodič kroz glavne invazijske bolesti koje se prenose sa životinja na ljude – malarija u ljudi i životinja*. Sudjeluje u izdavanju znanstvenih i stručnih časopisa u nakladi Veterinarskoga fakulteta u Zagrebu, i to kao članica Uredničkog odbora, autorica popularizacijskih članaka, lektorica i korektorica znanstveno-stručnog časopisa *Hrvatski veterinarski vjesnik*, lektorica i korektorica znanstveno-stručnog časopisa *Veterinar* te prevoditeljica sažetaka znanstvenih radova i lektorica znanstvenog časopisa *Veterinarski arhiv*. Autorica je rubrike *Terminološki kutak* u *Hrvatskom veterinarskom vjesniku*, u kojemu piše članke savjetničkog karaktera namijenjene svima koji pišu i predaju sadržaje iz biomedicinskog područja, te rubrike *Veterinarski jezični savjetnik* u časopisu studenata veterinarske medicine *Veterinar* u kojemu objavljuje savjetničke članke namijenjene studentima veterinarske medicine. Majka je devetogodišnjeg sina.

Popis objavljenih radova

1. Klječanin Franić, Ž. (2020) Muško-ženski odnos bola i boli. *Hrvatski veterinarski vjesnik*, 28 (1), 56–60.
2. Klječanin Franić, Ž. (2020) Pasji ili pseći u veterinarskoj medicini? *Hrvatski veterinarski vjesnik*, 28 (2), 52–55.
3. Klječanin Franić, Ž. (2020) Pridjev imun i njegove tvorenice. *Hrvatski veterinarski vjesnik*, 28 (3), 47–50.
4. Klječanin Franić, Ž. (2020) Jezične nedoumice u rendgenskoj dijagnostici. *Hrvatski veterinarski vjesnik*, 28 (4), 75–80.
5. Klječanin Franić, Ž., Torti, M. (2021) Rod i broj imenice *jetra*. *Hrvatski veterinarski vjesnik*, 29 (1), 53–58.

6. Klječanin Franić, Ž. (2021) Bolest i oboljenje. *Hrvatski veterinarski vjesnik*, 29 (2), 58–61.

Izlaganja na skupovima

1. Klječanin Franić, Ž. (2018) Ujednačenost nazivlja u veterinarskoj medicini. *Zbornik radova Međunarodnog znanstveno-stručnog skupa Veterinarski dani 2018*. Opatija, 15. – 18. listopada 2018.
2. Klječanin Franić, Ž., Lewis, K., Magoga, J. A., Konjević, D. (2019) False Friends in Veterinary Medicine. *Zbornik radova Međunarodnog znanstveno-stručnog skupa Veterinarska znanost i struka*. Zagreb, 10. – 12. listopada 2019.
3. Klječanin Franić, Ž., Korpes, K. (2019) Eponimi u veterinarskoj medicini. *Zbornik radova Međunarodnog znanstveno-stručnog skupa Veterinarski dani 2019*. Primošten, 23. – 27. listopada 2019.